BULAK

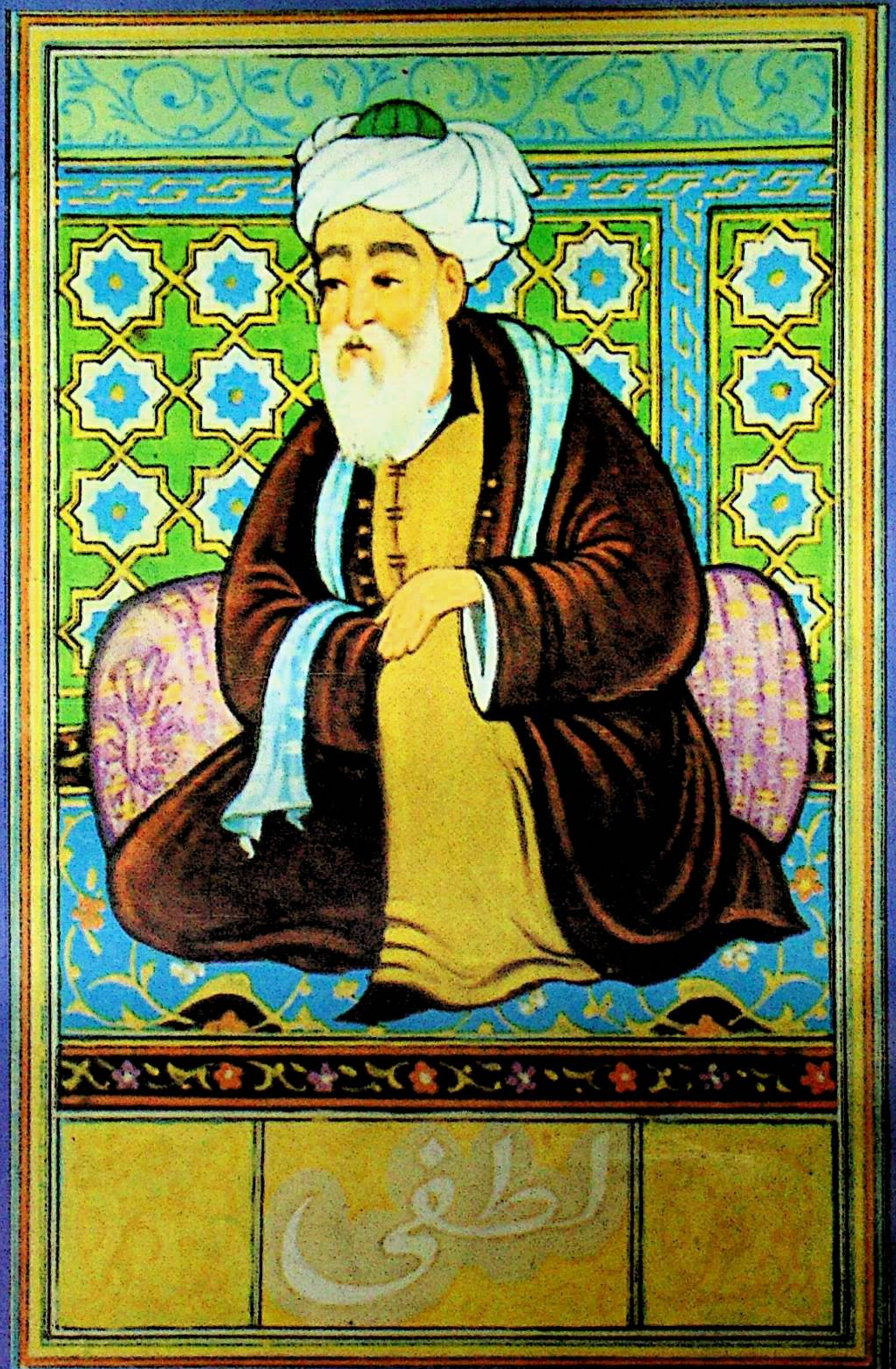

لطفی

بولاق

4
1996

ئۇيغۇر كتاب تور بېكتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى
www.uyghurkitap.com

تاشدیلا کل دلارامین اونیسیدین
اوزینی تاشلادی ات وستینیسیدین

بوحالتنی کوروب نوروز نوشاد
آتیندین ساچراب اذاق قیلدی فریاد

کرکادی بارچه ایل حیرت اچیندا
کرنی ولدی بوسر ساعت اچیندا

بۇلاق

ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە خەلق ئېغىزئەدەبىياتى
پەسسىللىك ژۇرنىلى

17-يىلنەشرى

ئومۇمىي 57-سان

1996

ئۇيغۇر كتاب تورى بېكىتى
www.uyghurkitap.com

باش مۇھەررىر : ئابلەت ئىمىن
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر : مەھەممەتنۇرسۇن باھاۋىدىن ، مەھەممەتنۇردى مىرزىئەخمەت
بۇ سانىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى : مەھەممەتنۇردى مىرزىئەخمەت ، پەرىدە ئىمىن

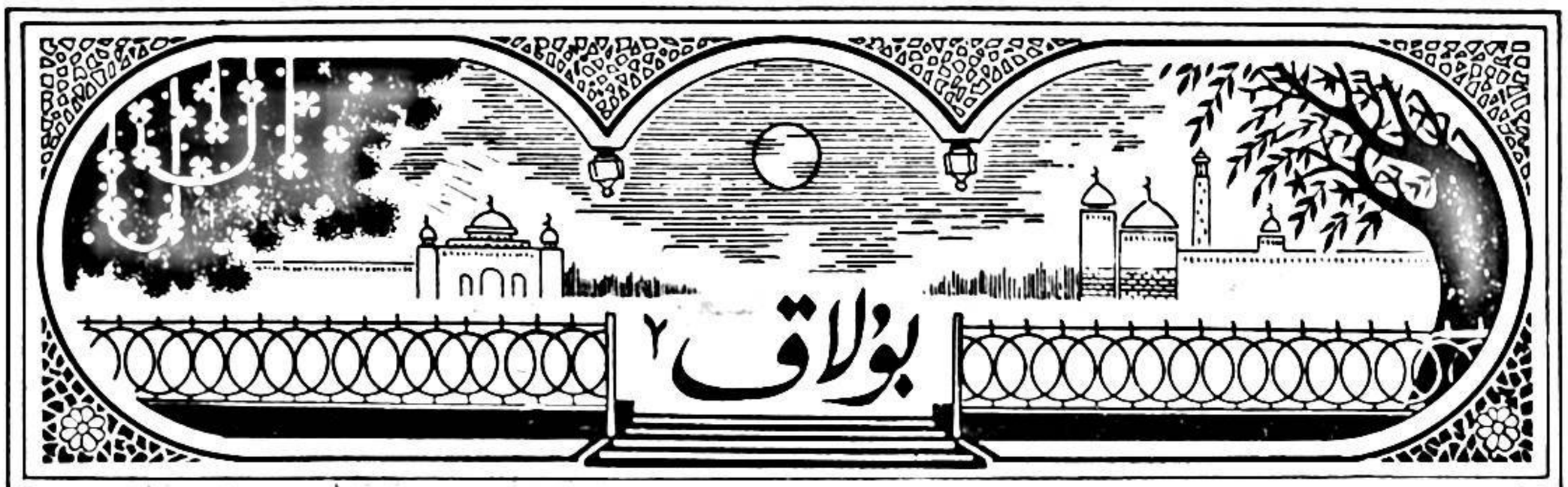

1996 - يىل 4 - سان

مۇندەرىجە

ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن

«شەھنامەئى تۈركي» دىن .....مۇھەممەتئىمىنئاخۇنۇم شاھ ھىجران (5)
نەشر گە تەييارلىغۇچى : مەھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت
گۈل ۋە نەۋرۇز .....لۇتفى (28)
نەشر گە تەييارلىغۇچى : ھاجى نۇرھاجى
مۇخەممەسلەر .....قۇل ئەلىم ئامى زەئىف (71)
نەشر گە تەييارلىغۇچى : مۇھەممەد سالىھ ھاجى

شەرق كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن

غەزەللەر .....كامران مىرزا (104)
نەشر گە تەييارلىغۇچى : ئابدۇرەھىم ئېلىھاجى

ئەدەبىي مۇھاكىمە

تەسەۋۋۇپنىڭ ئىدىيىۋى تەرەققىيات جەريانلىرى .....
.....ھۇرمەتجان ئابدۇراخمان(118)

ئۇيغۇر كىتاب توربېكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

خەلق ئېغىزىدە بىياتىدىن

ھىكايەئى لەزىزەئى شەككەرىستان (داستان) .....(142)

نەشىر گە تەييارلىغۇچى : **بارات رەجەپ**

كەشمىر سۇلتانىنىڭ قىزى (چۆچەك) .....(154)

نەشىر گە تەييارلىغۇچى : **پەرىدە ئىمىن**

لەتىپىلەر .....(170)

تەرجىمە قىلغۇچى : **ئەكبەر غۇلام**

بېيىت ـ قوشاقلار .....(175)

توپلاپ رەتلىگۈچى : **غۇجىمەمەت مەمەت** .

* *

خەتتات : نىياز كېرىم شەرقىي .

نەققاش : تۇردى قادىر نازىرى .

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : ماۋ يۈيلۇڭ .

قىستۇرما رەسىملەرنى سىزغۇچى : جەۋلان جىلىل .

مۇقاۋىنىڭ 1 ـ بېتىدە : لۇتفى پورتريتى (1985 ـ يىلى تاشكەنتتە نەشىر قىلىنغان «لۇتفى شېئىرىيىتىدىن » ناملىق كىتابچىدىن ئېلىندى) رەسسام : م . م . ژورونسكىي .

مۇقاۋىنىڭ 2 ـ ، 3 ـ بېتىدە : «گۈل ۋە نەۋرۇز » داستانىنىڭ ھىجرىيە 914 ـ يىلى ھىراتتا كۆچۈرۈلگەن قول يازمىسىغا ئىشلەنگەن قىستۇرما سۈرەتلەر . لوندون بىرىتانىيە مۇزىيىدا ساقلىنىۋاتقان Add 7914 ـ نومۇرلۇق قول يازمىدىن ئېلىنغان .

«شەھنامەئی تۈركي»دىن

موللا مۇھەممەد ئىمىنئاخۇن شاھ ھىجران

نەشرگە تەييارلىغۇچى : مەھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت

يىگىرمە ئالتىنچى داستان

گۈدەرز ئىبنى گەشۋادنىڭ جۇش كۆرۈپ ، پالۋان گۇنى تۈركستانغا كېخۇسرەۋنى تېپىپ كېلىش ئۈچۈن ئەۋەتكەنلىكى ، پالۋان گۇنىڭ كۆپ مۇشەققەتلەر بىلەن كېخۇسرەۋنى تېپىپ ئېقاچقانلىقى ، پالۋان نەستېھەن بىلەن پالۋان گۈلبادنىڭ قوغلىشىپ بارغانلىقى ۋە يەنە پالۋان پىرانىڭ بېرىپ گۇ بىلەن جەڭ قىلىپ ، گۇنىڭ قولىغا تۇتقۇن بولۇپ قالغانلىقى ، ئەفراسىيابنىڭ كېخۇسرەۋ ئارقىسىدىن قوغلاپ بارغانلىقى ۋە كېخۇسرەۋ ھەم كېكاۋۇس پادىشاھنىڭ ئالدىغا بارغانلىقى ، ئاندىن كېخۇسرەۋنىڭ دەۋرى بەھەم ئاتلىق شەھرگە بېرىپ غالىبلىق بىلەن يانغانلىقى

مەۋلانا فىردەۋسى (تەكرى ئۇنىڭغا رەھمەت قىلغاي) شۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ :

بىر كېچىسى پالۋان گۈدەرز ئىبنى گەشۋاد مۇنداق چۇش كۆردى : ئىران شەھىرىنىڭ ئۈستىدە بىر پەرىشتە بىر پارچە بۇلۇتقا مىنىپ ئولتۇراتتى . ئۇ پەرىشتە گۈدەرزگە : « ھەي گۈدەرز ، ھوشۇڭنى ۋە قۇلىقىڭنى ئىشلەتكىن ، ئەگەر بۇ تەڭلىكتىن ، يەنى زالىم ئەفراسىيابتىن قۇتۇلاي دېسەڭ ، شۇنى بىلگىنكى ، تۇران زېمىنىدە بىر يېڭى پادىشاھ بار . ئۇ-نىڭ ئىسمى كېخۇسرەۋ بولۇپ ، سىياۋۇشنىڭ پۇشتىدىندۇر . ئۇ ئىنتايىن قابىل ۋە ئېسىلدۇر . ئۇ ئاتا تەرەپتىن كېيقۇباد پادىشاھنىڭ ، ئانا تەرەپتىن تۇر ئىبنى فەرىدۇننىڭ نەسلىدىن . پادىشاھ كېخۇسرەۋنىڭ مۇبارەك قەدىمى ئىران زېمىنىگە يەتكەن چاغدا ، جاھاندا ھەرقانداق دۇشمەن بولسا ، ئۇ جاۋاب بېرەلەيدۇ . ئۇ ئاتىسى سىياۋۇشنىڭ قان ـ قىساسىنى ئېلىش ئۈچۈن بەل باغلايدۇ ، تۇران زېمىنىنى ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىدۇ . ئۇنىڭ ئۆچ ـ ئاداۋىتى گويا كى قۇلۇمدىكى مەۋجۇد ئۇرۇپ ، ئۆزى ئەفراسىياب بىلەن جەڭ قىلدى . ئۇ يىل بويى دۇبۇلغا ، قۇياق ئىچىدە يۈرۈيدۇ . ئۇنى ئىران پالۋانلىرى ۋە بەگلىرىدىن ھېچ كىشى تا-پالمايدۇ . ئېھتىمال پالۋان گىۋ بارسا تېپىپ كېلەلىشى مۇمكىن . بۇ ئالەمنىڭ ۋە پەلەكنىڭ تەقدىر ـ ئىرادىسى شۇنداقدۇر كى ، كېخۇسرەۋ ئىنتايىن ئادىل پادىشاھ بولغاي » دېدى .

گۈدەرز ئۈيقۇدىن ئويغاندى ـ دە ، بۇيۇك تەكرىگە يىغلاپ ، ئاپئاق ساقىلىنى تۇپراققا سۈردى ، ئۇمىدۋار بولدى .

قۇياش قاراڭغۇلۇق نۇقتىسىدىن باش چىقاردى . پالۋان گۈدەرز ئالتۇن تەختكە چىقىپ ئولتۇردى . كۈرسىلارنى قويدۇرۇپ ، ئوردىسىنى ياسىدى . ئۇ كۆپ پىكىر ـ ئەندىشىلەر بىلەن ئوغلىنى ئۆز يېنىغا چاقىرتىپ ، كۆرگەن چۈشلىرىنى بايان قىلدى :

ـــ ھەي ئوغلۇم ، سەن ئاناڭدىن تۇغۇلغان ۋاقتىتىن باشلاپ تاكى ھازىرغىچە خەلق ساڭا ئاپىرىن ئېيتىشىپ كەلمەكتە . ھازىر تەكرىنىڭ ئىرادىسى بىلەن ماڭا ئاجايىپ بىر ئىش ئايان بولدى . كېچىدىن بىر چۈش كۆردۈم ، چۈشۈمدە : بىر يېغىنلىق بۇلۇتنىڭ ئۈستىدە بىر پەرىشتە ئولتۇرۇپتۇ . ئۇ پەرىشتە ماڭا : « ھەي ، سەن نېمە ئۈچۈن غەم يەيسەن ، جاھان خەلقى نېمە ئۈچۈن غەم يېيىشىدۇ ؟ سىزلەرگە بۇ تەڭلىك شۇنىڭ ئۈچۈنكى ، بۇ پادىشاھ ئادىل ئەمەس ، پادىشاھلىقنىڭ قائىدە ـ يوسۇنلىرىنى ئورۇندىيالمايدۇ . ئەگەر قاچانكى كەيخۇسرەۋ ئىران شەھرىگە كەلسە ، ئۇ بارلىق جاپا ۋە كۈلپەت ، گىنە ھەم ئاداۋەتلەرنى دۈشمەنلەر تەرىپىگە تاشلىغۇسىدۇر . كەيخۇسرەۋنى ھېچقانداق كىشى تاپالمايدۇ . بەلكىم پالۋان گەۋ بارسا تاپالىشى مۇمكىن » دېدى . ھەي ئوغلۇم ، بۇ پەلەكنىڭ گەردىشى شۇنداق ئوخشايدۇ . بۇ ئېتىك يول سېنىڭ سەۋەبىڭ بىلەن ئېچىلسا كېرەك . سەن ھەر قاچان ئىككى سەپ ئارىسىدىن ياخشى نام ـ ئاتىقىڭنى چىقارماقنى ئىستىسەڭ ، مانا ھازىر ياخشى ئاتاققا ئېرىشىشىڭ ئوبدان پۇرسىتى ئالقىنىڭغا كەلدى . ئەگەر بۇ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالساڭ ، سېنىڭ ياخشى ئېتىڭ بۇ ئالەم بىلەن تەڭ ياشايدۇ . بۇ ئىشىڭ بىلەن سەن گويا كى ئاسمان ۋە يەرنىڭ تىلسىماتىنى ئاچقاندەك بولسەن . گەرچە بۇ ئىشتا سەن تولا رەنجۇ مۇشەققەت چېكىسەن ، مال ـ مۈلكۈڭنى تاشلاپ بېرىشىڭغا توغرا كېلىدۇ . ئەمما ياخشى ئات كۆتۈرۈش مال ـ مۈلۈككە ئېرىشكەندىنمۇ ياخشىدۇر . بۇ دۇنيادا ياخشى ئات قالدۇرۇپ كەتسەڭ ، بۇ ھەمىشە ھايات ياشىغىنىڭغا ئوخشاشتۇر . ئەگەر سەن ئۇ يېڭى پادىشاھنى بۇ ياققا كەلتۈرسەڭ ، بۇ سېنىڭ ۋاپادارلىق دەرىخىدىن مېۋە كەلتۈرگىنىڭدۇر .

ـــ ئەي ئاتا ، ـــ دېدى پالۋان گېۋ ، ـــ سېنىڭ پەرمانىڭدىكى قۇلمەن ، تىرىكلا بولسام بۇ ئىش ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسىتىمەن ۋە بۇ ياخشى نامنى ئېلىشقا خېرىدارمەن .

گېۋ شۇندىن كېيىن ئۆز ئوردىسىغا قايتىپ ، تۇرانغا بېرىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلدى . گېۋ ئاتىسىنىڭ كۆرگەن بۇ چۈشىگە ھەيران قالدى . ئەتىسى پالۋان بۇ ئىشقا بېلىنى مەھكەم باغلاپ ، چاپقۇر ئېتىغا مىنىپ ئاتىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى :

ـــ ئەي دانىشمەن ۋە پالۋان ئاتا ، تۇرانغا بېرىش ئۈچۈن سىرتماق ۋە ئېتىمنى ھازىرلىدىم ، چۈنكى لەشكەر ئېلىپ بېرىشقا بولمايدۇ ، ئۇنداق قىلسام خەق مېنى جەڭ قىلغىلى كەلدى ، دەپ گۇمان قىلىدۇ . شۇڭا سىرتىمقىمنى غانجۇغامغا باغلاي ـ دە ، ھىندىلىقلار سىياقىدا تون كىيىپ ، تاكى ئۇ شاھزادە قولۇمغا كىرمىگۈچە تاغلار ئارىسىدا يوشۇرۇنۇپ تۇراي . چۈنكى شەھەر ئىچىدە يۈرۈشكە بولمايدۇ ، مۇبادا ئۇلار مېنى تونۇپ قالسا ، ئۇ چاغدا پۇشايمان قىلغىنىم بىلەنمۇ پايدىسى بولمايدۇ . ئەي پالۋان ئاتا ، مەن ئۇ شاھزادىنى تېپىپ خۇشال ـ خۇرام بولۇپ قايتمىغىچىلىك سىزنىڭ تەختىڭىز ئالدىغا كەلمىگەيمەن . ئەمما ، بىر

ئىلتىماسىم بار : ئوغلۇم بىجەن تېخى كىچىك ، سىز ئۇنى ئۆز قوينىڭىزدا ساقلىغايسىز . ئۇنىڭغا ئۆز ھۈنەرلىرىڭىزنى ئۆگەتكەيسىز . بىجەن تېخى كىچىك بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭدىن پالۋانلىق ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرىدۇ . ئەي ئاتا ، بۇندىن كېيىن سىز بىلەن كۆرۈشەلەمدىمەن - يوق ، بۇنى بىلمەيمەن ، شۇڭا مېنىڭدىن رازى بولۇڭ . بۇ ئالەمنى ۋە كۈچلۈك - كۈچسىزلەرنىڭ ھەممىسىنى تەڭرى ياراتقان ، شۇڭا بارلىق ئۈمىدىمنى تەڭرىگە باغلايمەن . ئۇلۇغ تەڭرى ماڭا ئۇ شاھزادە تەرىپىگە يول كۆرسەتكەي .

گەپ شۇ سۆزلەردىن كېيىن گۇدەز بىلەن خوشلاشتى . ئۇ زار - زار يىغلىغان ھالدا ئاتىسى ئالدىدىن چېقىپ كەتتى . گۇدەزنىڭ كۆز چاناقلىرىمۇ ياش بىلەن تولغانىدى . ئوغلىدىن ئايرىلغانلىقى ئۈچۈن بۇمۇ زار - زار يىغلىدى . گۇدەز ئوغلىنى قايتا يەنە كۆرەلىشى ياكى كۆرەلمەسلىكىنى بىلمەيتتى . ئېسىت ، بۇ ئالەمدە ۋاپا يوق . ئىلگىرى ئۆتكەن تالاي كىشىلەر ياخشىلىقنى ئىزدەپ ، تولا رەنجۇ مۇشەققەتلەرنى تارتقان بولسىمۇ ، ئۇلار ئاخىرى تۇپراق ئاستىدا قالدى . ئەي ئەزىز ، سىز ھامان بۇ ئالەمدە تۇرۇپ قالالمايسىز ، يەنە نېمىشقا بۇ ئالەمگە ھېرىسمەنلىك قىلىسىز ؟ ھېرىسمەنلىكنى تاشلىغايسىز . چۈنكى بۇ ئالەمدە ئۆزىڭىز يەپ ئىچكىنىڭىز ۋە باشقىلارغا بەرگىنىڭىزنىڭ ئۆزى نېسىۋىدۇر . شۇنچە رەنجۇ مۇشەققەت تارتىشىڭىز يەنە بىر كىشى ئۈچۈندۇر . سىز جاپا - مۇشەققەتلەر بىلەن مال - مۈلۈك تاپسىز ، ئەمما ئۇنى يەنە بىر كىشى مۇشەققەتسىز ھالدا ، ئاسانلىق بىلەن يەيدۇ . سىزنىڭ قېرىلىقىڭىزغا ھەرگىز قارىمايدۇ ، ئۇ كىشىمۇ ئۆلىدۇ ، تۇپراق ئاستىغا بارىدۇ . شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇمۇ ئۆزىنىڭ ئۆلىدىغانلىقىنى ئويلىشى كېرەك . ھەممىڭىزلار بۈيۈك تەڭرىنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرىشكە تەييارلىق قىلغايسىزلەر ، ھەممە خەلقە ياخشىلىق قىلغايسىزلەر ، نىجاتلىقنىڭ يولى ئەنە شۇدۇر . سىز قانچە ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈڭ ، يەنە ئاخىرى ئۆلىسىز . ئۆلگەندىن كېيىن قايتا يەنە بۇ ئالەمگە يېتىپ كەلمەيسىز . بۇ كونا دۇنياغا كۆڭۈل بەرگۈلۈك ئەمەس . شۇ بۇ جاھاندا ئۇستۇنلۈك تەلەپ قىلمىغايسىز . مەسىلەن ، ئەفراسىياب بۇ دۇنيادا ھەممىدىن زىيادە بولسىمەن دەپ ، شۇنچە ياش شاھزادىلەرنى ئۆلتۈردى . ئۇلۇغ تەڭرى ئاشۇ شاھزادىنىڭ پۇشتىدىن بىر پادىشاھ ياراتتى ۋە ئەفراسىيابتىن ئۇ شاھزادىنىڭ ئۆچىنى ئالدى . ئەسلى سۆزىمىزگە كېلەيلى :

ئەلقىسسە ، پالۋان گۇ ئىراندىن تۇرانغا باردى . ئۇ يولدا ھەرقانداق ئادەم ئۇچرىسا ، تۈركىي تىل بىلەن سۆزلەيتتى ۋە كەيخۇسرەۋنى سورايتتى . ئەگەر ئۇ كىشى كەيخۇسرەۋنى بىلمەيمەن دېسە ، دەرھال بېشىنى كېسەتتى - دە ، تۇپراققا كۆمەتتى . بىر كىشى پالۋان گۇغا يولچى بولۇپ بارۇر ئىدى . گۇ بىر كۈنى ئۇ كىشىگە :

— مەن سەندىن بىر سۆز سورايمەن ، ئەگەر يالغان ئېيتماي راست سۆزلىسەڭ ، سېنىڭدىن ھېچ نەرسىنى ئايىمايمەن ، جاھاندا سېنى زەردار قىلىۋېتىمەن ، — دېدى .

— مەن نۇرغۇن نەرسىلەرنى بىلىمەن ، ئەگەر مەن بىلىدىغانلا ئىش بولسا ، ساڭا ئېيتاي ، - دېدى ئۇ كىشى .

— راستى بىلەن جاۋاب بەرگىن ، كەيخۇسرەۋ قەيەردە ؟

— مەن ، — دېدى ئۇ ئادەم ، — بۇنداق ئاتلىق ئادەمنى پەقەت ئاڭلاپ باقمىغان .

گىۋ دەرھال تىغ تارتىپ ، ئۇ ئادەمنىڭ بېشىنى تېنىدىن جۇدا قىلدى . ئۆزى بىچارە ۋە ساراسىمە بولغان ھالدا تۇران ئۆلكىسىدە ئايلىنىپ يۈرەتتى .

ئۆز ۋاقتىدا رۇستەم تۇران ئۆلكىسىدىن يېنىپ كەتكەندە ، ئەفراسياب ئۆز ئوردىسىغا كېلىپ ، پىرانغا پەرمان چۈشۈرۈپ :

ـــ كەيخۇسرەۋنى ماچىن شەھىرىدىن ئالدۇرۇپ كېلىپ ، ئانىسىغا قوشقىن ، ئۇلار تۇرغان شەھەرنىڭ ھەممە تەرىپىدىكى يوللارنى قامال قىلغىن ، ـــ دېگەنىدى . پىران ئادەم ئەۋەتىپ ، كەيخۇسرەۋ ئىبنى سىياۋۇشنى ماچىن شەھىرىدىن كەلتۈرۈپ ئانىسىغا قوشۇپ قويغانىدى . پالۋان گىۋ شۇ ئۆلكىدە يۈرۈتاتتى . ئۇ ھەمىشە غەم ـ ئەندىشىدە ئىدى . بىر كۈنى ئۇ بىر جاڭگالغا يەتتى . گىۋ غەمكىن ھالدا ئۇ جاڭگالغا كىردى . ئۇ بۇ يەرنىڭ ناھايىتى خۇشھاۋا ئوبدان جاي ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ، ئاتتىن چۈشتى . گىۋ ئاتنى ئوتلاقتا قويۇۋېتىپ ، ئۆزى ياتتى ۋە خىيالغا كەتتى : « ئاتام كۆرگەن چۈش شەيتانمىدىكىن ، يەتتە يىلدىن بىرى بۇ ئۆلكىدە يۈرۈپ ، كەيخۇسرەۋدىن ھېچ بىر نام ـ نىشان تاپالمايۋاتىمەن . شۇ تاپتا مېنىڭ يارەنلىرىم خۇشالمىكىن ، ياكى غەمكىنمىكىن ؟ ئېسىت ! بەختىم گۈمبەز ئىچىگە ياڭاق چاچقاندەك چېچىلىپ كېتىۋاتىدۇ . ئۆمرۈم زايا بولۇدىغان ئوخشايدۇ . ئەمما كەيخۇسرەۋ ئانىسىدىن تېخى تۇغۇلمىغانمىكىن ياكى تۇغۇلسىمۇ ئۆلۈپ كەتكەنمىكىن ؟ مېنىڭ ئۇنى ئىزدىگىنىمنىڭ رەنجۇ مۇشەققەتتىن باشقا پايدىسى بولمايۋاتىدۇ . » گىۋ شۇنداق خىيال بىلەن يەنە ئاتقا مەنىپ ، ئۇ كۆكلەمزارنى تاماشا قىلىپ يۈردى . ئۇنىڭ توساتتىنلا بىر بۇلاققا كۆزى چۈشتى . بۇلاق بېشىدا بىر يىگىت ئولتۇراتتى ، ئۇ يىگىتنىڭ قەددى ـ قامىتى ئەركىن ئۆسكەن سەرۋى دەرىخىدەك ، يۈزلىرى ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايدەك ، چاچلىرى ئىپارەك ئىدى ؛ قولىدا مەي تۇشقۇزۇلغان ئالتۇن جامنى تۇتۇپ ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ ھىددىدىن ئىپارەك خۇش بۇي پۇراقلار كېلىپ تۇراتتى . گىۋ كۆڭلىدە : « بۇ يىگىت پادىشاھتىن باشقا كىشى ئەمەس ، مۇنداق گۈزەللىك باشقا ھەرقانداق كىشىدە بولمايدۇ » دېگەنلەرنى ئويلىدى ـ دە ، ئاتتىن چۈشۈپ ، تېزلا ئۇنىڭ ئالدىغا باردى . كەيخۇسرەۋمۇ پالۋان گىۋنى كۆردى ـ دە ، قاقاھلاپ كۈلۈپ كەتتى ؛ ئۇ كۆڭلىدە « پالۋان چوقۇم گىۋدىن باشقا كىشى ئەمەس ، چۈنكى بۇ ئۆلكىدە مۇنداق پالۋان يوق ئىدى . ھەقىچان بۇ پالۋان مېنى ئىزدەپ بېرىپ پادىشاھ قىلىش ئۈچۈن كەلدى » دېگەنلەرنى ئويلىدى . ئاندىن پالۋان گىۋ سۆز باشلاپ :

ـــ ئەي شاھزادە ، سىز سىياۋۇش پادىشاھنىڭ ئوغلى بولۇپ قالماڭ يەنە ، ـــ دېدى .

ـــ ئەي پالۋان ، ـــ دېدى كەيخۇسرەۋ ، ـــ سىزنى گۇدەرزنىڭ ئوغلى گىۋمىكىن دەپ ئويلاۋاتىمەن .

ـــ مېنىڭ گۇدەرزنىڭ ئوغلى گىۋ ئىكەنلىكىمنى سىزگە كىم ئېيتتى ؟ ـــ دېدى گۇدەرز .

ـــ ئەي پالۋان ، ماڭا كۆڭلۈم ئېيتتى ، ـــ دېدى كەيخۇسرەۋ ، ئاندىن يەنە سۆزىنى داۋام قىلدى ، ـــ ئاتام ئانامغا : « سەندىن بىر ئوغۇل تۇغۇلدۇ ئېتىنى كەيخۇسرەۋ قويغىن ، كەيخۇسرەۋ چوڭ بولغاندا ئىراندىن گىۋ ئاتلىق بىر پالۋان كېلىدۇ ، ئۇ پالۋان كەيخۇسرەۋنى ئىرانغا ئېلىپ بېرىپ پادىشاھ قىلىدۇ ، ئوغلۇم جاھانغا پادىشاھ بولغاندىن كېيىن ،

دۇشمەنلىرىمدىن مېنىڭ ئۆچۈمنى ئالىدۇ » دېگەن ئىكەن.

ــ ئەي شاھزادە قىياپىتىڭىزدىن پادىشاھلىق نىشانى ئايانداۇر. ھالبۇكى، سىياۋۇشنىڭمۇ بېلىكىدە پادىشاھلىق بەلگىسى بولغان قارا مېڭى بار ئىدى. ھازىر سىزمۇ بېلىكىڭىزنى ئېچىپ ماڭا كۆرسىتىڭ، ــ دېدى گىۋ.

كەيخۇسرەۋ شۇ ھامان بېلىكىنى يالىڭاچلاپ كۆرسەتتى. گىۋ قاراپلا كۆردى. كەيخۇسرەۋنىڭ بېلىكىدىمۇ ئىپارەك قاپقارا بىر دانە مەڭ تۇراتتى. ئۇ مەڭ كەيقۇباد پادىشاھتىن مىراس قالغان بولۇپ، پادىشاھنىڭ نەسلىدىن ئىكەنلىكىنى كىشىلەر ئاشۇ مەڭدىن بىلەتتى. پالۋان گىۋ كەيخۇسرەۋدىكى نىشاننى كۆرۈش بىلەنلا يۈزىنى يەرگە ئۇرۇپ زار ـ زار يىغلىدى. كەيخۇسرەۋمۇ گىۋنى قۇچاقلاپ، خۇشاللىق بىلەن ئاپىرىنلار ئېيتتى. ئىرانىنىڭ تىنچ ـ ئامانلىقىنى، كەيكاۋۇس پادىشاھنىڭ ۋە رۇستەم، گۇدەرز قاتارلىق سەردارلارنىڭ ئەھۋالىنى سوريدى.

ــ ئەي شاھزادە، ــ دېدى پالۋان گىۋ، ــ سىزنىڭ يۈزىڭىزنى كۆرۈش نېسىپ بولغانلىقى ئۈچۈن چەكسىز خۇشالمەن. ئەگەر كەرەملىك تەڭرىم ھەممە بېستىنى ۋە يەتتە ئىقلىمنىڭ پادىشاھلىقىنى ماڭا بەرگەن تەقدىردىمۇ مېنىڭ كۆڭلۈم بۇنچىلىك خۇشال بولۇپ كەتمەس ئىدى. بۇگۈن سىياۋۇشنى ھايات كۆرگەندىنمۇ بەك خۇرسەن بولدۇم. خۇداغا شۈكرى، مېنىڭ شۇنچە تارتقان رەنجۇ مۇشەققەتلىرىمنى زايا قىلمىدى، ئاخىر مېنى بۇ قەدەر خۇشال قىلدى.

ئۇلار ئىككىسى جاڭگالدىن يولغا چىقتى. يولدا كېتىۋېتىپ، كەيخۇسرەۋ كەيكاۋۇس پادىشاھنى، ئۇنىڭ يەتتە يىل مابەينىدە نېمە رەنجىلەرنى تارتقانلىقىنى، ئۇنىڭ يېمەك ـ ئىچمەك ۋە كىيىم ـ كېچەك ئەھۋالىنى سوريدى. گىۋ ئۇنىڭغا ئۆتكەن ئەھۋاللارنى، يەنى گۇدەرزنىڭ چۈش كۆرگەنلىكىنى، ئۆزىنىڭ يەتتە يىل جاپا ـ مۇشەققەت چەككەنلىكىنى، يىلپىزلارنىڭ گۆشىنى يەپ، تېرىسىنى كىيگەنلىكلىرىنى، كەيكاۋۇس پادىشاھنىڭ سىياۋۇشتىن ئايرىلغاندىن بېرى پىراق ئازابىدا قانات ـ قۇيرۇقى يوقىدالغان قۇشقا ئوخشاپ قالغانلىقىنى، پۈتكۈل ئىران مەملىكىتىنىڭ ۋەيران بولغانلىقىنى باشتىن ئاخىرغىچە سۆزلەپ بەردى. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان پادىشاھ كەيخۇسرەۋنىڭ كۆڭلى غەمگە چۆكتى.

ــ ئەي پالۋان، ــ دېدى ئۇ گىۋگە، ــ ئىلگىرى تارتقان جاپالىرىڭىزنىڭ مېۋىسىنى ئەمدى كۆرگەيسىز. بۇندىن كېيىن سىز ماڭا ئاتا بولۇڭ، ھېچكىمگە سىرىمنى ئېيتماڭ.

پالۋان گىۋ قولىغا ھىندى قىلىچىنى ئېلىپ ماڭماقتا ئىدى. ئالدىغا كىم ئۇچرىسا، ئۇنىڭ بېشىنى كېسەتتى. ئۇلار شۇ يوسۇندا يول يۈرۈپ سىياۋۇشئابادقا كەلدى ـ دە، فەرەڭگىسىنىڭ ئالدىغا كىرىپ ئۆتكەن ۋەقەلەرنى ئۇنىڭغا بايان قىلدى. فەرەڭگىسمۇ ئۇلارغا يار بولدى. ئۇ ئۇچەيلەن ئەلدىن يوشۇرۇن ھالدا يولغا چىقىش مەسلىھەتىنى قىلىشتى. فەرەڭگىس مۇنداق دېدى:

ــ ئەگەر بىز بۇ يەردە ئۇزۇن تۇرساق، ئاتام ئەفراسىياب ئاڭلاپ قالىدىغان بولسا، يېمەك ـ ئىچمەكنى قويۇپ، بىزنىڭ پېيىمىزغا چۈشىدۇ. ئۇ چاغدا بىزنى تىرىك قويمايدۇ. بۇ شەھەرلەرنىڭ ھەممىسى بىزگە دۈشمەندۇر. ئەفراسىياب بىزنى تۇتۇۋالسا، كۆيدۈرۈۋېتىشتىن

يانمايدۇ . مۇشۇ يېقىندا بىر چىمەنزار بار . ئەي ئوغلۇم ، سىلەر پالۋان گىۋ بىلەن بىللە ئىگەر يۈگەننى كۆتۈرۈپ ، شۇ جايغا بېرىڭلار بىر ئېگىز جايغا چىقىپ قارىساڭلار بىر مۇرغىزار كۆرۈنىدۇ . ئۇ يەرنىڭ ھاۋاسى ناھايىتى يېقىملىق بولۇپ ، بىر ئېرىقتا سۇ ئېقىپ تۇرىدۇ . كۈن كەچ بولغاندا ھەممە يىلقىلار شۇ يەرگە سۇ ئىچكىلى كېلىدۇ . ئاتاڭ سىياۋۇشنىڭ بەھزاد شەبرەڭ ئاملىق ئېتىمۇ شۇ يەردە . سەن ئۇنىڭغا ئىگەر ـ يۈگەننى كۆرسەتكىن . ئۇ سېنى كۆرۈش بىلەنلا يۈڭاش بولىدۇ . سەن ئۇنى مىنىپ كەلگىن . قاچانكى ئۇ ئات سېنىڭغا كەلسە ، ئوچۇق چىراي كۆرسەتكىن ، مېھىر ـ مۇھەببەت بىلەن يۈزلىرىنى سىيلىغىن . ئاتاڭ ھايات‌تىن ئۈمىد ئۈزگەن ۋاقىتتا بېھزاد شەبرەڭگە : « ھەي ئېتىم ، مۇندىن كېيىن ھېچكىمنىڭ گېپىگە كىرمىگىن ، تاغ ۋە چىمەنزارلاردا يۈر ، ئوغلۇم كەيخۇسرەۋ سېنى ئىزدەپ كەلگەن ۋاقىتتا ئۇنى ئۆزۈڭگە مىندۇرگىن . ئۇ سېنى مىنىپ ، دۈشمەنلەرنى قىرغۇسىدۇر » دېگەنىدى .

كەيخۇسرەۋ ئانىسى فەرەڭگىسىنىڭ مەسلىھىتى بويىچە ئاتلاندى . گىۋ ئۇنىڭ بىلەن پىيادە ماڭدى . ئۇلار چىمەنزارغا يېتىپ باردى . دېگەندەك ئۇ يىلقىلار كەچتە ئېرىق ياقىسىغا كېلىپ ، سۇ ئىچىپ ياندى . بېھزاد شەبرەڭنىڭ كۆزى كەيخۇسرەۋگە چۈشۈش بىلەنلا ئىنتا‌يىن دەردلىك ۋە قايغۇلۇق ھالدا بىرنى كىشىندى . كەيخۇسرەۋ ئۇنىڭغا سىياۋۇش مىنگەن ئىگەر ، ئىشلەتكەن يۈگەن ۋە چاناقنى كۆرسەتتى . ئات شۇ ھامان ئۆز ئورنىدا توختىدى ـ دە ، بىر قەدەممۇ ئىلگىرىلىمىدى . كەيخۇسرەۋ ئۇنىڭ يېنىغا باردى . يۈز ـ كۆزلىرىنى سىيلاپ ، يايلى ۋە قۇيرۇقلىرىنى قاشلىدى . ئاندىن ئىگەرنى توقۇپ ، ئۈستىگە مىندى . ئات شۇ ھامان شامالدەك ئۇچقان پېتى پالۋان گىۋنىڭ كۆزىدىن غايىپ بولدى . پالۋان گىۋ كەيخۇسرەۋنىڭ غايىپ بولغانلىقىنى كۆرۈپ ، ھېسابسىز غەمگە چۆكتى . ئۇ خۇدانى يادىغا كەلتۈرۈپ ، ئۆزـئۆزىگە : « ھەي ئېسىت ، بۇ ئات سۈرىتىگە كىرىۋالغان جادۇگەر ئىكەن ، ئەمدى كەيخۇسرەۋنىڭ مىڭ جېنى بولسىمۇ ، بىرى ساق قالمايدىغان بولدى . مېنىڭ تارتقان شۇنچە جاپا ـ مۇشەققەتلىرىم زايا بولدى » دېدى .

كەيخۇسرەۋ يولنىڭ يېرىمىنى بېسىپ بولغاندىن كېيىن ئاتنىڭ چولۋۇرىنى تارتتى . گىۋ كەيخۇسرەۋنىڭ ئارقىسىدىن يېتىپ كەلدى . كەيخۇسرەۋ گىۋگە :

ـــ ئەي پالۋان ، كۆڭلۈڭىزدە كەچكەن سىرنى ئېيتايمۇ ؟ ـــ دېدى .

ـــ ئەي شاھزادە ، مېنىڭ كۆڭلۈمدىكى سىرنى سىز بىلدىڭىزمۇ ؟ ـــ دېدى گىۋ .

ـــ مەن بۇ ئاتنى مىنگەندىن كېيىن ، سىز كۆڭلىڭىزدە : « بۇ ئات سىياقىغا كىرىۋالغان جادۇگەر كەيخۇسرەۋنى ئېلىپ قاچتى . شۇنچە رەنجۇ مۇشەققەتلىرىم بىكار بولدى » دەپ ئويلىدىڭىز .

گىۋ بۇ سۆزنى ئاڭلاش بىلەنلا ئاتتىن چۈشۈپ ، كەيخۇسرەۋگە تەھسىن ۋە ئاپىرىنلارنى ئېيتتى :

ـــ ئەي شاھزادە ، سىزنىڭ پاراسىتىڭىزگە باركاللا ، سىزگە يامانلىق سانىغۇچىلارنىڭ كۆزى كور بولسۇن ، ـــ دېدى گىۋ .

ئۇلار ئوردا تەرەپكە قاراپ يۈرۈپ ، فەرەڭگىسىنىڭ ئالدىغا كەلدى . كەيخۇسرەۋ

يولنىڭ ئۇزاقلىقىنى بىلدى ۋە ئانىسىغا جېكىلەپ :

ـــ ھېچ كىشى مېنىڭ سىرىمنى بىلمەپ قالمىسۇن ، ـــ دېدى .

فەرھاد بېھزاد شەبرەڭنى كۆرۈپ زار ـ زار يىغلىدى . يۇزلىرىنى ئاتنىڭ يايلىلىرىغا سۈرتكەن ھالدا سىياۋۇشنى ئەسلەپ ناله ـ زار قىلدى . ئاندىن مەلىكە فەرھادنى خەزىنە تەرەپكە يول ئالدى . ئوردا ئىچىدە بىر پىنھان خەزىنە بار ئىدى . ئۇنى ھېچكىم بىلمەيتتى . ئۇنىڭ ئىچىدە ئالتۇن گۆھەردىن تارتىپ تاكى تىغ ، نەيزە ، گۇرزا ، ئولپاق ، شەمشەرلەرگە قەدەر ھەممىسى بار ئىدى . فەرھاد بۇ خەزىنىلەرنىڭ ئىشىكلىرىنى ئېچىپ ، كەيخۇسرەۋگە كۆرسەتتى ۋە پالۋان گىۋغا :

ـــ ھەي پالۋان ، كۆپ رەنجۇ مۇشەققەتلەر تارتىپ كەپسىز ، بۇ ئالتۇن كۈمۈش ، ئۇنچە ، گۆھەر ، ياقۇت ، مارجان ، تەخت ۋە تاجلاردىن قايسىسىنى خالىسىڭىز سىزنىڭ بولسۇن ، چۈنكى سىز جان ۋە تېنىڭىزنى بىز ئۈچۈن پىدا قىلىپسىز ، ـــ دېدى .

ـــ ئەي جاھان ئاغىچىسى ، ـــ دېدى گىۋ يەر سۆيگەن ھالدا ، ـــ بۇ يەر يۈزى سىز تۇپەيلى بېھىشتتەك بولغۇسىدۇر . جاھان پالۋانلىرى سىزنىڭ ئوغلىڭىزنىڭ ئالدىدا قۇل بولغۇسىدۇر . سىزگە يامانلىق ئويلىغۇچىلار يەر بىلەن يەكسان بولسۇن .

گىۋ خەزىنە ئىچىگە قاراپ ـ دە ، ئۇنىڭ ئىچىدىن سىياۋۇشنىڭ شەمشىرىنى تاللىدى . ئاندىن ئۇنىڭ ئىچىدە بارلىكى بولغان قىممەت باھا مال ـ دۇنيالارنىڭ ھەممىسىنى ئالدى . ئۇنىڭ ئىچىدىكى دۇبۇلغا ، كەستۇن ۋە قورال ـ ياراقلارنىڭ ھەممىسىنى ئېلىپ جابدۇندى . كەيخۇسرەۋ ئاندىن ئۇ خەزىنىنىڭ قۇۋۋىتىنى مەھكەم تاقىدى . ئاندىن شامال ئاياغ ئاتلارغا مىندى . مەلىكە فەرھادنى بېشىغا دۇبۇلغا كىيىپ ، راسلاندى . ئۇچۆيلەن ئەلدىن يوشۇرۇن ھالدا شامالدەك تېز سۈرئەت بىلەن ئىران تەرەپكە راۋان بولدى .

« كەيخۇسرەۋ ئىران تەرەپكە يۈزلىنىپتۇ » دېگەن سۆزلەر تارقىلىپ كەتتى . ئۇلارنىڭ ئەھۋالى ئەلدىن پىنھان قالمىدى . ھەتتا بىر كىشى كېلىپ پىرانغا :

ـــ ئىران شەھىرىدىن پالۋان گىۋ كېلىپ ، كەيخۇسرەۋنى ئېلىپ ، ئىران پادىشاھلىقى تەرەپكە قاراپ قاچتى ، فەرھاد گىۋسىنمۇ ئېلىپ كەتتى ، ـــ دېدى .

بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان پىران ۋىسە دەرەى ياپرىقىدەك تىترەپ كەتتى . ئۇ ئىنتايىن غەمكە پاتقان ۋە چېچىلغان ھالدا ، ئىككى پالۋاننى تاللىدى . ئۇلاردىن بىرى گۇلباد ، ئىككىنچىسى نەستىھەن ئىدى . پىران ئۇلارغا ئۈچ يۈز پالۋان قوشتى . نەستىھەن بىلەن گۇلباد جەڭدە پىلنىمۇ يېڭەلەيدىغان باتۇرلاردىن ئىدى .

پىران ئۇلارغا خىتاب قىلىپ :

ـــ ھەي بۇرادەرلەر ، گىۋنىڭ بېشىنى كېسىپ ، نەيزىگە سانجىڭلار ، فەرھادنىمۇ ئۆلتۈرۈپ ، تۇپراق ئاستىغا كۆمۈڭلار ، كەيخۇسرەۋ دېگەن شۇمنى تۇتۇپ باغلاڭلار . ئۇ بەدبەختلەر دەريادىن ئۆتۈپ كەتسە ، بۇ شەھەرلىكلەرنىڭ بېشىغا نېمىلەرنى سالمايدۇ دەيسىلەر ؟! ـــ دېدى .

بۇ ئىككى پالۋان لەشكەر تارتىپ يۈرۈپ كەتتى . فەرھادگىس ئوغلى بىلەن ئۇخلاپ ياتاتتى . ئۇلار يول يۈرگەندە ۋە كېچىسى ياتقاندا گىۋ مۇھاپىزەت قىلاتتى . ئانا ـ بالا ئىككىسى

ئۇخلاۋاتقىنىدا ، گۆ يولغا قاراپ ئولتۇرۇۋاتاتتى . گۆنىڭ ئېتىغا زىلچا يۇپۇقلار يېپىلغان ھالدا ياتاتتى . گۆ ئۇستىبېشىغا ساۋۇت ، دۇبۇلغا كىيىپ جەڭگە تەييار ھالدا تۇراتتى . توساتتىن يىراقتا كېلىۋاتقان تۇران لەشكەرلىرىنى كۆردى . ئۇ دەرھال تىغ يالىڭاچلاپ ، بۇلۇت گۈركىرىگەندەك نەرە تارتقان ھالدا تۇران لەشكەرلىرى ئارىسىغا قۇيۇندەك يېتىپ كەلدى . بىر پەستە ئۇلارنى ئۆلتۈرۈشكە تۇتۇش قىلدى . بەزىلىرىنى گۇرزى بىلەن يەنجىيتتى . تۇران لەشكەرلىرى گۆنىڭ مۇنداق گۇرزى ئۇرۇشلىرىنى كۆرۈپ ، ھەممىلىرىنىڭ بېشى ئايلاندى . جەڭ قىلىشتىن تويدى . گۆ بارغانسىرى روھلاندى . ئۇ تۇران لەشكەرلىرى ئارىسىدا دەريانىڭ كۆزىدىكى بۇلاقتەك كۆرۈنەتتى . تۇران لەشكەرلىرى گۆنى ئارىغا ئېلىپ ئوق ياغدۇرۇشتى . ئېتىلغان نەيزىلەرنىڭ تولىلىقىدىن يەر قۇمۇشلۇققا ئوخشاپ قالدى . چاڭ ـ توزانلار قۇياش نۇرىنى توستى . پالۋان گۆ ئۇلاردىن كۆپىنچىسىنى يەنتتى . گۇلباد نەستېھەنگە :

ـــ گۆنىڭ قول ۋە بېلەكلىرى تاشتىن پۈتكەن نېمىمدۇر ؟! ـــ دېدى .

پالۋان گۆ شىرەك نەرە تارتىپ ئۆزىنى ئۇلەشكەرلەرگە ئۇراتتى . تاغ ـ تۈز ۋە ياۋانلار جەسەت دۆۋىلىرىگە ئايلاندى . پۈتۈن بایاۋان ئادەم قانلىرىدىن ئەرغىۋان گۈلىدەك قىزاردى . قالغان لەشكەرلەرنىڭ ھەممىسى گۆنىڭ ئالدىدىن قاچتى . ئۇلار بارچىسى يارىلانغان ۋە كۆڭۈللىرىگە غەم ، شىكەستە يەتكەن ھالدا پىراننىڭ ئالدىغا باردى .

گۆ كەيخۇسرەۋنىڭ ئالدىغا كەلدى . ئۇنىڭ پۈتكۈل ئەزاسى قانغا چۈمۈلگەندەك بولۇپ كەتكەنىدى .

ـــ ئەي پادىشاھ ، ـــ دېدى گۆ مەمنۇنىيەت بىلەن ، ـــ كۆڭلىڭىزنى خۇشال تۇتۇڭ ، مەن پالۋانلىقتا رۇستەمدىن باشقىسىنى تونۇمايمەن . گۇلباد بىلەن نەستېھەن لەشكەر باشلاپ كەلگەنىكەن . ئۆلگىنى ئۆلۈپ ، ھايات قالغانلىرىمۇ يارىلىنىپ پاراكەندە ھالدا قېچىپ كېتىشتى . ھەممىسى ئۆزىنىڭ تېنىدىكى جاراھەتتىدىن ئىڭراۋاتسا كېرەك .

كەيخۇسرەۋ گۆدىن ناھايىتى خۇشال بولدى . ئۇلار تېپىلغان ئازراق ئوزۇق ـ تۆلۈكنى يەپ ، يوللىرىغا راۋان بولدى .

قاچقان لەشكەرلەر پىراننىڭ ئالدىغان كېلىشتى ، ئۇلار يىغلاشماقتا ئىدى . پىران پەرىشان بولۇپ گۇلبادقا :

ـــ كەيخۇسرەۋگە سىلەر قانداق چارە قوللاندىڭلار ، ئۇ قانداق تاقابىل تۇردى ؟ ھەممىنى راستى بىلەن ئېيت ، ـــ دېدى .

ـــ ئەي پادىشاھ ، ـــ دېدى گۇلباد ئەھۋالنى مەلۇم قىلىپ ، ـــ ئەگەر مەن ئېغىزىمنى سۆزگە ئېچىپ ، گۆنىڭ بىزگە نېمىلەرنى قىلغانلىقىنى ئېيتىدىغان بولسام ، سىزنىڭ كۆڭلۈڭىز جەڭ قىلىشتىن سوۋۇپ كېتىدۇ . گۆ مېنىڭ قولۇمدىن مىڭ قېتىمدىن ئارتۇق گۇرزى يېدى . ئەمما ، ئۇنىڭ بېشى تاشتىن پۈتكەندەك ، قول ـ بېلەكلىرىنىڭ چىشى باردەك بۇنىڭغا زادى پەرۋا قىلمىدى . رۇستەمنىڭ جەڭلىرىنمۇ تولا كۆرگەنمەن ، يەنە باشقا پالۋانلارنىمۇ تولا ئاڭلىغانىدىم . ئەمما ، رۇستەمنىڭمۇ زەربىگە بەرداشلىق بېرىشتە گۆدەك مۇستەھكەم تۇرغانلىقىنى بىلمەيمەن . ئەگەر ئاشۇ گۇرزىلارنى تاشلارغا ئۇرغان بولسام ، مۇمدەك بولغان

بولاتتى. بىراق گۈننىڭ بېلەكلىرىگە كار قىلمىدى. گۈ ھەر قېتىم نەرە تارتسا، دەريالار قاينام ھاسىل قىلىپ، شاۋقۇن سالدى.

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان پىران غەمگە چۆككەن ھالدا مۇنداق دېدى:

— ئۇ پالۋانىنى تەرىپلەشتىن باشقا ئېيتقىدەك سۆزلىرىڭ يوقمۇ؟ سەن ئەمدى گۈ بىلەن جەڭ قىلىش كويىدا بولما. سەن ۋە نەسىھەندەڭ ئىككى پالۋان شۇنچە كۆپ لەشكەرنى ياشلاپ بېرىپمۇ، گۈنى يېڭەلمەي، ئۇنى كۈچ قۇۋۋەتتە گويا كى بىر مەست پىلدەڭ قىلىپ، ماختاپ كېلىپسىلەر. ئەمدى سىلەرنىڭ پالۋانلار ئارىسىدا ئابرويۇڭلار تۆۋەنلىدى. ئەگەر ئەقىراسىياب بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپسا، ئىككى پالۋاننىڭ شۇنچە لەشكەر بىلەن بېرىپ، بىر كىشىنىڭ ئالدىدىن قاچقانلىقىنى، نۇرغۇن پالۋانلارنىڭ ئۆلگەنلىكى ۋە ياردار بولغانلىقىنى بىلسە، سىلەرنى قاتتىق مەسخىرە قىلىدۇ، «قورال ـ ياراق تۇتۇپ جەڭ قىلىش لاياقىتىڭلار يوقكەن» دەپ قارايدۇ.

پىران يەنە مىڭ نەپەر داڭدار پالۋاننى ئىلغاپ، ئۇلارغا:

— يۈرۈڭلار، كېچە ـ كۈندۈز شىردەك يۈگۈرۈڭلار، ئەگەر كەيخۇسرەۋ ئىرانغا يېتىپ بارغۇدەك بولسا، ئىرانىنىڭ خوتۇن خەقلىرىمۇ گويا يولۋاسىنىڭ ئۆزى بولىدۇ. دۆلىتىمىزنىڭ زېمىنى ئېغىر تەھدىتكە ئۇچرايدۇ. ئەفراسىيابمۇ بۇ دەرد ـ ئەلەمدىن ئېغىر كۈلپەتلەرگە دۇچار بولىدۇ، — دېدى.

مىڭ نەپەر پالۋان پىرانىنىڭ پەرمانى بىلەن كېچە ـ كۈندۈزلەپ يول يۈرۈپ، بىر كەڭ ئېقىن بويىغا يەتتى. بۇ لەشكەرلەر يەككە ـ يەككە ھالدا يۈرگەنىدى. بۇ چاغدا فەرەڭگىس كۆزەتتە تۇرۇۋاتاتتى. كەيخۇسرەۋ بىلەن گۈ ئۇخلاپ ياتماقتا ئىدى. فەرەڭگىس توساتتىنلا پىرانىنىڭ بايرىقنى كۆتۈرگەن كىشىلەرنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ دەرھال گۈ ياتقان جايغا بېرىپ، ئۇنى ئويغاتتى.

— ئەي جاپا ـ مۇشەققەت تارتقان پالۋان، — دېدى ئۇ گۈنى چالغىتىپ، ـ ئورنىڭدىن تۇرۇڭ. سىزدىن ئۆچ ئالىدىغانلار يېتىپ كەلدى. ئەگەر ئۇلار سىزنى ئۇخلاپ ياتقان ھالدا كۆرسە، دەرھال ئۆلتۈرىدۇ. سىزنىڭ دەردىڭىزدىن بىزنىڭ كۆڭلىمىزنى قايغۇ ـ ھەسرەتكە تۇلدۇرىدۇ. مېنى ۋە ئوغلۇمنى زار ـ زار قاخشىتىپ تۇرۇپ باغلاپ، ئەفراسىيابنىڭ قېشىغا ئېلىپ بارىدۇ. ئۇندىن كېيىن بېشىمىزغا نېمىلەرنىڭ كېلىدىغانلىقىنى بىلمەيمەن.

— ئەي مەزلۇملارنىڭ ئۇلۇغى، نېمە ئۈچۈن غەم قىلىسىز؟ سىز ئوغلىڭىز بىلەن ئېگىز تاغقا چىقىپ تۇرۇڭ، پىراندىن ۋە ئۇنىڭ لەشكەرلىرىدىن ھېچ ۋەھىمە قىلماڭ، خۇدا ماڭا ياردەم قىلىدۇ، — دېدى گۈ.

كەيخۇسرەۋ مۇنداق دېدى:

— ھەي پالۋان، سىز مېنى بالادىن قۇتقۇزمەن، دەپ نېمە ئۈچۈن ئەجدىھانىڭ ئالدىغا ئۆزىڭىز يالغۇز بارىسىز؟ ئەمدى سىز بارماڭ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئۆزۈم بېرىپ، شەمشەر بىلەن قانلىرىنى تۆكەي.

— ئەي شاھزادە، — دېدى گۈ، — جاھاننىڭ سىزگە ئېھتىياجى چۈشتى. مېنىڭ ئاتامۇ پالۋان، ئۆزۈممۇ پالۋان، مېنىڭ يەتمىش سەككىز بىر تۇغقان قېرىندىشىم بار. ئۇلار-

نىلىك ھەممىسى پالۋان . بىراق سىزنىڭ ئۇرۇغ ـ تۇغقانلىرىڭىز ناھايىتى ئاز . مەن ئۆلۈپ كەتسەم ، باشقا قېرىنداشلىرىم بار ، ئەمما سىز قازا تاپسىڭىز باشقا پادىشاھ قالمايدۇ . مېنىڭ يەتتە يىلدىن بېرى تارتقان رەنجۇ مۇشەققەتلىرىم بىكار بولىدۇ . سىز يۇقىرىغا چىقىپ ئولتۇرۇپ ، جەڭ ئەھۋالىنى كۆرۈڭ . خۇدا ماڭا يار بولغاي .

گىۋ ساۋۇت ـ قۇيۇقلىرىنى كىيىپ ، تېزلىكتە ئېتىغا مىندى . ئۇ گويا كى بىر زور شىرەڭ شىددەت بىلەن يۈرۈپ كەلدى . گىۋ بىر تەرەپتە تۇردى . يەنە بىر تەرەپتە پىرانىڭ لەشكەرلىرى تۇردى . گىۋ ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك نەرە تارتىپ ، پىرانغا جەڭ ئېلان قىلدى .

پىران بۇنى ئاڭلاپ قاتتىق غەزەپلەندى .

ــ ھەي تېگى پەس ، ــ دېدى ئۇ گىۋنى ھاقارەت قىلىپ ، ــ ئۆزۈڭ يالغۇز شۇنچە لەشكەر بىلەن جەڭ قىلىشقا كەلدىڭمۇ ؟! ئەمدى سېنىڭ يەيدىغان غىزايىڭ قىسقا قىلىچىڭ ئۇچى بولىدۇ . كىيىدىغان كېپىنىڭ قان ، زەرداپ بولىدۇ . ئەگەر سەن تۆمۈر تاغ بولغان تەقدىرىڭدىمۇ ، مىڭ پالۋان سېنى قورشىسا ، سېنى پارە ـ پارە قىلىۋەتمەي قويمايدۇ . ئۆز ئەجىلىڭ سېنى بۇ پالۋانلارنىڭ ئالدىغا سۆرەپ كېلىپتۇ .

گىۋ پىران لەشكەرلىرىگە قاراپ :

ــ ئەي سەرۋازلار ، بۇ ئېقىندىن ئۆتۈپ ، مېنىڭ ئالدىمغا كېلىش ، بۇ بىر ئاتلىقنىڭ باشلىرىڭغا نېمە كۈلپەتلەرنى سالغانلىقىنى كۆرۈپ بېقىش . گەرچە مەن يالغۇز بولساممۇ ، سېنىڭ مىڭ پالۋىنىڭىڭ باشلىرىنى ئاستىمغا باسسەمەن ، گۈرزىمنى كۆتۈرسەملا ، ھەممىڭلارنىڭ باشلىرىنى ئايىغىم ئاستىغا كەلتۈرۈمەن .

پىران بۇ سۆزدىن قەھرى غەزەپكە كېلىپ ، گۈرزىسىنى كۆتەرگىنىچە ئېتىنى چاپتۇرۇپ سۇغا كىردى . گىۋ پەرۋا قىلماستىن تۇرۇۋەردى . پىران سۇدىن ئۆتتى . گىۋ پىرانىڭ ئالدىدىن قاچتى . پىران ئۇنى قوغلىدى . گىۋ قىچىپ يۈرۈپ پىرانىنى ئېقىن بويىدىن ۋە لەشكەرلىرىدىن يىراقلاشتۇردى . پىران گۈرزىنى كۆتۈرۈپ گىۋغا يېقىن باردى . گىۋ پىراندىن قېچىپ يۈرۈپ ، غانجۇغسىدىكى سالمىنى قولىغا ئالدى ـ دە ، ئايلاندۇرۇپ پىرانىڭ بېشىغا تاشلىدى . سالما پىرانىڭ بوينىغا چۈشتى . گىۋ سالمىنى بىرلا تارتقانىدى . پىران ئىگەردىن يەرگە يىقىلدى . گىۋ پىرانىنى پىيادە ھالدا خارۇ ـ زارلىق بىلەن سۆرەپ يۈرۈپ ، ئېقىن بويىدىن تېخىمۇ يىراق بىر جايغا ئېلىپ باردى . ئاندىن پىرانىنى ياتقۇزۇپ ، پۇت ـ قوللىرىنى مەھكەم باغلىدى . گىۋ پىرانىڭ جەڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ ، ئۆزى كىيىدى ۋە ئۇنىڭ ئېتىغا مىنىپ ، بايرىقىنى كۆتۈرگىنىچە ئېقىن بويىغا قايتىپ كەلدى . تۇرانلىقلار ئۆز قوماندانىنى كۆرۈپ ھەممىسى ئالدىغا كېلىشتى . ناغرا ، كارناي ، سۇناي ۋە بەربەتلەرنى چېلىشىپ نەغمە قىلىشتى . ئۇلار سۇدىن ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن گىۋ ئېغىر گۈرزىسىنى قولىغا ئالدى . تۇرانلىقلار گىۋنى كۆرۈپ ھەيران قىلىشتى . گىۋ تۇرانلىقلارنى ئۆلتۈرۈشكە باشلىدى . جەسەتلەردىن دۆۋىلەر ھاسىل بولدى . ئۇنىڭ گۈرزا ئۇرۇشلىرىدىن ۋەھىمگە چۈشكەن تۇرانلىقلار ئارقىغا يېنىپ ، قاچتى . گىۋ ئۇلارنى گويا كى قوتاندىكى قوينى قوغلىغان شىرەڭ قوغلاشقا باشلىدى . لەشكەرلەرنىڭ قاچىدىغىنى قېچىپ كەتتى . گىۋ ئارقىغا يانىدى ـ دە ، سۇدىن ئۆتۈپ ، پىرانىڭ قېشىغا كەلدى . پىران پۇتىنى باغلاقتىن بوشىتىپ

قىيچىسۇاتقانسكەن. گىۋ ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇپ قوغلاشقا باشلىدى. پىران بىھۇش كىشىلەردەك قاچماقتا ئىدى.

ــ ھەي ئادەمنىڭ ئەسكىسى، ــ دېدى گىۋ پىرانغا، ــ سىياۋۇش سەن ۋاپاسىزنىڭ سۆزى بىلەن ھالاك بولدى. ئەمدى سېنىڭ بېشىڭنىمۇ شامالغا ئۇچۇرىمەن. پىران كەيخۇسرەۋنىڭ ئالدىغان كىيلىپ زار ـ زار يىغلىدى.

ــ ئەي دانىشمەن شاھزادە، ــ دېدى پىران يەر سۆيۈپ تۇرۇپ، ــ سىزگە قانداق ياخشىلىقلارنى قىلغانلىقىمنى بىلسىڭىز ئىدى، مەن سىزنى دەپ ئەفراسىياب بىلەن قانداق ئازارلاشقانلىقىمنىمۇ بىلسىز. ئەمدى مېنى بۇ ئەجدىھانىڭ ئاغزىدىن قۇتقۇزۇپ قويۇڭ.

گىۋ بۇ چاغدا نېمىنى پەرمان قىلىدىكىن، دەپ كەيخۇسرەۋنىڭ چىرايىغا قارىدى. بۇ چاغدا فەرەڭگىس ئەفراسىياپقا لەنەتلەر ئوقۇپ ئولتۇراتتى.

ــ ئەي جاپا مۇشەققەتلىك ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ كەلگەن پالۋان، ــ دېدى فەرەڭگىس گىۋگە قاراپ، ــ بۇ پالۋان بولسا ياشىنىپ قالغان ئادەم. بۇ ناھايىتى دانىشمەن، بىلىملىك كىشى. بىزنى خۇدانىڭ مەرھىمىتى بىلەن مۇشۇ پالۋان ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ قالغان.

گىۋ فەرەڭگىسكە مۇنداق دېدى:

ــ ئەي مەزلۇملارنىڭ سەرۋىرى، ــ مەن جەڭدە بۇنى يېڭىۋالسام، ئۇنىڭ قېنىدىن يەر يۈزىنى لالە رەڭگىدە قىلىشقا قەسەم ئىچكەنىدىم.

ــ ئەي پالۋان، ــ دېدي كەيخۇسرەۋ مەسلىھەت بېرىپ، ــ قەسەمنى بۇزۇشقا بولمايدۇ. شۇڭا بۇنىڭ ئىككى قۇلقىنى خەنجەر بىلەن تەشكىن، ئۇنىڭ قۇلقىدىن چىققان قان يەرنى قىزىل بويىسا قەسىمىڭ ئادا بولغان بولىدۇ.

پالۋان گىۋ خەنجەر بىلەن پىراننىڭ قۇلقىنى تەشتى. پىران كەيخۇسرەۋگە:

ــ ئەي پادىشاھ، مېنى قۇتۇلدۇرۇپ قالدىڭىز، ئەمدى ئېتىمنىمۇ قايتۇرۇپ بېرىشكە پەرمان بېرىڭ.

ــ ئەي پالۋان، ــ دېدى گىۋ پىرانغا، ــ سەن جەڭدە يېڭىلدىڭ. ئىككى قولۇڭنى ئۆزۈڭنىڭ سالمىسى بىلەن مەھكەم باغلاپ، ئاندىن ئېتىڭغا مىندۇرۇپ يولغا سېلىپ قويىمەن. لېكىن بىر شەرتىم بار، يولدا قولۇڭنى ھېچكىمكە يەشتۇرمەيسەن. ئۇدۇل خوتۇنۇڭ گۈلچېھرىنىڭ ئالدىغا بارىسەن. سېنىڭ قولۇڭنى ئايالىڭ گۈلچېھرە يەشسۇن. ئايالىڭ بولسا بارلىق خوتۇنلارنىڭ ئۇلۇغىدۇر. سېنىڭ ئەقىللىق ۋە دانىشمەن بولۇشۇڭ شۇ سەۋەبتىندۇر.

پىران:

ــ سېنىڭ باغلىغان باغلىقىڭنى يولدا ھېچكىمكە يەشتۇرمەيمەن. ئۇنى پەقەت گۈلچېھرەنىڭ ئۆزىگىلا يەشتۇرىمەن، ــ دەپ قەسەم قىلىپ بەردى.

گىۋ ئۇنىڭ ئېتىنى قايتۇرۇپ بەردى، ئاندىن ئۇنىڭ ئىككى قولىنى باغلاپ، ئاتقا مندۇرۇپ، قويۇپ بەردى.

ئەفراسیاب ئۆز لەشكەرلىرىنىڭ مەغلۇبىيەت ئەھۋالىدىن خەۋەر تاپتى. ئۇنىڭغا يوروق جاھان قاراڭغۇ بولدى. ئۇ غەزەپتىن ئوت بولۇپ يانغاندى. دەرھال لەشكەرلەرنى يىغىپ، ناغرا، كارنايلارنى چالدۇرغان ھالدا ئوردىدىن چىقتى. ئۇ ئىككى مەنزىلنى بىر مەنزىل ئورنىدا بېسىپ، يادىن چىققان ئوقتەك ئىلگىرىلىدى. ئەفراسیاب لەشكەرلىرىنى ئەنە شۇنداق سۈرئەت بىلەن يۈرۈش قىلدۇرۇپ، گۈلباد لەشكەرلىرى بىلەن جەڭ قىلغان جايغا ئېلىپ كەلدى. قارىسا، ھەر تەرەپتە ئادەملەرنىڭ ئۆلۈكى دۆۋە ـ دۆۋە بولۇپ يېتىپتۇ. ئەفراسیاب:

ـــ ئىران تەرەپتىن قايسى پالۋان لەشكەر ئېلىپ كەپتۇ؟ ـــ دەپ سورىدى.

بىر پالۋان ئەھۋالنى مەلۇم قىلىپ:

ـــ بىزنىڭ لەشكەرلىرىمىز شۇ قەدەر قاتتىق جەڭ قىلغان بولسىمۇ، لېكىن پالۋان گۆغا تەڭ كېلەلمىدى، ـــ دېدى.

سۇھرەم ناملىق پالۋان بارلىق ئىشلارنى بىر ـ بىرلەپ بايان قىلدى:

ـــ ئىراندىن بىر پالۋان كەپتۇ، ئۇنىڭ ئىسمى گۇدەرز ئىبنى گۆ ئىكەن. ئۇ يالغۇز كەپتۇ. ھېچقانداق يارەمچىسى يوق ئىكەن. بىراق بىزنىڭ لەشكەرلىرىمىز ئۇنىڭ بىلەن جەڭ قىلىشتا ئاجىز كەلدى. گۆ فەرەڭگىس بىلەن كەيخۇسرەۋنى ئېلىپ كەتتى.

ئەفراسیاب سۇھرەمنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ تۇراتتى. يىراقتىن بىر توپ لەشكەر يېتىپ كەلدى. ئۇ لەشكەرلەرنىڭ ئالدىدا باش كۆزى، ساقاللىرى ۋە بېلەكلىرى قانغا بۇلغانغان پىران ۋىسە كەلمەكتە ئىدى. ئەفراسیاب كۆڭلىدە: «بۇلار گۆنى تۇتۇپ، غالىپلىق بىلەن يېتىپ كەلدى» دەپ ئويلىدى. ئۇلار يېقىنلاپ كەلگەندە قارىسا، ھەممە لەشكەر پۇتۇنلەي يارىدار بولغان ۋە روھى چۈشكۈن ھالەتتە ئىدى. پىرانغا قارىسا، ئۇنىڭ قوللىرى ئارقىسىغا باغلانغان، ئۆزى ئىگەرگە چىرمىلاپ تېڭىلغان، پۇتى ئۈزەڭگىگە باغلانغان ھالدا كەلمەكتە. ئەفراسیاب ئۇنىڭدىن ئەھۋال سورىدى. ھەممە ئەھۋالنى ئاڭلاپ، ئەجەبلەندى ۋە ناھايىتى غەمكىن بولدى، چېچىلدى.

ـــ ئەي پادىشاھىم، ـــ دېدى پىران ۋىسە، ـــ ئەركەك شىر ياكى يولۋاسلاردىن تەشكىللەنگەن قوشۇن بولغان تەقدىردىمۇ جەڭ سېپىدە ئۇلار يالغۇز گۆگە تەڭ كېلەلمەيدىكەن. جەڭ كۈنى گۆنىڭ ئاچچىقى كەلسە، سۇدىن چىققان شىر بولغان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ غەزەپ ئوتلىرىدا كۆيمەي قالمايدۇ. ئۇ جەڭگە كىرگىنىدە، ئېغىر گۈرزىنى كۆتۈرۈپ، تۆمۈرچى بازغان ئۇرغاندەك سوقۇپ، بىزنىڭ پالۋانلارنى يەنجىپ ئۆلتۈردى. بىزنىڭ پالۋانلىرىمىزدىن ھېچبىر ئەندىشە قىلمىدى. بىز ئۇنىڭغا بۇلۇتدىن يامغۇر ياغقاندەك تىغ يېغدۇردۇق. بىراق ئۇنىڭ تېنى گۈرزى بىلەن بىرلىشىپ قالغاندەك، بىزنىڭ تىغ ۋە ئوقلىرىمىزدىن ئەسلا غەم قىلمىدى. ئاخىر ھەممە لەشكەرلىرىم ياندى. ئۇنىڭ ئالدىدا مەندىن باشقا جەڭ قىلىدىغان كىشى قالمىدى. گۆ مەندىن قېچىپ يۈرۈپ، ماڭا سالما تاشلىدى. سالما بوينۇمغا چۈشتى. مېنىڭ ئەقىل ـ ھوشۇم قالايمىقانلىشىپ يىقىلدىم گۆ ئېتىدىن سەكرەپ چۈشۈپ، مېنىڭ قوللىرىمنى باغلۇۋالدى. ئاندىن ئۇ ئېتىغا مىندى. ماڭا سېنىڭ جېنىڭنى،

قۇياش ۋە ئاينى ، تاج ۋە تەختنى ياراتقۇچى تەڭرىنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىپ قەسەم قىلىشنى شەرت قىلدى . مەن ئۆزۈمنىڭ بەخت ـ تەلىيىم يانغانلىقىنى كۆرۈپ ، بۇ باغلاقتىن ئۆزۈمنى تاكى ئوردىغا بارمىغۇچە يەشتۇرمەسلىككە ئانت ئىچتىم . بۇ پەلەكنىڭ گەردىشىدە نېمە ئويۇنلارنىڭ بارلىقىنى بىلمىدىم . ئۇ مېنى بۇنداق تۇتقۇنلۇققا دۇچار قىلغانلىقى ئاز دەپ ، يەنە ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى يەشتۇرمەسلىككە قەسەم ئىچۈردى .. يالغۇز بىر ئاتلىق كىشىنىڭ شۇنچە كۆپ ئاتلىق قوشۇنغا تەڭ كېلىشىنىڭ سەۋەبىنى مەن زادىلا ئۇقالمىدىم .

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان ئافراسىيابنىڭ غەزەپتىن كۆزلىرىگە ياش يۇگۈردى . پىرانىنى بىر ۋاراقىراپلا ئالدىدىن قوغلىدى . پىران جىمىپ قالدى . لېكىن ئىچىدە ئەفراسىيابنى تىللىدى .

ئەفراسىياب : « گۇ ئىبنى گۇدەرز دېگەن ئەگەر دېۋە ياكى گۇركىرەيدىغان بوران بولغان تەقدىردىمۇ ، ئاسماندا بولسىمۇ يەردە بولسىمۇ ئۇنىڭ بىلەن تۇتۇشۇپ ، ئۇنىڭ بېشىنى ئىككى شەمشەر بىلەن كېسىپ ، بېلىقلارغا تاشلاپ بېرىمەن » دەپ قەسەم قىلدى .

كەيخۇسرەۋ ، فەرەڭگىس ۋە گۇ قاتارلىقلار جەيھۇن دەرياسى تەرەپكە قاراپ يۈردى ، دېگەن خەۋەر كەلدى .

ئەفراسىياب ھۇمانغا :

ـــ سەن ئىلدامراق يۈرگىن . ئەگەر ئۇلار جەيھۇن دەرياسىدىن ئۆتۈپ كېتىدىغان بولسا ، بىزنىڭ تارتقان بارلىق رىيازەتلىرىمىز بىكار بولىدۇ . ھەممە تىرىشچانلىقلىرىمىز باياۋاندىكى شامالدا سورۇلۇپ تۈگەيدۇ . ئۇ چاغدا مۇنەججىملەرنىڭ : « پادىشاھ كەيقۇباد بىلەن تۇرانىنىڭ ئۇرۇغدىن بىر ئېسىلزادە پادىشاھ تۇغۇلىدۇ . ئۇ پۈتكۈل تۇران زېمىنىدىكى ئۆلكە ۋە شەھەرلەرنى قويماي خاراب قىلىدۇ » دېگەن سۆزلىرى راستقا ئايلىنىدۇ ، ـــ دېدى .

گۇ پىرانىنى يولغا سېلىۋەتكەندىن كېيىن ، كەيخۇسرەۋ بىلەن فەرەڭگىسنى ئېلىپ ، جەيھۇن دەرياسىغا يېتىپ كەلدى ئۇلار سۇدىن ئۆتۈشكە تەرەددۇت قىلىۋاتاتتى . ئۇ يەرگە ئەفراسىيابنىڭ دەريادىن ئۆتكەنلەردىن باج ئېلىشقا بەلگىلەنگەن كىشىسى يېتىپ كەلدى . ئۇلار باج ئالىدىغان كىشىدىن :

ـــ كىمە قاياقتا ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ ئاۋۋال باج بېرىڭلار ، ئاندىن كېمىنى ھازىر قىلاي ، ـــ دېدى باج ئالغۇچى .

ـــ بىزدىن نېمە ئالساڭ ئال ، ـــ دېدى گۇ ، ـــ بىراق بىزنى دەريادىن چاپسانراق ئۆتكۈزۈپ قوي . چۈنكى ئارقىمىزدىن لەشكەرلەر قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ . ئۇلار يېقىنلىشىپ قالدى .

ـــ ماڭا بۇ تۆت نەرسىدىن خالىغان بىرىنى بەرسەڭلەر بولىدۇ ، ـــ دېدى باج ئالغۇچى ، ـــ يا ماۋۇ ئاتنى ، ياكى ئاۋۇ مەزلۇم كېنىزەكنى ، يا بۇ تاجنى ياكى مۇنۇ ئالتۇن جامنى بېرىڭلار .

ـــ ھەي كەم ئەقىل ! ـــ دېدى گۇ ئۇنىڭغا ، ـــ ھالىڭغا بېقىپراق سۆزلىسەڭچۇ ؟!

ئۆزۈڭگە مۇۋاپىق نەرسىنى تىلىمەي ، پادىشاھنىڭ ئانىسىنى ، بىباھا تاجىنى ، ئۇچقۇر ئېتىنى شەبرەڭ بېھزادنى ۋە ئۇنىڭ دائىم ئىشلىتىدىغان ئالتۇن جېمىنى تىلەۋاتسەن ! بۇ كىمەڭ ھازىرچە ئۆزۈڭدە قالسۇن . بىزمۇ سېنىڭ كېمەڭدە ئولتۇرمايلى !

گىۋ ئاندىن كەيخۇسرەۋگە قاراپ مۇنداق دېدى :

ــ ئەي شاھزادە ، ئەگەر سىز راست كەيخۇسرەۋ بولىدىغان بولسىڭىز ، بۇ سۇدا سىزگە ياخشىلىقتىن باشقا ئەھۋالغا دۇچ كەلمەيسىز . پەرىدۇن پادىشاھ ئارۇند دەريا سىنىڭ سۈيىدىن ئات چاپتۇرۇپ ئۆتكەن ئىكەن . ھەممە ئالەم ئەھلى ئاشۇ پادىشاھنىڭ چاكىرى بولغان ئىكەن . سىزمۇ ئىران مەملىكىتىگە پادىشاھ بولىدىغان تۇرسىڭىز ، بۇ سۇدىن نېمىشقا قورقىسىز ؟ ئەگەر مەن بۇ دەريا غا چۆكۈپ كەتسەم ، سىلەر بۇنىڭدىن پەرىشان بولماڭلار . چۈنكى جاھان ئاتىسىز ئىدى ، مەملىكەت تەختى پادىشاھتىن خالي ئىدى . مېنى ئانام سىز ئۈچۈن تۇغۇپتۇ . ماڭا شۇنىسى شەكسىز ئايانكى ، ئەفراسىياب كەينىمىزدىن قوغلاپ ، ھازىرلا بۇ يەرگە يېتىپ كېلىدۇ . مېنى تېرىك تۇرغۇزۇپ دارغا ئاسىدۇ . سىزنى ۋە ئانىڭىزنى دەريا غا تاشلاپ ، بېلىقلارغا يەم قىلىدۇ ، ياكى بولمىسا ، ھەممىزنى ئات ئايىغىدا يەنجىپ ئۆلتۈرىدۇ .

كەيخۇسرەۋ :

ــ بۇ گەپ توغرا ، ماڭا يار ـ يۆلەك بولغۇچى خۇدايى تائالا غا سېغىنايي ، ــ دەپ ئاتىسىن چۈشتى . سۇ لېۋىدە يۈزىنى تۆپراققا سۈرتۈپ ، زار ـ زار يىغلىدى . مۇنداق مۇناجات ئوقۇدى : « ئەي ئىلاھىم ، سەن مېنىڭ پۇشتى ـ پاناھىمسەن ! سۇ ئىچىدە كۆڭلۈمنى يورۇتقۇچمۇ ، قۇرۇقلۇقتا ماڭا يول كۆرسەتكۈچمۇ ئۆزۈڭسەن ! »

كەيخۇسرەۋ شۇندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ ، بېھزاد شەبرەڭگە مىندى . ئاندىن ئۇنى دەريا غا ھەيدىدى . ئات دەريا غا كىرىپ ، كېمىدەڭ ئۈزۈشكە باشلىدى . ئۇنىڭدىن كېيىن فەرەڭگىس بىلەن پالۋان گىۋمۇ قىلچە ئەندىشە قىلماستىن دەريا غا كىردى . ئۈچەيلەن ساق ـ سالامەت ھالدا دەريادىن ئۆتتى . ئۇلار دەريانىڭ ئۇ قېتىدىكى بىر قۇمۇشلۇققا چىقىپ ، تەڭرى تائالا غا شۈكرى ـ سانالار ئېيتىشتى . كېمىچى بۇ ئەھۋالدىن ھەيران قالدى . ئۇ ئۆزىنىڭ يارەنلىرىگە :

ــ ۋاھ ، ئەجەب ، جەيھۇن دەرياسىدەڭ تېز ئاقىدىغان دەريادىن تۆمۈر ساۋۇت ، دوبۇلغا ـ قۇياقلىق ئۈچ كىشى شۇنچە ئاسان ئۆتۈپ كەتتىيا ؟! ــ دېدى . ئۇ ئىلگىرى قىلغان بىھۇدە گەپلىرىگە خىجىل بولۇپ ، پۇشايماندا قالدى . دەرھال كېمىسىنى تەييار قىلىپ ، ئۆزرە ئېيتىش ئۈچۈن كەيخۇسرەۋنىڭ ئالدىغا كەلدى . ئوق ، ياي ، سۈپەر ۋە تاجلارنى ئېلىپ كېلىپ ، كەيخۇسرەۋگە ھەدىيە قىلماقچى بولدى .

ــ ئەي كەم ئەقىل ، ــ دېدى گىۋ ، ــ سەن « بۇ دەريادىن ھېچ كىشى سالامەت ئۆتەلمەيدۇ ، غەرق بولماي قالمايدۇ » دېمىگەنمىدىڭ ؟! مۇشۇنداق بىر شاھزادە سەندىن كېمە تېلىسە ، سەن بەرمىدىڭ ، ئەمدى بىزگە سېنىڭ ھەدىيەلىرىڭنىڭ لازىمى يوق . ئۆچ ئالدىغان كۈنى كەلگەندە قىلغان ـ ئەتكەنلىرىڭ يادىڭغا يېتىدۇ !

كېمىچى خارلىق بىلەن ياندى. شۇ چاغدا تۇران لەشكەرلىرى يېتىپ كەلدى. ئەفراسياب دەريا ياقىسىغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇ يەردە يا ئادەم ياكى كېمىنى ئۇچرىتالمىدى. ئۇ ھېلىقى باج ئالىدىغان كېمىچىگە ۋارقىرىدى:

— ئۇلار بۇ دەريادىن قانداق ئۆتتى؟!

— ئەي پادىشاھىم، — دېدى كېمىچى، — ئاتاموۇ مۇشۇ دەريادىن كېمىگە ئولتۇرۇپ ئۆتكەنلەردىن باج ئالاتتى. مەنمۇ ئۇزۇندىن بېرى مۇشۇ ئىش بىلەن مەشغۇل بولۇپ كېلىۋاتىمەن. بىراق مەن جەيھۇن دەرياسىدەك بۇنداق ئۇلۇغ سۇدىن گويا قۇرۇقلۇقتا ماڭغاندەك ئاسان ئۆتۈپ كەتكەن ئىشنى زادى كۆرۈپ باقمىغان، ھەتتا ئاڭلاپمۇ باقمىغانىدىم. ھازىر باھار ۋاقتى، يامغۇر پەسلى بولغاچقا، دەريا شىددەت بىلەن ئۆركەشلەپ تۇرۇپتۇ. بىراق ئۇ ئۇچ ئاتلىق كىشى دەريادىن گويا شامالغا مىنىۋالغاندەك شۇنچە ئوڭايلا ئۆتۈپ كەتتى.

— دەرھال كېمىنى سۇغا سالغىن! — دېدى ئەفراسياب ئۇنىڭغا، — بېرىپ قاراپ باققىن، ئۆتۈپ كەتكەنلەر ئۆلۈكمۇ ياكى تېرىكمۇ؟ قەيەردە يېتىپتۇ؟ بىزگە تېزدىن خەۋەر بەرگىن! ئاندىن بىز بارايلى!

ھۇمان ئەفراسيابقا مۇنداق دېدى:

— ئەي پادىشاھىم، ئېھتىيات قىلغىن، ئۆزۈڭنى كۆيۈۋاتقان ئوت ئىچىگە تاشلىمىغىن. ئەگەر سەن مۇشۇنچىلىك ئاتلىقلار بىلەنلا ئىران زېمىنىغا ئۆتسەڭ، ئۆزۈڭنى شىرنىڭ ئاغزىغا سېلىپ بەرگەن بولىسەن. چۈنكى بۇ چاغدا پىل تەنلىك رۇستەم، گۇدەرز، تۇس، كەركىن ۋە باشقا پالۋانلارنىڭ ھەممىسى يېتىپ كېلىدۇ. شىرنىڭ ئاغزىغا كىرىمەن دەيدىغانغا سەن تېخى تەخىتتىن چۈشكىنىڭ يوققۇ. چىنى ماچىن سېنىڭ مەملىكىتىڭدۇر. تۇران شەھرىنى ۋە تەختىنى ساقلىغىن. چۈنكى ھازىرچە ساڭا ئىراندىن ھېچقانداق زىيان يەتمەيدۇ.

ئەفراسياب دەرغەزەب بولغان ھالدا يېنىپ كەتتى.

گېۋ، كەيخۇسرەۋ، فەرەڭگىس قاتارلىقلار ئىرانىنىڭ ئۆلكىسىگە يېتىپ كەلدى. «كەيقۇباد نەسلىدىن بولغان بىر پادىشاھ تۇران دۆلىتىدىن ئىرانغا كەلدى» دېگەن مەزمۇندا بىر پارچە مەكتۇپ يازدى. بۇ ئۆلكىدىن بىر ئەقىللىق پالۋاننى تاللاپ، ئۇنىڭغا مەكتۇپنى بەردى. ۋەقەلەرنى تولۇق سۆزلەپ بەردى. ئاندىن ئۇ پالۋانغا:

— ئەمدى سەن ئىسفەھان شەھرىگە بېرىپ، گۇدەرزگە: «ئەي پالۋان، كەيخۇسرەۋ كەلدى» دېگىن! — دېدى.

گېۋ يەنە بىر پارچە مەكتۇپ يېزىپ، بىر پالۋاندىن كەيكاۋۇس پادىشاھقا ئەۋەتتى. «پادىشاھ كەيخۇسرەۋ كېلىپتۇ» دېگەن خەۋەر ئالەمگە يېيىلدى.

پالۋان گېۋ ئەۋەتكەن كىشى پالۋان گۇدەرزنىڭ ئالدىغا يېتىپ كەلدى. گېۋنىڭ خەتنى ۋىرىنى ئېيتىپ مەكتۇپنى بەردى. گۇدەرز مەكتۇپنى بېشىغا قويدى. ئۇ سىياۋۇش ئۈچۈن زار ـ زار يىغلىدى. ئەفراسيابقا لەنەتلەر ئوقۇدى.

يەنە بىر ئەلچى كەيكاۋۇسنىڭ ئالدىغا كەلدى. شادلىق تۇيۇقسىز

پادىشاھنىڭ ئوردىسىدىن شاۋقۇن ـ سۇرەن چىقىپ كەتتى. كەيكاۋۇس ئەلچىنى ئالدىغا چاقىرىپ، ئۇنىڭ ئېلىپ كەلگەن مەكتۇپى ئۈچۈن گۆھەرلەرنى چاچتى. بەزمە ـ مەجلىسلەرنى تۈزۈپ، تەنتەنە قىلدى.

بۇ تەرەپتىن بارلىق كاتتا ـ ئۇلۇغ كىشىلەر ئىسىمەھان شەھرىگە كەلدى. گۈدەرز يۈكسەك ئوردا ئىچىنى ياساپ، زىننەتلىدى. گۈدەرز ئۆزى قول سېلىپ ئىشلەپ، ھەممە ئۇلۇغلار بىلەن بىرلىكتە بىر شاھانە تەختە تەييارلىدى. گۆھەردىن كۆز قويۇلغان ئالتۇن تاج، ئالتۇن بىلەيزۈك، ۋە يىگانە ئالتۇن ھالقىلارنى تەييار قىلدى. ھەممە شەھەرلەرنى تازىلاپ، ئەينەكتەك پاكىز قىلدى، ھەر بىر شەھەردە ئازادە مەيدانلارنى بەرپا قىلدى، گۈدەرز ئۆزى ئاتلىنىپ، ھەممە ئۇلۇغلار بىلەن بىرلىكتە كەيخۇسرەۋنىڭ ئالدىغا چىقىش ئۈچۈن ياساندى.

پۈتكۈل خالايىق كەيخۇسرەۋنى قارشى ئېلىش ئۈچۈن يەتمىش پەرسەخ يەرگىچە ئالدىغا چىقتى. دۆلەت كاتتىلىرى كەيخۇسرەۋ، گىۋ ۋە فەرەنگىسنى كۆردى. ھەممەيلەن ئېتىدىن چۈشۈپ پىيادە ھالدا مېڭىشتى. كەيخۇسرەۋ بىلەن گىۋنى كۆرگەن گۈدەرزنىڭ كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياشلار ئاقتى. ئۇ سىياۋۇشنى ئەسلىدى. كەيخۇسرەۋدىن زوقلىنىپ، ئۇنى كۆپ ماختىدى.

ـ ئەي شاھزادە، ـ دېدى گۈدەرز ئۇنىڭغا، ـ سەندىن يامان كۆزلەر يىراق بولسۇن. ساڭا سىياۋۇشنىڭ روھى مەدەتكار بولسۇن. داۋاملىق بەختيار بولغايسەن. جاھاننىڭ ئىگىسى بولغان خۇدايى تائالا گۇۋاھ بولسۇنكى، ئەگەر سىياۋۇش تىرىك قايتىپ كەلگەن ھالەتتىمۇ بونچىۋالا خۇشال بولمىغان بولاتتىم. خۇدا ھەققى، سېنىڭ يۈزۈڭ مېنىڭ يولۇمنى كۆرسەتكۈچى نىجاتكار بولدى.

ئىرانىڭ بارلىق ئۇلۇغ زاتلىرى بىر ـ بىرلەپ كەيخۇسرەۋنىڭ ئالدىدا يۈزىنى يەرگە قويۇپ، تۇيۇقسىز يۈزىنى سۇرتتى. ئۇلۇغلار شۇ تەرىجىدە ھۇرمەت بىلدۇرگەندىن كېيىن، خۇشال ـ خۇرام ھالدا قايتىشتى. گۈدەرز گىۋنىڭ يۈز ـ كۆزلىرىگە سۆيدى. ئۇنى:

ـ ئالەمدىكى دۇشمەنلىرىمىز ئۇستىدىن غالىپ كېلىپسەن، ـ دەپ ماختىدى.

پالۋانلار گۈدەرزنىڭ ئوردىسىغا كېلىشتى. ھەممىسى خۇشال ـ خۇرام ئولتۇرۇشتى. ئۇلار بىر ھەپتىگىچە مەي ئىچىپ ياينىدى. سەككىزىنچى كۈنى كەيكاۋۇس پادىشاھ تەرەپكە راۋان بولدى.

كەيخۇسرەۋ كەيكاۋۇس پادىشاھنىڭ ئوردىسىغا يېتىپ كەلدى. شەھەرنىڭ پۈتكۈل تاملىرى گەج بىلەن يېڭىدىن ئاقارتىلىپ، ئىشىكلەرمۇ يېڭىدىن سىرلانغانىدى. شەھەر پۈتۈنلەي يېپىيېڭى تۇسكە كىرگەنىدى. ھەممە يەردە سازەندىلەر ئولتۇرۇپ، ساز چېلىپ غەزەل تۇۋلىماقتا، سۇرۇن سېلىشماقتا، سورۇن تۈزۈپ شادلىق شارابلىرىنى ئىچىشمەكتە ئىدى. ئۇلار بارلىق ئاتلارنىڭ يايلى ۋە قۇيرۇقلىرىغا ئىپار ـ زەپەرلەرنى چېچىشتى.

كەيكاۋۇس كەيخۇسرەۋنى كۆرۈش بىلەنلا كۆزلىرىدىن مۆلدۈرەك ياش تۆكتى.

تەختدىن چۈشۈپ، كەيخۇسرەۋنىڭ يۈزىگە يۈزىنى، كۆزىگە كۆزلىرىنى ياقتى. كەيخۇسرەۋ بۇۋىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ تەزىم بەجا كەلتۈردى. ئاندىن تەختكە چىقىپ ئولتۇردى. كەيكاۋۇس ئۇنىڭدىن پادىشاھ ئەفراسىيابنى ۋە تۇرانلىقلارنى سورىدى.

كەيخۇسرەۋ جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى:

— ئۇ ئەقىلسىز دائىم زالىملىق قىلىدۇ. ئۇ مېنى نەچچە قېتىم سۆزلىتىپ باقتى. مەن ئەقىل ۋە ھۈنىرىمنى ئۇنىڭدىن يوشۇردۇم. «بوۋامنى ئۆلتۈرگەن كىشى ماڭا قانداق دوست بولار» دەپ ئويلاپ ئۇنىڭدىن ئېھتىيات قىلاتتىم. ئۇنىڭ پەيلىدىن قورقاتتىم. پالۋان مەن بىلەن تۇراندا تۇرغان مەزگىلدە تولا رەنج ـ ئەلەملەرنى تارتتى. نۇرغۇن تىغ ۋە ئەلەملەرنى تارتىپ، مېنى تۇراندىن ئېلىپ كەلدى، تۇرانلىقنىڭ ئىككى نەپەر داڭلىق پالۋىنى لەشكەر تارتىپ، ئارقىمىزدىن قوغلاپ كەلدى. مەن گىۋدىن شۇنداق ئەنسىرىدىمكى، ھىندىستانلىقلار مەست پىلىدىنمۇ شۇنچىلىك ئەندىشە قىلماس. سۇدىن چىققان شىرمۇ ئۇنىڭچىلىك جەڭ قىلالمايدۇ. ئاخىر پىران خۇددى بىر زەربەردەست شىردەك يېتىپ كەلدى، گىۋ سالما تاشلاپ، پىرانىڭ بوينىغا ئىلدۇردى. ئاندىن ئۇنى ئېتىدىن يىقىتىپ، باغلۇۋالدى. مەن ئۇنى تىلىۋالدىم. ئەگەر تىلمىگەن بولسام، ئۇنىڭ بېشىنى كەسكەن بولاتتى. پىران ئاتام ئۇچۇن قايغۇراتتى. ئېچىناتتى. مېنىمۇ زىنھار يامان دەپ باقمىغانىدى. شۇڭا ئۇنى ئۆلتۈرمىدىن تىلىۋالدىم. گىۋ شۇ يوسۇندا جەڭ قىلىپ تاكى جەيھۇن دەرياسىغا يېتىپ كەلگۈچە گۇرزا ئۇرۇشتىن توختىمىدى. جەيھۇن دەرياسىدىنمۇ ئات بىلەن ئۆزۈپ ئۆتتى. سۇنىڭ خەتىرىگە قارىماي، ھەتتا كېمىگىمۇ كۆز قىرىنى سالماي، سۇ ئىچىگە خۇددى لەھەڭگە ئوخشاش كىردى. ئاخىر دەريادىن ساق ـ سالامەت ئۆتتى. كىشىنىڭ گىۋدەك پالۋىنى بولمىغان بولسا، ئۇنىڭ كۆڭلى ھەمىشە خۇشال ۋە غۇبارسىز بولغۇسىدۇر.

گۇدەرز ئىبنى گەشۋادنىڭ ئىستىخاره شەھرىدە بىر ئوردىسى بار ئىدى. ھەممە پادىشاھلار ئۇ ئوردىغا ھەۋەس قىلىشاتتى. كەيخۇسرەۋ بىلەن گۇدەرز، گىۋ قاتارلىقلار كەيكاۋۇسنىڭ ئالدىدىن قوپۇپ، ئاشۇ ئوردىغا بېرىش ئۇچۇن ياساندى. ئۇلار يولغا چىقىپ ئوردىغا يېتىپ باردى. ئۇلار ئوردا ئىچىدە جايلاشتى. كەيخۇسرەۋ ئالتۇن تەخت ئۇستىدە ئورۇن ئالدى. ھەممە خالايىق كەيخۇسرەۋنىڭ پادىشاھلىق تەختىگە ئولتۇرغانلىقىنى ئالقىشلىدى. بارلىق ئىران پالۋانلىرى كەيخۇسرەۋنىڭ ئالدىدا كەمەر باغلاپ، خىزمەتتە تۇردى. پەقەت تۇس ئىبنى نەۋدەرلا ئۇنىڭغا خىزمەت قىلىشتىن بويۇن تولغىدى. تۇس ناغرا ـ كار-نايغا ۋە ئالتۇن كېپىشكە ئىگە پالۋان ئىدى. كاۋەدىن قالغان تەۋرۈك تۇغ (بايراق) مۇ ئاشۇ پالۋاننىڭ قولىدا ئىدى. گۇدەرز تۇسنىڭ بويۇنتاۋلىق قىلغانلىقىدىن ئاچچىقلاندى. ئۇ ئوغلى گىۋنى تۇسنىڭ ئالدىغا ئەلچى قىلىپ ئەۋەتىش قارارىغا كەلدى.

— سەن بېرىپ تۇسقا ئېيتقىن، — دېدى گۇدەرز گىۋگە، — ئۇ مۇنداق خۇشال پەيتتە ئازارلىقا باھانە ئىزدىمىسۇن. ئىرانىڭ بارلىق ئۇلۇغلىرى كەيخۇسرەۋنىڭ پادىشاھ بولۇشىنى قوللاپ قۇۋۋەتلىدى. ئۇ نېمىشقا شەيتانىنىڭ پەرمانىغا كىرىپ، پادىشاھ

كەيخۇسرەۋنىڭ پەرماندىن بويۇن تولغايدۇ ؟! ئەگەر ئۇ پادىشاھ كەيخۇسرەۋنىڭ ئەمرىدىن تاشقىرىغا چىقىدىغان بولسا ، ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىغا ئادەۋەت چۈشۈپ ، جەڭگى ـ جىدەل كېلىپ چىقىدۇ .

پالۋان گەۋ ئاتىسىنىڭ پەرمانىنى ئېلىپ ، تۇسنىڭ ئالدىغا كەلدى ، تۇسقا ئاتىسى ئېيتقان ئاچچىق سۆزلەرنى ئېيتتى . تۇس جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى .

ـــ مېنى كەمسۇندۇرۇشۇڭلار ، مەسخىرە قىلىشىڭلارغا تاقەت قىلالمايمەن . ئىرانىدا پىل تەنلىك رۇستەمدىن قالسا ، مېنىڭدەك پالۋان يوق . مەن بولسام تىغ بىلەن ئالەمنى ئۆزىگە تەۋە قىلغان مەنۇچېھرە پادىشاھنىڭ نەۋرىسى بولىمەن . جەڭ كۈنى شىر بىلەن ئېلىشىشنى ئىستەيمەن . پىللارنىڭ كۆكرەكلىرىنى يارىمەن . ئەگەر سىلەر مېنىڭ ماقۇللۇقۇمنى ئالماسىتىن ، باشقىچە يول تۇتۇپ ، پادىشاھنى يېڭىۋاشتىن تۇرغۇزىمىز دېسەڭلەر ، مەن سىلەر بىلەن ھەرگىز ھەمكارلاشمايمەن . مېنىڭ ئالدىمدا كەيخۇسرەۋ ھەققىدە گەپ قىلماڭلار . ئۇ پادىشاھ بولسا ئەفراسىيابنىڭ نەسلىدىندۇر . ئۇنى پادىشاھلىق ئورنىغا ئولتۇرغۇزساق تەلىيىمىز ئۇخلايدۇ . بىز پەشەڭنىڭ ئورۇقىدىن پادىشاھ سايلاشنى ھەرگىز خالىمايمىز . سەن كۆپ رەنجۇ مۇشەقەتلەرنى چېكىپ ، كەيخۇسرەۋنى ئېلىپ كەپسەن . ئۇنى پالۋان دەۋاتسەن . ئەمما پادىشاھ بولماقچى بولغان كىشى چوقۇم ئەقىللىق ، ھۇنەرۋەن ۋە ئېسىل ئادەم بولۇشى كېرەك . فەرىز كەيكاۋۇسنىڭ ئوغلى ، شاھلىققا كەيخۇسرەۋدىن فەرىز لايىقراق . چۈنكى ئۇنىڭ نەسلى ھېچبىر تەرەپتىن دۇشمەن تەرەپكە چېتىلمايدۇ .

گەۋ تۇسنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ، پەرىشان ھالەتتە قايتىپ چىقتى . قايتىپ كېلىپ گۇدەرزگە :

ـــ ئەي ئاتا ، تۇسنىڭ پەقەت ئەقلى يوقكەن ئۇنىڭ ئىككى كۆزى كور بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ . ئۇ پۈتكۈل ئىران زېمىنىدا كەيخۇسرەۋدەك ئېسىل پادىشاھ يوقلۇقىنى بىلمەيدىكەن ، ئۇ شاھلىق ئورنىغا فەرىبزنى تاللاپتۇ ، ـــ دېدى .

بۇ گەپنى ئاڭلىغان گۇدەرز قاتتىق چېچىلدى . ئوغۇللىرىغا :

ـــ تۇسدەك ئادەم بۇ جاھاندىن قايتىپ كەتسۇن ، ـــ دېدى .

گۇدەرزنىڭ يەتتىش سەككىز ئوغلى بار ئىدى . ئۇلارغا پەرمان بېرىپ ، دۇمباق چالدۇردى . ئون ئىككى مىڭ پالۋان جەم بولۇپ ، جەڭگە ئاتلاندى . ئۇلار تۇسقا قاراپ يۈرۈش قىلدى .

ئۇ تەرەپتىن تۇس بارلىق پىللارنىڭ ئۈستىگە دۇمباقلارنى باغلاپ ، ئۆز لەشكەرلىرىنىڭ ئالدىدا كاۋە تۇغنى كۆتەرگۈزۈپ ، سەپ تارتىپ تۇردى . گۇدەرز بۇنچىۋالا كۆپ لەشكەرنى كۆرۈپ ، كۆزلىرى خىرەلەشتى .

تۇس قارىسا گۇدەرز تەرەپتە بىر پىلنىڭ ئۈستىگە تەخت قويۇلۇپتۇ . پادىشاھ كەيخۇسرەۋ بېشىغا ئالتۇن تاجنى كېيىپ ، ئۇ تەختنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپتۇ . ئۇنىڭ ئەتراپىدا يۈز جەڭ پىلى دائىرە ھاسىل قىلىپ تۇرۇپتۇ . كەيخۇسرەۋ ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئايدەك

جىلۇنلىنىپ تۇرۇپتۇ . تۇس ئۇنى كۆرۈپ غەمگە پاتتى . ئۇ : « ئەگەر مەن بۇگۈن ئۇنىڭ بىلەن ئۇرۇشسام ، ھەر ئىككى تەرەپنىڭ لەشكىرىدىن كۆپ كىشى ئۆلۈپ كېتىدۇ . شۇنىڭ بىلەن ئىران زېمىنىدىن بۇ ئاداۋەت ھەرگىزمۇ كۆتۈرۈلمەيدۇ . بۇ دەل ئەفراسىيابنىڭ ئارزۇسىدىكىدەك ئىش بولىدۇ . پادىشاھلىق تەختى تۇرانلىقلارغا قالىدۇ . شۇنىڭ بىلەن بارلىق ياخشىلىقلارنىڭ ھەممىسى بەرباد بولىدۇ » دېگەنلەرنى كۆڭلىدىن ئۆتكۈزدى . تۇس شۇندىن كېيىن بىر ئەقىللىق كىشىنى كەيكاۋۇسنىڭ ئالدىغا ئەۋەتتى . تۇس ئۇ كىشىگە : « ئەگەر مەن گۇدەرز بىلەن جەڭ قىلىدىغان بولسام ، پۈتكۈل ئىران شەھەرلىرىنى پىتنە ـ پاسات ۋە گىنە ـ ئاداۋەت قاپلاپ كېتىدۇ . ئەفراسىيابقا نىسبەتەن بۇ بىر چۈشىدىمۇ كۆرۈش نېسىپ بولمىغان خۇشاللىق بولىدۇ . » دېدى . ئۇ ئەلچى پادىشاھ كەيكاۋۇسنىڭ ھۇزۇرىغا كېلىپ ، تۇسنىڭ سۆزلىرىنى يەتكۈزدى .

كەيكاۋۇس بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن تۇس بىلەن گۇدەرزنى ئۆزىنىڭ ئالدىغا چاقىرتتى . كەيكاۋۇسنىڭ ئەلچىسى گۇدەرزنىڭ ئالدىغا كېلىپ :

ـــ ئەي پالۋان ، جاھان ئەھلىنىڭ ئېشىغا زەھەر سالماڭ . تىغىڭىزنى غىلاپىغا سېلىڭ ، سىزنى ۋە بارلىق پالۋانلىرىڭىزنى كەيكاۋۇس پادىشاھ چاقىرىدۇ ، ـــ دېدى .

تۇس بىلەن گۇدەرز پادىشاھ كەيكاۋۇسنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئولتۇردى . تۇس ئىبنى نەۋەدەر مۇنداق دېدى :

ـــ ئەي پادىشاھ ، ئەگەر سەن پادىشاھلىق تەختىدىن تويغان بولساڭ ، جاھان شاھلىقىنى ، تاجۇ تەختىڭنى ئۆز پەرزەنتىڭ فەرىبزگە بېرىشىڭ كېرەك . ناھايىتى دۆلەتمەن ۋە شىرى غەررانىدەك ئوغلۇڭ فەرىبرز تۇرغان يەردە ، نېمە دەپ شاھلىق تاجنى نەۋرەڭ كىيگۈدەك ؟

ـــ ھەي كەم ئەقىل ، ـــ دېدى گۇدەرز تۇسقا ، ـــ جاھاندا سەندەك تەلۋە ، ئەقىلسىزدىن يەنە بىرى تېپىلمايدۇ . كەيخۇسرەۋ بولسا سىياۋۇشنىڭ پۇشتى . ئۇ ئانا تەرەپتىنمۇ تۇران شاھىنىڭ نەسلىدىندۇر . تۇراندىمۇ ، ئىراندىمۇ ئۇنىڭدەك ئېسىلزادە پادىشاھ يوق . سەن نېمىشقا بۇنداق خام سۆزلەرنى قىلىسەن . كەيخۇسرەۋنىڭ ئايدەك يۈزى ۋە قەددى ـ قامىتىنى نېمىشقا كۆزۈڭ كۆرمەيدۇ . ئۇ پادىشاھلىق قۇۋۋىتى تۆپەيلىدىن جەيھۇن دەرياسىدىن گويا بوۋىسى پەرىدۇن ئارۇن دەرياسىدىن ئۆتكەندەك ئۆتۈپتۇ . بۇ خۇدايى تائالانىڭ ئۇلۇغلۇقىدىن ۋە كەيخۇسرەۋنىڭ ئەرەنلىكىدىن بېشارەت ئەمەسمۇ ؟! خۇدا ئۇنى ھەممە يامان كۆزلەردىن يىراق قىلسۇن .

تۇس غەزەپلىنىپ :

ـــ ھەي بەتبەخت ئىت ! نېمىشقا بۇنچىۋالا ئەقىلسىزلەرچە ۋالاقلايسەن . سېنىڭ ئاتا ـ بوۋاڭ ئىسفەھاننىڭ تۆمۈرچىسى ئىدى . پادىشاھ نەسلىمۇ ، بەگ نەسلىمۇ ئەمەس ئىدى . بىزگە قۇللۇق قىلغاندىن كېيىن سپاھىبەگ بولدى . تۆمۈرچىلىك دوكىنىدىن چىقىپ ، زەردار بولدى . ھالا بۇگۈنكى كۈنگە كەلگەندە سەن مېنىڭ بىلەن تەڭلىك تالىشىۋاتامسەن ؟! ئە-

جىبا ، ئۆزۈڭنىڭ كىملىكىنى بىلمەمسەن ؟!

ـــ ئەي يېڭىلىتەك ئەخمەق ! ـــ دېدى گۇدەرز ، ـــ مەن تۆمۈر چىلىكتىن نومۇس قىلمايمەن . ئادەمگە ئەقىل ، ھۇنەر ۋە ئەرەنلىك كېرەك . مېنىڭ بوۋام كاۋە بىر تۆمۈرچى بولسىمۇ ، لېكىن ئەرەنلىكتە ئۇنىڭدەك ئەر پۈتكۈل ئىراندا يوق ئىدى . بوۋام نىجىس ئەجدىھادىن قورقماستىن ، زەھھاكنىڭ ئەھدىنامىسىنى يىرتىپ تاشلىدى . كاۋە تۇغىنى كۆتۈرۈپ ، زەھھاك زالىمنى تەختىدىن يىقىتتى . پەرىدۇن پادىشاھنى بوۋام تەختكە ئولتۇرغۇزدى . پەرىدۇن پادىشاھ ئۇنى بەكمۇ قەدىرلەيتتى . بىز پەرىدۇن زامانىدىن باشلاپ تاكى ھازىرغىچە ئاتا تەرەپتىنمۇ ، ئانا تەرەپتىنمۇ پالۋان نەسلىدىنمىز . بوۋام كاۋە ، رۇستەم ، زال ، سام ، نەرىمان ، گۇرشاست ، ئاتام گەشۋاد ، مەن ھەممىمىز پادىشاھنىڭ ئالدىدا پالۋانلىقتا كەمەر باغلاپ كەلگەنمىز . سەن نەۋدەرنىڭ ئوغلى . ئاتاڭ بىر ئاچچىقى يامان كىشى ئىدى . سەنمۇ بىر تەلۈە كىشى . شۇ تاپتا مۇمكىن بولسىدى سېنىڭ قول ـ پۇتلىرىڭنى قانغا غەرق قىلىپ ، بۇ بىھۇدە سۆزلىرىڭدىن قۇتۇلغان بولاتتىم . سەن مەمەدانلىق قىلىپ ، پادىشاھلىقىمىز ئىچىدە دۇشمەنلىك تېرىماقچى بولۇۋاتسەن . پادىشاھلىقنى كىمگە بېرىشنى پادىشاھ كەيكاۋۇس ئۆزى بىلىدۇ . سېنىڭ بۇنىڭ بىلەن نېمە كارىڭ ؟!

ـــ چوڭ سۆزلەۋاتسەن ، ـــ دېدى تۇس ، ـ ئەقىلگە سىغمىغۇدەك گەپنى قىلغىن . ئەگەر سېنىڭ تىغىڭ تۆمۈر چىلەرنىڭ سەندىلىنى يارسا ، مېنىڭكى كوھىقافنى يارىدۇ . ئەگەر سېنىڭ گۇرزاڭ بىر تاغدەك بولسا ، مېنىڭ تىغىم قۇياشنىڭ يۈرىكىگە قادىلىدۇ . سەن گەشۋادنىڭ نەسلىدىن بولساڭ ، مەن پادىشاھ نەۋدەرنىڭ نەسلىدىنمەن !

ـــ تولا سۆزلەۋەرمە ، مېنىڭ ئالدىمدا مېنىڭ بىلەن تەڭ سۆزلەشگۈدەك ھېچبىر ئىناۋەت ـ ئابرويۇڭ يوق ! بىز نېمىگە جېدەل قىلىمىز ؟! كىمنى تەختكە چىقىرىشنى كەيكاۋۇس پادىشاھ ئۆزى بىلىدۇ ، ـــ گۇدەرز شۇ سۆزلەرنى ئېيتقاندىن كېيىن ، كەيكاۋۇسقا قاراپ ، ـــ ئەي پادىشاھىم ، سەن توغرا يولدىن ، توغرا قائىدە ـ يوسۇندىن كۆڭلۈڭنى قايتۇرمىغىن . ئىككى پەرزەنتىڭنىڭ قايسىسىغا شاھلىق تەختى لايىق ئىكەنلىكىنى بىلەي دېسەڭ ، ئۇلارنى ئالدىڭغا چاقىرىپ ، سىلىشتۇرۇپ كۆرگىن ، ـــ دېدى .

كەيكاۋۇس مۇنداق دېدى :

ـــ ئەي پالۋان ، بۇ ئېيتقىنىڭ بويىچە قىلسام مۇۋاپىق بولمايدۇ . ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىلىسى مېنىڭ پەرزەنتىم . ئەگەر ئۇ ئىككىيلەننى ئالدىمغا چاقىرىپ ، بىرىنى تالسام ، يەنە بىرىنىڭ كۆڭلىدە ماڭا نىسبەتەن ئاداۋەت پەيدا بولىدۇ . بۇ ئىشتا مەن ئامالسىز قالدىم . ئانداق بولسا ھەر ئىككىيلەن مەندىن ئاغرىنمىسۇن . بۇ ئىشنىڭ چارىسى شۇكى ، مېنىڭ ئىككى پەرزەنتىم ئىككى بۆلەك لەشكەر ئېلىپ يولغا چىقسۇن . بىر ئۆلكىدە دوز بەھەمەن ئاتلىق شەھەر بار ، ئۇ شەھەرنىڭ ئىچىدە دۇئىلەر ياشايدۇ . پۈتكۈل خالايىق ئۇ دۇئىلەردىن رەنج ۋە كۈلپەتلەرنى كۆرۈۋاتىدۇ . ھېچ كىشى شەھەر ئىچىدە ئولتۇرۇشقا پېتىنالمايدۇ . ئىككى پەرزەنتىمنىڭ قايسىسى ئاشۇ شەھەر قەلئەسىنى تىغ بىلەن ئالسا ، پادىشاھلىقنى شۇنىڭغا بې-

رەي.

گـۇدەرز بـــلەن تۇس بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ، ھەر ئىككىسى بۇ شەرتكە قايىل بولدى. ئۇلار شۇنداق پۇتۇشۇپ، شاھنىڭ ھۇزۇرىدىن قايتىپ چىقتى.

ئەتـــسى قۇياش ئەسەد بۇرجىدىن باش چىقاردى. فەرپىز بىلەن تۇس پادىشاھ كەيكا-ۋۇسنىڭ ئالدىغا كەلدى. تۇس مۇنداق دېدى:

ـــ ئەي پـادىشاھىم، مەن ئالدى بىلەن لەشكەر باشلاپ، كاۋە تۇغىنى ئۇ يەرگە ئېلىپ بارىمەن. ئۇ يەردىكى دۇشمەنلەرنىڭ ياقۇتتەك يۈزىنى بىنەپشىدەك كۆكەرتىمەن. فەرپىز مەن بىلەن بىللە بارسۇن. ئۇ مۇشۇنچىۋالا دۆلەتمەن ئوغۇل تۇرۇپ، نېمىشقا پادىشاھلىق كەمىرىنى باغلىيالمايدىكەن؟!

كەيكاۋۇس ئۇنىڭغا:

ـــ ئەگـەر سـەن ئىلـگـرى لەشكەر تارتىپ بېرىپ، دۇشمەن ئۇستىدىن غالىپ كەلـسەڭ، قۇياش ۋە ئاينى ياراتقان خۇدانىڭ رايى بويىچە، شاھلىق تەختىنى فەرپىزگە بېرىمەن. فەرپىزنىڭ مەسلىھىتى بىللە بېرىش بولسا، بېرىڭلار، ـــ دېدى.

تـۇس نـاغرا ـ كارنايلارنى چالدۇرۇپ، كاۋە تۇغىنى بېشىغا سايىۋەن قىلىپ، ئايىغىغا ئالـتۇن كېپىشنى كىيىپ يولغا چىقتى. ئۇلار كېمە ئارقىلىق دەريا ئىچى بىلەن يۈرۈش قىلدى. تۇس پىل قوشۇنلىرى بىلەن ھەممىنىڭ ئالدىدا ماڭدى.

تـۇس دوز بـەھمـەنـگە يەتكەندىن كېيىن، لەشكەرلەرنى شۇ يەرگە چۈشۈردى. ئۇلار تـەييـارلانـغاندىن كېيىن، تۇس لەشكەرلەرنى باشلاپ، جەڭ قىلىش ئۈچۈن سېپىل تەرەپكە مـاڭـدى. لـەشـكەرلەر قورغان يېنىغا يەتكەندە، يەر يۈزى ئوتتەك قىزىپ كەتتى. نەيزىلەرگە ھارارەت ئوتـلـىرى تـۇتـاشـتـى. دىـۋىـلـەرنـىڭ ھەمـمسى يالقۇنلىغان ئوتتەك بولدى. ھاۋا دىـۋىـلـەرنـىڭ يۈزىدەك قارايدى. سېپىلنىڭ قوقتىلىرى پەلەككە يەتكەندى. تۇس فەرپىزگە مۇنداق دېدى:

ـــ پالۋانلار گۇرزا ۋە سالما بىلەن جەڭ قىلىپ ئۇلارغا قانداق زەربە يەتكۈزەلىسۇن. بۇ سـېـپـىـلـنىڭ ئەتراپىدا ھېچقانداق يول يوق ئىكەن. قەلئەنىڭ ئىسىستقلىقىدىن قۇياق ـ ساۋۇت ئىـچـىدە ئادەملەر ۋە يوپۇق ـ كىستۈان ئىچىدە ئاتلار كۆيمەكتە. بۇ قەلئەنى ھېچ كىشى ئالالـمىغۇدەك.

ئۇلار سـېـپـىـل ئەتـراپـىـنى بىر ھەپتە ئايلاندى. ئىچىگە كىرىشكە ھېچقاندا يول ياكى يوچۇق تاپالمىدى. ئاخىرى ئۇمىدسىزلىنىپ يېنىپ كەتتى.

گـۇدەرز ئىـبنى گەشۇاد فەرپىز بىلەن تۇسنىڭ يېنىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلىدى. ئۇ پـيـادە قـوشـۇنلارنـى تـەيـيـارلـىـنـىـشقا بۇيرۇدى. كەيخۇسرەۋنىڭ بارلىق لەشكىرىنى يىغدى. پـىـللارنـىـڭ ئۇستىگە ئالتۇن زەربەرجەتتىن كۆز قويۇلغان تەختىلەرنى ئورۇنلاشتۇردى. كەيـخـۇسـرەۋ ئايـىـغـىـغـا ئالتۇن كېپىش كىيىپ، ئالتۇن تەختكە چىقىپ ئولتۇردى. ئۇ كاتىپنى ئالـدىـغـا چـاقـىـرىپ، قەغەزگە مۇنداق نامە يازدۇردى: « خۇدايى تائالانىڭ بەندىسى پادىشاھ

كەيخۇسرەۋ شۇنداق دەپ جاكارلايدۇكى ، خۇدا ھەمىشە ھازىردۇر ، ياخشىلىق ئاتا قىلغۇچى ۋە توغرا يولغا كىرگۈزكۈچىدۇر . قۇياش ۋە ئايىنى ، يۇلتۇزلارنى ياراتقۇچىدۇر . ئۇ ماڭا ئىزـزەت ـ ھۆرمەتنى ، پادىشاھلىقنى ، پالۋانلىقنى ئاتا قىلغۇچىدۇر . بۇ قەلئەنىڭ ئىچىدىكى دۈشمەنلەرنىڭ ھەممىسى خۇدايى تائالانىڭ دۈشمىنىدۇر . مەن خۇدايى تائالانىڭ پەرمانى بويىچە بۇ دۈشمەنلەرنىڭ بېشىنى گۈرزا بىلەن يەنجىپ ، تۇپراق قىلىۋېتىمەن . ئەگەر سېپىل ئىچىدە جادۇگەرلەر بار بولسا ، ئۇلارنىڭ بېشىنى سالما بىلەن ئۇزۇپ تاشلايمەن . بۇ قەلئە ئىچىدە پەرىشتىلەر بار بولسا ، خۇدانىڭ ئەمرىنى تۇتۇپ ، قەلئەنى بوش قالدۇرۇپ چىقىپ كېتىڭلار . مەن بۇ شەھەردە دۈشمەن ـ شەيتانىنىڭ ئۇرۇقىنى قۇرۇتىۋېتىمەن » بۇ نامىنى ئۇزۇن نەيزىنىڭ ئۇچىغا باغلىدى . ئۇنى ئەلەم كۆتۈرگەندەك كۆتۈرۈپ ماڭدى . پالۋان گىۋ ھەممىنىڭ ئالدىدا كېتىۋاتاتتى . كەيخۇسرەۋ ئۇنىڭغا :

ـــ ئەي پالۋان ، مېنىڭ نەسىھەتنامەمنى سېپىل تەرەپكە ئېلىپ بارغىن . ئۇ نەيزىنى شۇ يەردە سانجىپ قويۇپ ، خۇدانىڭ ئىسمىنى ئوقۇغىن ، ـــ دېدى .

گىۋ نەيزىنى قولىغا ئېلىپ ، خۇدانى ياد قىلغان ھالدا ئالغا ئىلگىرىلىدى . نەسىھەتنامە ئېسىلغان نەيزىنى سېپىلنىڭ تېمىغا يۆلەپ قويدى . ئۆزى ئىسمى ئەزەمنى ئوقۇپ تۇردى . شۇ چاغدا سېپىل ئۇستىدە بىر قۇيۇن پەيدا بولدى . قۇيۇندا كەيخۇسرەۋنىڭ خېتى غايىپ بولدى . سېپىل ئىچىدىن قىقاس ـ چۇقان ئاۋازلىرى ئاڭلاندى . توپا توزۇپ ، تاراق ـ تۇرۇق ئاۋازلىرى پەلەككە يەتتى . گويا ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك سادالار چىقتى . سېپىل ئىچى ۋە سىرتىنى گويا كى قىشنىڭ زۇلمەتلىك كېچىسىدەك قاپقاراڭغۇلۇق قاپلىدى . كەيخۇسرەۋ لەشكەرلىرىنىڭ تولىلىقىدىن پۈتكۈل جاھان ئادەم بىلەن تولغانىدى . كەيخۇسرەۋ دەرھال ئات چاپتۇرۇپ چىقىپ ، لەشكەرلەرگە :

ـــ ھەممىڭلار سېپىلگە قارىتىپ يامغۇردەك ئوق ياغدۇرۇڭلار ! ـــ دەپ بۇيرۇق بەردى .

پۈتكۈل لەشكەرلەر سېپىلنى ئوققا تۇتتى . ناھايىتى كۆپ دۈشمەنلەر ئوق تېگىپ ھالاك بولدى . شۇ چاغدا بىر يورۇقلۇق پەيدا بولۇپ ، ھاۋانىڭ تەلەتى سۈزۈلدى . ھايات قالغان بارـلىق دۈشمەنلەر كەيخۇسرەۋنىڭ پەرمانى بويىچە بۇ شەھەردىن كەتتى . شۇندىن كېيىن دوز بەھمەن شەھىرىنىڭ ئىشكى تېپىلدى . كەيخۇسرەۋ گۇدەرز ، گىۋ قاتارلىق پالۋانلار بىلەن سېپىل ئۈستىگە چىقتى . بۇ سېپىلنىڭ ئىچى پايانسىز كەڭرى بىر شەھەر ئىدى . ئۇ شەھەردە باغلار ۋە ئوردىلارنى كۆردى . كەيخۇسرەۋ بۇيرۇق چۈشۈرۈپ ، ئۇ يەردە بىر گۈمبەز بىنا قىلدۇردى . ئۇنىڭ ئېگىزلىكى ۋە قۇببىسى ئون گۈمبەز بويى بار ئىدى . ئۇنىڭ ئىچىدە تاق ۋە راۋاقلارنى ياساتقۇزدى . ئۇ گۈمبەزنىڭ ئەتراپىدا مۇنەججىملەر ۋە تەبرچىلەر ئورۇنلاشتى .

كەيخۇسرەۋ بۇ شەھەرىستاندا بىر يىل تۇردى . ئاندىن لەشكەر تارتىپ ، بارگاھلىرىنى يۈكلەپ يولغا چىقتى . كەيخۇسرەۋنىڭ غالىبىيەت بىلەن كەلگەنلىك خەۋىرى ئىرانغا يېتىپ كەلدى . پۈتكۈل خالايىق ھەيران قالدى . يۇرت كاتتىلىرىنىڭ ھەممىسى چاچقۇ ئېلىپ

چىقىپ ، شاد ـ خۇراملىق بىلەن كەيخۇسرەۋنىڭ ئالدىغا باردى . فەرپىزمۇ تامام لەشكەرلىرى بىلەن ئىستىقبالغا چىقتى . كەيخۇسرەۋ ئالتۇن تەختتىن سەكرەپ چۈشۈپ ، ئاتنىسىنىڭ قېرىنداشى فەرپىزنى قۇچاقلىدى . ئۇنى يۈز ـ كۆزلىرىگە سۆيگەن هالدا تەختكە ئولتۇرغۇزدى . تۇس كاۋە تۇغنى كۆتۈرگەن هالدا يېتىپ كەلدى . ئۇ كەيخۇسرەۋنىڭ ئالدىدا كاۋە تۇغىغا مەسئۇل تۇغچى بولۇش سۈپىتى بىلەن قۇللۇق بىلدۈرۈپ يەر ئۆپتى . تۇس كەيخۇسرەۋگە :

ـــ بۇ كاۋە تۇغى ۋە ناغرىلارنى قايسى پالۋان مۇۋاپىق بولسا ، شۇنىڭغا بەرگىن ، ـــ دېدى ۋە ئىلگىرىكى قىلغان سۆزلىرى ئۈچۈن ئۈزرە ئېيتتى .

پادىشاھ كەيخۇسرەۋ پالۋان تۇسنىڭ كۆڭلىنى ياساپ كۈلۈمسىرىدى . ئۇنى تەخت ئۈستىگە ئولتۇرغۇزدى . ئۇنىڭغا :

ـــ كاۋە تۇغنى تۇتۇشقا سەندىن لايىق كىشى يوق . سەن يات كىشى بولمىساڭ ، نېمىشقا بۇنچە ئۈزرە ئېيتىپ كېتىسەن ؟ ـــ دېدى .

ئۇلار بىرلىكتە پارس مەملىكىتىگە راۋان بولدى . سىياۋۇش ئوغلى كەيخۇسرەۋنىڭ مۇبارەك قەدەم بىلەن يېتىپ كەلگەنلىك خەۋىرى پادىشاھ كەيكاۋۇسقا يەتتى . كەيكاۋۇس ئۇنىڭ ئالدىغا چىقتى . كەيخۇسرەۋ بوۋىسى كەيكاۋۇسنى يىراقتىن كۆرۈپ شادلىققا چۈمدى . كەيكاۋۇس نەۋرىسىنى قۇچاقلاپ تۇرۇپ مۇنداق دېدى .

ـــ غالىبلىق بىلەن قايتىپ كەلدىڭ ، دۈشمەنلەرنىڭ كۆزلىرىنى كور قىلدىڭ .

ئۇ بۇ يەردىن ئوردا تەرەپكە قاراپ ماڭدى . پادىشاهلار ئاتلىرىدىن چۈشۈپ ، پىيادە ماڭدى . ئۇلارنىڭ هەممىسى كەيخۇسرەۋگە ئاپىرىن ئېيتىشتى . كەيكاۋۇس تەختكە چىقىپ ئولتۇردى . كەيخۇسرەۋنىمۇ قولىدىن يېتىلەپ ئەكىلىپ ، ئۆز يېنىدا ئولتۇرغۇزدى . خەزىنىنى ئالدىغا چىقىرىپ ، ئالتۇن تاجنى ئاچقىتۇردى ـ دە ، يەر سۆيگەن هالدا ئۇنى كەيخۇسرەۋنىڭ بېشىغا كىيگۈزدى . ئاندىن ئۆزىنىڭ ئورنىدا كەيخۇسرەۋنى ئولتۇرغۇزۇپ ، ئۆزى تەختىن چۈشتى . قىممەت باهالىق خەزىنىلەرنى ئاچقىتۇرۇپ ، كەيخۇسرەۋنىڭ بېشىدىن چاچتى . پادىشاهلار هەممىسى ئۇنچە ـ مەرۋايىتلارنى چېچىشتى . كەيكاۋۇس سىياۋۇشنى ناهايىتى كۆپ تەرىپلىدى . ئاندىن مۇنداق خىتاب قىلدى :

ـــ كەيخۇسرەۋ سىياۋۇشقا بەكمۇ ئوخشايدۇ . بۇ جاهاننىڭ رەسسام ـ قائىدىسى شۇكى ، بىرەۋنىڭ قولىدىن تارتىۋالغانىنى يەنە بىرەۋغا بېرىدۇ . ئەي ئەزىزلەر ، كۆڭلۈڭلەرنى خۇشال تۇتقايسىلەر . زىيادە نەرسە ئىلەرنى خۇدا يولىدا سەرپ قىلغايسىلەر . خۇدايى تائالا سىلەرگە رىسق بەردى . پەرزەنتلارغمۇ ئەلۋەتتە بېرىدۇ . خۇدايى تائالانىڭ رەهمىتى ، ياخشىلىقى كېمەيمەيدۇ . ئۆزۈڭلەرگە نېسىپ بولغان رىسقتىن زىيادىسىنى ئىزدىنمەڭلا ، ئىزدىنگىنىڭلار بىلەنمۇ هەرگىز تاپالمايسىلەر . تەقدىرى ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر .

(داۋامى كېيىنكى ساندا)

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى
www.uyghurkitap.com

گۈل ۋە نەۋرۇز

مەۋلانا ئۇبەيدۇللا لۇتفى

نەشرگە تەييارلىغۇچى : **هاجى نۇرهاجى**

مۇهەررىرىدىن : ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدا مۇهىم ئورۇن تۇتقان مەۋلانا ئۇبەيدۇللا لۇتفى مىلادى 1366 ـ يىلى هىرات شەهىرى يېقىنىدىكى دېهكەنار دېگەن جايدا تۇغۇلغان ، 1465 ـ يىلى 99 يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن . ئۇنىڭ ئەسەرلىرى خۇراسان ۋە شىنجاڭنىڭ ئۆز ئىچىگە ئالغان ئوتتۇرا ئاسىيا خەلقلىرى ئارىسىدا ناهايىتى كەڭ تارقىلىپ ، زور شۆهرەت قازانغان . كېيىنكى دەۋردىكى ئۇيغۇر مۇتەپەككۇرلىرىدىن مۇتلەق كۆپچىلىكى لۇتفىنىڭ ئۆزىگە ئۇستاز هېسابلىغان ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرىدىن ئۈلگە ۋە ئىلهام ئالغان . لۇتفىنىڭ دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلگەن ئەسەرلىرى ئىچىدە لىرىك شېئىرلاردىن تەركىب تاپقان بىر دىۋانى بىلەن « گۈل ۋە نەۋرۇز » داستانى ئالاهىدە دىققەتكە سازاۋەر بولۇپ كەلمەكتە.

ژۇرنىلىمىزنىڭ ئىلگىرىكى سانلىرىدا «گۈل ۋە نەۋرۇز» داستانىدىن ئايرىم پارچىلار بېرىلگەن . ئەمما بۇ داستاننىڭ تولۇق نۇسخىسى تېخى كۆپچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشمىگەنىدى . بۇ سانىمىزدا «گۈل ۋە نەۋرۇز» داستاننىڭ بىرقەدەر تولۇق دەپ قارالغان تېكىستىنى ئېلان قىلدۇق . بۇ نۇسخا لۇتفى دىۋانىنىڭ بۈيۈك بىرتانىيە مۇزېيىدا ساقلىنىۋاتقان . Add7914 ـ نومۇرلۇق قول يازمىسىدىن ئېلىنغان مىكرو فىلىم نۇسخىغا ئاساسەن نەشرگە تەييارلاندى .

Add7914 ـ نومۇرلۇق قول يازما مىلادى 1557 ـ يىللاردا هىراتتا كۆچۈرۈلگەن بولۇپ ، لۇتفى ئەسەرلىرىنىڭ قول يازمىلىرى ئىچىدە بىر قەدەر قەدىمىي نۇسخىلاردىن بىرى بولۇپ هېسابلىنىدۇ . ئەمما ئۇنىڭ ئىچىدە قىسمەن كەم مىسرالار بايقالدى . بۇ مىسرالار لۇتفىنىڭ 1989 ـ يىلى تاشكەنتتە نەشر قىلىنغان « سەنسەن سېۋەرىم » ناملىق كىتابىغا ئاساسەن تولۇقلاندى . تولۇقلانغان سۆز ، ياكى مىسرالار ئوتتۇرا تىرناق ([]) ئىچىگە ئېلىندى .

* *

سىپاس ئول كىردىگارى زۇلمىنەنغە ،
كى جان هەمدەملىغىنى بەردى تەنغە .
كۆڭۈل گەنجىنده قويدى ئىشق گەنجىن ،
قىلىپ راهەت مۇهەببەت دەردۇ رەنجىن .
ياراتتى ئەيشۇ مېهنەت ، شادىيۇ غەم ،
تۆرەتتى نىشۇ نۇشۇ زەخمۇ مەرهەم .
فەلەككە سەير بەردى ، يەرگە ئارام ،
ئەناسىرنى قىلىپ بىر ـ بىرىنە رام .
مۇنىڭتەك تۆرت ئانا ، توققۇز ئاتادىن ،
چىقاردى ئۇچ مۇلەۋۋەت ئول ئارادىن .

ياسادى ھېكمەتى بۇ مۇنچە تەركىب ،
كى دىنىنىڭ مەدارى تۇتقى تەرتىب .
تىلەدى قىلسە ئۆز سىررىنى ئىزھار ،
بەنى ئادەمغە بەردى گەنجى ئەسرار .

زەمىرى قىلدى مۇشكىللەرغە مىفتاھ ،
نۇقۇسىن قىلدى مەئنىلەرغە مىسباھ .
ۋۇجۇدى ئىچرە كۆكلىن قىلدى سۇلتان ،
كى بولدىلار ئاڭا مەئمۇرى فەرمان .

نۇبۇۋۋەت بىلە ۋەلايەت مەرتىبەسى

بۇ مەئىندىن يىبەردى ئەنبىيانى ،
كى ئىرشاد ئەتتىلەر دىنى ھۇدانى .
يۇرۇتۇپ ئەلگە تەگرى يارلىغىنى ،
تانىتىپ بىرلىكىيۇ بارلىغىنى .
ئانىڭتەك تىلەسە بىرەمى ئىچرە ،
قىلۇر سەير ئون سەكىزمىڭ ئالەم ئىچرە .
زەمانى ئەرشى ئەئلا جىلۋەگاھى ،
زەمانى فەرشى ئەدنا خاكى راھى .
دەمى سۇببۇھىلەر بىرلە ھەمئاغۇش ،
گەھى قۇددۇسىلەر بىرلە قەدەھ نۇش .
ئەگەر مەيل ئەتسە ئەئلا ئەللەينغە ،
كۆز ئۇچى بىرلە باقماس ھۇرى ئەينغە .
ئەگەر نەفسى دەمىغە بولسە ھەمدەم .
زەرائەتدىن ئۇرۇر دىنىنى بەرھەم .
ھەقىقەت يولىنى كۆركۈزمەك ئۇچۇن ،

ھەر ئىشىنىڭ خەيرۇ شەررىن تۇزمەك ئۇچۇن .
قىلىپ مەجمۇئىنى ھۇرمەت ھەرىمى ،
تەقەررۇپ مەھرەمى قۇربەت مۇقىمى .
بېرىپ ھەر بىرىنە تۇرلۇك مەراتىب ،
ئەدەب نىسبەت بىلە مەنسەب ـ مەناسىب .
ئوقۇپ سەنئەت بىلە بىرىن سەفى دەپ ،
يەنە بىرىن نىجات ئۇچۇن نەجى دەپ
خەلىللاھ تەپ بىرىن تەئزىم بىرلە ،
كەلىما تەپ بىرىن تەكلىم بىرلە .
بىرىن رۇھۇل ـ قۇدۇس تەپ ئىززەت ئۇچۇن ،
دەمىن جان بەخش ئېتتىپ بىر ئىللەت ئۇچۇن .
ئاغىرلاپ بارچەسىن ئەئزاز بىرلە ،
سورۇپ ھەر بىرىنى بىر راز بىرلە .
قىلىپ فەھمۇ خىتابۇ نامۇ ئەئلام ،
بېرىپ ئەئجازۇ دىنۇ شەرئۇ ئەھكام .

ئەئتى مۇھەممەد مۇستەفا سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم

ئالار بارچە نىگىن ئېردى مۇسەللەم ،
مۇھەممەد ئۇل نىگىنىدە خەتمى خاتەم .
ئالار جىسىم ئېردىيۇ ئول جانى مۇتلەق ،
ئالار جان بولسە ئول جانانى مۇتلەق .
ھەقىقەت ئەنبىيانىڭ سەرۋەرى ئول ،
نېكىم كەۋنۇ مەكاننىڭ مەھتەرى ئول .
چۇ ئۇردى ھىممەتى گۇلباڭى لەۋلاك ،
مۇھەببەت ئۇستىدىن چەرخ ئۇردى ئەفلاك .
مەسىھ ئىچرە فەسىھ ئول ئېردى ئەفساھ ،
مەلىھ ئىچرە ئەزىز ئول ئېردى ئەملاھ .
بىشارەت گەنجى ئىبنى ئادەم ئىردى ،
نېچۇن « كۇنتۇ نەبىيەت » دىن دەم ئۇردى .
جەھاننىڭ ئىچىدىن ئول ئېردى مەقسۇد ،

ئانىڭ ئىشقىندا ئالەم بولدى مەۋجۇد .
كۆزى مازاغۇ قاشى قابۇ قەۋسەين ،
ساچى ۋەللەيلۇ يۇزى قۇررە تۇل ـ ئەين .
بۇراقى توزى ئادەم تۇتىياسى ،
ئاياقى ئىزى ئالەم خۇتن بەھاسى .
يولىندا بىر قەدەم بۇ يەتتى مەيدان ،
قاتىندا بىر تەبەق بۇ توققۇز ئەيۋان .
سەۋۇپ ئول مۇستەفاۋۇ مۇجتەبانى ،
ياراتتى ئۆز سەۋۇكلۇكىندىن ئانى .
مۇھەببەتتىن باشىنە تاج ئۇردى ،
ھەبىبۇللا ئېتتىپ مېئراج ئۇردى .
چۇ ئول ئېردى ھەببى ھەببى مەقلۇب ،
ئانىڭ ھەببى ئىدى مەقسۇدى مەتلۇب .

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

تۇمەن تۇرلۇك تەھىيەت بىرلە رىزۋان ، نې بولسۇن ئەھلى بەيتىنىڭ ئىتىمەن ،
ئايۇرمەن رەۋزەسىنە ئەز دىلۇ جان . نې ئىتكىم ئىتلارى قەدىن ئىتۇردۇم ،
ئەگەر ئاسىيۇ جافي ئۇممەتىمەن ، ئۆزۇمنى ، كۆر ، نې مەنزىلغە يېتۇردۇم .

مۇناجات

خۇدايا ، لىمەئەللاھ رازى ھەققى ، يەقىن بىرلە ياروت جانىمنى ، يا رەب ،
ھەببىڭ قۇربىنىڭ ئەئزازى ھەققى . خەلەلدىن ساقلا ئىمانىمنى ، يا رەب .
نۇبۇۋۋەت نۇرىنىڭ مسباھى ئۇچۇن ، ھەۋا بىرلە ھەۋەس ئوتىنى سۇندۇر ،
ۋەلايەت گەنجىنىڭ مفتاھى ئۇچۇن . كۆنەندۇرۇپ كۇنى يولۇڭغە كۆندۇر .
كى شەكنى بۇ يەقىنمدىن كۆتۇرگىل ، ئوشۇل دەمكىم دەمىمدىن قالسە بىر ئاھ ،
يىراقلىقتىن يەقىنگغە يېتۇرگىل . قىل ئول دەم بىرلە ھەمرەھلىقنى ھەمراھ .

پادىشاھ ئىسكەندەر مەدھى

كەل ، ئەي جان بۇلبۇلى ، پەرۋاز قىلغىن ، نې دانىش ، نې ھۇنەركىم ، دىنىدە بار ،
شەھەنشەھ مەدھىنى ئاغاز قىلغىن . ئالۇر ئىلمۇ ئەمەل ئاندىن نەمۇدار .
ئىسكەندەر دىنىنىڭ پۇشتۇ پەناھى ، ئەگەر زېھنى نېگە يۇزلەنسە بىردەم ،
تېگىشلىك يەر يۇزىنى پادىشاھى . ھەم ئول دەم ئەقلى كۇل تاپقاي مۇسەللەم .
ئەسالەت بىرلە سۇلتان ئىبنى سۇلتان ، ۋەگەر ئەندىشەسى قىلسە تەخەييۇل ،
ئاتا ـ ئانا سەراسەر خانۇبىن خان . بەدىھە زەبت قىلغاي جۇزۇىدىن كۇل .
جەلالى دىنۇ دۇنيا ، بۇلمۇزەففەر ، نېكىم ئىلمۇ ئۇلۇمى ئىچرە ئەئلەم ،
بەھادۇر پادىشاھ سۇلتان سىكەندەر . ئالۇسلاپ ئىلمۇ مەئلۇماتىدىن ھەم .
شەھىكىم ، ئەدلىدىن ئىرانۇ تۇران ، ۋۇجۇدىدىن مۇزەييەن دىنۇ دەۋلەت ،
ئېرۇر فىردەۋسى ئەئلا بىرلە يەكسان . نىگىنۇ تاجۇ تەختۇ مۇلكۇ مىللەت .
شەھىكىم ، جۇدىدىن قىلسام ھىكايەت ، ئىلىگتەك سەلتەنەتقە قويدى بۇنياد ،
ئىشتكەن جۇنەدىن قىلغاي شىكايەت . كى سۇلتانلىق ئەساسى بولدى ئاباد .
شەھىكىم بىرىنىڭ ۋەسفىنى قىلسەم ، ئانىڭدەك يەرگە يەتكۇردى ھۇنەرنى ،
تۇگەنمەگەي تۇمەنمىڭ يىل تېرىلسەم . كى ئۆتكەردى مەلائىكدىن بەشەرنى .
شەھەنشاھىكى ، قىلسام ئەرلىكىن ياد ، ئانىڭدەك قىلدى يەر يۇزىنى مەئمۇر ،
ئېرىگەي مۇستەمېئ گەر بولسە پۇلاد . كى ئەدلى بولدى يەر ئۇستىنىدە مەشھۇر .
شەھەنشاھىكى ، گەر لۇتف ئەتسە ئىزھار ، تۇشۇپ ئاۋازەسى بارچە جەھانغە ،
تامۇق سەھىنىنى قىلغاي باغۇ گۇلزار . يېتىلدى قىرىنۋاندىن قىرىنۋانغە .
ئەگەر قىلسە گۇزەر دەرياغە قەھرى ، قىلىچى ھەيبەتىندىن ئەژدەھا مۇر ،
قۇرۇپ قالغاي نېچۇككىم لۇت شەھرى . ئوقىنىڭ زەخمىدىن بەھرام ئۆيى گور .
مەئارىف بىرلە ئىرفان ئىچرە مەئرۇف ، ئىلىنىدە ھەر قاچانكىم گۇرز تېترەر .
ھەقايىق بىرلە بۇرھان ئىچرە مەۋسۇف . كۆرۇبان گۇرزنى ئەلبۇرز تېترەر .
قامۇق فەنلەرنى ساھىب فەندىن ئارتۇق ، ئوشۇل دەمكىم ئۇرۇشدا مەست بولغاي ،
بىلىگ بىرلە بىلۇر بىلگەندىن ئارتۇق . زەمانە ھەيبەتىندىن پەست بولغاي .

نېكىم ئالسە قىلىچ زەربى كۈچىدىن ، هۇنەرمەندۇ هۇنەرپەرۋەر ، هۇنەر دوست ،
باغىشلار بارچەنى قامچى ئۇچىدىن . هۇنەر ئىچرە ۋۇجۇدى مەغز دەر پوست .
ئاياقدىن باش بويى فەزلۇ كەمالات ، ئىلاھا ، تا فەلەك بۇنيادى بولغاي ،
ۋۇجۇدى هېكمەتى ئەقلۇ مەھالات . جەهان ئىچرە هۇنەرنىڭ يادى بولغاي .
زىهى سۇلتان ، زىهى خاقان ، زىهى شاھ ، بۇ دەۋلەت سايەسى بولسۇن مۇخەللەد ،
هەقىقەت بىرلە زىللۇللاهى بىللاھ . بىلىگ بىرلە هۇنەر ئىچرە مۇئىييەد .
ئانىڭدەك كۆركەيۈر ئەلقابىدىن سۆز ، بىلىگلىكلەر كۈنەنسۈن دەۋلەتىنىدە ،
كىم ئۆز سۆزلەرىنە هەيران بولۇر ئۆز . هۇنەردىن بەسكى ئۆرسۈنلەر ئاتىنىدە .
ئىرۇر ئەۋسافىدىن خۇتبە مۇزەييەن ، بولۇب سەرخۇش نەۋايى باشلاسۇنلار ،
ئىرۇر ئەلقابىدىن سىككە مۇئىييەن . شەهەنشەهغە دۇئايى باشلاسۇنلار .

سەببى نەزمى كىتاب

ئوشۇل كۈنلەركى ۋەقتىم ئىردى ناخەش ، مەگەر ئەختەر مۇبارەك ئۇردى فالىم ،
بۇزۇلغان بۇ كۆڭۈلدە مىڭ تۈمەن غەش . كى شاھەنشەھ ئۆڭىنە سالدى ھالىم .
پەرىشانلىق بىلە ئەقلىم مۇشەۋۋەش ، تەرەھھۇم قىلدى ئۆز ئەسكى قۇلىنە ،
تىرىكلىك نامۇلايىم ، ئۇمرى ناخەش . نەزەر قىلدى نەۋاسىز بۇلبۇلىنە .
نە بىر ھەمدەمكى ئول ھەمساز بولغاي ، بۇيۇردىكىم : «بۇ گۇل فەسلىندە دەرھال ،
نە بىر مەھرەمكى ئول ھەمراز بولغاي . گۇلۇ نەۋرۇزنىڭ ئەفسانەسىن سال .
مۇساھىب نازەنىنلەرنىڭ فىراقى ، ئايىت ئول قىسسەنى تۇركى تىلىنە ،
مۇئاسىر ھەمنىشىنلەر ئىشتىياقى . كى تاپقان تىل تاتىغدىن تىلىنە .
ئاياق تۇتقۇچى بەندۇ ھەمدەمىم ئاھ ، كى گۇل ۋەقتى قەفەسدە بولسە بۇلبۇل ،
ئاياقلىق قان يۇتار شامۇ سەھەرگاھ . تەقى كۆپرەك قىلۇر گۇلباگۇ غۇلغۇل .
كىناتە ئەختەرى بەخت ئولدى تالىئ ، بۇ ئەفسۇن بىرلە بول بەند ئىچرە خۇرسەند ،
سەئادەت شەمئى ناگەھ بولدى لامىئ . كى ئاقىل بەندىدۇر دىۋانەغە بەند . »
تولۇئ ئەتتى شەرەف بۇرجىندە ئىقبال ، بۇ فەرماندىن سىنۇق كۆڭلۇم سەۋۇندى .
كۆڭۇل خۇشلۇغىنە يۈزلەندى ئەھۋال . بۇ مەئىنلىق ئاۋۇنچاقدىن ئاۋۇندى .
ئۇيۇگان تالئىم ناگەھ ئويياندى ، كىۋۇردى فەھفەزىن مەئنى بۇراقى .
يەنە ئۆچكەن مۇرادىم شەمئى ياندى . نەۋا تۈزدۇم ، قەدەھ چەۋۇردى ساقى .
بىشارەتنامە بەردى ھاتىفى غەيب ، مەگەر ئول نەغمەدىن بىردەم ئاۋۇنۇپ ،
ھۇنەرقىلدى ھىدايەت فاتىھى غەيب . نەۋا تاپقاي كۆڭۇل غەمدىن سەۋۇنۇپ .

گۇل ۋە نەۋرۇز كىتابىنىڭ ئۇيغۇلى

مەسىھا يەڭلىغ ئول خىزرى سۇخەنساز ، ئاتى فەررۇخ ئۆزى فەرخۇندە ئەختەر ،
ئانىڭدەك كۆرگۈزۇر بۇ پەردەدە راز . ئانىڭ ھۇكمىندە ئول ئىقلىمۇ كىشۋەر .
كى نەۋشاد ئىلىندە بار ئىردى بىر شاھ ، قامۇق ئالەمدە ئەدلۇ دادى مەشھۇر ،
كىلۇردىن ۋاقىفۇ كەچكەندىن ئاگاھ . چەرىكى بىنھايەت ، مۇلكى مەئمۇر .

جاهاندىن بىر ئوغۇلغه ئارزۇمەند ،
مۇڭى يوق ھېچ نېمەدىن غەيرى فەرزەند .
تىلەك ئۇستىنده چۇن سىدقى بار ئەردى ،
تىلەگەندەك مۇرادىن تەڭرى بەردى .
سېۋەر مەھبۇبى بار ئېردى ھەرەمده ،
كى دائىم كۆڭلى ئېردى ئول سەنەمده .
سەئادەت بىرله يۈكلەندى ۋۇجۇدى ،
يېتىلگەچ ھەددى ھەملىنىڭ ھۇدۇدى .
ئوشۇل چاقتەكى ئالەم بولدى خۇررەم ،
سەبا ئۇردى دەمى ئىيسايۇ مەريەم .
چەمەنلەر بولدى جەننەتدىن نەمۇدار ،
ئاچىلدى گۇل ، ساچىلدى مۇشكى تاتار .
ياڭى يىلنىڭ باشىندا روزى نەۋرۇز ،
سەدەفدىن چىقتى بىر دۇررى شەب ئەفروز .
سەۋنگەندىن ئاتاسى گەنجىن ئاچتى ،
نېكىم قازغانغانىن ئالەمغه ساچتى .
ئۇلۇق تويلار قىلىپ ئىشرەتلەر ئەتتى ،
ياراتقان بىرله كۆپ نىيەتلەر ئەتتى .
ئۇلۇسته مۇستەھقلەرنى قىلىپ شاد ،
كىم ئول دەم بەندىلەرنى قىلدى ئازاد .
چۇنەۋرۇز بولدى نەۋرۇز ئىچره پەررۇز ،
ئاتادى ئوغلىنىڭ ئاتىنى نەۋرۇز .
سۇت ئەمگەندە سەئادەت دايە بولدى ،
تىلى چىققاچ ھۇنەر ھەمسايە بولدى .
تاپىپ نەشۇۇ نەما دەۋلەت ئىچىندە ،
يەگانە بولدى ئاز مۇددەت ئىچىندە .
كىچىك ياشىدىن قامۇق فەنلەرنى بىلدى ،

كۆپىن ئۆز ئەقلى بىرله فەھم قىلدى .
نى تۇردى بىر نەفەس ، نى ئۇردى بىردەم ،
تەمام ئۆگرەندى بىلدى بارچه ئەردەم .
گەھى قۇش قۇشلاماق ، گەھ ئاۋلاماقده ،
كىيىك نىملاماق ، ئارسلان قاۋلاماقده .
كېچه بولسه تەنەئۇم بىرله مەشغۇل ،
مۇساھىبلار بارى مەۋزۇنۇ مەقبۇل .
يارۇلار سافۇ ساقىيلار گۇل ئەندام ،
تابۇقچىلار سەبۇك روھۇ دىلئارام .
مۇنىڭدەك خۇش كەچۇرۇپ ئۇمرىنى شاد ،
چىقىپ كېزەر ئىدى ئول سەرۇى ئازاد .
خۇش ئېردى بىر كېچه ۋەقتى بەغايەت ،
كېچىپ سۇھبەتده ھەم تۇرلۇك ھېكايەت .
گەھ ئۆگدىلەر خوتەن زىبالارىنى ،
زەمانى رۇمنىڭ رەئنالارىنى .
گەھى چىن خۇبلارىدىن سۆزلەدىلەر ،
گەھى ئۇزبەك پەرىلەر كۆزلەدىلەر .
ئېتىپ ھەربىرى بىر كىشۇەرنى تەھسىن ،
قىلا بىلمەدىلەر بىر ـ بىرنى تەئىين .
مەلىكزادە بولۇپ خۇشۇەقتۇ خۇررەم ،
لەبى خەندان ، مۇسەلسەل زۇلفى دەرھەم .
دىماغى ھۇسن ئەۋسافى بىله تەر ،
يىگىتلىك جۇشى بىرله باده دەر سەر .
مۇغەننى دەردمەندانه غەزەلخان .
تۇزۇپ بۇلبۇل نەۋاۋۇ قۇمرى ئەلھان .
بۇ ھالەتده خىرامان بولدى ساقى ،
مەلىكزادەغه يەتتى دەۋر ئاياقى .

نەۋرۇز ئۆز ئۆزىگە ئاشىق بولغانى

ئاياق ئالىپ ئىچەر ـ ئىچمەسده ئول شاھ ،
چاغىردا كۆردى ئۆز ئەكسىنى ناگاھ .
ئانىڭدەك بولدى ئۆز كۆركىنه ھەيران ،
كى چاك ئەتتى ياقاسىن سەرۇى كەيۋان .
ئۆز ئۆزى بولدى كۆڭلى بىرله مايىل ،
ۋەلې ئول دەم ئۇياتدىن بولدى ھايىل .
ئىجازەت بېرىپ ئەلگه ئۇزر قولدى ،

تۇشەك سالدىلار ئۇيقۇ ۋەقتى بولدى .
تىلەدى كۆزگۇۋۇ كۆردى يۈزىنى ،
ئۆزىدىن باردىيۇ سەۋدى ئۆزىنى .
سېۋەر ئېردى لەبىن يۈز ناز بىرله ،
قۇچار ئەردى بىلىن مىڭ راز بىرله .
گەھى ئىلتىپ ئاياغىنى يۈزىنه ،
گەھى سۇرتۇپ ئىلىكىنى كۆزىنه .

[نەۋرۇز گۈلنى تۇشىدە كۆرۈپ ئاشىق بولگانى]

مۇنىڭدەكتە چاغىر زور ئەتتى ناگاھ ،
مۇنىڭدەك كەلدى ئول گۈل بەرگى سىيراب .

ئۇيۇدى نې كۆرەر ئۇيقۇسىدە شاھ :
شەھەنشەھغە ئاياق تۇتتى : « كەل ، ئىچكىل ،

بۇتى نې بۇت ، مەگەر ھۇرۇ پەرىزاد ،
مېنى دەپ ئۆزگەدىن بىر يولى كەچكىل . »

لەبى نازۇك بويى چۇن سەرۋى ئازاد .
چۇ نەۋرۇز ئول قەدەھنى نۇش قىلدى ،

پەرىشان ساچلارى گۈل ياپراغىندە ،
ئىچى قاينار قازاندەك جۇش قىلدى .

تۇمەن مىڭ شىۋەلەر ھەر باقماغىندە .
ئاياغىن ئۆپتىيۇ دېدىكى : « ئەي ماھ ،

كۆزى قاشى قىلىپ مىڭ فىتنە ئەنگىز ،
نې يەردىنسەنكى تۇشتۇڭ مۇندا ناگاھ .

لەبى پۇر شىۋەۋۇ زۇلفى دىلئاۋىز .
تىلەرسەم مەن سېنى ، قايدىن تىلەيىن ،

قومۇنغان ئارەزى جانلارغە لايىق ،
سوراغىڭنى سورۇپ كىمدىن تىلەيىن .

ئاياقدىن باش بويى خانلارغە لايىق .
ئەگەر جانسەن نېچۇك تەندىن يىراقسان ،

ئېلىندە بىر فىيالە بادەئى ناب ،
ۋەگەر خۇد ھۇرسەنۇ تاپغايمۇ رىزۋان .

گۈل ئۆز بەلگۈسىنى نەۋرۇزغە تۇشىندە ئايىمشى

قىيا باقتى تەبەسسۇم بىرلە ئول ھۇر ،
[پەرىدۇرمەن ۋەلې ئەفسۇن سېۋۇمەن ،

دېدىكىم : « ئەي ئۆزى ئۆزىنە مەغرۇر .
پەرىتەك تەگمە ئەفسۇن بىرلەيۇمەن .]

مەن ئول سەرفىتنەئى ئاخىر زەمانمەن ،
قەدىمىڭ سەرۋىدىن تاپماس كىشى بەر ،

كى ھۇسن ئىقلىمىدە ساھىبقرانمەن .
مېنى تاپماس پەرىتەك ئادەمىلەر .

كۆزۇم جادۇسىدىن كەشمىر پۇرشور ،
ئاتىم گۈلدۇر ۋەلې فەرخاردىنمەن ،

ساچىمدىن چىن ئىچىندە غارەتى غور .
نې ئول گۈلكىم ، دېگەيسەن خاردىنمەن . »

لەبىم نۇقلى شەكەرتەك ئاتەشئەنگىز ،
چۇ سۆزلەدى بۇ سۆزنى ئول گۈلئەندام ،

سالۇر يۇز مىڭ كۆڭۈلدە ئاتەشى تىز .
شەھەنشەھنىڭ ئېلىندىن ئالدى ئول جام .

نەۋرۇز ئۇيقۇسىدىن ئويغانىپ بەھۇش بولمىشى

كەينىتە سەسكەنىپ ئويغاندى نەۋرۇز ،
ئۆزىن يەرگە ئۇرۇپ ، كۆپ يىغلادى زار ،

ئانىڭدەك ئۇردى بىر ئاھى جىگەر سوز .
يىغدىن ئۆزگە خۇد نې چارەسى بار .

كىم ئۆرتەي يازدى ئالەمنى سەراسەر ،
تۇگەندى سەبر ئارامۇ قەرارى ،

تىلەدى ، كۆرمەدى گۈلنى بەرابەر .
يىغى كۆپ بولدى ، ھەددىن ئاشتى زارى .

ياقاسىن چاك ئېتىپ فەرياد قىلدى ،
چۇ پەيدا بولدى مىڭ تۇرلۇك ئەلامەت ،

كۆيۇكلۇك نەۋھەلەر بۇنياد قىلدى .
ئېتىپ « لاھەۋل » ئۆزىن قىلدى سەلامەت .

نەۋرۇز تۇشىنىڭ تەبىرىنى ئىلىن تىلەگىنى

يەنە ئەل تىلىدىن ئەندىشە قىلدى ،
ۋەلې ئەرتە ـ كېچە ئولتۇرسە ـ تۇرسە ،

زەرۇرەتتىن تەھەممۇل پىشە قىلدى .
بۇ غەمدىن خالي ئېرمەس بىر دەم ئۇرسە .

جەھانكەشتە مۇسافىرلارنى ئىندەر ،
سورار بۇ تۇشۇمۇڭ ئەھۋالىن سەراسەر .
تىلەپ ، ئىستەپ نىشان تاپماس كىشىدىن ،
تاقى دەرماندەراق بولدى ئىشىدىن .
ئۆزىن ھەردەم بىر ئىش بىرلە ئاۋۇتۇر ،
تەسەللىلەر بېرىپ كۆڭلىن ساۋۇتۇر .
چۇ ناگەھ ئىشق ئوتى بىر شۇئلە ئۇرسە ،
يەقىندۇركىم كۈلىن كۆككە ساۋۇرسە .
تەھەممۇلسىز بولۇپ ئاتلاندى ئول دەم ،
چىقىپ سەيران بىلە دەفئ ئېتەر ئول غەم .
گەھ ئايتۇر بىنەۋا يانە سۇرۇدى ،
گەھ ئاقىزۇر سىرىشكى بىرلە رۇدى .
گەھى لالە بىلە باشلار ھىكايەت ،
گەھى گۈلنى كۆرۈپ سۆزلەر شىكايەت .
گەھى سەرۇنى ئوخشاتۇر قەدىنە ،
سەمەننى مەگزەتۇر گاھى خەدىنە .
كى بۇ دەردىنە بىر كۈن ئاتلانىپ ئول ،
يۇرۇر ئىردى يولۇقتى بىر ئۇلۇق يول .
يۇرۇر ئېردى رەۋان ئول يول بىلە راست ،
يولۇقۇشتى شەھەنشەھ بىرلە بىخاست .
يىغىلىپ كارۋانلار سەراسەر ،
قىلىپ شەھزادەغە تۇرلۇك دۇئالەر .
نىسار ئەفشان قىلىپ دۇررۇ جەۋاھىر ،
تاپۇقدا قىلدىلار ئىخلاس زاھىر .
يۇرۇپ نەۋرۇز ئالارنى گەرم سۇردى ،
تۇشۇپ بىردەم ئالار بىرلە ئوتۇردى .

سورارده هەربىرىنىڭ زادۇ بۇدىن ،
كەيىنتە كۆردى بىر ساھىب ۋۇجۇدىن .
يۈرەكى قوپتى ، كۆڭلى بولدى خۇررەم ،
ئانى ئىندەپ دېدى : « ئەي يارى ھەمدەم .
بەغايەت كۆڭلۇم ئىچرە ئاشناسەن ،
دېگىل ، قايدىن كېلۈرسەن ھالىيا سەن ؟ »
يەر ئۆپتىيۇ دېدى : « ئەي خۇسرەۋى دەھر ،
كى فەرخار ئاتلۇ باردۇر بىر ئۇلۇق شەھر .
مەن ئول يەردىنمەنۇ ئاندىن كېلۈرمەن ،
ئول ئەلدىن ھەر نې سورساڭىز بىلۈرمەن .
ئېرۇر ئاتىم ئول ئەلدە بۇلبۇلى مەست ،
بىلۈرمەنكىم تۇمەن دەستان بىلەن دەست .
زەبۇر ئەلھانىلىق يەرلەر بىلۈرمەن ،
نەدىملىق ئىچرە تەدبىرلەر بىلۈمەن .
بۇ سوز ئەنگىز مەنى ئەفسانە فەرداز ،
نەۋادا زۇھزەئى زۇھراغا دەمساز .
مەسىھاتەك دەمىدىن جان تاپار ئەل ،
ئۇنۇمنۇڭ دەردىدىن دەرمان تاپار ئەل »
چۇ فەرخار ئاتىنى شەھ گۇش قىلدى ،
ئۆزىندىن باردىيۇ بىھۇش بولدى .
تۇتۇپ بويىنىن قۇچۇپ ، ئۆپتى يۈزىندىن ،
ئايىرماس بولدى بىر سائەت ئۆزىندىن .
ئالىپ كەلدى ئانى ئۆز مەسنەدىنە ،
ئىسرغاندۇردى لۇتفى بىھەدىنە .
ئانى چۇن شاھ نەدىمى خاس قىلدى ،
ئىنايەت بىرلە خاسۇل ـ خاس قىلدى .

نەۋرۇز گۈل خىيالى بىلە بۇلبۇل بىرلە ھىكايەت قىلغانى

چۇ بۇلبۇل بولدى نەۋرۇز ئاشناسى ،
ئاچىلدى مىڭدىن ئارتۇق پۇر نەۋاسى .
بەھەر مەجلىسكى قىلسە نەقش پەرداز ،
قىلۇر نەۋرۇز جان ئەفشانلىق ئاغاز .
قاچانكىم قىلسە بىر ئاھەڭگى تەركىب ،
تۇشەر شەھزادەغە ئارتۇقسى تەرغىب .

قىلۇر شەھ ئول نەۋالار بىرلە ئىشرەت ،
ئايۇر گۈل ئاتىنى سائەت بەسائەت .
ئىشتۇر بۇلسە گۈل ئاتىنى بۇلبۇل ،
ئوڭىنە تۇشتى فەرخار ئىچرەكى گۈل .
قىلىپ ۋەسفىن تەرانە بىرلە تەقرىر ،
قىلىنى نەقش باغلاپ قىلدى تەھرىر .

نەۋرۇز بۇلبۇل ئۆينده گۈل نىشانىنى تاپقانى

چۈشەھ بۇلبۇلدا تاپقى گۈل نىشانىن .
بۇكەز بۇلبۇلدىن ئارتۇردى فىغانىن .
دېدىكىم : « قىل بۇ تەسىرىكنى تەكرار .
ئەت ئۆزنۇ گۈلى تەقرىرىكنى ئىزھار . »
ئايىتتى بۇلبۇلى شورىدە : « كەي شاھ .
كى شەرھىن سوردۇڭ ئېرسە بولغىن ئاگاھ .
كى فەرخار ئېلىدە بىر خانىمىز بار ،
شەھى مۇشكىن دېگەن سۇلتانىمىز بار .
ئېرۇر جەمشىد ئۇرۇغىدىن نىژادى ،
فەرىدۇندىن ھەم ئارتۇق ئەدلۇ دادى .
ئەدىمۇل ـ مىسل ئېرۇر ئىككى جەھاندا ،
تەگى يوقتۇر زەمىنۇ ھەم زەماندا .
ئوغۇل قىزدىن گۈل ئاتلىق بىر قىزى بار ،
كىم ئەسرار خۇلقىدىن پىنھان پەرۋۇار .
جەمالىندىن ھېكايەت قىلسە بولماس .
كەمالاتىن ھەقىقەت بىلسە بولماس .
ئۆزارىن ئەكسىدىن كۈن خىيرە بولۇر .
يۈزى ئۇترۇسىدا ئاي تىيرە بولۇر .
سېۋەر ئول گۈل بۇ بۇلبۇلنىڭ نەۋاسى ،
كى بار بۇ بىنەۋا بىرلە ھەۋاسى . »
چۈشەھ ئۆز تۈشىنە تەئبىر تاپتى (1) ،
تىلەگەن ئىشىنە تەدبىر تاپتى .

نەۋرۇز ئۆز سىرىنى بۇلبۇلغە ئايىمشى

قىلىپ بۇلبۇلنى ئۆز ھالىندىن ئاگاھ ،
ئايىتتى جۇملەئى ئەھۋالىنى شاھ .
كۆيۈپ بۇلبۇل ئىچى نەۋرۇز ئۇچۈن زار ،
دېدىكىم : « ئەي شەھەنشاھى جەھاندار .
ئاياقدىن بىر زەمان ئولتۇرمايىن خۇش ،
تىرىك بارىنچە بىردەم ئۇرمايىن خۇش .
چىداغانچە قىلىپ ئەفسۇنۇ نەيرەڭ ،
بارىپ ئەفزۇن ئېتەيىن مىڭ تۇمەن فەڭ .
مەگەر كىم ئول پەرى تەسخىر بولغاي ،
زىلەيخا بىرلە يۇسۇف بىر بولغاي . »
چۇ بۇلبۇلدىن ئىشىتتى ۋەئدە نەۋرۇز ،
چىقاردى جانىدىن ئاھى جىگەر سوز .
ئۆپۈپ بۇلبۇل ئاياقىن يىغلادى زار ،
دېدى : « ئەي يارى ھەمدەردۇ ۋەفادار .
بېلىڭ باغلاپ ئاياق باسقىن كۆزۈمگە ،
رەۋان بولغىن ، قەدەم قويغىن يۈزۈمگە .
بۇ يول ئەمگەكىدىن فىكر ئەتمەگىن ھەچ ،
مۇرادىڭ تەگرى بەرسە قالماغىن كەچ .
بۇ توسقۇدىن ئاگا ھەم بىر ئاق تۇت ،
بۇساغاسىن ئۆپۈپ ، مەندىن قولاق تۇت .
مېنىڭ ھالىمنى بىر ياخشى مەھەلدە ،
تاپۇغندا ئەدا قىل بىر غەزەلدە .

نەۋرۇز بۇلبۇلنى گۈل تاپۇغدا يىبەرگەنى

يەر ئوپتى بۇلبۇلى شورىدە دەرھال ،
كى گۈل ئىشرەتدە مەشغۇل ئېردى پەيۋەست .
قىلىبان زەرقۇ كۇششتىن پەرۇ بال .
بولۇپ پەرخار جەننەتدىن نەمۇدار ،
كۇنىن بولجاپ ھەم ئول كۇن يولغە تۇشتى ،
بەھشتى ئەدنىتەڭ سەھراۋۇ گۈلزار .
يۇرۇپ پەرخار مۇلكىنە ياۋۇشتى .
ھەۋا ئىيسا دەمىتەڭ رۇھپەرۋەر ،
ئانىڭتەڭ چاغدا يەتتى بۇلبۇلى مەست ،
يىغاچلار تۇبىيۇ ئاقار سۇ كەۋسەر .

---

① قول يازما نۇسخىدا بۇ سۆز « قىلدى » دېيىلگەن . مەنە ھەم قاپىيە ئېتىبارى بىلەن « تاپتى » دەپ ئېلىندى .

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

چەمەنلەر ئىچرە قۇشلارنىڭ سەفىرى.
تىلەدى خاتىرى بۇلبۇل نەۋاسىن.

يىغاچلار ئەۋجى گۇللارنىڭ سەرىرى.
تىلەبان تاپمادى ئۆز بۇلبۇلىن گۇل،

يەنە دىۋانەلىق باشلاب خىرەدمەند،
پىسەند ئەتمەدى كۆڭلى ئۆزگە بۇلبۇل.

بولۇپ دىۋانەلەرغە مەۋسۇمى بەند.
بۇ كۈن ئىشرەتنى مەۋقۇف ئەتتى ئول ماھ،

بۇ كۈنلەر گۇل قىلىپ گۇلشەن هەۋاسىن،
كى ناگەھ يەتتى بۇلبۇل ئول سەھەرگاھ.

بۇلبۇل گۇل هۇجرەسى تېگىرەسىندە نەۋرۇز يادى بىلەن سۇرۇد ئېيتقانى

قىلىپ گۇل چېھرەسى گەردىنده جەۋلان،
كى سۇبھ ئول نالەئىدىن ئۇردى دەم سەرد.

نەۋايى باشلادى گىريانۇ نالان.
چۇ گۇل ناز ئۇيقۇسىدىن بولدى بىدار،

رەۋان نەۋرۇز ئاھەڭگىنە تۈزدى،
كۆرەر بۇلبۇل قىلادۇر نالەئى زار.

ئىشتكەن خەلقنىڭ باغرىنى بۇزدى.
نې ئاھەڭگىدۇرۇر نەۋرۇز بىرلە،

ئانىڭتەك نالەلەر باشلادى پۇر دەرد،
نەۋاسى بار چە دەردۇ سوز بىرلە.

گۇل بۇلبۇل ئۈنى بىرلە نەۋرۇز سىفاتىنى ئىشتىپ ئاشىق بولغانى

بۇيۇردى گۇلكى ساقىيلار ئويانسۇن،
تىلى گەھ خەنجەر ئېردى، گاھى سوزەن.

قەدەھ گەردان بولۇپ، ئىشرەت ئولانسۇن.
ئانىڭ تۇققان، تۆرەگەن يېرى كەشمىر،

گۇلى مسكىن يانا ئوت ئۇستۈنىنده،
ئول ئەلده كەسىب قىلغان مەكرۇ تەزۋىر.

كۆزى ئەلده، ئوڭى بۇلبۇل ئۈنىنده.
هىيەل ئىچرە كىچىك شاگىردى ئىبلىس،

يۈرەكى ئۆرتەنۈر، كۆزدىن تۆكەر ياش،
ئاياقدىن باش ۋۇجۇدى مەكرۇ تەلبىس.

ئاياغ ئىچكەنسايۇ هەردەم قويار باش.
نېچۈك ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى ناگاھ،

ئىنە كەسى بار ئېردى ئاتى سەۋسەن،
كۆرەر گۇل زار ـ زار يىغلاپ ئۇرار ئاھ.

سەۋسەن گۇلنى بۇ ئىشرەتتىن تىيغانى

ئۇرۇنۇپ سەسكەنىپ قوپتى يېرىدىن،
ئۆپۈپ بويىنىن قۇچۇپ باشلادى زارى:

ئاچىقدىن ئوت ياقىلىپ كۆزلەردىن.
« كىم ئەي ئارقام، ئۇمىدىم، مېھرىبانىم،

هەم ئول دەم فىتنەئى ئاخىر زەمانتەك،
يۈرەكىم قۇتىيۇ جانۇ جەهانىم.

مۇنەققەش قىلدى گۇل ۋەقتىن خەزانتەك.
تۆرە بىرلە ئانام دېسەم، ئانامسەن،

چۇ هېچ قالمايدۇر ئېردى ئىختىيارى،
ئانادىن مېھرىبانراق دېسەم هەمسەن. »

گۇل ئۆز سۆزىنى سەۋسەنغە ئايتقانى

« نې ئوت تۇشتى ئىچمگە بىلمان ئاخىر،
نې كۆردۇم، بىلمەدىم بۇلبۇل ئۈنىنده،

خەلاسمنى تەسەۋۋۇر قىلمان ئاخىر.
كى تۇشتۇم بۇ ئۇلۇق مېهنەت كۈنىنده. »

كۆيەر جانىم، يۈرەكىم ئۆرتەنۈر زار،
قوپۇپ سەۋسەن چىقىپ بۇلبۇلنى كۆردى،

نې سەبر ئەتسەم بولۇر، نې تاقەتىم بار.
شىكايەت بىرلە ئەهۋالىنى سوردى:

« كى ئەي پۇر گويۇ بىمەغزۇ پەرىشان،
يەنە قايدىن كەتۇردۇڭ ئۇشبۇ دەستان ؟
بۇ نې ئاۋازەۋۇ نەۋرۇز كىمدۇر،
بۇ خۇرشىدى جەھان ئەفرۇز كىمدۇر ؟
بۇ ئاھۇ نالەدىن نېدۇر مۇرادىڭ،
ياشۇرماغىن نېكىمدۇر ئېيتقادىڭ ؟ »

بۇلبۇل نەۋرۇز ھېكايەتىن سەۋسەنغە ئايتقانى

تەبەسسۇم قىلدىيۇ يەر ئۆپتى بۇلبۇل :
« كى مەن بىھۇدە قىلماسمەن بۇ غۇلغۇل.
ھەۋەس قىلدىمكى سەيرئەتتىم جەھاننى،
تاپىنسەم دىنىدە ياخشى ـ ياماننى.
تۇشۇپ نەۋشاد شەھرىنە گۇزارىم،
پىسەند ئەتتى ئول ئەلنى ئىختىيارىم.
ئول ئەلدە بىر ئەجەب شەھزادەئى بار،
سەئادەت بىرلە دەۋلەتقە سەزاۋار.
بەغايەت كۆڭلۇم ئىچرە نازەنىندۇر،
لەتافەت ئىچرە چۇن دۇررى سەمىندۇر.
بۇيى باشتىن ئاياق رۇھى مۇجەسسەم،
دەمى جان بەخش چۇن ئىسايۇ مەريەم.
ئۆزى نەۋرۇز ئاتاسى ئاتى فەررۇخ،
ئانىڭ گۇفتارىدۇر بۇ شېئرى تاكسۇخ. »

سەۋسەن بۇلبۇلدىن نەۋرۇز سەفاتىن ئىشتىپ، گۇلگە ئايتمىشى

يانىپ گۇل ھەزرەتىنىدە باردى سەۋسەن،
ئىشتكەنىنى سۆزلەدى مۇئەييەن.
ئىشتتى ئېرسە گۇل سەۋسەن سۆزىنى،
ئېسى ئازدى تىيە بىلمەي ئۆزىنى.
ئانىڭتەك سۇستايىپ تۇشتى ئاياقدىن،
كى ياش ئورنىندا قان ساچتى قاراقدىن.
كۆرۈپ سەۋسەن بۇ ئىشنى ھەيرەت ئالدى،
تەفەككۇردىن باشىن تۇتتىيۇ قالدى.

سەۋسەن گۇلگە مەلامەت قىلغانى

مەلامەت باشلادىيۇ گۇلگە : « ئەي ماھ،
ئاتاقلىقىڭ تۇرۇر خاقان كەبى شاھ.
گەر ئاندىن فىكر قىلماسسەن سەن ئاخىر،
يازۇقسىز بىزنى ئۆلتۇرتۇرمۇ سەنسەن ؟ »
ئاتالڭ بىرلە ئاناڭدىن ئايمەن ئاخىر.
مەلامەت بىرلە ئارتار ئىشقى پۇرشور،
ئەگەر ئەندىشە قىلماسسەن ئۆزۇڭدەن،
نەچە تىيغانسايۇ ئانچە قىلۇر زور.
سەۋۇك سەۋگەن ئۆلۇمدىن فىكر قىلمەس،
ئەتىن قانچى بىلە توغراسە بىلمەس.

گۇل سەۋسەنغە ئاچىغلانىپ ناز قىلغانى

چۇ گۇل مۇنداق قاتىق سۆزلەر ئىشتتى،
تەۋازۇئ بىرلە سەۋسەنغە ئايتتى :
« مېنى دەردىم بىلە قوي يىغلايىن زار،
مېنىڭ قويغىل تۇگەنمەس ئۇشبۇ غەمغە،
جەراھەت بىرلە قىلماس مەرھەم ئازار.
بارىپ ئايغىل ئاتام بىرلە ئانامغە.
چۇ مەرھەم بەرمەسەڭ نىش ئۇرماغىڭ نې،
ساڭا نېچە يالىنىپ يالبەرەيىن،
نەمەڭ بەرسىنەنى رىش ئۇرماغىڭ نې ؟
نېكىم كەلسە ئاياغىمنى كۆرەيىن. »
مېنىڭ ئۇچۇن نې ئەمگەندىڭ نې كۆرۈڭ،
چۇ سەۋسەن كۆردى گۇل ۋەقتى پەرىشان،
نې بىتمەي قالغان ئىشمنى بىتۇردۇڭ ؟
ئايتغان پەندىدىن بولدى پۇشەيمان.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ بىرىنچى تورىسى

گۈل سۆسەن نەسىھەتىدىن كۆڭلى قالغانى

نېچە كىم ئالدادى، گۈل ناز قىلدى،
يەنە بىر ياشقە يەتكەن جاندىن ئۆزگە.
بۇرۇنقى ئىلتىفاتىن ئاز قىلدى.
جەھاندا مۇنچە يىللار ئۇمر سۈردۇڭ.
ئۆزى بىرلە تەڭكۇر قىلدى سەۋسەن:
نېچۇككىم بولسە دىنىي كەچۈردۇڭ.
« كى سەن كىمسەنكى بولساڭ گۈلگە دۇشمەن.
يەنە بىر نەچچە يىلنى كەچتى تۇتقىن،
بۇ دۇنيادا كىمڭ بار ئاندىن ئۆزگە،
تىكەنلىكنى قويۇپ، گۈلنى ئاۋۇتقىن.»

سۆسەن گۈلنى ئاۋۇنسۇن تەپ بۇلبۇلنى شەپئ كەلتۈرگەنى

ئىنايەت قىلدى ناگەھ باقتى سەۋسەن،
تاپۇغىنده مۇلازىم بول نىھانى،
كى بۇلبۇلنى شەپئى قىلدى سەۋسەن:
ئاۋۇتقىن ھەرنېچۇككىم بولسە ئانى.»
« قىلىپ گۇستاخلىق گۈل ھەزىرەتىنده،
كېلىپ بۇلبۇل يەر ئۆپتى گۈل قاتىنده،
قاتىق سۆزلەر دەيەم بىلمەي قاتىنده.
دۇئالار ئەرز قىلدى ھەزىرەتىنده.
كېلىپ گۈلدىن مېنى دەرخاست قىلغىن،
كۆرۈپ بۇلبۇلنى گۈل قىلدى تەبەسسۇم،
مېنىڭ بىرلە مەزاجىن راست قىلغىن.
چىرايىن ئاچتى، باشلادى تەكەللۇم.

بۇلبۇل سۆسەننى گۈلدىن شەپئەت قىلغانى

چۇ بۇلبۇل گۈل بىلە ھەمراز بولدى،
گۈلى خەندان بولۇپ سەۋسەن بىلە خۇش،
رەۋان سەۋسەن تىلىندىن ئۆزر قولدى.
ياراشتى بۇلبۇل ئول گۈلشەن بىلە خۇش.
كى سەۋسەندىن ئېرۇر گۈلشەن رەۋاجى،
كۇدۇرەت ئور تادا قالمادى باقى،
نېچۇككىم گۈل ئېرۇر سەۋسەن رەۋاجى.
بۇ كەز ساقى يۇرۇتتى دەۋر ئاياقى.

بۇلبۇل گۈل قاتىندا نەۋرۇز سىفاتىن قىلغانى

سورار گۈل ھەر زەمان نەۋرۇزدىن راز،
دەربندۇر كىم جەھان ئۆر تۇنسە ناگاھ.
قىلۇر ھەرلەھزە بۇلبۇل بىر نەۋاساز.
كۇنىچە كەلتۈرۈپ بۇلبۇلنى خىلۋەت،
نېچۇك نەۋرۇز گۈلنى تۇشتە كۆردى،
تۇتار نەۋرۇز ۋەسفى بىرلە سۇھبەت.
نې تۇرلۇك سىررىنى ئەلدىن ياشۇردى.
نەدىمى ھەمدەمى نەۋرۇز ئادى،
نې قىلغانىن نې دېگەنىن سەرا سەر،
كېچە ـ كۇندۇز غەمى نەۋرۇز يادى.
ئايىتتى بار چەسىن گۈلگە بەرابەر.
تېكىم سۆزلەر، سۆزى نەۋرۇزۇ نەۋرۇز،
ئىشىتكەنسايۇ گۈلنىڭ دەردى ئارتار،
بىلىڭلاسە سۆزى نەۋرۇز بۇ رۇز.
سىرىشكى گەرمۇ ئاھى سەردى ئارتار.
گۈلى مۇشكىن بۇ دەرد ئىچرە گىرىفتار،
ياقا يىرتىپ قاچانكىم ئۇرسە بىر ئاھ،
كۇنىچە سەبر ئېتەر ناكامۇ ناچار.

بۇلبۇلنى نەۋرۇز فەرخارغا يىبەرگەندىن سوڭرا، نەۋرۇز ھالى گۈل چاغدا

نېچۇك بۇلبۇلنى پەدرۇد ئەتتى نەۋرۇز،
بۇ كەز ھەددىن ئاشۇردى ئاھى دىلسوز.

ئويۇماس بولدى، ئىشرەت خودنې بولۇر،
ئۇ ئىنىدا گۈل ۋە لېكىن كۆكلىدە خار.
جاننىدىن تويدى، سۇھبەت خۇدنې بولۇر.
بۇلۇپ ئېردى بۇ سۆزدىن فەررۇخ ئاگاھ،
قۇلاغنە سۇرۇدۇ رۇد ياقماس،
ھەمىشە فىكر ئېتەر ئېردىكى ناگاھ.
ئۇيۇنچىندىن كىشى يۇزىنە باقماس.
كېرەكمەگەيكى نەۋرۇزى پەرى روي،
يېمەك ـ ئىچمەكدىن ئاچۇ ئۇمدىن سەر،
ئەزىمەت ساز ئېتىپ كەتكەي پەرى جوي.
باغىردىن قان ئىچەر كۆكلىدە غەم يەر.
ئانىك فىكرىندە كەچكەندەك زەمانە،
ئۆزى خىلۇەتتە يالغۇز ئولتۇرۇر زار،
كەينىتە ئاتتى ئوقىن بىر نىشانە.

نەۋرۇز ھاۋا قىلىپ كەتكەندە، فەررۇخ بارىپ ياندۇرغانى

تىك ئولتۇرغاچ ھەۋايى قىلدى نەۋرۇز،
ياسىن تاشلادىيۇ ئوقىنى سالدى،
ئايىرلاتتى ئاتىن با دەردى پۇر سوز.
ئاتىندىن ساچراغاچ بور كىنى ئالدى،
مۇنىڭدەك يالغۇزۇن ئاتلاندى ـ چىقتى،
يەر ئۈستىن ئاغنادى تونىن قىلىپ چاك،
ئىشتىپ چەرخ بۇ غەمدىن تارىقتى.
قىزىل قانغە بويىاپ يۇزىن ـ باشىن پاك.
نې تون كىيدىيۇ نې باغلادى بېلىن،
ئاتاسى تاشلاغاچ ئاتتىن ئۆزىنى،
رەۋان ئاتلانغاچ ئاتلاندۇردى ئېلىن.
ئاياغى ئىزىنە سۇرتتى يۇزىنى
چاپشتى ھەر كىشى بىر سارى، تۇرماي،
ئانىڭدەك تولغاشىپ يىغلاشتىلار زار،
يارىم سائەت تۇرۇپ بىردەم ئوتۇرماي.
كى قان يىغلاماغان قالمادىيۇ يار.
سوۋۇردى كەيپۇرىن قاۋمادى ياسىن،
بۇ ئىش بىرلە ئالىپ ياندۇردى ئوغلىن،
كەينى باقتى ئىسە كۆردى ئاتاسىن.
يانار ئوتقە سالىپ ياندۇردى ئوغلىن.

فەررۇخ نەۋرۇز ئىشى ئۈچۈن بەگلەر بىلە كېڭىشكەنى

كەچىشتى بەگ ـ بىگات بىرلە فەراۋان،
نېكىم فىكرىنى بىر تەدبىر گە ۋەردى.
ھېچ ئىش بىرلە تىلەپ تاپمادى دەرمان.
ئېلىنىڭ كۈشلۈكىن فاخىرنى سۆزدى،
ئانىڭدەك كۆردى ئوغلىنىڭ مەزاجىن،
نېكىم يولغە كېرەك بارىنى تۈزدى.
كى گۈل ۋەسلىندىن ئىستەر ئۆز ئىلاجىن.
ياسادى ھەر نېمەدىن بىر خەزىنە،
تىلەر فەرخار ئىقلىمىنە كەتسە،
ئالىپ قالمادى بىر ئالتۇن ئۆزىنە.
بارىپ كۆكلى تىلەگەنگە يەتسە.
بار ئېردى بەگلەرىندە بەھەمەن ئاتلىق،
ھېچ ئىش بىرلە تەسەللى تاپقۇسى يوق،
چىرايى ساپساۋۇق بەھەمەن سىفەتلىق.
ماموق بىرلە يالىننى ياپقۇسى يوق.
ئانى سالغادى ھەم نەۋرۇز بىرلە،
بۇ كەز پەررۇخ كۆكۈلىن بىر گە بەردى،
كۆچۈردى تالىئى بىروز بىرلە.

فەررۇخ نەۋرۇزنى فەرخارغە ئۇزاتقانى

ئۇزاتتى ئوغلىنى بىر نەچچە مەنزىل،
ئوغۇل ئويناي ـ كۈلەي يولغە ئۇزاندى.
قالمىان كۆز ياشىدىن پايى دەرگىل.
مۇنىڭتەك ئۆر كەمەي كۈندە كۆچەرلەر،
ئاتاسى يىغلە ـ يىغلاي ئەۋگە ياندى.
نۇكەر سەۋدەر بىرىن ـ ئىككى قاچارلەر.

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى www.uyghurkitap.com

بەھمەن نەۋرۇزنى يولدىن يانداۋرا سۆزلەگەنى

تەفەككۇر قىلدى بىر كۇن بەھمەنى پىر،
نې قۇلكىم، بوينى باغلىق بىر ئىتنىمسەن.
كى فىكر ئەتمەك كېرەك بىر ئۆزگە تەدبىر.
ساڭا تەگمەس فۇزۇللۇق بىرلە كىمسەن.
مەگەر بولغايمۇ بۇ ئوغلان پۇشەيمان،
ئەگەر سەندىن يانا بىر ئىش تاپايىن،
قويۇپ يانغاي بۇ سەۋدايى پەريشان.
ئۆز ئىلكىم بىرلە ئورتاڭدىسىن چاپايىن.»
كېلىپ نەۋرۇز بىلە يانداشتى گۇستاخ،
پۇشەيمان بولدى بەھمەن ئۆز سۆزىدىن،
كۆزىن يۇمدىيۇ ئاغزىن ئاچتى گۇستاخ.
قاتتىق ۋەھىم ئىچرە قالدى ئۆز ـ ئۆزىدىن.
« كى بىر مۇنداق يۇرۇپ قايدا بارۇرسىز ؟
يامانلىق خەنجەرىنى تىز قىلدى،
ئۇلۇسنى كۆچ بىلە ئوتقە سالۇرسىز.
يامان كۆڭلىنده ئۇزر ئەنگىز قىلدى.
غەرىبلىقتە بۇ ئەل ـ كۇن نېتكۇسىدۇر،
چۇ بەھمەن چىقتى، بولدى خىلۋەتى خاس،
نېتەك فەرخار ئېلىنە يەتكۇسىدۇر ؟
ئايىتتى ئىچكىدىن بىر ساھىب ئىخلاس:
يانماڭ بۇ مەئنىسىز تەلبە يۇرۇشنى،
« كى ئەي شاھى جەۋانبەختۇ جەھانگىر،
كېلىمگە لاھەۋل ئېتمەك بۇ يولسۇز ئىشنى.
ھەراسان بولدى سەندىن بەھمەنى پىر.
ئېرۇر نەۋشاد مۇلكى ھۇسن كانى،
قاتتىڭدا كەلتۇرۇپ كۆڭلىنى ئالغىن،
ئىرەم ياڭلىق مەلاھەت بوستانى.
ۋەيا خۇد ھالى ـ ئوق بوينىنى چالغىن.
پەرىلەر يۇرتى بۇتلار كىشۋەرىدۇر،
يوق ئىرسە بىزگە ئانداق ھىيلە ئەتكەي،
لەتافەت شەھرى، نازۇكلار يەرىدۇر ... »
كى بار ـ يوقنى ئالىپ يولنە كەتكەي. »
بۇ سۆزلەرنى ئىشىتتى ئىرسە نەۋرۇز،
مەلەكزادە بۇ سۆزنى ئەسلەمەدى،
ئاچىغلاندىكى: « ئەي پىرى بەد ئامۇز.
رەۋان ئىشرەت ئۇچۇن مەجلىس تىلەدى.
ئېسىلىڭ ئازىپتۇرۇر ساقال ئاقارىپ،
قەدەھ گەردان قىلىپ ساقىئى مەھۋەش،
مۇنىڭدەك ئەقلىڭ ئازلاپ، جەھلىڭ ئارتىپ.
غەزەلخان بولدى مۇترىب خۇبۇ دىلكەش.
باشىڭدىن بۇ تەمەننانى چىقارغىن،
كېچەگە تەگرۇ ئانداق ئىچتىلەر مەي،
قۇلۇمسەن، قايدا بارسام ئاندا بارغىن.
كى ياتتىلار ئۇياقدىن باش بىلمەي.

بەھمەن نەۋرۇزغا يولداغدەر قىلغانى

يىغىپ بەھمەن نەكىم سەردارلارنى،
چۇ ئۆتتى بىر زەمان تۇن يارىمىدىن،
ئۆزىگە يار ئېتىپ غەددارلارنى.
ياسانىپ چىقتىلار يەرلىك يېرىنىدىن.
ھەمىنكىم گۆكرەدى تۇن ئەژدەھاسى،
مۇكەممەل جىبەلىك ئاتلار كەجىم پۇش،
تۇتۇن بىرلە يايىلدى تۇن لەقاسى.
جەھان تۇبسىز تېڭىز تەك باشلادى جۇش.
قۇيۇن قوپتى، ئۆچۇردى كۇن چىراغىن،
سەراسەر يۇكلەتىپ گەنجۇ خەزانە،
تۇمان تۇتتى جەھان باشىدىن ئاياغىن.
رەۋان ئۆز ئېلىنە بولدى رەۋانە.

نەۋرۇز نىڭ ھالى بەھمەن كەتكەندىن سوڭرا

چۇ يۇنۇس چىقتى بالىق قورساغىندىن،
كۆرەر دۇشمەنلىرىنى قىلىپ ئۇشمەنلىرىنى،
خوتەن تىندى ھەبەشنىڭ بولغاغىندىن.
ساۋۇق بەھمەن ئېتىپ بەھمەنلىرىنى.
چۇ تالىئ بولدى مېھرى ئالەم ئەفرۇز،
نې ئەل باردۇر نې ئولۇس نې خەزىنە،
خۇمار ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى نەۋرۇز.
تەھەييۇر قىلدى دۇنيانىڭ ئىشىنە.

تەھەمۇل قىلدى سالمادى ئۆزىنى ،
ھەم ئول يولدىن ئەۋۈرمەدى يۈزىنى .
كىشىكىم ئىشق بىرلە ئاشنادۇر ،
ئاڭا ھەردەم فەلەكدىن يۈز جەفادۇر .
بەلادۇر سەربەسەر ئىشقى جەھان سوز ،
كىم ئۆرتەر مۇبتەلالارنى شەبۇ روز .
ئەر ئوغلىكىم قەدەم قويسە بۇ يولدا ،
قەدەم باشدىن كېرەكدۇر جانى قولدا .
ئېرۈر ئاشىق ئىشى خۇنابە ئىچمەك ،
جەھانۇ جانىدىن بىر يولى كەچمەك .
پۇشۇرغانماي سالىپ بارغانلارىنە ،
ئىجازەت بەردى ھەم قالغانلارىنە .

ئاياغىن تۇردىلار بارچە سەراسەر :
« كىم ئەي شاھى جەھاندارايى داۋەر .
كۆتەرسەڭ خاكى پايىڭدىن باشىمىز ،
جەھاننىڭ فەرشى بولسۇن مەفرەشىمىز .
تېرىك بىز بەندە بىز ھەرنەتسەڭ ئەتكىن ،
نېچۇككىم بولسە مەقسۇدۇڭغە يەتكىن .
ياراماساق ساڭا كىمگە يارالى ،
سېنى مۇنداق سالىپ قايدا بارالى .
[قۇل ئولدۇر ئەمگەك ئىچرە قىلسە خىزمەت ،
يوق ئېرسە قۇلمۇ كىمدۇر ۋەقتى دەۋلەت .
ئاجۇن ئەيشىنى قىلدۇق دەۋلەتىڭدە ،
رەۋا بولغايمۇ قاچساق مېھنەتىڭدە ؟ »

ئۈرۈز خىرقەپۇش بولۇپ ، فەرخارغە يۈزلەنگەنى

چۇ ئاڭلادى ئالار سىدقىنى ئەۋرۇز ،
بېلىن باغلادى ، تۇرمادى شەبۇ رۇز .
قەلەندەرۋار كىيدى كىسۋەتى فەقر ،
ئاۋۇتتى كۆڭلىنى دەر مېھنەتى فەقر .

نۇكەر ـ سەۋدەر بىلەن بىر تالىب ئەبدال ،
كىيىپ ھەر بىرى بىر ئەسكى قارا شال .
تەۋەككۇل بىرلە يولغە تۇشتىلەر خوش ،
بۇرۇنغىدىن داغى ھەم ئېردىلەر خۇش .

ئۈرۈز فەرخارغە يېتىپ ، بۇلبۇلنى كۆرگەنى

نېچۇك فەرخار ئېلىنە يەتتى ئەۋرۇز ،
غەربىلەردەك بولۇپ پۇر دەردۇ پۇرسوز .
سورادى . سوردى بۇلبۇلنىڭ نىشانىن ،
نېچۇك بولسە تىلەپ تاپتى مەكانىن .
كۆرۈپ شاھنى بۇ سۇرەت بىرلە بۇلبۇل ،
تەئەججۇبدا قالىپ باشلادى غۇلغۇل .
ئىلىن ئۆپتى ، ئاياغىن قۇچتى دەرھال ،
دۇئادىن سوڭرە سوردى شەرھى ئەھۋال .
كىم « ئەي سۇلتانى ئالەم ، قاندا ئېردىڭ ،
ئىلىڭ ـ كۇنۇڭ قانى ، قاندا يىبەردىڭ ؟ »
ئايىتتى قىسسەنى ئەۋرۇزى بىدىل ،
كى بەھمەندىن نې ئىشلار تۇشتى مۇشكىل .
كېچە بىرلە نې تۇرلۇك غەدر قىلدى .
ئارا يەردە نېچۇك سالدىيۇ باردى .
شاھ ئايىتتى : « ئەي مېنىڭ دەمساز يارىم ،

كى ھەددىن ئاشتى دەردى ئىنتىزارىم .
نېچەدۇر كىم سالىپ كەلدىڭ مېنى سەن ،
ئوشول ۋەقتىدىن بېرى نېتتىڭ ، قانى سەن ؟
مەھەل تاپتىڭمۇ ھېچ كۆردۇڭمۇ گۇلنى ،
ساغىندۇردۇڭمۇ بۇ بىچارە قۇلنى ؟
سېنىڭ ئۈمىدىڭە كەلدىم بۇ ئەلگە ،
ئەر ئېرسەڭ بەرمەگىل سەئىيمنى يەلگە . »
ئايىتتى بۇلبۇلى بىچارە : « ئەي شاھ ،
قاچانكىم گۇلنى كۆردۇم گاھۇ بىگاھ .
تىلەمەدى سېنىڭ ۋەسفىڭدىن ئۆزگە ،
چۇ رەغبەت قىلماس ئېردى ئۆزگە سۆزگە .
بۇ كۇن ئانداق مۇھىببۇ ئاشىقىدۇر ،
كى سەز ئەزرا بولۇپ ، ئول ۋامىقىدۇر .
قىلۇر ئاتىڭنى دائىم نەقلى مەجلىس ،
بولۇپتۇر سەندىن ئارتۇقراق مۇھەۋەس .

www.uyghurkitap.com

نەۋرۇز بۇلبۇل بىلە گۈل قاتنىدا بارغانلارى

ئىشتىكەچ بۇ بەشارەتنى شەھەنشاھ ،
قەدەم ئورنىندا شەھزادە قويۇپ باش ،
سەۋەنگەندىن ئۇلۇسلاي يازدى ناگاھ .
مۇھەببەت بىرلە ئويناپ جاندىن فاش .
كۆرۈپ بۇلبۇلنى ئۆپتىيۇ قۇچۇشتى ،
بۇلار يەتكەندە گۈل سەۋسەن قاتنىدا ،
ئانىگدەك بولدىكىم گۈلغە ياۋۇشتى .
قەدەھ گەردان قىلىپ نەۋرۇز ئاتنىدا .
ئۇنۇتتى بارچە يول ئەمگەكلەرنى ،
تاپۇقچىسى بار ئىردى زۇھرە ئاتلىق ،
چىقاردى كۆڭلىدىن مېھنەتلەرنى .
نەۋادە زۇھرەئى زەھرا سىفەتلىق .
كىيىپ بىر قىسقاراق تون شەب رەۋانە ،
سۇرۇد ئايتىپ قاتنىدە چەگگى بىرلە ،
يەرىندىن ساچرادى شاھى زەمانە .
مۇلايىم دىلپەزىر ئاھەگگى بىرلە .
قۇلاۋۇز بۇلبۇلۇ نەۋرۇز پەيرەۋ ،
كى ناگەھ بۇلبۇلى شوربەئى مەست ،
قىلىپ ئەييارلىق بىرلە تەكۇ دەۋ .
سوردى ساز قىلدى ئەز سەرى دەست ،
مۇنىگدەك يەتتىلەر گۈل مەھفىلىنە ،
مەھەل ساقلاپ مۇبارەك فال بىرلە ،
نەچۇككىم يەتسە كۇن ئاي مەنزىلىنە .
غەزەل باشلادى ئۇشبۇ ھال بىرلە .

بۇلبۇل نەۋرۇز تىلىندىن غەزەل ئوقۇغانى

« كىم ، ئەي گۈل ، گۈلشەن ئىچرە تازە بولغىن ،
ئايا ئەي كۇن مەگىزلىك مۇشتەرى خال ،
جەھان ئىچرە بەلەند ئاۋازە بولغىن .
كۆز ئۇچى بىرلە باققىنكىم نېدۇر ھال .
سېنى سەۋگەن ھەمىشە شاد بولسۇن ،
كىم ئايغاي شەرھى ھالىمنى قاتىگدە ،
سېنىگدەك قايغۇدىن ئازاد بولسۇن .
چۇ بادى سۇبھى يەتمەس ھەزرەتىگدە .
سېنى ئىستەگەن ئول مىسكىن غەمخار ،
يۇزۇم كۆرسەك مەگەر بىلگەيسەن ، ئەي يار ،
ۋىسالىگدىن يېسۇن بىر ئاخىرى كار .
كى ھەجرىگدە نېچۇكدۇرمەن گىرىفتار .
نىگارىنە مەن ئول بىچارەدۇرمەن ،
سەن ئانداق مەسنەد ئۇستىنىدە قەدەھ نۇش ،
كى ھەجرىك جەۋرىدىن ئەۋارەدۇرمەن .
مەن ئۇشمۇنداق ئەسرۇ زارۇ مەدھۇش .
يانار ئوت ئىچرە ئۆرتەپ خانلىغمنى ،
سەن ئانداق نازۇ ئىشرەت بىرلە ئەنگىز ،
قۇلۇك بولدۇم قويۇپ سۇلتانلىغمنى ،
مەن ئۇشمۇنداق سىرىشكىم بىرلە خۇنرىز .
ئەگەرچە شاھ ئىدىم ئەمدى گەدامەن ،
سەن ئانداق تەختۇ بەختى پادىشاھى ،
غەرىبلىق دەردى بىرلە مۇبتەلامەن .
مەنۇ فەريادۇ ئاھى سۇبھىگاھى .
غەرىبۇ بىكەسۇ مىسكىنمەن ، ئەي جان ،
ئىرۇر ھەجرىك ئوتىنىدە تاقەتىم تاق ،
غەرىبۇ ئاشىقۇ غەمكىنمەن ، ئەي جان .
بولۇپتۇرمەن بۇ كۇن رەسۋايى ئافاق .
سېنىك ئۇممىدىگە كەچتىم جەھاندىن ،
يۇزۇك كۆرمەي غەمىگدىن چىقتى جانىم ،
كېچىپ ئاۋارە بولدۇم خانۇماندىن .
فەلەكدىن ئاشتى فەريادۇ فىغانىم .
غەرىبلەر نالەسىندىن بولغىن ئاگاھ ،
تەرەھھۇم ۋەقتىدۇر ، ئەي يارۇ ئەي يار ،
كى خىرمەنسوز ئىرۇر ئاھى سەھەرگاھ .
غەرىبقە رەھىم قىل زىنھارۇ زىنھار .»

بۇلبۇل سۇرۇدىدىن گول نەۋرۇز كەلگەنىنى سېزىپ سەۋسەن مەنئى ئەتكەنى

چۇ گۈل بۇ شەرھ بۇلبۇلدىن ئىشىتتى ،
« كى بۇ ھەر كۇندەكى ئەشئار ئەمەستۇر ،
تەھەممۇلسىز بولۇپ فەرياد ئەتتى :
ئانىگ تەۋرى بىلە گۇفتار ئەمەستۇر .

بۇ سۆزده ئاشنالىقنىڭ يىدى بار ،
ئاڭا ئىرشاد قىلغان مۇرشىدى بار . »
ئايتتى سەۋسەن : « ئەي گۈل ، قوي بۇ سۆزنى ،
بۇ مۇھەل سۆزگە مەشغۇل ئەتمە ئۆزنى .
ھەم ئول ھەم بۇلبۇل ئول كۈندەكى بىردۇر ،
بۇ كۈنكىسى تۈنە كۈنكىسى بىردۇر .
ئىنانماساڭ بۇيۇركىم زۇھرە دەرھال ،
سۇئال ئەتسۇن ئاڭاكىم ، نېدۇر ئەھۋال . »
ئىشارەت بىرلە زۇھرە باشلادى چەڭ ،
تۈزۈپ بۇلبۇل نەۋاسى بىرلە ئاھەڭ .

زۇھرە گۈل تىلىدىن سۇرۇد ئايتقانى

« كىم ، ئەي كۆپ شىيۋەلىك مۇرغى سۇخەنساز ،
مۇكەررەر نېچە قىلغايسەنسەن ئاۋاز .
مۇخالىق سۆز بىلە ، ئەي قەۋلى ناراست ،
مېنى سالدىڭ بۇ سەۋدا ئىچرە بىخاست .
قىلۇر نەۋرۇز ئۆز ئەۋجىندە فەرۋاز ،
ئانىڭ يادىندا سەن مۇنداق نەۋاساز .
يېتەر بۇ ئىشۋەلەرنى ئاز قىلغىن ،
ھەم ئول بۇلتۇرغى نەقشىڭ ساز قىلغىن .
گۈلى پەردەنشىنىنى زار ئەتمە ،
بۇزۇرگۇ كۈجەك ئىچرە خار ئەتمە .
ئەگەرچە رەھم گەردىگدە ياۋۇماس ،
مېنى مۇنداق كۆرۈپ كۆڭلۈڭ ساۋۇماس .
ياش ئېرمەسمەنكى سۆز بىرلە ئاۋۇتساڭ ،
مېنى ھەردەم بىر ئىشكە سۆزگە تۇتساڭ .
چۆلۈگەن سۇۋنى كۆرمەيىن ئىنانماس ،
نېچە سۇۋ دېسەلەر سۇۋساغى قانماس .
گۈلى بىخار ئىدىم فەرخار ئىچىندە ،
جەھەندا خار بولدۇم خار ئىچىندە .
مەمالىكلەرگە لازىم بولدى مەشھۇر ،
ھەياتىمنىڭ چەراغى قالدى بىنۇر .
ئەگەرچە مۇختىلىق ئەھۋال ئېرۇرسەن ،
بىھەمدىللاھ ، مۇبارەك فال ئېرۇرسەن .
تۇشۇگدە كىردىمۇ ئول بەختى بىدار ،
كى تۇش كۆرگەندەك ئايدىڭ سۆزنى تەكرار ؟
ئىسىنۇرمۇ كىشى ئوتقە يىراقدىن ،
مېنى سەۋگەن نېتەر نەۋشاد تەختىن .
نېچە يالغان ئېسە تىنماي ئايتقىن ،
بۇ خۇش ئەلھاننى تارتىنماي ئايتقىن . »

نەۋرۇز گۈل سۆزلەرنى زۇھرەدىن ئاڭلاپ بىھۇش بولغانى

بۇ ئەفسانە ئىشتتى ئېرسە نەۋرۇز ،
ياللىنەڭ ئۇردى بىر ئاھى جىگەرسوز .
دېدى : « يا رەب ، بۇ نې رەھمەت تۇنىدۇر ،
نې تۇن دەرمەن ، بۇ تۇن رەھمەت كۈنىدۇر .
ئىنانمان تالئىمدىن بۇ نەزەرنى ،
كى بەرمەدى مۇنەججىم بۇ خەبەرنى . »
يەنە بۇلبۇلغە بىر دەرخاست قىلدى ،
كىم ئول سۆزنىڭ جەۋابىن راست قىلدى .

بۇلبۇل نەۋرۇز تىلىدىن جەۋاب ئايتقانى

« ئەلا ئەي ھۇسن ئىچىندە ماھى فەرخار ،
ھەم ئول دەم ئوتقە ياقتىم تەختى نەۋشاد .
لەتافەت ئوردا سىندا شاھى فەرخار .
سېنىڭ ئىشقىڭ بارىندا تەخت كىمدۇر ،
ئىشكىڭ توزى جانلار تۇتىياسى ،
بۇساغاڭ سايەسىندە بەخت كىمدۇر ؟
بۇساغاڭ گەردى خانلار خۇن بەھاسى .
ئاياغىڭ تۇپراقى تاجىم نې يەتمەس ،
غەمىڭ چۇن قىلدى كۆڭلۇم ئىچرە بۇنياد ،
ئۇرامىڭ كىشتى مېئراجىم نې يەتمەس ؟

غەمىڭ شەرھى بىلە مەھبۇب ئىرۇرجان ،
ۋەگەر بولماسە نامەتلۇب ئىرۇر جان .
خەيالىڭنى كۆرۈپ بۇ بولدى ھالىم ،
ۋىسالىڭغە قاچان بولسۇن مەجالىم ؟
ئۇمىدىم يوق ئىدى كۆرسەم يۈزۈڭنى ،
سوراپ تاپماس ئىدىم ئەلدىن سۆزۈڭنى .
ۋىسال ئۈچۈن ئەمەس ئىردى بۇ كەلمەك ،
ھەۋەس قىلدىم تەلەب ئوتىندە ئۆلمەك .
ئىنانا بىلمەسەم بەختىمدىن ، ئەي ماھ ،
مېنى مۇنداق نېچۈك يەتكۈزدى ناگاھ .
دېيە بىلمەنكى ، نې دەۋلەتغە يەتتىم ،
تۇشۇمۇمۇدۇركى بۇ ئىشرەتقە يەتتىم .
نې تىل بىرلە مۇنىڭ شۇكرىن قىلايىن ،
ئوغاندىن مۇندىن ئۆزگە نې تىلەيىن .
ئەگەر بىردەم ساڭا نەززارە قىلسەم ،
ئۆكۈنچۈم قالماغاي ئۆلسەم ـ تىرىلسەم .
تىلەكىم دۇنيىدىن بۇ ـ ئوقتۇر ئاخىر ،
مۇرادىم مۇندىن ئۆزگە يوقتۇر ئاخىر . »

گۈلگە نۇرۇز كىلگەنى تەھقىق بولۇپ ، سۇسەنغە زارى قىلغانى

گۈلى فەرخار ئىشتكەچ ئۇشبۇ ئەشئار ،
بەجۇز نەۋرۇز كىم سۆزلەر بۇ سۆزنى .
قۇچۇپ سەۋسەن ئاياغىن يىغلادى زار :
ئانىڭ ئىدىن تاپادۇرمەن سەبادىن ،
« كى ھەمدەملىق كۇندۇر ناز قىلمە ،
خەبەر بەرگىن ماڭا ئول ئاشنادىن .
بۇرۇنقى شىۋەنى ئاغاز قىلمە .
ئەگەر مۇشفىقلىغىڭ كۆرگۈز ئەمدى ،
نېچە بىر يولى غافىل قىلماق ئۆزنى ،
بۇزۇق كۆڭلۇم تۇزۇكلۇكىن تۇز ئەمدى . »

گۈل گۈلشەنگە كىرەيىن تەپ ، سۇسەنغە ئايتقانى①

ئايىتتى گۈلكىم : « ئەي سەۋسەن ، خۇدارا ،
ھۇزۇرۇم يوق ئىرۇر ۋەقتىم مۇشەۋۋەش ،
دەمى قىلغىن مېنىڭ بىرلە مۇدارا .
بۇ ئەمسىز دەرد ئېتەر ۋەقتىمنى ناخەش .
كى بۇدەم كۇندەكىدىن ئۆزگە چەمەن ،
ئەرىكتىم بۇ سەفاسىز مەسكەن ئىچرە ،
بەسى ئاشۇفتە دىلمەن بۇ كېچە مەن .
تىلەرمەن سەير قىلسام گۈلشەن ئىچرە . »

سۇسەن بەسا مەنئ قىلىپ ، گۈلنى تىيغانى

يانا سەۋسەن يىراق سالدىكىم : « ئەي ماھ ،
بىر ئىقلىم ئۇستىدە سۇلتان ئاتارلار .
قاچان كەلسۇن بۇ غۇربەت ئىچرە ئول شاھ .
نېچۈك كەلدىكى ، تۇيمادى خەلايىق ،
ئول ئەلدىن كەلسە ناگەھ كارۋانى ،
ئانىڭدەك سۆزلەكىم ، بولسۇن مۇۋافىق . »
ئۇلۇسىدىن ياشۇرۇن قالماس زەمانى .
ھەراسان ئىردى گۈل سەۋسەن تىلىندىن ،
ئانى بىرتەخت ئىيەسى خان ئاتارلار ،
قاتىق ئاجىز بولۇپ ئىردى ئىلىندىن .

سۇسەن رۇخسەت بېرىپ ، گۈل تاغقە چىققانى

ئايىتتى سەۋسەن : « ئەي ھۇرۇ پەرىزاد ،
قەدىڭ سەر سەبز بولسۇن ، خاتىرىڭ شاد .

---

① ئەسلى قول يازمىدا بۇ بابنىڭ ماۋزۇسى كېيىنكى بابنىڭ ماۋزۇسى بىلەن ئالماشتۇرۇپ قويۇلغان .

خەزان يەلىنى كۆرمەسۇن نەھالىڭ، مۇنگدەڭ ئاھ چېقىپ كەزمەك نې لايىق،
يامان كۆزدىن يىراق بولسۇن جەمالىڭ. ئىشتسە، كۆرسە نې دېگەي خەلايىق.
كېچە گۈلشەن پەرىلەر مەنزىلدۇر، تىلەر بولساڭ تەفەررۇج، ئەي دىلئارام،
نېكىم رۇھانىلەرنىڭ مەھفىلدۇر. تەفەررۇجنىڭ يېرىدۇر گۈشەئى بام.»

نەۋرۇز بىلە گۈل بىر - بىرىدىن كۆرۈپ، بېھۇش بولغانى

بۇ سۆز بىرلە گۈلى خۇدرويۇ خۇدراي، ھەم ئول يەردە يىقىلدى زارۇ مەدھۇش،
بۇيۇردى، سالدىلار تام ئۇستىدە جاي. يانا ئاندىن بەتەر ماھى قەسەب پۇش.
نەچە مەھرەملەرى بىرلە خىرامان، بويى تۇپراق ئىچىندە بۇلغاشىپ زار،
يۇقارى چىقتى ئول خۇرشىدى تابان. نە ئاغزىندە نې كۆكسىندە دەمى بار.
كۆرەركىم بۇلبۇلى شوريدەئى مەست، كۆرۈپ قىزلار بۇ ئىشتىن بولدىلار مات،
سۇرۇد ئايتىپ، بولۇپ تۇپراق بىلە پەست. گۈلابۇ رايىھە كەلتۇردىلەر بات.
يىراقراقتىن تۇرۇپ نەۋرۇزى نەۋشاد، بىرى نەۋھە قىلىپ، باشقە ساچىپ خاك،
قىلۇر ھەر نەقشىنىڭ تەھرىرىن ئىرشاد. بىرى فەرياد ئېتىپ، كۆكسىن قىلىپ چاك.
بۇ ھال ئىچرە كۆزىكىم گۈلگە تۇشتى، بىرى قانلار يۇتۇپ، يىرتىپ يۇزىنى،
يۇرەكى سوستايىپ، قانى قۇرۇشتى. بىرى يەرگە ئۇرۇپ ھەردەم ئۆزىنى.
تۇشىندەكى ئوگىندە كۆرگەچ ئول شاھ. ساۋۇق سۇۋلار سېپىپ گۈلىنىڭ يۇزىنە،
ئانىگدەڭ نالە بىرلە ئۇردى بىر ئاھ. كى ناگەھ سەسكەنىپ كەلدى ئۆزىنە.
كى ئالەم ئۆرتەنە يازدى دەمىندىن، يۇزىندىن گەردۇ تۇپراغىن كېتەرىپ،
فەلەك ماتەم تونىن كىيدى غەمىندىن. رەۋان ئۆيگە كەتۇردىلەر كۆتەرىپ.

بۇلبۇل نەۋرۇزنى كۆتىرىپ، ئۆگە ئېلتكەنى

ۋەلى نەۋرۇز ئانىگدەڭ ئېردى بەدھال، چۇتۇش ۋەقتىندە كۇنىنىڭ پەرتەۋىنە،
كۆز ئاچمادى تاڭ ئاتقۇنچە قالىپ لال. ئالىپ يەتتى شەھەنشەھنى ئەۋىنە.
باشىنىڭ ئۇستىدە بىچارە بۇلبۇل، نۇكەر سەۋدەر ئانى ئانداق كۆرۇپ زار،
قىلىپ نالەش بىلە فەريادۇ غۇلغۇل. قىيامەتنىڭ تاڭىن قىلدىلار ئىزھار.
گۈلابۇ سۇۋ ساچىپ ھەردەم باشىندىن، يانا ئاشتى كۆزىن نەۋرۇزى بىكەس،
كى يىغلاپ چەۋرۇلۇر ئېردى قاشىندىن ئاشۇردى نالەسىن ئەز چەرخى ئەتلەس.
دەخى چۇن شەمئى رەۋشەنتەڭ بولۇپ زار، قوپۇپ ئولتۇردى چۇن بۇلبۇلنى كۆردى،
گەھى پەرۋانەتەڭ ئۆرتەپ ئۆزىن خار. كېچەكى كەچكەن ئىش شەرھىنى سوردى.
تاڭ ئاتقۇنچە مۇنگتەڭ پاس تۇتتى، ھىكايەت قىلۇر ئېردى بۇلبۇلى زار،
بەسى غەم يېدىيۇ خۇنابە يۇتتى. قانىن يىغلار ئىدى نەۋرۇزى ئەفكار.
كۆز ئاچتى سۇبھىدەم كەلدى ئۆزىنە، گۈلى بىچارە ھەم سەۋدا ئىچىندە،
يۇقارتىن گۈل كۆرۇنمەدى كۆزىنە. مەلامەتدىن قالىپ غەۋغا ئىچىندە،
يەنە بىر ئاھ ئېتىپ مەدھۇش بولدى، نېچەكىم دېسەلەر غەۋغاسى ئارتار،
دەمى سۇندى نەفەس ھەم بوش بولدى. يۇرەكى سەئىق ئېتىپ سەۋداسى ئارتار.
بۇ كەز بۇلبۇل بېلىنى باغلادى رۇست، قۇلاغىنە كىشىنىڭ سۆزى ياقماس،
كۆتۇردى بويىنىنە نەۋرۇزنى چۇست. كۆزى ھەيران بولۇپ ھېچكىمگە باقماس.

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

بىرەر ئاھ ئۇرسە تۇلغانىپ ئىچىندىن ،
چىقار ئوت تولغانىپ ئىچىندىن .

بىرەر يىغلاپ ئولۇق تىنسە كۆچەنىپ ،
دىماغىندىن كېلۈر قان بىرلە ئېنىپ .

سۆسەن گۈل قاتتىدە زارى قىلىپ ، گۈلنى ئاۋۇتە سۆزلەگەنى

كېلىپ سەۋسەن يۈزىن يىرتىپ پەرىشان ،
يۈرەكى پارە ـ پارە باغرى بىريان .
ئاياغىن ئۆپتىيۇ كۆپ قىلدى زارى ،
ساچىپ قان ـ ياشى چۈن ئەبرى بەهارى :
« كىم ، ئەي گۈل ، نېچە ياندۇردىڭ مېنى سەن ،
قارا قان بىرلە قاندۇردىڭ مېنى سەن .
ئۆزۈڭنى كۆچ بىلە ئۆلتۈرمەكىڭ نې ،
باشىمزغە بەلا كەلتۈرمەكىڭ نې .
تىلەر بولساڭ كۆڭۈل مەقسۇدىنى ، گۈل ،

تەھەممۇل قىل . تەھەممۇل قىل . تەھەممۇل .
ۋۇجۇدۇم كىشۈرىندە جان سېنىڭدۇر .
نې خىدمەتىكىم دېسەڭ فەرمان سېنىڭدۇر .
كۆيۈكۈڭنى كۆرۈپ بىر يولى كۆيدۈم ،
ھەياتىمنى سېنىڭ يولىڭغە قويدۇم .
سېنىڭ ئۈچۈن نېكىم كۆرسەم كۆرەيىن ،
ئەگەر دېسەڭ ئۆزۈمنى ئۆلتۈرەيىن.
كۆرە بىلمەن سېنىڭ دەردىڭنى ، ئەي ماھ ،
چىن ئايتۇرمەن مۇنى ، ۋەللاھۇ بىللاھ . »

گۈل خۇش ۋەقت بولۇپ ، سۆسەننى نەۋرۈزگە يىبەرگەنى

ئىشتىپ گۈل سۆزلەرنى نەھۇفتە ،
ھەم ئول دەم غۇنچەسى بولدى شۇگۇفتە .
چىرايىن ئاشتىيۇ قىلدى تەبەسسۇم ،
كۈلۈمسەپ باشلادى بىر ـ بىر تەكەللۇم .
ئۇزىرلەر قولدى سەۋسەندىن فەراۋان :
« كىم ، ئەي دايە ، مېنىڭ دەردىمغە دەرمان .
جەراھەتلىق كۆڭۈلنىڭ مەرھەمسەن ،
بۇ ھەسرەت ئىچرە جانىم ھەمدەمسەن .
بارىپ كۆرگىل غەربى بىنەۋانى ،
تەكەللۇف بىرلە مەندىن سورغىل ئانى .
ئايىتقىل « ئەي ۋەفالىق مېھرىبانىم ،
يۈرەكىم قۇتىيۇ جانۇ جەھانىم .
مېنىڭ ئۈچۈن مۇنىڭدەك زار بولغان ،
غەربۇ بىكەسۇ غەمخار بولغان .
كۆرۈپ مىڭ نىشى خۇن ئالۇد ھەردەم ،
كىشىدىن كۆرمەگەن بىر لەھزە مەرھەم .
نېچۈكسەن بۇ ئۇزۇن يول ئەمگەكسىندىن ،

بۇ ئەمسز ئىشقى بىھاسىل ئەلىندىن .
بۇ مېھنەتلەر بىلە جانىڭ نېچۈكدۇر ،
ئەۋ ، ئەلدىن باشقە ئەھۋالىڭ نېچۈكدۇر .
ئەلا ئەي نازەنىنى ناز پەرۋەرد ،
بۇ كۈندىن سوڭرا ، يا رەب ، كۆرمەگىن دەرد .
ئەگەرچە رەنجۇ مېھنەتدىن يۇدادىڭ ،
ياراتقان ئاقىبەت بەرگەي مۇرادىڭ .
نې مېھنەت بار ئانىڭكىم راھەتى يوق ،
نې نەكبەتكىم سوڭىندا دەۋلەتى يوق .
ئالاركىم قىلدىلار مەقسۇد ھاسىل ،
بېرىپ جان بولدىلار جانانغە ۋاسىل .
نې فىكرىڭ بار چۇ بىلدىڭ مەن سېنىڭمەن ،
نې غەم يەرمەن چۇ بىلدىم سەن مېنىڭسەن :
قەبۇل ئەتسەڭ تاپۇقچى مەن كەمىنە ،
تەرەھھۇم قىل تاپۇقچىلار كەمىنە . »
مۇنىڭدەك كۆپ ئۇمىدلىك ۋەئدە بەردى ،
بۇ سۆزلەر بىرلە سەۋسەننى يىبەردى .

سۆسەن نەۋرۈزنىڭ قالىشغە بارغانى

رەۋان سەۋسەن قىلىپ ۋەزئىنى تەغىير ،

كىيىپ ئەسكى چاپان باشىدىن ئاياق كىر .

كۆز ئالدۇردەك بىلە بىر ئەسكى چادىر ،
تىلەگەچ قىلدىلار قىلھال ھازىر .
ياسانىپ گۈل قاتىندىن چىقتى دەرھال ،
قىلىپ ئىبلىس تەلبىسنى ئەفئال .
يېتىپ بۇلبۇلنى يالغۇز كۆردى ئەۋۋەل ،
نېكىم نەۋرۇز ھالىن سوردى ئەۋۋەل .

سەۋسەن نەۋرۇزنى كۆرۈپ ، گۈل سەلامن يەتكۈزگەنى

يۈرۈپ بۇلبۇلى خەبەر قىلدىكىم : « ئەي شاھ ،
بىشارەت بەركى ، دەۋلەت كەلدى ناگاھ .
سەئادەت يۈزلەنىپ ، مىھنەت تۈگەندى ،
قىلىپ تالئ نەزەر نەكبەت تۈگەندى .
كېلىپ سەۋسەن يىگانە گۈل قاتىندىن ،
سەلامى كەلتۈرۈپ گۈل ھەزرەتىندىن .
دۈئالار بىرلە پەيغامىن تېگۈرسۈن ،
ئىجازەت بولسە دىدارىڭنى كۆرسۈن . »
ئىشتىكەچ ئۇشبۇ سۆز نەۋرۇزى فەررۇخ ،
ئايىتتىكىم : « زىھى خۇش يۈزى فەررۇخ .
ئىجازەتتۇر قەدەم قويسە يۈزۈمگە ،
كەرەم قىلغاي ئاياق باسسا كۆزۈمگە . »
كۆرۈپ سەۋسەننى ساچراپ قوپتى نەۋرۇز ،
سىفەتلەر قىلدى بۇلبۇل نەچچە مىقدار ،
كى كۆرمەي بولدى سەۋسەن ئاشىقى زار .
باشىنە تۇشكەن ئەمگەكلەرنى بىلدى ،
ياشارتىپ كۆزلەرىن كۆپ رەھم قىلدى .
فىراق ئوتى بىلە نەۋرۇزى بىدىل ،
بولۇپ كۆز ياشى ئىچرە پايى دەرگىل .
ئاۋۇلچاغاچ ئاياغىن ئۆپتى نەۋرۇز .
ئىلىن تۇتقاچ تەۋازېئ قىلدى سەۋسەن :
« كى شاھا ، كەمتەرىن خىدمەتچىگىزمەن . »
ئەدەب شەرتى بىلە شاھى سەر ئەفراز ،
ئاشۇردى ھەددىدىن ئىكرامۇ ئەئزاز .
تۆگۈل يەتكۈزدى سەۋسەن گۈل سەلامىن ،
ئايىنتتى شىيۋەلىق خەيرۇل ـ كەلامىن .
قاچان سەۋسەن گۈل ئاتىن ياد قىلسە ،
تىلەر نەۋرۇزكىم فەرياد قىلسە .
يانا ساقلار ئۆزىن تەدبىر بىرلە ،
ئاراڭ توقتار تۇمەن تەغىير بىرلە .
نې ئاڭلار ، نې بىلۇر سەۋسەن سۆزىنى ،
قىلۇر تەسلىم ھەر سۆزدە ئۆزىنى .

سەۋسەن نەۋرۇزنىڭ ئەفئالىن بىسەند ئەتكەنى

ھەر ئىشدا سەۋسەنى پۇر فەنۇ ئەييار ،
شەھەنشەھنىڭ قىلىغىن قىلدى بۇنياد .
تىلەگەندىن تۆكۈز تاپتى ھەر ئىشدا ،
چىنىنى ئاڭلادى بىر ئولتۇرۇشتا .
بار ئېردى بويدا قالغان سەگگى پارە ،
كەمەر تاجۇ نىگىنى گۇشۋارە .
نېكىم مۇنداق نېمەدىن ھازىر ئېردى ،
بارىن كەلتۈرۈبان سەۋسەنغە بەردى .
يانا ھەم ئۇزر قولدى ئول فەراۋان ،
كى سەۋسەن ئول كەرەمدىن قالدى ھەيران .
دۈئالار قىلدى ھەدسىز شادۇ خۇشنۇد ،
نېچۈك كەلگەنتەك ياندى يانا زۇد .
گۈل ئېردى مۇنتەزىر مەنزەر باشىندا ،
تاپۇقچى بىر نەچە مەھرەم قاشىندا .
كېلىپ سەۋسەن ھەم ئول ۋەسفى بىلە شاد ،
ئىشتىكەن سۆزلەرنى قىلدى بۇنياد .
ئۆكە باشلادى شاھەنشەھنى سەۋسەن ،
گۈلى مۇشكىن بارۇر ئېردى ئۆزىندەن .
تۇگەنگەچ سۆزنى تەكرار ئايتۇرۇر باز ،
كى « مەن فەھم ئەتمەدىم باشىدىن قىل ئاغاز . »
سورار بىر ـ بىر ھىكايەتنى مۇكەررەر ،
ئەرىكمەي ئول تەقى ئايتۇر سەرا سەر .
كى ئوخشاتىپ ئۇ بار سەۋسەن كۆزىنى ،
« كى بۇ كۆز بىرلەمۇ كۆردۈڭ يۈزىنى ؟ »
گەھى ئىلكىدىن قۇچار گاھى ئاياغىن ،
كى ئاغزىندىن سورار كۆڭلى سوراغىن .

www.uyghurkitap.com

سۆسەن نۆرۈز سىفاتىن گۈل قاتىندە ئايتقانى

ئايىتتى سەۋسەن : « ئەي ھۇرى پەرىزاد ،
ئەگەر سەن گۈلشەن ، ئولدۇر سەرۋى ئازاد .
ئەگەر سەن گۈلشەن ، ئول ئايدىن ئاربدۇر ،
ۋەگەر سەن ھۇرسەنۇ ئول خۇد پەربدۇر .
تۆكۈز تاپتىم كەمال ئىچرە جەمالىن ،
مۇكەممەل بارچە ئىشلاردە كەمالىن .
سەلاتىنزادەدۇر خانلىققە لايىق ،
يەتى ئىقلىمدە سۇلتانلىققە لايىق .
كەرەم ئىچرە ئېرۇر ھاتەم گەدايى ،
بېرۇر بىر دەمدە مىڭ جەۋنە بەھايى .
ئەگەر مىڭ جان يولىندا قويسام ئازدۇر ،
ئانىڭ ئۇچۇن جەھاندىن تويسام ئازدۇر .
ار ئىشدە ئۇيلەدۇركىم مەن تىلەرمەن ،
ەيە بىلمەن نېچەكىم ياخشىلارمەن .
ەچە ئۆكسەم ئايىتمان مىڭدە بىردىن،
ئۆزۈڭگە باق تىلەر بولساڭ نىشاتىن .

نېچە دېسەم سىفەت قىلغاندىن ئارتۇق ،
سەن ئاندىن ياخشىسەن ، ئۇل سەندىن ئارتۇق .
ئىلاھا ، تەڭرى قىلغاي بىر لەتىفە ،
كى تاپقاي بۇ شەرەفنى ئول شەرىفە . »
گۈل ئانداق قالدى بۇ ئەۋسافدىن لال ،
كى بىردەم ئۆزگە بولدى ھالدىن ھال .
ئانىڭدەك قىلدى شاھەنشەھنى تەھسىن ،
كى قىزلار قىلدىلار مېھرىنى تەيئىن .
يۇزى كۆرمەي كۆڭۇل ئالدۇردىلار پاك ،
بارى گۈلتەك ياقاسىن قىلدىلار چاك .
ئانىڭدەك ئايتتىلار بارچەسى تەدبىر ،
كى بىر يەرگە قاۋۇشقاي شەھد با شىير .
زەمانى تالپئى بىرۇز بىرلە ،
قاۋۇشقاي گۈل مەگەر نەۋرۇز بىرلە .
ئالار بۇ فىكر ئىچىندە گاھۇ بىگاھ ،
كى كەيۋان بىر ئۇيۇن كۆرگۈزدى ناگاھ .

گۈلنى كۆچۈرمەك ئۈچۈن خاقان ئەلچىلىرى كەلگەنى

زەمانە قەسد بىرلە باغلادى بەل ،
تەرەب شەمئىن ئۆچۈردى فىتنەلىك يەل .
مەگەر خاقان ئېتىپ گۈلنىڭ خەيالىن ،
تىلەدى سەيئ ئېتىپ تاپسە ۋىسالىن .
نەچە يىلدىن بېرۇ يىققان خەزىنە ،
نېكىم فەغفۇردىن قالغان دەفىنە .
يىپار بىرلە يىپەك ئەنبارۇ ئەنبار ،
نېكىم تۇرلۇك گۆھەر خەرۋارۇ خەرۋار .
مۇرەسسەئ قىلغان ئەتلەس ئۇلۇق ئەۋلەر ،
پەرى ياڭلىق سىلىق بويلۇق بەدەۋلەر .
نې يالغۇز چىنۇ ماچىن تاڭسۇقىدىن ،
كى بارچە دۇنيىنىڭ تاڭسۇقلۇغىدىن .
يىغىپ يۈكلەپ تۇرۇپ يىبەردى بارىن ،
ئايىپ بىر نەچچە ساھىب ئىختىيارىن .
ئىشتىكەچ بۇ خەبەرنى شاھى مۇشكىن ،
قىلىپ ئۇترۇ يىبەردى ئەلنى تەئىين .
ئۇلۇق تويلار ياراغىن قىلدى دەرھال ،
ياساتىپ ساپسارىغ تۆكتۇردى كۆپ مال .

ئەلچىلەر شاھ مۇشكىن بىلە كۆرۈشكەنى

تەھەممۇللار بىلە بارىن تۇزەتتى ،
ياساقىن توڭقالىن يەرىن تۇز ئەتتى .
گۈلى بىچارە غافىل بۇ خەزاندىن ،
ئارىق كۆڭلىدە كەچمەس بۇ گۇماندىن .
كى ناگاھ يەتتىلەر ئول كەلگۈچىلەر ،
قىزىلگۈلنى تىكەندەك ئىلگۈچىلەر .

ھەقىقەت تەختى ئۆزرە شاھى فەرخار ،
تۆرە بىرلە قامۇق ئەلگە بېرىپ بار .
يانا خاقانى چىن ئەلچىلەرى ھەم ،
ئوماقدىن ھەر بىرى خاقانى ئەئزەم .
كېلىپ بەگلەر بىلە ئۇترۇ تۇرۇشۇپ ،
تۆرە بىرلە ئاۋۇلجاشىپ ، كۆرۈشۇپ .

بۇرۇن سۆزلەپ سۆزىن خان ھەزرەتىندە ،
كۆرۈپ كۆرگۈزدىلەر سۇلتان قاتىندە .
ئاۋۇلجاپ ، يەر ئۆپۈپ ، قۇللۇق قىلىپ ئەرز ،
دېدىلەر : « ئەي تاپۇغىڭ دۇنيەگە فەرز .
نې خاقانكىم ، سىز بىر كەمتەرىن قۇل ،
قىلىپ ئىقبالىڭىز بىرلە تەفەئۇل .
تىلەركىم بولسا بۇ ئىككى ئۇلۇس بىر ،
قىلۇر ئول چەرگەدىن ھەزرەتتە تەقرىر .
كىم ئاي بولسە مۇقارىن مۇشتەرىگە ،
ئەزىمەت قىلسە چولپان ئۆز يەرىگە .
فەلەكنىڭ دەستى بەردىن بىلسە بولماس ،
جەھانغە ئېئتىمادى قىلسە بولماس .
قامۇقنىڭ ئۇستىدە ئولدۇر دىيانەت ،
كىم ئۆز ھەقدارىنە يەتسە ئەمانەت .»
تۇگەنگەچ سۆز ، چېكىلدى پىشكەشلەر ،
نېكىم كىرمەس ئىچى تولدى سەراسەر .
ئاغىرلار ئەلچىلەرنى شاھى مۇشكىن ،
قونالغا يەزلەرىنى قىلدى تەئىين ،
شىغاۋۇللار قويۇپ ئەئزاز بىرلە ،
ئاغىرىسى قىلدى ئىززۇ ناز بىرلە .
ھەرەمغە كىردى مەسنەددىن قوپۇپ شاھ ،
رەۋان سەۋسەننى ئىندەپ قىلدى ئاگاھ .

سۆسەن خاقانى چىن ئەلچىلەرنىڭ خەبەرىن گۈلگە ئايتقانى

بولۇپ سەۋسەن بۇ سۆزدىن لالۇ خاموش ،
كېلىپ گۈل ھەزرەتىندە زارۇ مەدھۇش .
دەمى چىقماي مەلامەتدىن پەرىشان ،
ئايا بىلمەي ھەياتىندىن پۇشەيمان .
كۆزى تۇشمەسكى باقسە گۈل يۈزىنە ،
يىتە يازدى تونى ئۇيراغى بىرلە .
ئايىتتى سەۋسەن : « ئەي جانۇ جەھانىم ،
دەرىندۇر كىم پىچاق ئۇرسە ئۆزىنە .
چۇ ئول ھالەت بىلە كۆردى ئانى گۈل ،
سىنىڭ ئۇچۇن فىدا بولسۇن بۇ جانىم .
يەرىندىن قوپتى بىسەبرۇ تەھەممۇل .
تىلىم كەسكىن ، چىقارغىن كۆزلەرىمنى ،
ئىشىتمەگىن پەرىشان سۆزلەرىمنى .
ئانىڭكىم خاقانكى تەختى توڭتارىلسۇن ،
نې ئايتايىن ، نې دەيىن ، نې سورارسەن ،
تىلەيدۇر كىم تىرىكلىكى تۇرىلسۇن . »
بۇ سىر يالغۇز يۈزۈمنى نې كۆرەرسەن ؟
نې ئاغزىمغە سىغار بۇ سۆز ، نې تىلگە ،
كى بىھەد ئوت تۇشۇپتۇر جانۇ دىلگە .
سېنى خاقانكى تەختى توڭتارىلسۇن ،
تىلەيدۇر كىم تىرىكلىكى تۇرىلسۇن . »

گۈل خاقان ئەلچىلەرنىڭ سۆزىن ئىشتىپ ، پەرىشان بولغانى

ئىشتكەچ گۈل ياقاسىن چاك قىلدى ،
ئايىتقان ئاغزىنى بەرخاك قىلدى .
باشىن يەرگە ئۇرۇپ ، ئانچە چالىندى ،
كى بويىندىن سۇھەكلەرى كۆرۈندى .
زەمانى سوستايىپ مەسرۇئلەرتەك ،
دەمى يىغلار گەدايى دەر بەدەرتەك .
يۈزى گۈل بەرگىدەك سۇلدى غەم ئىچرە ،
يىل ئاغرىغانچە بولدى بىردەم ئىچرە .

بۇلبۇل ئەلچىلەر كەلگەنىنى ئىشتكەنى

ئىشتىپ بۇلبۇلى مىسكىن بۇ ئىشنى ،
ھەياتىندىن بەكۇللى ئۈزدى پەيۇەند .
ئۇنۇتتى ھەم تۇرۇش ھەم ئولتۇرۇشنى .
فەلەك دەۋرىنە لەئنەت قىلدى بىسيار ،
بۇكەز بولدى ئۆلۈمگە ئارزۇمەند ،
جەھاندىن كەستى ئۇممىدىن بەيەكبار .

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

تەۋەججۇھ ئەتتى گۈلنىڭ ھەزرەتىنە ، يۈرۈپ يەتتى رەۋان سەۋسەن قاتىنە .

بۇلبۇل سۆسەندىن كېيىنكى ھال سورغانى

كۆرۈشكەچ بىر بىرىن ئول ئىككى ھەمدەرد ، بىرەر لەھزە كۆڭۈل رازىن ئاچارلار .
فىغانلار بىرلە ئۇردىلار دەمى سەرد . بۇ ھالەتدە گۈلى پەژمۇردە ئەھۋال ،
خەبەر سورماغە بۇلبۇل ئاغزى بارماس ، قوپۇپ سەۋسەن ئەۋنە كەلدى دەرھال .
تەھەييۇر بىرلە سەۋسەن خۇد دەم ئۇرماس . كۆرۈپ سەۋسەن يەنە بۇلبۇلنى ئانداغ ،
بىرى بىرىن كۆرۈپ قان ـ ياش ساچارلار ، يانا بولدى بۇكەز داغ ئۈستىدە داغ .

گۈل بۇلبۇل [دىن] نەۋرۇز ھالىن سورغانى

ئاڭا سوردى : « نېچۈكدۇر ئول غەربىم ، رەفىقى بارمۇدۇر مېھنەتدىن ئۆزگە ،
مۇھىبدىن ياد ئېتەرمۇ ئول ھەبىبىم ؟ كۆرەرمۇ ھېچ نېمە رەھمەتدىن ئۆزگە .
يېزىپمۇدۇر بۇ دەرمانسىز بالانى ، قوپ ، ئەي بۇلبۇل ، ھىكايەت ۋەقتى ئېرمەس ،
ساغىنۇرمۇ بۇ مسكىن مۇبتەلانى . مەھەل يوقتۇر شىكايەت ۋەقتى ئېرمەس .
فەلەكنىڭ جەۋرىدىن ھالى نېچۈكدۇر ، زەمان نازۇكتۇرۇر ، فۇرسەت غەنىمەت .
بۇ ماتەم ئىچرە ئەھۋالى نېچۈكدۇر . بۇ بىر سائەت ئېرۇر مۇھلەت غەنىمەت . »

گۈل بۇلبۇلنى نەۋرۇزنى ئىندەگىلى يىبەرگىنى

« بارىپ كەلتۇرگىن ئول سەرۋى رەۋاننى ، قوپۇپ بۇلبۇل پەرشانۇ مۇشەۋۋەش .
رەۋانىم راھەتى جانۇ جەھاننى . كۆزى بىر ئاب ئولۇر ، جانى بىر ئاتەش .
بىرەر دەم سۆزلەشەلى دەردۇ غەمنى ، ئاياقدىن باش قىلىپ ئەفتانو خىزان .
يەڭىلتەلى بۇ دەرمانسىز ئەلەمنى . » بارۇر ئېردى ئۆز ـ ئۆزىندىن گۈرىزان .

نەۋرۇز خاقانى چىن ئەلچىلىرىنىڭ كەلگىنىنى ئىشتىپ نالەش قىلغانى

بۇ يەتمەسدىن نەۋرۇزى مسكىن ، ئۆزىن يەرگە ئۇرۇپ ، باشقە ساچىپ خاك .
ئەرىكىپ ھۇجرەسىندىن چىقتى غەمكىن ، قىلىپ كۆكسىن ئانىڭدەك پارە ـ پارە ،
كۆرەركىم سۆزلەشۈر بىر نەچچە بەدبەخت . كى ئوخشاتىپ ئىدى بەرگى چىنارە .
كى گۈل باغلادى فەرخار ئېلىدىن رەخت . زەمانى قىلدى ئۆز دەردىن ھېكايەت ،
فەراۋان رەخت ئېتىپدۇر خۇسرەۋى چىن . دەمى ئۆز بەختىدىن قىلدى شىكايەت .
« يىبەرسۇن قىزىنى » دەپ شاھى مۇشكىن . گەھى قىلدى فەلەك جەۋرىنى تەقرىر ،
بۇ ھالەتنى ئىشىتتى ئېرسە نەۋرۇز ، گەھى ئەتتى بەھانە دەستى تەقدىر .
چىقاردى جانىدىن ئاھى جىگەر سوز . بۇ دەرد ئۈستىدە دەرماندىن تۆكەلدى .
يانىپ ئۆيگە تۇن ئۇيقۇغىن قىلىپ چاك . جەھاندىن تويدىيۇ جاندىن تۆكەلدى .

ئۆلۈمنى خۇش قىلىپ ھىجران ئېلىندىن ، دەرىن ئېردىكى باغرىن چاك قىلسە ،
سۇۋۇردى خەنجەرى بۇرران بېلىندىن . يۈرەكنى چىقارىپ پاك قىلسە .

بۇلبۇل نەۋرۇزنى بارسىپ گۈل سۇھبەتىنده ئىندەگەنى

كى ناگەھ تەلبەلەردەك يەتتى بۇلبۇل ، جەھان بىر ئىشنى دەست ئاۋىز قىلغاي .
ئىلىن تۇتقاچ خۇرۇش ئەتتىيۇ غۇلغۇل . تەھەممۇل قىل ، ئىشت مەندىن نەسىھەت ،
« كى ئەي زالىم ، بۇ نائىنسافلىكتۇر ، قوپ ئاخىر تۇت بۇ فۇرسەتنى غەنىمەت .
ياراتقانغە تەۋەككۇل قىل ، تىك ئولتۇر . ئېرۇر گۈل سۇھبەتىگە ئارزۇمەند ،
تۆگۈلمە تەگرىنىڭ تەقدىرىنە شاھ ، بۇخارى ھەجر ئىچىندە سەبر تا چەند . »
كۆز ئاچقىنچە نې بىلگەيسەنكى ناگاھ . چۈبۇ خۇش مۇژدەنى نەۋرۇز ئىشىتتى ،
فەلەك بىر شۇئبەدە ئەنگىز قىلغاي ، قەدەم باشدىن قىلىپ ، باش بىرلە يەتتى .

گۈل سۆسەن ئۆنده نەۋرۇز بىرلە كۆرۈشكەنى

كىرىپ سەۋسەن قاشىندا شاھى نەۋشاد ، ئاراده غەمزەلەر غەممازلىقدا ،
يەر ئۆپتى بەندەتەك ئول سەرۋى ئازاد . كەرەشمە شىۋە دەست ئەندازلىقدا .
كىناتە پەردەدىن يۈز كۆرگۈزۈپ گۈل ، دەمى نەۋرۇز ئېلى گۈلگە ھەمايىل ،
ئەسۇردى كۆرگەچ ئول نەۋرۇز بىمۇل . زەمانى گۈل تاغى نەۋرۇزغە مايىل .
ئول ئاندىن نالەلەر بىرلە خىرامان ، مۇساھىب ئىككى دىلدارى مۇۋافىق ،
بۇ ھەم مۇندىن فىراق ئۇتىندا بىر يان . نې ئەغيار ئاندا ھازىر نې مۇنافىق .
ياۋۇقلاشىپ قۇچۇشتى ئىككى دىلدار ، مۇنىڭدەك بىر زەمان ھەمرازلىقدا ،
تاپشىپ بىر زەمان ۋەسل ئىچرە دىيدار . كەچۈردىلەر دەمى دەمسازلىقدا .
فەلەك ، يا رەب ، نېچۇكدىن بولدى غافىل ، كۆتەرمەي كۆز بىرى بىرىنىڭ يۈزىندىن ،
كى تۇشتى ئىككى يار ئاندا تەقابىل . قۇرۇماس ياش ئىكسىنىڭ كۆزىندىن .
بولۇپ بىر لەھزە ھەمزانۇۋۇ ھەمدۇش ، ئاراده بۇلبۇلۇ سەۋسەن جىگەر خۇن .
رەفىقۇ ھەمنىشىن ، ھەمدەم ، ھەمئاغۇش . ئاقىزىپ كۆزلەرىندىن رۇدى جەيھۇن .

[سەۋسەن نەۋرۇز مىزاجىن ئاڭلاۋلارى ئارادا سۆز سالغانى]

ئايىتتى سەۋسەن : « ئەي شاھى جەۋان بەخت ، نې ئەۋىن ئەنگىز قىلدى غايىبانە .
كۇلاھىڭ تاج بولسۇن ، مەسنەدىڭ تەخت . نېچۈك ئۆرتەدى گۇلنىڭ خىرمەنىنى ،
مۇرادىڭنىڭ گۈلى ئاشىفتە بولسۇن ، نې تۇرلۇك پەست قىلدى گۇلشەنىنى .
ھۇسۇدىڭ بەختى دائىم خىفتە بولسۇن . بۇدەمكى قويتى فىتنە تۇند بادى ،
ئىشتىڭ بولغاي ئاخىر كىم زەمانە ، « نېدۇر بىلسەك شەھەنشەھنىڭ مۇرادى ؟ »

نەۋرۇز سەۋسەنگە جەۋاب ئېتكەنى

دېدى نەۋرۇزكى : « ئەي سەۋسەن ، تىك ئولتۇر ، سەباتەك بۇ چەمەن فەرراشىدۇرمەن ،
ماڭا بۇ سۆزنى سۆزلەگىنچە ئۆلتۇر . نې يەرگە بارسە گۈل يولداش دۇرمەن .

قىلىپ يەكرويە دۇنيادىن ئاشمىنى ،
قويۇپدۇرمەن ئاياغنە باشمىنى .
مېنى مەنئ ئەتمەڭىز، كىرمەك قانىمغە ،
كى ئۆلسەم يولدا مىننەت جانىمغە .
ئۇنۇتساڭىز مېنى بولماسمۇ ئاخىر ،
غەربتقا رەھمىڭىز كەلمەسمۇ ئاخىر .

تىلەسۇن گەر تىلەمەسۇن مېنى گۇل ،
قۇلدۇر بۇلاينچە تۇپراغىم كۇل .
مەن ئولمەنكىم ئاياغىنىڭ ئىزىمەن ،
ئەگەر ئۆلسەم بۇساغاسى توزىمەن .
ئىلىك مەندىن يۇڭلك ، ئەي مېھرىبانلار ،
جانىمدىن نې تىلەرسىز ، ئەي فەلانلار ؟ »

گۇل نەۋرۇزنىڭ چىن ئېئتىقادىنى ئاڭلاپ شەرت قىلغانى

ئىشىتىپ گۇل بۇ سۆزنى شاد بولدى ،
بەكۇللى قايغۇدىن ئازاد بولدى .
تۇتۇپ نەۋرۇز يۈزىن ئۆپتىكىم :« ئەي شاھ ،
مېنىڭ سىرىمدىن ئەمدى بولغىن ئاگاھ .
ئەگەر سەن قىلماس ئېرسەڭ مەندىن ئۆزگە ،
مېنىڭ بارى كىمىم بار سەندىن ئۆزگە .
يۈز ئەڭۈرسەڭ تاغى مەن يۈز چەڭۈرمەن ،
غەمىڭدىن باشقە ، بىللاھكىم ، دەم ئۇرمەن .
گەر ئەر بولساڭ مېنى بۇ غەمدە قويما ،
قەدەم تارتىپ مېنى ماتەمدە قويما .
چۇ سەيد ئەتتىڭ كېيىكنى بىلگىل ، ئەي دوست ،
بۇغۇلۇپ ئۆلمەسۇن ، بىسمىل قىل ، ئەي دوست .
ئەگەر ئۆرتەسەلەر دۇنيانى يەكسەر ،

مېنىڭ يانمدا سەن بولساڭ نې غەم بەر .
سېنىڭ بىرلە تاموغ خۇلدى بەرىندۇر ،
بېھىشتىم سەنسىزىن تەھتەس ـ سەرادۇر .
ئوشۇل تەڭرى ھەقىكىم ، جان ياراتتى ،
ھەم ئول ۋەسلۇ ھەم ئول ھىجران ياراتتى .
رىزا بەردىم نېكىم بولسە ياراغىڭ ،
باشىمدۇر ئانداكىم بولسە ئاياغىڭ .
بېرىپ ئۆز ئىختىيارىمنى قولۇڭغە ،
باشىمنى مەن قىلىپدۇرمەن يولۇڭغە . »
بۇ سۆز ئۇستىندە كۆپ ئانت ئىچتى ئول ماھ ،
كۆڭۈل تىندۇردىيۇ قويتى شەھەنشاھ .
تاپىپ بىر ـ بىرىنىڭ كۆڭلىن مۇۋافىق ،
تەسەللى تاپتىلار ئول ئىككى ئاشىق .

شاھ مۇشكىن خاقانى چىن ئەلچىلىرىنى ئىجازەت بېرىپ ، گۇلنى كۆچۈرگەنى

چۇ بادى سۇبھ بۇنياد ئەتتى پەرۋاز ،
قارا قۇزغۇن ھەزىمەت قىلدى ئاغاز .
فەلەكدىن مېھرى ئەنۋەر بولدى تالېئ ،
قارانغۇلۇقنى كۆزدىن قىلدى راجېئ .
ئەزىمەت قىلدى مۇشكىن ئۆز يەرىنە ،

ئىجازەت بەردى چىن ئەلچىلەرىنە .
بۇيۇردى يىلقىچى يىلقى كەۋۇردى ،
تەكەللۇفلار بىلە گۇلنى كۆچۈردى .
گۇلى ھۇجرە نىشىن باغلادى مەھمل ،
ئۇزاتىپ ياندى مۇشكىن نەچچە مەنزىل .

گۇل كۆچكەندىن سوڭ ، نەۋرۇز كۆچنى ئەرەشكەنى

قىلىپ نەۋرۇز ھەم ئەزمى مۇسەممەم ،
رەۋان چىن مۇلكىنە يۈز قويدى ئول ھەم .
جەھاندىن مۇتلەق ئازاد ئېردى كۆڭلى ،
كۆچ ئەرەشمەك بىلە شاد ئېردى كۆڭلى .

نې يەرگەكىم قونۇپ گۇل كۆچە ئاندىن ،
يۇۋار ئېردى سىرىشكى بىرلە قاندىن .
نې يولدىنكىم گۇزەر قىلسە بۇراقى ،
تىرەر ئېردى ئىزى توزىن قاراقى .

كېچه ـ كۈندۈز خەيالى بىرله هەمراه ، ئىشى كۆچى بۇ ئېردى گاهۇ بىگاه .

نەۋرۈز بىلە گۈل كېچە قاچقانى

چۇ يەتتىلەر ياۋۇق چىن سەرهەدىنە ، قىلىپ باشدىن ئاياغ تۈنلەرنى تەغىير .
شەهەنشەه كەلدى گۈلنىڭ مەسنەدىنە ، قاچىپ فەرخار ئىقلىمىندىن ئاشساق ،
جەهان ئېردى ئانىڭتەك تبيرەۋۇ تار ، بارىپ نەۋشاد مۇلكىنى تالاشساق . »
كى نې يۇلدۇز نې ئاي ئېردى پەدىدار . رىزا بەردى گۈلى مۇشكىن بۇ سۆزگە ،
بۇلۇت گۆكرەپ ، ياشىن ياشاپ ، ئېسىپ يەل ، بۇرۇنقى ئەهدىنى قىلمادى ئۆزگە .
پۇراتىپ قار ياغىپ يامغۇر ئېتىپ سەل . ئۇياتۇ نامۇ نەڭگىن كۆزگە ئىلمەي ،
تۇشۇپ بىر ـ بىر كىشى باشلىق باشىنە ، ئاتاسى تاجۇ تەختىن جەۋچە بىلمەي .
قارىنداش باقماس ئېردى قارداشىنە . كۆتەرىپ كۆڭلىنى بارچە جەهاندىن ،
« ياراغ ئولدۇركى ئاتلانساق بۇ شەبگىر ، يۇۋۇپ مۇتلەق ئىلىكلەرىنى جاندىن .

نەۋرۈز بىرله گۈل ئەۋالى غەرىبلىقده

يۇرەك بەركىتتى دەردۇ سوز بىرله ، كىم ئۇستىنده تايىنۇر ئاسمانلار .
ياسانىپ تەبرەدى نەۋرۇز بىرله . نېچۈك بولسه چىقىپ ئول ئىككى دىلخاه ،
ئۇلۇق يولدىن چىقىپ ئىككى ۋەفادار ، ياپۇشۇپ يارمانۇر بەرراهۇ بىراه .
قويۇپ تاغلارغا يۇز ناكامۇ ناچار . گەه ئۆرلەپ چەرخ سەققىنەمىنەرلەر ،
نې يۇلدۇز باركى بىر يەرىن جۇرۇسه ، گەه ئىنىشلەپ يەتى يەردىن ئىنەرلەر .
نې ئاي باردۇركى ئايدىندا يۇرۇسه. بۇ هالەت بىرله ئىككى ـ ئۈچ شەبۇ روز ،
ئەگەر دەريا يولۇقسه يۇزدۇرۇرلەر ، سۇ ئىچىپ سوردىلار گۈل بىرله نەۋرۇز .
ۋەگەر ئوت ئەۋرۇلسه يانماي يۇرۇرلەر . نې ئاچماقدىن نې ئارماقدىن خەبەردار ،
يولۇقۇر ناگەهان ئانداق دابانلار ، نې ياتماق ، نې ئۇيۇماق نې تەلەبكار ؟

نەۋرۈز بىلە گۈلنىڭ ئاتالارى ئارىپ تۇشكەنلەرى

ئىكەۋ بىر ـ بىرىنىڭ ۋەسلىن قىلىپ قۇت ، بىرى بىرىنىڭ تىزىنه باش قويۇشۇپ ،
ياراشا ياندىشىپ چۇن دۇررۇ ياقۇت . ئۇيىدىلەر ئاياقلارى ئۇيۇشۇپ .
ياداغاندىن كۈلۈكلەر قالدى ئەسدىن ، بۇ هالەتده ئالارنى ئۇيقۇ باستى ،
تالىپ بىكار بولدىلار يۇرۇشدىن . فەلەك سەهپايه تاپتى سۇفره ئاستى .
تۇشۇبان بىر قىيا باغرىندا بىر دەم ، كەينىته قىلدى بىر بازىچه ئەنگىز ،
تىنالى دېدىلەر ئول ئىككى هەمدەم . ياڭى باشدىن يانا باشلادى خۇنرىز .

نەۋرۈز بىلە گۈل يەلدايى زەڭگى ئېلىنده گىرىفتار بولغانى

بار ئېردى ئاندا بىر زەڭگئى خۇنخار ، سۇ ئورنىنده ئىچىپ قان قانماغۇچى ،
زۇهەلدىن نەهسراق مىرىخ كىردار . يانار ئوتتىن يۇز ئۆرۇپ يانماغۇچى .

ئاتى يەلدا يۇزى يەلدا تۇنمدەك ،
كۆزى دەۋزەخ ، بويى مەھشەر كۇنتەك .
ئانى قويمىش بۇ سەرھەدلەردە خاقان ،
« كى سورماسمەن ئەگەر قىلساڭ تۇمەن قان . »
ئۆزىتەك بىر نەچە زەڭگى بىلە ئول ،
قاراۋۇللاپ يۇرۇپ ساقلار ئىدى يول .
كۆرۈپ ناگەھ گۇلۇ نەۋرۇز ئىزىنى ،
ياسانىپ ئىزدەدى يازى يۇزىنى .
كۆز ئاشتى ئېرسە ئول ئىككى دىلئارام ،
كۆرۈپ ئۆزلەرىنى بىدانە دەردام .
يەتىپ ياتقانلارىنى كۆرگەچ ئول دەم ،
ياتۇر يەردە تۇتۇپ باغلادى مەھكەم .
يۇقارى باقسەلەر يەلدايى خۇنخار ،
تۇرۇپتۇر ھەمچۇ تەيرى ئادەمسخار .
سەلام ئەتتى رەۋان نەۋرۇزى نەۋشاد ،
تەۋازېئ بىرلە قىلدى ئافەرىن باد .
تۇتۇپ يەلدا ئۆزىن خاقانى چىنتەك ،
نې خاقانكىم ، شەھى رويى زەمىنتەك .
بۇلار ئۇترۇ يۇكۇنۇپ خەستەۋۇ زار ،
يازۇقلۇ قالار كەبى ئىككى گىرىفتار .
سەلابەت بىرلە ئول بىرەھم كافىر ،
ئالارنىڭ شەرھى ھالىن سوردى بىر ـ بىر .

نەۋرۇز بىلە گۇل ئەھۋالىن يەلداغا ئايىتقانى

دۇئالار قىلدىيۇ ، يەر ئۆپتى نەۋرۇز :
« كى بولغىن دائىما مەنسۇرۇ بىرۇز .
بولۇنلۇق بىر ئەسىر تۇشكەن كىچكدىن ،
كۆتەرىپ ساتتىلار ئۇچ ـ تۆرت ئىشكدىن .
بېگىمزىنىڭ مەھالىن تارتا بىلمەي ،
قاچىپ كەلدۇك جافاغە سەبر قىلماي .
قۇلۇڭ بىز نې ئوقۇبەتكىم قىلۇرسەن ،
ۋەگەر قىلساڭ مۇرۇۋۋەت سەن بىلۇرسەن . »
ئالارنى بەند ئېتىپ بىرەھم يەلدا ،
يىبەردى « بەندە » دەپ خاقان قاتىندا .
كۆڭۈندە ... قىلىپ نەۋرۇز ئۆزىنى ،
كى ياندۇردىلار ئول سائەت ئۇلارنى .

نەۋرۇز بىلە گۇلنى يەلدا خاقانى جىنغا يىبەرگەنى

گۇل ئۇچۇن مۇنتەزىر خاقان شەبۇ رۇز ،
كى يەتتى ناگەھال گۇل بىرلە نەۋرۇز .
پەرىلەرنىڭ ئىلىكى ، بويىندۇر بەند ،
نېچۇككىم ئول تەڭ ئىچرە باغلانۇر قەند .
كۆرۈپ خاقان ئانىڭدەك بولدى خۇررەم ،
كىم ئۆرتەنگەي ئىدى كۆرمەسە بىردەم .
ۋەلې خانلارنىڭ ئايىنى ئول ئېردى ،
نې ئايىن ، بەلكى خۇد دىنى ئول ئېردى .
نىكىم نەھشى تابۇقچى تۇشسە ناگاھ ،
ئايار ئېردى بۇرۇن بۇتخانەغە شاھ .
نەچە مۇددەت قىلۇر بۇتلار تابۇغىن ،
تابىنۇرلار ئىدى خانلار تابۇغىن .

خاقان نەۋرۇز بىلە گۇلنى بۇتخانەغە يىبەرگەنى

بىلىپ كەلتۇر گۇچىدىن بارچە ئەھۋال ،
يېشىپ بۇتخانەغە يىبەردى دەرھال .
كۆرۈپ رەھبان ئوشۇل ئىككى سەنەمنى ،
نېكىم بۇتخانەغە ئۇردى رەقەمنى .
يۇز ئەۋىرگەچ قامۇق بۇتلاردىن ئول بىر ،
ھەم ئول دەم قىبلەسىنى قىلدى تەغىير .
كۆرۈپ ئۆز بۇتلارىنى بازگۇنە ،
ئالارنىڭ كۆركىدىن ئالدى نەمۇنە .
بۇتۇ تەگرى نېدۇر ، بۇتخانە كىمدۇر ،
ئەگەر بۇت ئول مېنىڭ سەۋگەن يەتمدۇر .
تابىنۇر جانسىزىن بۇتلارغە كافەر ،
ئەگەر جانلىق سەنەم سەۋسە يەرى بەر .

نەۋرۇز بىلە گۈل قاچقاندىن سوڭرا خاقان ئىشىتىپ ئۆلگەنى

ئوشۇل ئاخشامدىكى گۈل نەۋرۇز بىرلە ،
قاچىپ تەبرەدىلەر مىڭ سوز بىرلە .
تاڭ ئاتقاندا قىيامەتنىڭ تاڭىتەك ،
كېلىپ كۆرمەدىلەر گۈلنى پەرىتەك .
تىلەپ تاپمادىلار ئون كۈنچە ئۆركەپ ،
هەلاهىل ئاغۇنى كاغەدكە چۆركەپ .
يىبەردىلەر بىتىك خاقان قاتىندا ،
ۋىسال ئۇممىدىنى جانان قاتىندا .
ئوقۇتۇرغاچ ئوشۇل بىتىكنى خاقان ،
بىتىكدەك تولغانىپ بۇتكەردى فەرمان .

خاقان ئۆلگەندىن سوڭرا نەۋرۇز بىلە گۈل قاچقانى

بۇكەز چىن زۇلفى چىنندەك تاپىپ چىن ،
سۇجۇد ئېتىپ دېدىلەر : «ئەي ياراتقان ،
ياشىلدى هەلقەسى ساچرادى بىر چىن .
يامانلارنى كەرەم بىرلە يار ئەتكەن .
نېكىم تۇشلۇق تۇشىندە تۇشتى ئاشۇب ،
خەتامىز يوق . گۇناھ هەم مۇندىن ئۆزگە ،
سەرى شەمشىر بولدى بىر سەرى چۇب .
كى بىلمەس بىز ياراتقان سەندىن ئۆزگە .»
كىشىنىڭ قالمادى پەرۋا كىشىدىن ،
قاچىپ چىقماغە قىلدىلار ئەزىمەت ،
بولۇپ بارچە پۇشەيمان ئۆز ئىشىدىن .
بىلىپ بۇتلار بۇ فۇرسەتنى غەنىمەت .
گۈلى فەرخارىيۇ نەۋرۇزى نەۋشاد ،
تىنىپ تۇرماي ئايانى بارغانىچە ،
ئىشىتىپ بولدىلار بىچارەلەر شاد.
باش ئالىپ كەتتىلەر بارغانلارىچە .

نەۋرۇز بىلە گۈل دۆلەر مەنزىلىغە يېتكەنى

يول ئۇستىندە يولۇقتى بىر قۇلا تۇز ،
كېچەگە بارچە دۆلەر كەلدىلەر پاك ،
تامۇقنىڭ هاۋىيە تۇزىنچە توقۇز .
قاتىق بەد مەنزىرۇ بارچەسى بىباك .
ئىچىندە بىر قارانغۇ قىردىن ئېۋ ،
تاڭ ئاتقىنچە قىلۇرلار ئېردى جەۋلان ،
ياساپ سەنئەت بىلە تەزۇردىن دىۋ .
تاڭ ئاتقاچ چۇن مۇئەززىن تۇردى ئەلهان .
چۇيوق ئېردى رەمقدىن ئۆزگە تەندە .
قاچىپ تەگزى ئاتىنىڭ ئىزىتىندىن ،
يېتىپ شەهزادەلەر تىندىلار ئاندە .
كېتەرلەر ئېردى قورقۇپ هەيبەتىندىن .

نەۋرۇز بىلە گۈل شەيخ نەجدى لەشكەرىگە يېتكەنى

يانا شاهزادەلەر توقتاماي ئاندا ،
نې سۇفرە ، ئارپە ئەتمەكى بىلە سۇ ،
قاچىپ كەتتىلەر ئاندىن بىر زەماندا .
دېگەيسەنكىم ، ئېرۇر ئاغرىقغە دارۇ .
نەسىھەتگوي زاهىدلار يەرىنە ،
ئاراڭ قويدى ئىسسە تاتماغە فۇرسەت،
يىگانە شەيخ نەجدى لەشكەرىنە .
تاتار ـ تاتماسدا يىغدى سۇفرەنى پەت .
ئىشكىدىن ئۇترۇ چىقتى بىر ئەزازىل ،
سورۇپ ئاشلاپ ئالار هالىنى بىر ـ بىر ،
مۇهەققەق لايىقى تەيرەن ئەبابىل .
بۇرۇن زاهىد قاتىندا قىلدى تەقرىر .
ئىلىكلەرىر تۇتۇپ ئەۋگە كىۋۇردى ،
غەرىبلەر چۇن يىدىلەر ماهەزەرنى ،
بارىپ مېهمان ئۇچۇن سۇفرە كېتۇردى.
چۇ شەيخ ئاشلاپ ئىدى بارچە خەبەرنى .

قياس ئۇستىنده باشلادى كەرامات ،
قىياسى يوق ئايتتى زۇھدۇ تامات .
چۇ كۆردى خلۇەتىنده شەمئۇ شاهىد ،
تەمەئ بازارىنى تىز ئەتتى زاهىد .
گۈلۈ نەۋرۇز ئالار فېئلىنى ئاڭلاپ ،
فۇسۇنۇ سېھرۇ تەزۋىرىنى تاڭلاپ .
دېدىلەر : «قاچتى بىر لا ھەۋلدىن دىۋ ،
بەنى ئادەم بىلە لاھەۋلدىن دىۋ .
يۇرۇتتى دىۋ ئۇزە ھۇكمىن سۇلەيمان .
مۇنكىدەكلەرنى قىلمادى مۇسۇلمان .
بۇ يول ئازغۇرغۇچى كۆرگۈزسە تەلبىس ،
ئەجەب يوقتۇركى يولدىن ئازسە ئىبلىس »
قىلىپ پەرھىز ئالارنىڭ سۇھبەتىندىن ،
پەرىلەر كەتتىلەر شەيتان قاتىندىن .

گۈل بىلە نەۋرۇز كېمىگە كىرگەنلىرى

كېمەگە كىردىلەر ئىككى دىلئارام ،
بولۇپ دەريانىشىن ناچارۇ ناكام .
چۇ نەۋرۇزۇ گۈلى مۇشكىنى فەرخار ،
تەكىزگە كىردىلەر چۇن دۇررى شەھۋار .

بىرەرتە مەۋج ئۇرۇپ دەريايى پۇرشور ،
قىلۇر ئېردى جەھەننەم قەئرىنە زور .
بىرەرتە كېمەلەرنى چايقىتىپ يەل ،
يۇڭار ئېردى زۇھەل ئۆز يۇرتىدىن ئەل .

نەۋرۇز بىلە گۈل ئەھۋالى تەكىز ئىچىندە

مۇنكىدەكدە ئول ئىككى يارۇ ھەمدەم ،
كۇنىنچە رو بەرۇ با ھەسرەتۇ غەم .
قانىن قاينار تەكىزدىن فىكر قىلماي ،
ئەزىزجان خەۋفىنى بىر جەۋچە بىلمەي .
بىلە بولسە ئىكى يارۇ ۋەفادار ،
سۇ ئالسە دۇنيانى نېي قايغۇسى بار ؟
نېي مەنزىلدەكى بولسە ئىشىق ھەمراھ ،
ھەقىقەت مىسر تەختىنچە ئېرۇر چاھ .

نېي بولدىكىم مۇھەببەتدۇر قۇلاۋۇز ،
نېي مېھنەت كۆرۇنۇر ، نېي غەم قويار يۇز .
ئەگەر تاپسە فەرىدۇن دەۋلەتىنى ،
ئۇنۇتماس ئول بەلانىڭ لەززەتىنى ،
بۇ دەۋلەتتىن ھەسەد ئېتىپ زەمانە ،
يانا ئەنگىز قىلدى مىڭ بەھانە .
فەلەك جەۋرى دۇ ئەسبە قىلدى تەئجىل ،
كۆز ئاچقىنچە سېنى ھەم قىلدى تەبدىل .

تەكىز مەۋج ئۇرۇپ ، گۈل بىلە نەۋرۇز تەختە پارەدە قالغانى

مۇخالىف يەل قوپۇپ چايقالدى دەريا ،
قىيامەتدىن قاتىق كۇن بولدى پەيدا .
بۇلۇت گۆكرەپ ياشىن ئانداق چاقىلدى ،
كى دەريا نەفتىتەك ئوتقە ياقىلدى .
دېگەيسەن چالدى ئىسرافىل سۇرىن ،
ۋەيا خۇد ئاشتىلار توفان تانۇرىن .

بار ئېردى ئول تەكىزدە بىر ئۇلۇغ تاغ ،
كۆرەرگە قاق تاغىندىن ئۇلۇغراغ .
كېمەلەرنى ئىگىرىپ دەۋرى پۇرتاب ،
ئۇرۇندۇردى قىيا باغرىندا گىرداب .
قاداقلار ساچرادى يەرلىك يېرىندىن ،
ئۇزۇلدى تەختەلەر بىرى بىرىندىن .

نەۋرۇز بىلە گۈل بىر - بىرىندىن باشقە تۇشكەنى

بۇكەز ھەر بىرى تۇشتى بىر كەنارە ،
تۇتۇپ ھەر بىرسى بىر تەختە پارە .

ئايىردى بىر ـ بىرىندىن ئول ئىكى يار،
ئانىڭتەكلىك بىلە ئول مەۋجى خۇنخار.
قەلەكنىڭ مۇندىن ئۆزگە نە ئىشى بار ؟
كى بىر نۇش ئورنىدا يۈزمىڭ نىشى بار.
قەلەكنى ئىختىيارى ئانداق ئىردى،
كى ھەر بىرىنى بىر ساڕى يىبەردى.
[قەزادىن] تەگرى تەقدىرى بىلە گۇل،
بارۇر ئىردى قىلىپ سەبرۇ تەۋەككۇل.
نې گۇل نەۋرۇز ئەھۋالىندىن ئاگاھ،
نې نەۋرۇز ئىردى گۇل ھالىندىن ئاگاھ.
مەدەد قىلدى ئىنايەت بادبانى،
يىراق تاشلادى ئول ئەگرىمدىن ئانى.
سۇرۇپ تەختەنى ئول مەۋجى پەيا پەي،
قىراققە سالدى سۇنئى سانئى ھەي.

گۇل تەڭىزدىن جىققانى

بۇ كۇنلەر غەۋس ۋەقتى يەتمىش ئىردى،
ئەدەن سۇلتانى سەيتىن ئەتمىش ئىردى.
ئايىپ جەۋھەر دېگەن خاجە سەرايىن،
ئاڭا سالدى نېكىم تەدبىر ۋەرەيىن.
ئۇغان تەقدىرىدىن بۇ سۆزنى غەۋۋاس،
تەڭىزدە تاپتىلار ببر گەۋھەرى خاس.
تاپىپ ئايتەك يۈزى كۇن تابىدىن تاب،
تۇتۇپ كۆزلەرى ياش ئورنىندا خۇناب.
پاراكەندە بولۇپ گىيسويى مۇشكىن،
نىھالى ئەرغەۋانتەك سەرۇى سىيمىن.
كۆرۇپ جەۋھەر بۇ قىيمەتلىق گۇھەرنى،
كۆزىندىن سالدى بارچە ئىنچۇنلەرنى.

گۇل ئۆز ھالىن جەۋھەرغە ئايىتقانى

ھەم ئول سائەتكى جەۋھەر گۇلنى كۆردى،
تەمەللۇقلار بىلە ھالىنى سوردى.
[ئايىتتى گۇلكى : «چىن شەھزادەسىمەن،
ۋە لېكىن بارچەنىڭ ئەفتادەسىمەن.
تۇتار ئىردىم يىگىتلەر بىلە سۇھبەت،
قىلىپ دەريا يۈزىندە ئەيشۇ ئىشرەت.
كېچە بىرلە كېنەتە قوپتى بىر يەل،
كى يۇدۇق بارچەمىز بۇ دۇنيادىن ئەل.
ئۇزۇلدى يەلكەنۇ قالمادى لەڭگەر،
بۇدۇر كىم سۆزلەدىم ھالىم سەراسەر.
سىز ئايتىڭ ئەمدىكىم، بۇ يەر نې يەردۇر ؟
بۇ يەرنىڭ پادىشاھى قايسى ئەردۇر ؟ »
ئايىتتى جەۋھەر : «ئەي فەغفۇرزادە،
ئەدەن دەرلەر مۇنى، بىلگىن كۇشادە.
بۇ يەردىن چىنگە، ئەي مەخدۇمى ئافاق،
يۈرۇشۇر كارۋان بىر يىلدا ئانچاق. »
ھەمۇل دەم كەلتۇرۇپ شاھانە خىلئەت،
مۇلۇكانە فەراۋان زىيبۇ زىنەت.
نىسار ئەفشان ئېتىپ كۆپ دۇررۇ گەۋھەر،
ئاغىرلادى فەراۋان گۇلنى جەۋھەر.
بەش ـ ئالتە كۇن قىلىپ ئەيشۇ تەنەئۇم،
ئاراده كەچتى كۆپ تۇرلۇك تەكەللۇم.

گۇل نەۋرۇز ئۇچۇن قايغۇرغانى

گېچە بولغاچ گۇلى مۇشكىنى غەمناك،
قىلۇر ھىجران ئېلىندىن پىرەھەن چاك.
تاپىر چىلار چۇ مۇرغى نىم بىسمىل،
ئۆزى ئۆزى بىرلە سۆزلەشۇر غەمى دىل.
بىرەرتەكىم قىلۇر نەۋرۇزنى گۇل ياد،
يۇرەكىدىن چىقارۇر ئاھى فەرياد.
يۇزىنى يەرگە سۇرتۇپ يىغلاسا زار،
نېكىم ئۇچقان، يۇگۇرگەن بارچە يىغلار.
چۇ جەۋھەر قىلدى ئىشلارنى سەر ئەنجام،
ئەدەنغە يۇزلەنىپ باغلادى ئەھرام.

بار ئېردى ئىككى يول ئاندىن ئەدەنغە ،
كى مۇشكىل ئېرذى تاپماق باشلەغەنغە ،
بىرىنده ئارسالانلار ئاشيانى ،
يەنە بىرىنده ئەجدەرها مەكانى ،
قاتىق بەدۇەھىم يوللار بۇ سەفەتلىق ،
كېچە بىلمەس ئىدى ئاندىن مىڭ ئاتلىق .]

مۇكەممەل پۇش ئېتىپ جەۋھەر ئېلىنى ،
يىراقدىن تولغانا سالدى يولىنى .
غەجەرچى باشلار ئېركەن سەھۋ ئەتمىش ،
يۇرۇپ ئارسلانى بار يولغە قاتىلمىش .
تاڭ ئاتقاچ كۆردى جەۋھەر قالدى ھەيران ،
نې ئۆتمەككەۋۇ نې يانماقغە ئىمكان .

گۈل ئارسلان ئۆلتۈرگىنى

كېلۇر تۇش ـ تۇشدىن ئارسلانلار خورۇشى ،
مۇشۇكدەك بولدى بارچە جەيپەپۇشى .
تىلەدى تەگرەگە قازدۇرسا خەنداق ،
گۈلى مۇشكىن ئالارنى كۆرگەچ ئانداق .
ئايىتتى : «تەبرەمەي مەھكەم تۇرۇڭۇز ،
ياراتقان تەڭرى سۇنئىنى كۆرۇڭۇز .»
كى ناگەھ بىر بۆلۇك ئارسلان قەزادىن ،
بۇلۇتتەك گۆكرەشپ چىقتى ئارادىن .
گۈل ئول دەم قامچىلاپ ئىلگەرى چىقتى ،
ئىكى ـ ئۇچىن بىرەر ئوق بىرلە يىقتى .

كۆرۇپ ئارسلانلار ئول ئارسلان باقارەست ،
بارى بولدى قارا تۇپراق بىلە پەست .
يىراقدىن كۆرسەلەر ئاتلىق كىشىنى ،
سالۇر جان ھەۋلىدىن ئەركەك ـ تىشىنى
كۆرۇپ جەۋھەر ئانىڭ شەستۇ كەمانىن ،
تىلەر ئېردىكى قۇربان ئەتسە جانىن .
ئەدەندە يوق ئىدى بۇ شىركۇش شەست .
نې بۇ مەردانەلىق بۇ شەستۇ بۇ دەست .
ئەجەب كەلدى ئەدەن مۇلكىنە بۇ ئىش ،
بارى بارماقلارىغە باستىلار تىش .

جەۋھەر ئەدەنغە بۇرۇنلاپ ، ئۇرۇقنى گۈلگە باشلاتقانى

ياۋۇقراق يەتتىلەر ئېرسە ئەدەنغە ،
ئايىتتى جەۋھەر ئول ماھى خوتەنغە .
«بۇرۇنلاغۇمدۇرۇر ئانداق بىلىڭىز ،
سىز ئۇرۇق بىرلە ساكىنرەك كېلىڭىز .»

يېتىپ جەۋھەر شەھەنشەھ ھەزرەتىندە ،
نېچۇك يەتكەن بىلە باردى قاتىندە .
شەھ ئاندىن سوردى دەريا باردىن راز ،
ئول ئەۋۋەل قىلدى گۈل ۋەسفىنى ئاغاز .

جەۋھەر گۈل ۋەسفىنى ئەدەن پادىشاھى قاتىندا ئايىتقانى

«بۇ چىن شەھزادەئى فەغفۇر نەسلى ،
كى زاھىردۇر قىلىقلارىندىن ئەسلى .
نېدىنكىم ئۆكسەم ئارتۇقتۇر جەمالى ،
ھەر ئىشكىم دېسەڭىز باردۇر كەمالى »
شەھ ئول ئەۋسافلاردىن قالدى ھەيران ،
سەۋۇپ كۆرمەيۇ ئول خۇد ئەزدىلۇ جان .
يىبەرىپ خاسسەلەرنى پىشەۋارىن ،
مۇھەييا قىلدى خانلار ئەيشۇ بارىن .

بەغايەت ۋەسفىنى تەرغىبىنى ئارتىپ ،
سەلاتىن رەسمىچە قىلدۇردى تەرتىب .
ئۆزى ئۆيىندە قىلدى ئۆزگە تەئىين ،
كى كەلسە ئانداتۇشكەي خۇسرەۋۇ چىن .
قارىپ ئېردى ئۆزى ، ئوغلى ، قىزى يوق ،
قارادا بويىيۇ قاردا ئىزى يوق .
چۇ تاپنى ناگەھان گۈلتەك « ئوغۇل » نى ،
ئۆز ئوغلىدىن ئەزىزراق سەۋدى ئولنى .

پادىشاھ بەدىئ گۈلگە ئۇتروۇ چىققانى

تۈزەتتى گۈل ئۇچۈن بەرگۈ نەۋالار ،
رەۋانراق سۈردى خىگگى فىل تەننى ،
بساتى رەۋزەتەك باغۇ سەرالار ،
ياۋۇق يەتكەچ يايافلاندى يىراقتىن ،
چىقاردى پىشكەشلەر ھۇرمەت ئۇچۈن ،
بويىن كۆرگەن كىشى تۈشتى ئاياقتىن ،
ئۆزى ھەم ئۇتروۇ چىقتى ئىززەت ئۇچۈن ،
ئىلىكلەرنى سالا سەرۋى خىرامان ،
يىراقدىن گۈل كۆرۈپ شاھى ئەدەننى ،
سەلام ئەتكەچ يەر ئۆپتى شاھى خۇبان .

ئەدەن سۇلتانى گۈل بىلە كۆرۈشكەنى

ئەدەن سۇلتانى ھەم تۈشتى ئاتىندىن ،
كەرەشمە بىرلە مەجلىس تۈزدى ساقى ،
تەۋازىئ قىلدى ياخشى نىيەتىندىن .
ئاراده قىلدى گەردىش دەۋر ئاياقى ،
ئاۋۇلجاشىپ كۆرۈشتى ئول ئىكى شاھ ،
رۇبابۇ ئۇدۇ مۇسقارۇ تەنبۇر ،
يانىپ تۈشتىلەر ئەيۋان ئىچرە ھەمراھ .
كۆڭۈللەردىن قىلىپ ئەندىشەنى دۇر .

گۈل سۇھبەتىنىڭ سىفەتى

خۇش ئەلھانلىق مۇغەننىيلەر نەۋاساز ،
كېتەر بارچەسىنىڭ بىلگەنى ئەز ياد ،
تەكەللۇق بىرلە ئۆسرۈكلەر سەرئەنداز .
ھېكايەت باشلاسە شەھ ھەزرەتىندە ،
قاچانكىم گۈل بولۇر بولسە قەدەھ نۇش .
مۇھەندىسلەر دەم ئۇرماسلار قاتىندە ،
چاغىر ئەلنىڭ دىپاغىندا قىلۇر جۇش .
شەھەنشەھ ھەرنى ئول مەجلىسدە ئېردى ،
كېچەر مەجلىسدە ھەر تۈرلۈك لەتايىف ،
دەرى بەستە بارىنى گۈلگە بەردى .
كى بولماس شاھ ئانىڭ گەردىنە تايىف .
نۇكەر ، سەۋدەر ، ئەۋ ئەل ، گەنجۇ خەزىنە ،
ھەمىنكىم گۈل قىلۇر تەھرىر بۇنياد ،
مۇرەسسەئ تاجۇ ، قۇر ، تەختۇ نىگىنە .

نەۋرۇز فىراقىدا گۈل نالىشى

كېچە كەچ بولدىيۇ قوپتى شەھەنشاھ ،
گەھى باغرىنە كۇچ بىرلە ئۇرار تاش .
سەئادەت بىرلە گۈل كەلدى سەھەرگاھ .
زەمانى كۆكسىنى تىرناپ قىلۇر رىش ،
نېكىم بىگانە بىرلە ئاشنادىن ،
گەھى قوللارغا تىش بىرلە ئۇرار نىش .
قوپۇپ نا مەھرەمۇ مەھرەم ئارادىن .
تەھەممۇلسىزلىغىندىن قىلسە بىر ئاھ ،
گۈلى مۇشكىن يەرىندىن ساچرادى چۇست ،
كۆيەر ئول شۇئلەدىن بۇ يەتتى خىرگاھ .
ئىشكىنى ئىچكەرىدىن باغلادى رۇست .
يانا قاقشاسە تولغانىپ بىرەرتە ،
ئاياقدىن باش تونى ئوبراقنى پاك ،
بالىق بىريان بولۇر يەتتىنچى يەردە .
ھەم ئولدەم قىلدى ھىجران ئىككىدىن چاك .
زەمانى تالئى بىرلە ئۇرۇشۇپ ،
ئاچىق ئۇن بىرلە يىغلاي باشلادى زار ،
دەمى بەخت ئېلىدىن ئاغزى قۇرۇشۇپ .
شەھى نەۋشاد ئۇچۈن ئول ماھى پەرخار .
جەھاندىن ئەل يۇۋۇپ ، جاندىن بولۇپ سەر ،
زەمانى تۈپراق ئۇستىندە قويار باش ،
تىلەي تاپماي قاتىق چىرلاغۇتەك يەر .

پۇشۇرغانىلپ چىقاردى خەنجەرى تىز ، تىلەدى قىلسە بىرەھمانە خۇنرىز .

گۈل ئۆزگە تەسىللى بەرگەنى

يانا فىكر ئەتتىكىم : « شايەدكى نەۋرۇز ،
چىقىپ ئېركىن سۇدىن با بەختى پىرۇز .
كۆپ ئىستەپ تاپماسە ناگەھ نىشانىم ،
نېچۈك بولغاي مېنىڭ ئول مېھرىبانىم .
ئۆلۈپ گەرچە ئۆزۈمنى تىندۇرۇرمەن ،
ۋەلى نەۋرۇز ئەھدىن سىندۇرۇرمەن .
مەن ئۆلسەم ئىشتىياقىم بىرلە نېتكەي ،
مېنى كۆرمەي فىراقىم بىرلە نېتكەي .
ئەدەن دۇنيادە بىر مەشھۇر يەردۇر ،
ئۇلۇس ئۇرتاسىدا مەئمۇر يەردۇر .
قۇرۇقلۇق سەرھەدى ، دەريا كەنارى ،
كېلۇر ـ بارۇر مۇسافىرلار گۇزارى .
رەۋا كۆرسەم ئانىڭ رەنجۇ ئەزابىن ،
نې دېگەيمەن قىيامەت كۇن جەۋابىن .

خەيالى خەيلى بىرلە شادۇ خۇش ۋاقت ،
غەمىندىن تاج ئېتەيىن ، دەردىدىن تەخت .
قىلىپ ھەجرۇ فىراقىن ھەمنەفەسلەر ،
ھەۋاسى بىرلە ئويناپىن ھەۋەسلەر .
ئانى دەپ ھالى بارى ئولتۇرايىن ،
نېچۈك بولسە بۇ غەم بىرلە تۇرايىن .
تېرىك بولسا تىلەي كەلگەي قۇلىنى ،
تىرىكلا يەلگە بەرمەگەي گۇلىنى .
سىگىرەيىن ئىچمىدە مۇشكىلمىنى ،
كىشى ئاڭلاماسۇن دەردى دىلمىنى .»
ئۆزى بىرلە چۇ بۇ ئەندىشە قىلدى ،
ئەرەنلەرتەك تەھەممۇل پىشە قىلدى .
ئەرىكسە ئاۋۇقۇش بىرلە ئاۋۇنۇر ،
تۇگۈنمەس غەمدە كۇچ بىرلە سەۋۇنۇر .

نەۋرۇز نىڭ ھالى دەريادا

چۇ ئول تۇفان ئانىڭتە قويتى ناگاھ ،
يىراق تۇشتى ياۋۇق خۇرشىدىن ماھ ،
گەھى قەئر ئىچرە بالىق بىرلە ھەمساز ،
گەھى مەۋج ئۇستىدە كۇن بىرلە ئەبناز .
مەزاجى زەئىف ئولۇپ ناخۇش ھەۋادىن ،
چىقىپ ئول رەھمى يوق تىلسىز بەلادىن .
ۋۇجۇدىن شۇست ئېتىپ دەريا ھەۋاسى ،
يۇرەكىن قان ئېتىپ ھىجران بەلاسى .
چىقىپ سۇدىن قىراق ، يۇرۇردە ئول شاھ ،
يىراقدىن بىر ئالاچۇق كۆردى ناگاھ .
ئالاچۇقنىڭ ئىگەسى ئېردى بىر پىر ،
كى دەريادىن چىقارۇر ئېردى تەۋفىر .

ئىشى بالىقچىلىق ئېردى ھەمىشە ،
تىرىك بارىنچە بىلمەس ئۆزگە پىشە .
يېتىپ كەلگەچ قوناق كۆردى ئۆيىندە ،
مومۇلۇپ كۇن يۇزى نۇرى بويىندە .
ئىلكىدىن ئەپچىقىپ بالىقنى سالدى ،
تاڭىرغاپ بارماغىن تىشلەدى قالدى .
قاۋۇردى بىر بالىقنى ئوتقە ئول پىر ،
كى ئىيدىندىن شەھەنشەھ تاپتى تەغىير .
دىماغى كۇشلانىپ كەلدى ئۆزىنە ،
كۆرۇندى بىر قارى كىشى كۆزىنە .
شۇكىرلەر قىلدى تەڭرىگە فەراۋان ،
كى ئىنئام ئەتتى لۇتفىندىن ياڭى جان .

بالىقچى نەۋرۇز بىلە كۆرۇشكەنى

سەلام ئەتتى بارىپ پىرى سەبۇك رۇھ ،
نانىڭدەككىم نىجات ئەسھەبىنە نۇھ .

جاۋابىن بەرگەچ ـ ئوق شەھزادە نەۋرۇز ،
رەۋان باشلادى تەقدىرى دىل ئەفرۇز ،

تەكەللۇمدىن ئېتىپ تۇرلۇك شەكەر رىز ،
قارى ھەم بىۋۇجۇد ئېردىيۇ مۇھتاج ،
كۆڭۈل دىلدار ھىكايەت قىلدى ئەنگىز .
تويا ئاش كۆرمەگەن ، ئاچۇ يالاڭغاچ .
ياش ئوغلانتەك مۇتېئ ئەتتى قارىنى ،
تونىنده بىر خەراب ئەسكى چاپانى ،
ئىگىلەدى ئۆيىن بەرقىن بارىنى .
بويىندا چىقماغان بىر قىلچە جانى .
ياتۇر يېرى ، تۆشەكى بىر ئىدى پەس ،
كۆرۈپ نەۋرۇز ئانىڭ ۋەزئىنى ناخەش ،
كۈننىچە بالىق ئېتى يەر ئىدى بەس .
كېلىپ رەھمى ، بولۇپ ۋەقتى مۇشەۋۋەش .

نەۋرۇز بالىچىغە تەدبىر ئۆگرەتكەنى

مۇڭۇرغاپ لۇتف بىرلە دېدى : «ئەي پىر ،
مەگەر بۇ ئىش بىلە بىر ئىش ئاچىلغاي ،
ساڭا ئۆگرەتەيىن بىر ياخشى تەدبىر .
ئۇممىدىم بارکى تەگرى لۇتف قىلغاي .»
بارىپ شەھر ئىچرە بىر مەھرەمنى كۆزلە ،
قارى بىر ئۆزگە ئىش فىكر ئەتتى دەرھال ،
ئاڭا بىر ـ بىر مىنىڭ ھالىنمنى سۆزلە .
بارىپ سالدى ئۇلۇقراق يەرگە چاڭگال .

بالىچى نەۋرۇزنى غايىبانە ۋەزىرغا ساتقانى

ئۆز ئەنگىزى ئۇچۇن ئول ھىيلەلىق پىر ،
ئانىڭ مىسلىنى كۆرمەيدۇر زەمانە .»
ۋەزىر ئالىنده مۇنداق قىلدى تەقرىر :
ۋەزىر ئاندىن ئىشتىپ سوردى دەرھال ،
«كى باردۇر بىر قولۇم يۇسۇف سىفەتلىق ،
يىبەردى بىر كىشىنى كۆرگەي ئەھۋال .
ئەزىز جانىمدىن ئارتۇق يوسۇف ئاتلىق .
بارىپ كۆرگەن كىشىنىڭ سەبرى قالماي ،
ئېرۇر بارچە ھۇنەرلەردە يىگانە ،
ئاشۇغۇپ يەتتى يولدا بىر دەم ئۇرماي .

ۋەزىر نەۋرۇزنى كۆرۈپ ، مۇتەھەيىر قالغانى

نېچۇككىم ۋەسق قىلدى ئول پەرىنى ،
ۋەزىر ئول قەدنى كۆرگەچ لال بولدى ،
ۋەزىر ساچراپ ياۋۇتكەدى يېرىنى .
ئاياقدىن تۇشتىيۇ بەدھال بولدى .
ھەم ئول دەم قىلدى بالىچىنى خۇشنۇد ،
چىقارىپ مەسنەد ئۆزرە پادىشەھۋار ،
«بارىپ يۇسۇفنى كەلتۇر » دېدى ئول زۇد .
ئۆزى خىزمەتتە تۇردى بەندەتەل زار .
چۇ كەلتۇردىلەر ئول سەرۋى رەۋانى ،
ھەم ئولدەم كەلتۇرۇپ شاھەنە خىلئەت ،
جەھاننىڭ جانىدەك جانۇ جەھانى .
مۇرەتتەب قىلدى بارچە زىيبۇ زىنەت .
يۈزىنده بەلگۈلۈك فەررى فەرىدۇن ،
ۋەلي فىكر ئەتتى ئول دانايى ھۇشيار :
جەمالىندىن قامۇلۇر سۇنئى بىچۇن .
«كى سۇلتان لايىقىدۇر ئۇشبۇ دىلدار .
ۋەزىر ئالىلندا كەلگەچ شاھزادە ،
كېرەككىم جان بىلە بولسە مۇساھىب ،
تەۋازېئ قىلدى چۇن سەرۋى پىيادە .
ماڭا بۇ گەنجۇ گەۋھەر نې مۇناسىب .»

ۋەزىر پادىشاھنى ئۆزىنده ئىندەگەنى

ھەم ئول دەم توي تەرتىبىن قىلىپ راست ،
ئۆيىنه ئىندەدى سۇلتاننى بىخاست .

قەبۇل ئەتتى ئانىڭ دەرخاستىن شاھ ، تەنەئىۇم شىيۇەسى كەلدى زىيادە .
كېلىپ تۇشتى سەئادەت بىرلە ناگاھ . نەدىملەر لۇتف بىرلە شېئىر پەرداز ،
گۇھەر ئەفشان قىلىپ دەستۇرى ھۇشيار ، سۇخەنۇەرلەر ھۇنەردىن مۇئجىزەساز .
تاپۇقلار يەرگە يەتكۇزدى سەزاۋار . نېكىم مۇترىب دېسە ئاۋاز ئىچىندە ،
تۇزۇلدى مەجلىسۇ ئەۋرۇلدى بادە ، مۇغەننى نەقش باغلار ساز ئىچىندە .

نەۋرۇز قىسسەسىن پادىشاھ ئايتقانى

چۇ ھەدسىز گەرم بولدى سۇھبەتى خاس ، تولۇئ ئەتتى سەئادەت تولۇن ئايى .
ئەدا قىلدى ۋەزىر ساھىبى ئىخلاس . ئاچوق قويدى مەگەر جەننەتنى رىزۋان ،
«كى ئەي خانلار خانىيۇ سۇلتانى ئالەم ، كى كەلدى دۇنياگە ھۇرى خرامان .
ياراتقان سايەسى خاقانى ئەئزەم . فەساھەت ئىچرە ئەلفازى گۇھەر رىز .
جەھان بارىنچە زاتىڭ يار بولسۇن ، لەتافەت ئىچرە ئەلقابى دىل ئاۋىز .
ھەمىشە دەۋلەتىڭ بىدار بولسۇن . ئاياقدىن باش بويى خانلارغە لايىق ،
ئېۋىمگە قۇندى بىر دەۋلەت ھۇمايى ، ئەجايىب بەندە سۇلتانلارغە لايىق .»

نەۋرۇزنى پادىشاھ كۆرۇپ ، بىسەند ئەتكەنى

شەھى ئالەم ھەم ئۇل دەم قىلدى فەرمان ، بەسارەت بىرلە بىلدى بارچە ھالىن .
كى كەلدى ئۇل شەھى سەرۇى خرامان . يۇزىندە كۆردى قەررى كەيقۇبادى ،
يەر ئۆپتى شەھ قاتىندا بەندەلەرتەك ، دېدىكىم : «چىن ئىرۇر خانلار نىژادى »
ئەدەبدىن يەر باقىپ شەرمەندەلەرتەك . تەۋازۇئ بىرلە ساچرادى يەرىندىن ،
يەمەن سۇلتانى چۇن كۆردى جەمالىن ، يۇقارى ئالدى بارچە بەگلەرىندىن .

يەمەن پادىشاھى نەۋرۇزنىڭ ھالىن سورغانى

چۇ ھەددىندە ئەدەب نۇرىنى كۆردى ، ئۇشۇل مەجلىسدەكى ئەلكۇن بەيەكبار ،
ئەدەب بىرلە بۇرۇن ھالىنى سوردى . كۆتەردىلەر بۇ سۆزدىن نالەئى زار .
كۆتەردى شاھزادە پەردە ئەز راز ، يەمەن سۇلتانى ئانداق بولدى مەد ھۇش ،
سەراسەر سەرگۇزەشتىن قىلدى ئاغاز . كى قاپىناغان قازاندەك باشلادى جۇش .
ئايىتتى بارچە كۆڭلىندەكى رازى ، سەرايەت قىلدى بارچە ئەلگە بۇ غەم ،
كەچۇرگەن قىسسەنىڭ دۇررۇ دەرازى . تېشىلمەگەن باغىر قالمادى ئۇل دەم .

پادىشاھ نەۋرۇزغە نەسىھەت قالغانى

بۇكەز سۇلتان نەسىھەت قىلدى ئاغاز : كۇنەنغىل ئۇل ۋەفالىق يار بىرلە .
«كى ئەي خۇش جىلۋەلىق سەرۇى سەر ئەفراز . فەلەكنىڭ گەردىشىدىن يېمەگىل غەم ،
قاۋۇشۇپ ئۇل گۇلى فەرخار بىرلە ، جەھاننى خۇش كەچۇرگىل شادۇ خۇررەم .

ياراتقان قىلماغاي رەنجىگىنى زايىئ،
ساڭا بويداش بەش ـ ئالتى بەندە زادە،
نەزەر ئەتكەي سەئادەت بىرلە تالىئ.
تاپۇقچىلار ساغىشىندىن زىيادە.
يەمەن مەجمۇئ يوللارنىڭ باشىدۇر،
بارى بولسۇن تاپۇغىگدە كەمەر بەند،
نېكىم ئىقلىملارنىڭ دىلكەشىدۇر.
تەنەئىئۇم بىرلە بول مەشغۇلى يەك چەند.
يېرى خۇررەم، ئۆزىدۇر رۇھپەرۋەر،
ئاتاڭدۇرمەن، ئىشىت مەندىن نەسىھەت،
سۇيى جانبەخشۇ تۇپراغى مۇئەتتەر.
كى بۇ دۇنيا ئېرۇر بەش كۇن غەنىمەت.
كۆڭۇل تابلاغۇتەك يايلاقلارى بار،
بۇ كۇنكىم فۇرسەتىڭ بار، خۇش كەچۇرگىل،
بەغايەت نازەنىن ئاۋلاقلارى بار.
يانا تاڭ بىرلە نېكىم كەلسە، كۆرگىل.
ئۇچار قۇشتىن تېگىز يۇزى ياپىلۇر،
ۋەفاسىزدۇر بۇ بىئىنساق غەددار،
نەچە قۇش سالسە ئىلباسۇن تاپىلۇر.
قىلۇر ئۆز شەرتىن ئۆزگە ئاخىرى كار.

نەۋرۇز پادىشاھىدىن ئۆزر قولغانى

قوپۇپ خان ئاللىدە يەر ئۆپتى نەۋرۇز:
ئېرۇر، ئەي پادىشەھ، ئەرتەكى ئادەت،
«كى ئاي ـ كۇن پەرتەۋنتەك ئالەم ئەفرۇز.
سەئادەت ئېلىدىن يۇقماق سەئادەت،
غەربىلەر قىبلەگاھى خاكى پايىڭ،
چۇ تۇشتۇم دەۋلەتىگىز سايەسىندە،
ئۇلۇس سۇلتانلارى كەمتەر گەدايىڭ.
نېتەيىن بەندەلەر ھەم بايەسىندە.
بۇ نې لۇتفۇ بۇ نې ھەدسىز كەرەمدۇر،
تاپۇقچىتەك تاپۇغدا باغلايىن بەل،
چۇسىز غەمخارسىز، ئۆز نې غەمدۇر.
كى ئۆگرەنسۇن تاپۇقنىڭ شىيۋەسىن ئەل.
چۇ لۇتفىگىز بۇ قۇلغە بولسە ھەمراھ،
مەن ئەۋۋەلمەنكى قۇللارنىڭ كەمىمەن،
ئەجەب يوقتۇر تىلەكىم تاپسام، ئەي شاھ.
نې قۇلكىم، ئىتلارىگىز ھەمدەمىمەن.»

يەمەن پادىشاھى نەۋرۇزغا تەربىيەت قىلغانى

يەمەن سۇلتانى ھەم تەئزىم بىرلە،
كى قىلغايلار ئاڭا ئەئزازۇ ئىكرام،
سەۋرغادى تۇمەن تەكلىم بىرلە.
سۆزىندىن چىقماسۇنلار خاسىدىن ئام.
ئايىردى نەۋكەر ئىش تۇغۇ نەقارە،
ئاۋۇلچادى دۇئالار قىلدى نەۋرۇز،
ۋىلايەت گەنجۇ مالۇ بىشۇمارە.
ئارا يەردە چۇ شەمئى ئالەم ئەفرۇز.
سىقىرلات ئەۋ، سەرا پەردە بىلە تەخت،
چۇ بىر ئايچە يەمەندە چىرغادى شاد،
ئاڭا لايىق بۇزۇرگانە ئارىغ رەخت.
كۆكۇل باغلاپ ئول ئەلگە سالدى بۇنياد.
ھۆكۇم قىلدى جەمئى بەگلەرىنە،
ئاۋ ئاۋلاپ، قۇش سالىپ، چىرغاپ ھەمىشە،
نېكىم ئەركانى دەۋلەتىنىڭ بارىنە.
كېچە ـ كۇندۇز تەنەئىئۇم قىلدى پىشە.

يەمەن پادىشاھى نەۋرۇزغا چېرىك باشلاتىپ، ئەدەنغە ئۆتۈرۇ يىبەرگەنى

ئەدەن خانى يەمەن سۇلتانى بىرلە،
ئانىڭ كەلگەنىدىن كۇچلەندى ئول شاھ.
بەغايەت دۇشمەن ئېردى جانى بىرلە.
يەمەن سەرھەدىنە چاپقۇن يىبەردى،
چۇ كەلدى گۇل ئەدەن مۇلكىنە ناگاھ،
ئوماقسىپ ئەلگە كۆپ تەشۋىش بەردى.

چېرىكلەمەك بولپ جىيبە كۆرۈپ ئول ،
يۈرۈدى تۇتتۇرۇپ ھەر ساربدىن يول .
يەمەن سۇلتانى تاڭ قالدى بۇ ئىشدىن ،
بەغايەت قورقتى ئول ئاڭسىز يۈرىشدىن .
پۇسۇغانىپ تۇمەنمىڭ سۆز بىرلە ،
كەڭەشتى ئولتۇرۇپ نەۋرۇز بىرلە .
ياراغ ئول كۆردى نەۋرۇزى جەھانگىر ،
كى خان قىلغاي چېرىك يىغماغە تەدبىر .

ھەم ئول سائەت ئەۋ ئوغلى بىرلە نەۋرۇز ،
كېۋەرگە ئوردى چاپتى شاھى بىرۇز .
ئۆزىنى ياخشى چەرچىملاپ يۈرۈپ تىز ،
كەمىنلەر باغلادى بەر ئەزمى خۇنرىز .
يەمەننىڭ بار ئىدى بىر ئەسكى سەردار ،
بەسى مەشھۇر ئاتى «بەھرامى خۇنخار»
ھەسەد ئىلتۇر ئىدى نەۋرۇزدىن ئول ،
كۆيۈپ ناگەھ ھەسەدنىڭ سوزىدىن ئول .

نەۋرۇز چېرىك ئىختىيارىن بەھرامغە بېرگەنى

بۇ ھالەتدە قىلىپ خەبىسنى ئىزھار ،
خۇسۇمەت باشلادى خۇنرىزۇ خۇنخار :
«كى سەن كىمسەن ، بار ، ئولتۇر ، ئۆز ئىشىڭ قىل .
ئەگەر جەۋچىن ئىپسەڭ جەۋچىنلىغىڭ بىل ،
ساڭا تەگمەسكى مەڭگىر سەڭ يەمەننى ،
چېرىك تارتىپ تەمەئ قىلساڭ ئەدەننى .
بۇ ئىككى مەملەكەت بىردۇر ئەزەلدە ،
مۇنىڭدەكلەر تۇشەر ھەر نەچچە يەلدە .»

«فۇزۇل تەپ سەرزەنىش قىلمە بۇ قۇلنى ،
ياراتقان تەڭرى يوق قىلسۇن فۇزۇلنى .
مۇنا ئەلكۇن تىلەر بولساڭ ئۆزۈڭ بىل ،
يامان ـ ياخشىنىكىم قىلساڭ ، ئۆزۈڭ قىل .
قويا بەردۇڭ ساڭا سانجىش ياراغىن ،
نې سانجىش ، بەلكى بارچە ئىش ياراغىن .»
نې بىلسۇن گۇل يۈرۇشىن تەلبە بەھرام ،
يۈرۈدى ھەر نېچۇككىم بولسە ناكام .

گۇل قاراۋۇلغە يەمەن چېرىكنى چىنەگەنى

قاراۋۇلغە كېلىپ ئېردى گۇل ئۆزى ،
ھەمىنكى بۇ چەرىككە تۇشتى كۆزى .
چىنەپ تاپتىكى سەردارى زەبۇندۇر ،
ھېچ ئىش بىلمەس ، ياراغسىز رەھنەمۇندۇر .
كۆرۈپ ، ئاڭلاپ ، بىلىپ ، ياندى ھەم ئول دەم ،
ياسادى ئۆز چېرىكىن شادۇ خۇررەم .
تاڭ ئاتقاچكىم زەمانى بولدى خۇررەم ،
ئارىتىلدى فەلەك كۆزگۈسىدىن زەڭ .

تۇمان تولتۇردىيۇ بولدى ھەۋا ساق ،
چېرىك تۇتتى جەھاننى قافۇتا قاق .
خۇرۇس ئەتتى كېۋەرگە ، گۆكرەدى كۇس ،
ئۇرۇپ چەۋگان زۇھەلنىڭ يۈزىنە بۇس .
نەفىرۇ بۇرغۇۋۇ تەۋقۇ نەقارە ،
دىلاۋەرلەر يۈرەكىن قىلدى پارە .
بەھادۇرلار ئۇنى ، ئاتلار خۇرۇشى ،
سەدەقتەڭ كەر قىلىپ مىرىخ گۇشى .

بەھرام گۇل ياسالىن كۆرۈپ ، ئالدارغانى

كى ناگەھ بۇ ياسالنى كۆردى بەھرام ،
قىلا بىلمەدى ئەلكۇننى سەرەنجام .
ماچىملاپ ئەلكۇن ئاتلاندۇرسە بولماس ،

كىيىن تارتە جىلاۋ ياندۇرسە بولماس .
يۈرەڭ ئىچىقىندىيۇ كۆڭلى تارىقتى .
ئۆز ئىچكىسى بىلە ئىلگەرۈ چىقتى .

نەۋرۇز ئاچىغلانىپ ، چېرىكنى توقتاتقانى

بۇ كەز نەۋرۇز غەيرەتدىن ئۇرۇپ جۇش ،

ئاچىغلانغان بىلە بولدى زەرە پۇش .

چېرىك ئالىن توسۇبان تۇتتى يولنى ، ئاياقدىن باش قويۇپ تۇپراق قوپاردى .
ھىراۋۇل تۇرغۇزۇپ ، توقتاتتى غولنى . مۇجىلەر تۇرغۇزۇپ ، بەركىتتى قامچىل ،
جىلاۋ قويدىيۇ ئەۋجدىن ئەۋجگە باردى ، قارا تاقەمگە ياساپ تۇردى مۇقابىل .

بەھرام ئاۋتانىڭ ، مەيدانغا كىرىپ ، مۇبارىز تىلەگەنى

كېيدىن باقتى ئېسە بەھرامى خۇنرىز ، «كىم ئېرمەس بىز ئانىڭ بىرلە بەرابەر .
خىجىل قالدىيۇ ئۆزگە قىلدى ئەنگىز . بۇدۇر ئول نامۇەر بەھرامى خۇنخار ،
يۈرۈپ مەيدان ئىچىندە قىلدى جەۋلان ، كى يوقتۇر يەر يۈزىندە مۇنچە سەردار .
غەنىملەر تىلەدىيۇ مەردى مەيدان . تۇپىنگەندە مىڭ ئاتلىق ئۇترۇ تۇرماس ،
ئەدىنلىقدىن كىشى تەبرىمەدى ھىچ ، ئاچىغلانسە تۇمەندىن يۈز چەۋۈرمەس »
نېچەكىم تۇردى مەيدان ئۇستىدە كەچ . ئايىتتى گۇل : «قويۇڭ ھەرزە سۆزنى ،
گۇلى فەرخار ئاچىغلاندى بولۇپ تۇند ، زەبۇن ئەتمەك نېدۇر ياغىغە ئۆزنى .
«كى نېچۇن بولدى مۇنداق تىنىگىز كۈند ؟ مۇنى تۇتۇمكى خۇد بىر ئەژدەھادۇر ،
بىر ئەر يوقمۇ بارىپ بەرسە جەۋابىن ، بىزىگتەك ئادەمى ئېرمەس بەلادۇر .
ئۇرۇندۇسە ئۇرۇپ ئۇمرى تەنابىن ؟» نېدۇر ، ئەي بىمەمىيەتلەر بۇ ھەيرەت ،
ئەدەن بەگلەرى تىترەرلەر سەرا سەر : ئەر ئوغلىغە كېرەكتۇر بولسە غەيرەت .»

گۇل ئاچىغلانىڭ ، بەھرامغا ئۇترۇ تېپىنگەنى

ئاچىقدىن ئۇردى گۇل قامچى ئاتىنە ، ئۆزۈگگە رەھم قىل ، قانىگنى تۆكمە ،
تەۋەككۇل قىلدى تەگرى ھەزرەتىنە . تېنىگدىن كۈچ بىلە جانىگنى سۆكمە .
تەرىد ئەتكەچ قويۇنتەك ھەملە قىلدى ، ئاتىگدىن تۇش ، ئاتىم تۇيناغىنى ئۆپ ،
بۇلۇتتەك گۆكرەدى ، ئوتتەك چاقىلدى . ئۆزۈگنى بىل ، فۇزۇللۇق قىلماغىل كۆپ .»
ئىزانگۇ قامچىلاپ ، دۇب قىلدى بەھرام ، ئايىتتى گۇلكىم : «ئەي جاھىل تىك ئولتۇر ،
ئايىتتى : «كىمسەن ، ئەي سەردارى ئەييام ؟ ئىلكىدە ئەردەمىڭ بار ئېرسە كەلتۇر .
ئەدەنلىقلارغە ئوخشاماس يۈرۈشۇڭ ، بۇ مەيدانده ھۇنەر كۆركۇز ئەر ئېرسەڭ ،
ئېرۇر تۇركانە ئاتقە ئولتۇرۇشۇڭ . ئۇزالۇر سۆز ئەگەر مۇھمەل دەر ئېرسەڭ . »

بەھرام گولگە قىلىچ تەگۈرگەنى

بۇ كەز بەھرام ئاچىغدىن چەكتى بىر تىغ ، ھەمايىلدىن چىقاردى تىغى خۇنرىز .
ياپىپ قالغاننى كىردى ماھى دەر مىغ . ئانىگدەك چالدى غەيرەتدىن بېلىنە ،
ئانىگتەك چاپتى قالغاننى ھەمايىل ، كى مىرىخ ئافەرىن قىلدى ئېلىنە .
گەھى ئات ئارقاسىدىن بولدى مايىل . بۆلۈندى ئورتادىن بەھرامى خۇنخار ،
سەراسەر بولدى قالغان ئىككى پارە ، ئاتى ساغرىسىدىن تۇشتى نىگۇنسار .
دۇۋۇلغادىن تاغى بولدى گۈزارە . چۇ بولدى تۇغماغانتەك بىر زەماندا ،
ئۆتۇشۇردە گۇلى فەرخار ھەم تىز ، غەرىۋۇ زىلزىلە تۇشتى جەھاندا .

ئۇماق بىرله گۈلى فەرخار چۈن باد ، «مۇبارىز يىبەرىڭ» تەپ قىلدى فەرياد .

نەۋرۇز بىلە گۈل مەيدانارلىق قىلىپ تانىشقانى

يەمەنلىقلەر ئول ئىشىدىن قالدىلار لال ، كۆرەرلەر تۇپراق ئۈزرە زارۇ ئەفكار ،
ئاتىن قامچىلادى نەۋرۇز دەرھال . ياتۇرلار بىخەبەر ئىككى ۋەفادار .
تەرىد ئەتكەچ بىلە كۆرگۈزدى جەۋلان ، گۈلاب ئەفشان چۇ بولدى يۈزلەرىنە ،
تابىندى ھۇي ئېتىپ چۈن شىررى غەرران . پەرىلەر كەلدى ناگەھ ئۆزلەرىنە .
تاندى گۈل دىلئارامىن ئۇنىندىن ، گەھى نەۋرۇز گۈل ئىدى بىلە سۇست ،
ئۆزىنى تاشلادى ئات ئۈستىنىندىن . دەمى گۈل بولدى نەۋرۇز ئىدىدە سۇست .
بۇ ھالەتنى كۆرۈپ نەۋرۇزى نەۋشاد ، قۇچاقلاشقاچ ئول ئىككى سەرۋى ئازاد ،
ئاتىندىن ساچراپ ئانداق قىلدى فەرياد . مۇبارەكلىك بىلە ئاتلاندىلار شاد .
كى قالدى بارچە ئەل ھەيرەت ئىچىندە ، ئۇرۇش ، سانجىش كۆتەرىلدى ئارادىن ،
كى نې بولدى بۇ بىر سائەت ئىچىندە ، خۇسۇمەت كەتتى ئىككى پادىشادىن .
چاپىشتىلار كېلىپ تۇسلۇق تۇشىندىن ، بۇ خۇشلۇقدىن بىرىكتى ئىككى ئىقلىم ،
ئۇلۇس فارىغ بولۇپ سانجىش ئىشىندىن . ئارادىن قوپتى خەۋفۇ قالمادى بىيم .

ئەدەن پادىشاھى يەمەن پادىشاھى بىلە يارىشقانى

يەمەن خانى بەدىئى فەررۇخ ئەختەر ، بۇ خۇش كۈنلەركى تەگرى بەردى مەقسۇد ،
ئەدەن خانى رەفىئى خۇب مەنزەر ، تىلەگەنتەك تىلەكلەر بولدى مەۋجۇد ،
كۆرۈشتىلەر سەفا بىرله ھەم ئول دەم ، شەرەف بۇرجىندا ئېردى كۈن ھەمەلدە ،
يارىشىپ تويلادىلار شادۇ خۇررەم قۇۋارغان بارچە كۆك ياشلار ئەمەلدە .
تىكىلدى ئىككى ياندىن بارگەھلەر ، جەھان خۇررەم بولۇپ خۇلدى بەرىندەك ،
مۇۋافىق بولدى ئىككى پادىشەھلەر ، سۈزۈلۈپ چەشمەلەر مايى مەئىنتەك ،
كېچىپ ھىجران كېچەسى ئۇشتى زۇلمەت ، ھەۋا ئىيسا دەمىتەك رۇھپەرۋەر ،
يارۇدى سۇبھى ۋەسلۇ كەشتى غۇربەت . قىلىپ ئالەمنى جەننەتتەك مۇئەتتەر .
سەئادەت يۈزلەنىپ نەكبەت تۇگەندى ، چەمەندە بۇلبۇلۇ قۇمرى غەزەلخان ،
يېتىلدى دەۋلەتۇ مىھنەت تۇگەندى . تۇزۇپ دۇرراجۇ كەكلىك تۇرلۇك ئەلھان ،
جەفاسىندىن فەلەك بولدى پۇشەيمان ، يېتىپ ھەج مەۋسۇمى ناگەھ بۇ كۈنلەر ،
فەرەھ كەلدىيۇ غەم بولدى پەرىشان ، يۈز ئۇرۇپ كەئبەغە ئالەم سەراسەر .

نەۋروز بىلە گۈل ئەدەن پادىشاھى يەمەن خانى بىلە كەئبەغە بارغانى

گۈلۇ نەۋرۇز چۈن تاپتى مۇرادىن ، يەمەن خانى ئەدەن سۇلتانى بىرله ،
كۆرۈپ ئول پادىشەھلەرىنىڭ كەسادىن . سېۋىپ ئېردى ئالارنى جانى بىرله ،
قىلىپ ھەج نىيەتىن تاڭدىلار ئەھرام ، بۇلار بىرله ئالارھەم ھەجغە كەلدى ،
سەفەر قىلدىلار ئول ئىككى دىلئارام ، سەئادەت ئەھلى بىر يەرگە يىغىلدى .

ئۇشۇل كۈنكىم گۈلۈ نەۋرۇزى نەۋشاد ، ئىكەۋلەن قاچىلار چىن يولىدىن شاد .

پادىشاھ مۇشكىن ھالى گۈل فىراقىندا

خەبەر كەلدى ئېسە مۇشكىنى فەرخار ، كېسىپ جاندىن ئۈمىد ئۇل ئىككى شەھشاھ ،
بىلىپ كەيفىيەتىنى ئاخىرى كار ، بۇ يىل كەلدىلەر ئېردى ھەجگە ناگاھ .
قاراۋۇللار قويۇپ قاچقان يولىنە ، يانا نەۋرۇزنىڭ نەۋكەرلەرى ھەم ،
يىنەردى ئەلچىلەر نەۋشاد ئېلىنە ، كۈننىچە يەپ گۈلۈ نەۋرۇز ئۈچۈن غەم :
ئېشىتتى ئېرسە فەررۇخ بۇ خەبەرنى ، كېزىپ سەييالارتەك ئەلدىن ئەلگە ،
بويىندىن تاشلادى تاجۇ كەمەرنى ، تاڭىپ ھىممەت قۇرىن مەردانە بەلگە .
ساچىن بىر ـ بىر تىتىپ ، تونىن قىلىپ چاك ، كېزىپ پەيۋەستە بەھرۇ بەر ئىچىندە ،
باشىنە ساچتى بۇ ئەندىشەدىن خاك . يۈرۈپ مەجمۇئى كوھۇ دەر ئىچىندە .
جەھاندا پۈتراتىپ سەييالارنى ، كېلۈرلەر ئېردى مۇنداق ھەجگە ھەر يىل ،
تېگىزمەرگە ئايىپ مەللالارنى ، قىلىپ ھەج تارقاشۇرلار ئېردى بىدىل .
سوراتىپ يەر يۈزىندە قاق تا قاق ، قەزادىن بۇيىل ئول بىچارەلەر ھەم ،
مەشەققەت بىرلە ئىزدەپ دۇنيانى ساق . مەگەر ھەج ئەزمىنە كەلدىلەر ئول دەم .
نې بۇ تاپتى خەبەرنى شاھ مۇشكىن ، گۈلۈ نەۋرۇز شادۇ خۇررەمۇ خەش ،
توڭالدى ئاقىبەت ئول ئىككى مىسكىن ، يېتىشتىلەر ھەرەمغە بىغەمۇ غەش .

گۈل ۋە نەۋرۇز تەۋافدا ئاتالارنى تانىغانى

تەۋاق ئىچرە ئول ئىككى سەرۋى ئازاد ، ئاتالارىن تانىپ ئول ئىككى غەمخار ،
سەۋىنگەندىن ئۇرۇپ تەكبىرۇ فەياد . سەۋىنگەندىن بەسى يىغلادىلار زار .
كۆرەرلەركىم مەلەك سىيرەت ئىكى پىر ، [ياۋۇق قىلغان كىشىدەك ئەز سەرى سوز ،
ئايۇرلار ئاھۇ نالەش بىرلە تەكبىر ، كېلىپ مۇشكىن ئاياغىن ئۆپتى نەۋرۇز .
بىرى ئايتۇركى : « ئەي ھەيىي تەۋانا ، يەنە فەررۇخ ئاياغىنە تۇشۇپ گۈل ،
ئېرۇرسەن بارچە ئەھۋالىمغە دانا . تەۋاپ ئەتكۈچىلەرغە تۇشتى غۇلغۇل .
خەزاندىن ئاسراغىل ئول تازە قۇلنى ، نېخۇش بولغايكى بەئد ئەز سەبرى بىسيار ،
كەرەم بىرلە ئاڭا يەتكۈر بۇ قۇلنى » كۆرۈشۈلغەي سەئادەت بىرلەدىيدار .
بىرى ئايتۇركىم : « ئەي دانەندەئى راز ، كۆرۈپ ئول ئىشتىياقۇ دەردى ھىجران ،
ساڭا رەۋشەندۇرۇر ئەنجامۇ ئاغاز . كېنەتە ۋەسل تاپقاي جانۇ جانان .
چۇ سەن سالدىڭ مېنى نەۋرۇزدىن دۇر ، خۇش ئول دەمكىم ، بولۇپ دەۋلەت مۇۋافىق ،
ئانى ماڭا مېنى ئاڭا قاۋۇشتۇر ،» تىلەپ تاپقاي مۇرادىن ئىككى ئاشىق .
كۆرۈپ نەۋرۇزۇ گۈل بۇ دەردى دىلنى ، خۇش ئول سائەتكى ئەمگەكلەر تۇگەنىپ ،
يۈرۈتتىلەر ئوغان شۇكرىنە تىلنى . ئىكى دىلدار ياناشقاي قۇۋانىپ .]

گۈلنى نەۋرۇزغە قاۋۇشتۇرغانلارى

قاۋۇشتۇرۇپ ئول ئىككى مېھرىبانىنى ، مۇقارىن قىلدىلار تەن بىرلە جانىنى .

ئاچ ئاسلان كۆچ بىلە جەيرەننى ئىلدى ،
سەبا گۈل غۇنچەسىن يەل بىرلە تىلدى .
كۆرۈپ تۇرغانچە سەنئەت بىرلە ھەككاك ،
ئىلىكلەگەچ گۈھەرنى تەشتى بىباك .
كۆمۈش ، ئىنجۇ قىلىپ گۈل ياپراغىن رىش ،
ئەسەل ئۈستىنىدە ئارى چايقادى نىش .
چۇ سىيمىن ھۇققەنىڭ ئاغزى ئاچىلدى ،
تۆكۈلدى لەئلۇ ئىنجۇلار ساچىلدى .
بالىق بوغزىدىن ئاقتى دۇررۇ مەرجان ،
سەدەف قورساغىدىن ساچرادىلار قان .
تاڭ ئاتقۇنچە ئاياق تۇتماق ، باش ئۇرماق ،
يۇزۈك ئويناماقۇ بارماق ياشۇرماق .
بىرى بىر ـ بىر تىرىپ شەپتالۇئى تەر ،
بىرى دەم ـ دەم شورۇپ مەستانە شەككەر .
بىر مىڭ شىۋەلەر بىرلە قىلىپ ناز ،
بىرىسى ھەم بولۇپ ئول دەمغە دەمساز ،
ئىنانىشماي بىرى بىرنىڭ ۋىسالىن ،
تۇش ئېرمىش تەپ ، ساغىنىپ ئىنتىسالىن .
ئاغىزلارى شەكەر بىرلە شەكەر پاش ،
سەۋىگەندىن ساچار نەرگىسلەرى ياش .
قىلىپ كەچكەن فىراق ئەييامىنى ياد ،
تاغى ئارتۇق بولۇر ئول ۋەسلدىن شاد .
چۇ جان بېرىپ تاپار گەۋھەرنى غەۋۋاس ،
ئەزىز جانىندىن ئارتۇقراق تۇتار خاس .
ھەمىنكى ئۇردى دەم سۇبھى سەئادەت ،
قويۇپ قىلدىلار ئاھەڭگى ئىبادەت .

تۆرت پادىشاھ ، گۈل ۋە نەۋرۇز بەھس قىلغانى

قويۇپ ھەر قافىلە ئۆز مۇلكىنە يۇز ،
دو ئەسپە ئىلگەرۇ تۇشتى قۇلاۋۇز .
رەفىئ ئايتۇر : «گۈلى رەئنا مېنىڭدۇر ،
ئەدەن يوقكىم ، ئەزىز جانىم ئانىڭدۇر .»
بەدىئ ئايتۇركى : «مەن نەۋرۇزنىڭمەن ،
بۇ زىبا ماھى مېھر ئەفرۇزنىڭمەن .
ماڭا ئانسىز تەن ئىچرە جان كېرەكمەس ،
بۇ تاجۇ تەختۇ ئول ئەيۋان كېرەكمەس .»
ئايتتى شاھ مۇشكىن : «ئەي سەلاتىن ،
كېچىك بۇ ھاسىلى يوق مەجەرادىن .
نە مەن گۈلسىز نە گۈل نەۋرۇزسىز خۇش ،
كى يوقتۇر جامى جان ئەفرۇزسىز خۇش .

پادىشاھ فەررۇخ سالاھ ئەندىشە قىلىپ سۆزلىگىنى

دېدى فەررۇخكى : «بىر تەدبىر ئېتەلى ،
تەئەسسۇب تونىنى تەغىير ئېتەلى .
ئىشتۇر بولساڭىزلار بىر سۆزۈم بار ،
ئىشتىپ بولساڭىز سۆزگە خەريدار .
تاڭالى ئىنتىپاق ئۇستىدە ئەلنى ،
قىلالى ئورتادا تەئىين بىر ئەلنى .
ھەمان خۇشدۇركى جان ئورتادا بولسە ،
نەكىم ئەئزا ئىچىندە بارسە ـ كەلسە .
ئېرۇر نەۋشاد ياز فەسلى بەسى خۇش ،
ھەۋاسى خۇررەمۇ ئاۋلاغى دىلكۇش .
يانا ياي مەۋسۇمىدە مۇلكى فەرخار ،
ئېرۇر فىلجۇملە جەننەتدىن نەمۇدار .
يەمەن مۇلكى قاچانكىم بولسە يابىز ،
بولۇر ئەئرافىتەك دۇنيادا تەڭسىز .
يېتىلۇر بەس لەتىف ئەنۋائى نېئىمەت ،
كېلىپ تىلسە بولۇر تۇرلۇك مەئىشەت .
ئەدەن خۇد قىش كۇنى ئىشرەت يېرىدۇر ،
ئىرەم ياڭلىغ پەرىلەر كىشۋەرىدۇر .
قىش ئورتاسىندا سەھراسى چەمەنتەك ،
جەھاندا بولماغاي خۇشلۇق ئەدەنتەك .
مۇخالىپلىق ئەگەر قويسە ئارادىن ،
قۇتۇلۇرسىز تۇگەنمەس ماجەرادىن .»

تۆرت پادىشاھ ىىر ـ ىىرىدىن ۋداء قلمىغ ئايرىلىشقانى

كەڭشلەر بارچە بۇ سۆزگە تۇگۈلدى ،
ئۇلۇس بىھۇدە زەھمەتدىن قۇتۇلدى .
سەفەر قىلدى يەمەنلىقلەر يەمەنغە ،
يۈزىن قويدى ئەدەنلىقلەر ئەدەنغە ،
گۈلۈ نەۋرۈزۇ مۇشكىن بىرلە فەررۇخ ،
مەدىنە خەتتەسىنە قويدىلار رۇخ .
بارىبان مۇستەفانىڭ ھەزرەتىنە ،
ئەبىر ئەفشان قىلىبان تۇربەتىنە.

گۈل ۋە نەۋرۈز نەۋشاد مۇلكىنە بارغانى

قىلىپ ھەججۇ زىيارەت رەسمىنى تۇز ،
كۆچۈپ نەۋشاد ئىلىنە قويدىلار يۈز .
تۇرۇپ ، تويلاپ ئۇل ئەلدە بىر ـ ئىكى ئاي ،
كېتۈردىلەر تەرەب شەرتىنى بەرجاي .
نەچە ۋەيرانەلەر ئىچرە قىلىپ سەير ،
جەمئىي مۇستەھقلەرغە قىلىپ خەير .
سەئادەت بىرلە ياي فەسلى يېتىلدى ،
يەرىلەرغە ئەزىمەت ۋەقتى بولدى .
گۈلۈ نەۋرۈزۇ مۇشكىن شاھ بىرلە ،
كۆچۈپ يۈزلەندىلەر دىلخاھ بىرلە .
نېكىم نەۋشاددىن تا مۇلكى فەرخار ،
قىلىپ ئىپرىدىلەر ئارايىش چۇ بازار .
بۇلۇبان يول قاتا بۇلبۇل غەزەلخان ،
تۈزۈپ زۇھرە ئانىڭ سەۋتىنە ئەلھان .
قامۇق مېھمەت قوپۇپ ، خۇشلۇق تۇتۇپ يۈز ،
فەلەك يارى قىلىپ ، ئىشلار بولۇپ تۇز .
جەھاندا كىمنىكىم كۆرسەڭ تەرەب ساز ،
ئۇلۇس خۇش ۋەقتۇ ئالەم ئەيش پەرداز .
يەتى ئىقلىمدا سانجىش ئۇرۇش يوق ،
كۇنىنچە چىرغالاڭدىن ئۆزگە ئىش يوق .
قىلىپ نەۋرۇز گۈل ئاللىندا جەۋلان ،
كېزىپ بۇ تۆرت ئىقلىم ئىچرە يەكسان .
قەدەھ گەردان قىلىبان ساقىئى ئۇمر ،
كەچۈرىلەر مۇنىڭدەڭ باقىئى ئۇمر .
فەلەڭ دەۋرى زەمانە ئىقتىزاسى ،
بۇ ئەيشۇ بۇ تەماشالار ئاراسى .
قەدەر قىلدى قەزانىڭ خەنجەرىن تىز ،
ھەمان ئادەت بىلە باشلادى خۇنرىز .
ئارادىن كۆچكۈ تۇردى تۆرت سۇلتان ،
سەراسەر رۇبئى مەسكۇن بولدى يەكسان .

تۆرت پادىشاھنىڭ پادىشاھلىغى نەۋرۇزغە قالغانى

بارىنىڭ ئورنىگە نەۋرۇز بولدى ،
مۇرادۇ بەختىنە فىرۇز بولدى .
ئەجەب مۇشفىق مۇرەببىدۇر مۇھەببەت ،
كىم ئەر ئوغلىن قىلۇر مەغرۇر دەۋلەت .
ئەر ئوغلىنە نې باردۇر غەمدىن ئارتۇق ،
ئىرۇر بىر نىشى يۈز مەرھەمدىن ئارتۇق .
ئوشۇل غەمكىنكى ئىرمەس غەم بىلە شاد .
ئىلاھا ، بولماسۇن ئول غەمدىن ئازاد .
رەفىقى مۇشفىقۇ سادىق ئىرۇر غەم ،
تەببى ھازىقۇ ئالىم ئىرۇر غەم .
بىشارەت بەرگىل ، ئەي دىل ، ئەھلى غەمغە ،
كىم ئەرتەڭ سەبر قىلسۇنلار ئەلەمغە ،
ماڭا ئول دەمكى غەم بۇمۇژدە بەردى ،
جىگەر خۇنۇ دىلۇ نۇتقۇم غەم ئىردى .
نې بىر غەمكىم ، كېچە ـ كۇن يەپ تۇگەنمەس ،
نې ئول مېھنەتكى ، ئايتىپ ، دەپ تۇگەنمەس .

ئۇيغۇر كىتاب نۇر بېكىتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى نادىرىسى

نەۋرۇزنىڭ پادىشاھلىغىنىڭ سەپتى

مەئەلقىسسە ، چۇ نەۋرۇزى جەھانگىر ،
جەھاننى ئەزىم بىرلە قىلدى تەسخىر .
جەھاندا قويدى ياخشى رەسمۇ ئاينى ،
تۈز ئەتتى دۇنيانى سەرتا بەپايان .
ئاچىبان قىرۋاندىن باختەرغە ،
يۈرۈتتى يارلىغىنى بەھرۇ بەرغە .
گەھى خاقانى چىن بەردى خىراجىن ،
گەھى خاقان خوتەن تاپشۇردى باجىن .
تۈزۈپ ئۆزبەك شىلانىنىڭ قويىنى ،
سۈپۈرۈپ يۈز بىلە قەيسەر ئۆيىنى .

فەرەڭۇ رۇم ئېتىپ كىيگەن تونىن راست ،
تۈشۈرۈپ رەي ئۆزى مالىنى بىخاست .
چۇ ئېردى بۇ سەئادەتقە سەزاۋار ،
تىلەپ تاپتى مۇرادىن ئاخىرى كار .
بۇ دەۋلەت بىرلە چۇن شايىستە ئېردى ،
ياراتقان دەۋلەتىن شايىستە بەردى .
نېچەكىم كۆرسە دەردۇ جەۋرۇ مېھنەت ،
قاچان زايىئ بولۇر ئەربابى دەۋلەت .
نەچە كۈن گەر فەلەك قىلماسە يارى ،
مۇرادىنى بېرۇر پەرۋەردىگارى .

پادىشاھ مەدھى بىلە كىتاب خاتىمەسى

نېچۈككىم تاپتى مەقسۇدىنى نەۋرۇز ،
ئانىڭتەك بولسۇن ئۇشبۇ شاھى فىرۇز .
نېچۈككىم ئول مۇرادىدىن يېدى بەر ،
ئانىڭتەك بەر يېسۈن سۇلتان سىكەندەر .
نېچۈككىم تاپتى ئول خانلار يېرىنى ،
بۇ ھەم تاپسۇن سەلاتىن كىشۋەرىنى .
جەھان بارىنچە دائىم شاد بولسۇن ،
غەمۇ ئەندىشەدىن ئازاد بولسۇن .
ئانىڭدەك يەر گە قويسۇن دەۋلەتى يۈز ،
كى تاپسۇن جۇملەئى مەقسۇدىنى تۈز .
ئۇلۇس بولسۇن ئانىڭكى ھۆكمىدىن ساق ،
كى فەرمانىنى تۇتسۇن قاق تا قاق .
ياشاسۇن نۇھ پەيغەمبەر ياشىنى ،
قىلىپ مەسنەد مەسىھا مەفرەشىنى .
تىلەكلەرى تىلەگەنگە لايىق ،
تىلەك بەرگۈچى كەلتۈرسۇن مۇۋافىق .
ھەمىشە بەختۇ دەۋلەت بىرلە يەئنى ،
مۇبارەك بولسۇن ئۇشبۇ فىكرۇ مەئنى .
ئۇشۇل كۈنكىم سەۋاد ئەتتىم بۇ تەقرىر ،
خەيالىم نەقشى باغلادىيۇ تەھرىر .
كۆڭۈل گەنجىدە ئانچە بار ئىدى گەنج ،

كى قىلغاي ئېردى يىللار سەرفى بىرەنج .
نې مەئنىغە مۇكەررەر سۆزگە فىكرى ،
نې مەئنىدىن نې سۆزدىن ئۆزگە فىكرى .
بولۇپ مەغرۇر ئۆز گەنجىنەسىنە ،
نې مۇھتاج ئۆزگەلەر گەنجىنەسىنە .
ۋەلى چۇن ھۆكم ئول شاھى جەھاندىن :
« كى قىلغىل تەرجۇمان ئول تەرجۇماندىن . »
بەتۈركى رەسمى بىرلە بىتتەكەللۇق ،
زەرۇرەت مۇنچەلىق قىلدىم تەسەررۇف .
تەۋەققۇدۇ ئولدۇر ئەسبابى ھۇنەردىن ،
كى چۇن فەيز ئالسەلەر بۇ مۇختەسەردىن .
ساغىنغايلار مۇھىيبى بىنەۋانى ،
دۇئا بىرلە سەۋىندۇرگەيلەر ئانى .
يانا دەرخاستەم بار باخشىلاردىن ،
مۇغۇل سەۋبىنى بىلگەن باخشىلاردىن .
گەر ئەلفازىمنى تەغىير ئەتمەگەيلەر ،
تەسەررۇف بىرلە بىز ـ بىز ئەتمەگەيلەر .
تارىخ سەككىز يۈز ئون تۆرت ئېردى ھىجرەت ،
كى نەقش ئەتتىم بۇ مەنزۇرى مۇھەببەت .
ئوغۇغانغە بىتىگەنگە ، ئىلاھى ،
مۇبارەك قىل بۇ گەنجى پادىشاھى .

(تۈگەندى كىتابى « گۈل ۋە نەۋرۇز » تەئرىخ توققۇز يۈز ئون تۆرتدە ھەجرىيە بەنەبەۋىيە) .

مۇخەممەسلە

قۇلئەلىم ئامى زدئىف

نەشرگە تەييارلىغۇچى : مۇھەممەد سالىھ ھاجى

مۇھەررىردىن : ژۇرنىلىمىزنىڭ ئومۇمىي 21 ـ ، 36 ـ سانلىرىدا قۇلئەلىم ئامى زەئىفنىڭ بىر قەسەم شېئىرلىرى ئىلان قىلىنغان . بۇ ئىككى ساندا قۇلئەلىمنىڭ تەرجىمىھالىغا ئائىت ئاز بىر قىسىم مەلۇماتلار بېرىلگەن . ئۇنىڭ يېڭىدىن بايقالغان دىۋانى قىسقىچە تونۇشتۇرۇلغان . بۇ سانىمىزدا قۇلئەلىمنىڭ ئاشۇ دىۋانىغا كىرگۈزۈلگەن مۇخەممەسلىرىنى بەردۇق . شائىرنىڭ بۇ مۇخەممەسلىرىدە ئىشق ـ مۇھەببەت تېمىسى ئاساسىي ئورۇننى ئىگىلەيدۇ . شۇنداقلا يەنە شائىرنىڭ ئۆز دەۋرىدىكى ئىجتىمائىي ، ئەخلاقىي مەسىلىلەرگە ئائىت ئىلغار قاراشلىرىمۇ بۇ مۇخەممەسلەردىن خېلى روشەن نامايەن بولۇپ تۇرىدۇ . بۇ مۇخەممەسلەردە يەنە ئۆز دەۋرىنىڭ بەزى ئىدىيىۋىي چەكلىمىلىكلىرى ، دىنىي مىستىك تىنىدىسىيەلەرمۇ مەلۇم دەرىجىدە ئۆز ئىپادىسىنى تاپقان ، بۇنداق تەرەپلىرىگە تەنقىدى مۇئامىلىدە بولۇشىمىز زۆرۈر .

* *

ئىشق ئوتى جانغا تۇشۇپ سەرسانە بولساڭ يادىدا ،
ۋەسلىنى ئىزلەپ يۈگۈرغىل قالماغىل بىر دالدىدا ،
ئاقىبەت يارغۇڭ قاشىغە ھېچ ۋەفا يوق قالدىدا ،
سەن ئەگەر بولساڭكى دەردمەند ، يىغلاغىل يار ئالدىدا ،
ئەرزۇ ھالىڭنى بەيان قىلغىلكى دىلدار ئالدىدا .

ئىگەسى يوق ئىت كەبى ئىگراپ يۈرۈسەڭ يىغلابان ،
چۈنكى بىتاقەت بولۇپ كويىدا يۈرسەڭ ئىزلەبان ،
باش قويۇپ ئاستا نەسىغە ئەيلەسەڭ ياشىڭ رەۋان ،
گەرچە رەھمەت ئەيلەبان ھالىڭنى سورسا ناگەھان ،
يالبارىپ سەجدە قىلىپ تورغىلكى غەففار ئالدىدا .

جانى بارمۇ يوقمۇ دەپ باشىڭ ئۇزە قىلسا گۇزەر ،
مۇرغى بىسمىلدەڭ ساڭا قالماي ھەياتلىقتىن ئەسەر ،
زۇلفىڭنىڭ بويى كېلىپ تەگسە دىماغىڭغە ئەگەر ،
كۆز ئۇچى بىرلە ئەگەر دىلبەر ساڭا قىلسا نەزەر ،
باش قويۇپ ئاستاغەغە تۇرغىلكى غەمخار ئالدىدا .

ئۆزىدىن ئۆزگە كىشى بىلمەس غەرىبنىڭ دەردىنى ،
يۇرەكنى زەردار بولۇپ ئىچىگە تولغان زەردىنى ،
تۇتىيا قىلسام كۆزۈمگە ئىزى باسقان گەردىنى ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف ، تاپقاندا مەردىنىڭ مەردىنى ،
ئەمدى بىلگىل قەدرىنى بولغىل خەبەردار ئالدىدا .

* *

دىلىمنىڭ سەھنەسىدە زىكرۇ فىكرىم مۇددەئا مەھبۇب ،
كۆڭۈلنىڭ قۇشلارىغە بولدى سەييات دىلرەبا مەھبۇب ،
غەرىبۇ ناتەۋان بىچارەغە پۇشتۇ پەناھ مەھبۇپ ،
زىھى دۇنيادە ھەجر ئەتتىڭ مېنى ، ئەي پادىشاھ ، مەھبۇب ،
ماڭا رەھىم ئەيلەبان يولۇڭغە سال ئەي رەھنەما مەھبۇب .

ھەمە ئىشق ئەھلىنىڭ جانىن ئالۇرغە مۇھتەزەر قىلساڭ ،
يولۇڭدا قەتئ ئېتەرگە مۇرغى بىسمىلدىن بەتەر قىلساڭ ،
ئۆزۈڭنىڭ شەۋقى بىرلەن داغۇ ھەسرەتتە كېتەر قىلساڭ ،
كۆزۈڭنىڭ ئۇجى بىرلە رەھىم ئەيلەپ بىر نەزەر قىلساڭ ،
سېنىڭ بۇ ئىلتىفاتىڭغە ئېرۇر مىڭ جان فىدا مەھبۇب .

قەدى شەمشادىڭە گۈلگۇن قەبالارنى كىيىپ تۇرساڭ ،
باشىڭدا تاجى زەررىن ، تەخت ئۆزرە ۋاقدا ئولتۇرساڭ ،
ئىكى شەھلا كۆزۈڭ كىرفىكلەرنى ئوق قىلىپ ئۇرساڭ ،
بەناگاھ رەھىم ئەيلەپ مەن غەرىبدىن بىر سۇئال سورساڭ ،
ھەمە دەردىم بەيان ئەيلەپ قىلۇرمەن سۆز ساڭا مەھبۇب .

ھەمىشە فۇرقەتىڭدە تولغانىپ ھەرگىز ياتالماسمەن ،
كۆيۈپ ھەجر ئوتىدا ئەخكەر بولۇپ ھىچ ئولتۇرالماسمەن ،
كېچەلەر ئۇيقۇسىز كۈندۈزدە بىئارام تۇرالماسمەن ،
سېنىڭدەك ئىككى ئالەم پادىشاھىنى تاپالماسمەن ،

سوراپ كەلسەم سېنىڭ يوق ھالىڭنز ئەي پادىشا مەھبۇب .

ساڭا ئاشىق كىشىگە تەخت بىرلەن تاج باغىشلاپسەن ،
ۋە لەيكىن ھاجەت ئېرمەس تەختۇ تاج غۇربەتتە تاشلاپسەن ،
گەدايىنىڭ گادايى ئەيلەبان كۆزىنى ياشلاپسەن ،
بۇ ئىشقۇ دەرد ـ ئەلەمنى رەھم ئەيلەپ ماڭا تاشلاپسەن ،
بۇ يەڭلىغ ئىلتىفاتىڭغە ساڭا مەن ئاشنا مەھبۇب .

سېنىڭ ھۇسنۇڭ زۇھۇرىدىن تۇشۇپ ھەر كىمگە سەۋداسى ،
بۇسەۋدالار بىلەن كەۋنەين بازاردا غەۋغاسى ،
بىرىسى ھور ، بىرى جەننەت ، بىرى دىدار دە ئۇاسى ،
جەمالىڭنى تەلەب قىلدىم فەقىر ئامى زەئىف ئاسى ،
گۇناھىم ئەفۇ ئېتىپ قىلغىل تىلەكىمنى ئەتا مەھبۇب ،

* * *

داغى فۇرقەت ئىچرە قالغان بارمۇ دەپ قىلساڭ خىتاب ،
ئاتەشى ھىجران ئارا كۆيۈپ قەنى بولغان كەباب ،
تاقەتى يوق ئىشق ئوتىدا بەرگەلى كىمدۇر جەۋاب ،
گەر بۇلۇتدىن سەن زۇھۇر ئەيلەپكى چىقساڭ ماھتاب ،
بۇجەھاندا بولماغاي سەندەك مۇزەييەن ئافتاب .

باغ ئارا گۇللار ئاچىلدى رەڭ بەرەڭ ھەر نەچچە خىل ،
ھۇسنۇڭ ئالدىدا ئۇيانۇر بولماساڭ ئاندىن بىھىل ،
سۇرخ گۇل بوي ئالدى سەندىن ئىزنى بەردىڭ « خۇب ئاچىل »
ئايۇكۇن جۇملە كەۋاكىب نۇرلارى بولغاي خىجىل ،
زەررەچە قالماس سېنىڭ ئالدىڭدا ، ئەي گۇل ماھىتاب .

ئاشىقى بىچارە مەن مەدھۇش ئولۇپ ئۆزدىن كېتىپ ،
ئۆزلۇكۇمنى بىلمەيىن ھۇشۇمنى سەۋداغە سېتىپ ،
ئەل ئاراسىدىن چىقىپ ئۆزۇمنى مەردلەرگە قاتىپ ،
سەن ئەگەر قىلساڭ تۇلۇئ ھۇسنۇڭنى ئەلگە كۆرسەتىپ ،
چەرخ ئۇرۇپ سەيكۇم ياشىمنى راھىڭە ئەيلەپ گۇلاب .

ئىشق ئۇتى تۇشكەن كىشى مەئشۇقىغە مايىل بولۇر ،
ئۆزگە بىرلەن ئىشى بولماس ئەمرىغە قايىل بولۇر ،
دىلبەرىنىڭ ئاي يۇزىنى كۆرگەلى سايىل بولۇر ،

ئايو كۈن جۇملە كەۋاكىپ نۇرلارى زايىل بولۇر ،
ھېچ زەمان زايىل ئەمەس نۇرۇڭ سېنىڭ ، ئەي ماھتاب .

ئەھلى ئاشىق كۆڭلىنى ھەردەم مۇجەللى ئەيلەسەڭ ،
ھەر گەدايىڭنىڭ گەدايى كەمبەغەللى ئەيلەسەڭ ،
ئەھلى تەختۇ تاج ئېتىپ ساھىب سەجەللى ئەيلەسەڭ ،
ئۇشبۇ ئالەم پۇر بولۇر گەر سەن تەجەللى ئەيلەسەڭ ،
جۇملە ئاشىقلارغە سەن قىلغىل جەمالىڭ بىھىجاب .

* *

ئىشقىدىن باشىڭدا سەۋدا بولسا سەردارىڭغە ئايت ،
غايىبۇ ھازىردا ياد ئەتكەن خەبەردارىڭغە ئايت ،
مىڭ بەلا باشىڭغە سالغان چەرخ رەفتارىڭغە ئايت ،
ئەي خىرەدەمەند ، بولسا دەردىڭ سەن بارىپ يارىڭغا ئايت ،
ساڭا بۇدەردۇ ئەلەم سالغۇچى جەببارىڭغە ئايت .

ھەجرىنىڭ سەھراسىدا ئۆزۈڭنى يالغۇز تېغلاساڭ ،
ۋادىئى فۇرقەت ئارا مېھنەتلەرىڭ قاتتىقلاساڭ ،
ھەر بەلا كۈلفەتنى سالسا ھىممەتىڭ پىششىغلاساڭ ،
ھېچ كىشى يەتمەس سېنىڭ فەريادىڭە كۆپ يىغلاساڭ ،
كۆز ياشىڭنى تۆھفە ئەيلەپ ئۇشبۇ دىلدارىڭغە ئايت .

ھەجرۇ فۇرقەت دەشتىدە يۈرگەن كىشىنىڭ باغرى خۇن ،
ئۆرتەنىپ فۇرقەت ئوتىدا ھەر زەمان ھالى زەبۇن ،
يار ۋەسلىغە يېتەلمەي ئەل ئارا يۈرگەي جۇنۇن ،
بۇ ياشىل ئەيۋانىنى ئەيلەپ مۇئەللەق بىسۇتۇن ،
جۇملەنى خەلق ئەيلەگەن رەھمانۇ سەتتارىڭغە ئايت .

ۋەھ سېنى قەتل ئەيلەگۈم دەپ ، يول ئۈزە تورغان ئېرۇر ،
ئۆزىنى رەھزەن قىلىپ پايلاقدا ئولتۇرغان ئېرۇر ،
قىن ئىچىدىن قېلىچىن قان رەڭگى سۇغۇرغان ئېرۇر .
ئىشقىڭنىڭ خەنجەرلەرىن باغرىڭغە ئول ئورغان ئېرۇر ،
بى جەراھەت كۆپ زەئىف قىلغۇچى خۇنخارىڭغە ئايت .

ئاغزىدۇر غۇنچە مەسەللىك لەئل يەڭلىغدۇر لەبى ،
زۇلف مۇشكىنىغە چۈن بەردى خىراج يەلدا شەبى ،

شەككەر ئەفشاندۇر سۆزى جەمشىدى مەجلىس مەشرەبى ،
ھۇسنى باغىدا تۇرۇپدۇر سۇرخ گۇل غۇنچە كەبى ،
سايرابان بۇلبۇل كەبى سولتانى گۇلزارىڭغە ئايت .

* *

ساڭا يەتمەك ئەمەس مۇمكىن كېچە كۈندۈز قىلىپ تائەت ،
ۋە لېكىن تاپماق ئامال قىلسا ياد ھەر لەھزە ھەر سائەت ،
تەشەككۇر ئەيلەبان مىھنەت بەلاغە ئەيلەسە تاقەت ،
سېنىڭ لەئلى لەبىڭدىن ئالسا ئاشىق زەررەچە راھەت ،
سەمەرقەندۇ بۇخارادا بۇئاشىقغە نېمە ھاجەت .

كىشىنى ئىنقىياد ئەتتىڭ سېنىڭ ھەردەم خۇزۇئىڭغە ،
دىلىنى ئېرتىبات ئەتتىڭ ئۆزۈڭ ساڭا خۇشۇئىڭغە ،
ئەجەل سەيدىنى دام ئەتتىڭ ساڭا يانماق رۇجۇئىڭغە ،
ئىكى زۇلفىڭنى شام ئەتتىڭ سېنىڭ سۇبھى تۇلۇ ئىڭغە ،
سېنىڭ بۇ سۇبھى شامىڭغە نە شەمسۇ نە قەمەر ھاجەت .

سېنىڭ ھەرلەھزە زىكرىڭ بارچە ئاشىقنىڭ ياراغدۇر ،
ۋەلى ھۇسنۇ جەمالىڭ بارچەنىڭ كۆزى قاراغدۇر ،
نەزەر رەھمەت بىلەن باقساڭ تەمام دەردنىڭ فەراغدۇر ،
سېنىڭ ئىككى كۆزۈڭ ئىككى جەھاننىڭكى چەراغدۇر ،
بۇ يەڭلىغ كۆزلەرىڭغە ئەي ھەبىب ، نە سۇرمەلەر ھاجەت .

سېنىڭ ھەجرىڭ ئوتى تەگكەچ ماڭا قىلدى ئەجەب تەئسىر ،
فىراقدىن ئۆزگە يوق دەردىم ۋۇقۇئىغە كەلمەدى تەدبىر ،
يۇرۇپمەن چارە تاپماي بارچە كارىم ئەجز ئىلە تەقسىر ،
ئىكى قاشىڭنى قەۋس ئەتتىڭ ھەمە ناۋەكلەرىڭنى تىير ،
ماڭا گەر بىر نەزەر ئەتسەڭ نە ئوقۇ نە كەمان ھاجەت .

ئۆزۈڭنى خالى تۇتكىم بىمۇھەببەتلەردىن ئايرىلغىل ،
يۇمۇپ زاھىر كۆزۈڭنى زىندە دىلغە ھەمنىشىن بولغىل ،
بارىپ ئەھلى قەنائەت كۇلبەسىدە چىللە ئولتۇرغىل ،
ئايا ئامى زەئىف ، يارىڭ ۋىسالىن كۆپ تەلەپ قىلغىل ،
كى يارغە ۋەسل گەر بولساڭ نە بۇ ھاجەت ، نە ئۇ ھاجەت .

ئۇيغۇر كتاب نۇر يېكتى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نۇرسى

* *

قىلما هەرگىز كىزبگويۇ نان جۇيان بىرلەن بەهس ،
زاهىرى ئىنسان ، ئىچى جىن ، قەۋمى شەيتان بىرلە بەهس ،
ئۆزى هاسىد ، خۇيى فاسىد ، زىشتە خۇبان بىرلە بەهس ،
ئەي بەرادەر ، ئاقىل ئېر سەك قىلما نادان بىرلە بەهس ،
بىهۇدە زىهىنىڭنى بۇزما ، قىلما نادان بىرلە بەهس .

ياخشى دانانىك سۆزى كەلگەن بەلانى ياندۇرا ،
جىن شەياتىن قەۋمىنىك تەدبىرلەرنى سىندۇرا ،
كىم سەئادەت ئەهلىدۇر دانا قاشىدا ئولتۇرا ،
هەر نەچە مۇشكىل سۇئالىك بولسا دانادىن سورا ،
مەقسەدىڭگە يەتمەگەيسەن قىلما نادان بىرلە بەهس .

ئاقىلۇ دانا قاشىغە كىمكى ناداندۇر كېلۇر ،
كۆڭلىدە مەقسەد مەرامى هەرنە بولسا دېيىلۇر ،
هاجەتىن ئەيلەپ رەۋا هەرنە مۇرادىن بېرىلۇر ،
ئەقلۇ فەهمۇ دانىشىڭنى ئاقىلۇ دانا بىلۇر ،
بىلمەگەي قەدرىڭنى هەرگىز قىلما نادان بىرلە بەهس .

تاپماغاي كۆڭلۇك ئاسايىش ئۆيدە بەد گۇيان بىلەن ،
سۇرەتى ئىنسان ، خۇيى بەد ، زەهرلىك چايان بىلەن ،
تەك بەرابەر سۇهبەتى دوۋزەخدە ئولتۇرغان بىلەن ،
قىلماغىل هەرگىز ئارايىش جاهىلۇ نادان بىلەن ،
جاهىلان مىسلى قارا تاش ، قىلما نادان بىرلە بەهس .

سەن ئۆزۈڭنى تازا تۇتقىل پاكىزە بول ، ئەي يىگىت ،
ماۋۇ مەن بىرلە هەسەد شەهرىنى بۇزغىلۇ يىقىت ،
بولسا جاهىللىق دىلىڭنىك مەركەزىدە ئانى تىت ،
سەن ئەگەر بولساڭكى ئاقىل بۇ نەسهەتنى ئىشىت ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف ، هىچ قىلما نادان بىرلە بەهس .

* *

كۆزۈمدىن ياش رەۋان بولماق جىگەر خۇنباريدىن بائىس ،

باشىم سەۋداسىنى سورىساڭ كۆزى خۇماردىن بائىس ،
ماڭا فۇرقەت ئوتىن سالغان پەرى ئەييارىدىن بائىس ،
مېنىڭ بۇ ئىشقى سەۋدايىم ئېرۇركىم يارىدىن بائىس ،
ۋەلې شايەدكى بولغاي بۇ ماڭا جەببارىدىن بائىس .

كۆڭۈل تەختىنى پاك ئەيلەپ غۇبارىدىن قىلمادىم فەرھىز ،
جىھاد ئەيلەپ رىيازەت سەھنەسىنى قىلمادىم خۇنرىز ،
ۋىسالىغە يېتەلمەي يولدا قالدىم ، بولمادىم شەبخىز ،
مېنىڭ مەجنۇنلۇغۇمنى ، ئاھ ، نېتەي بىلمەس كىشى ھەرگىز ،
بەسى بىمارلىقىم بولغاي پەرى رۇخسارىدىن بائىس .

ماڭا فەزلى كەرەم ئەيلەپ دۇرى رەھمەتنى ئىبەرسەڭ ،
باشىم ياستۇقى غەفلەتىدە ئىنايەت بىرلە كۆتەرسەڭ ،
يامانلاردىن مېنى ئايرىپ نىكۇكارلار ساري تەزسەڭ ،
مېنىڭدەك ئاسى قۇلغە ، ساقىيا ، بىر جۇرئە مەي بەرسەڭ ،
بولۇر مەنسۇر ھەللاجدەك مەجالىس دارىدىن بائىس .

كىشى چىن بولسە ئاشىق خاكپايىن كۆزگە سۈرتۈرلەر ،
يولىدا خەس ـ تىكەن بولسە ساقالۇ يۈزدە تۈرتۈرلەر ،
لىباسىغە قاراپ ئىشان ـ خۇجام دەر باتىنى كورلەر ،
ۋەلې تەلبە جۇنۇنۇمغە خەلايىق تەئنە ئايتۇرلەر ،
مېنىڭ سەۋدايى مەجنۇنۇم ئېرۇر دىلدارىدىن بائىس .

ئايا ئاسى يىراق بولما ھەمىشە ياخشى رەھبەردىن ،
قولۇڭغە كەلتۈرۈر بىر كۈن بەھاسىز دۇررۇ گەۋھەردىن ،
سېنى نۇر بىرلە تولدۇرغاي قىلىپ قەلبىڭنى جەۋھەردىن ،
ئايا ئامى زەئىف ، يىغلاپ ئۇمىدىڭ ئۈزمە دىلبەردىن ،
ئەگەر بولساڭ كېچە بىدار ئېرور دىدارىدىن بائىس .

* *

كىشىنىڭ بولسا ئىشقى ھەر زەمان دەردى ئۇنىڭ ئارتتى ،
فىراقۇ ھەجر ئوتىنىڭ شۇئلەسىن ھەرلەھزە ئۇلغارتتى ،
مۇھەببەت تونۇرىدا نان كەبى يۈزىنى سارغارتتى ،
زىلەيخا يۇسۇفۇم دەپ يىغلابان كۆپ ئىشقلار تارتتى ،
يۇسۇف بولدى زىلەيخاغە يەنە ئىشق ئوتىدا ۋارىس .

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش

هەمە ئەھلى مۇھەببەتنىڭ هەمىشە باغرى سەدپارە،
قاچىپ ئالەم ئېلدىن تاغۇ چۆللەر ئىچرە بىچارە،
دەۋام مەئشۇقىنىڭ زىكرى بىلەن قەلبى بولۇپ يارە،
چۇ لەيلى ئىشتىياقى ئىچرە مەجنۇن بولدى ئەۋۋارە،
يەنە فەرھاد ئىلە شىرىن بولارغە مۇددەئا ۋارىس.

يۇرەكنىڭ داغىنى ئاشىق چۇ داغى لالەلەر قىلدى،
كى ئىستەپ مەئشۇقىنى كۆز ياشىنى ژالەلەر قىلدى،
بەيابانىنى كېزىپ چۆللەر ئىچىدە ۋالەلەر قىلدى،
كى گۇلنىڭ ئىشقىدە بۇلبۇل سەھەردە نالەلەر قىلدى،
كى ۋامىق بىرلە ئۇزرا هەم ئىدى ئىشق ئوتىدا ۋارىس

ئەگەر سەن مەرد ئاشىقسەن مۇھەببەتغە سەبەب قىلغىل،
مۇھەببەت ئەھلىنى كۆرسەڭ ئىزىنى بۇسە لەب قىلغىل
ئۇلارنىڭ خىزمەتىنى جانۇ دىلدىن روزى ـ شەب قىلغىل،
ئەگەر سەن ئاقىلى بولساڭ بۇ ئىشق ئۇتىن تەلەب قىلغىل،
ئۇلارنىڭ خاكپايىن كۆزىگە قىل توتىيا ۋارىس.

ئاياتالىب، دىلىگدە بولسە مەتلۇب ۋەسلىنىڭ شەۋقى،
زىيادە ئەيلەگىل شامۇ سەھەردە زىكرىنىڭ زەۋقى،
يىراق تۇتقىل باشىگدىن بۇ رەبات غەفلەتلى ياستۇقى،
ئايا ئامى زەئىف، گەر سەندە بولسا زەررەچە ئىشقى،
ئۆزۈگگە بىل غەنىمەت ئىشق ئوتى دەردگە دەۋا ۋارىس.

* *

يېتەرمەن دەپ ۋىسالىگغە كىشىكىم بولسا جۇيانە،
ئىچىپ جامى مۇھەببەتتىن ئۆزىنى قىلسا مەستانە،
يولۇگدا جان فىدا ئەيلەپ كۆزىنىڭ ياشى دۇردانە،
سېنى ئىزلەپ ئەگەر بولسا كىشى كويۇگدا دىۋانە،
غەرىب قىلغىل بۇ مەجنۇننىيۇ قىلما غەيرىگە مۇھتاج.

بەلالار تاشلارى ياغسە باشىغە بولسا بول قايىل،
قەزاغە رازى سەبر ئەتسە بەلاغە بولماسا زايىل،
مۇشەققەت رەنجۇ مېھنەتتىن جانىنى ئالسا ئەرزائىل،
سېنىڭ هەجرۇ فىراقىگدا كى جانىنى بەرسە ئول سائىل،

جەمالىڭنى نەسىب قىلغىلۇ قىلما غەيرىگە مۇھتاج .

سېنىڭ شەۋقىڭ ئوتى ئۆرتەب كۆيەر بۇ ئوستىخان تىرناق ،
خەلايىقلار مەلامەتىنى ساچار باشىم ئۆزە تۇپراق ،
ئەزەل كۇندە يازىلمىش ئىشق ئېلىنىڭ يۇزى سارغارماق ،
ئۆزۈڭ مەئشۇق ، مەن ئاشىق ، سېنى كۆرمەككە مەن مۇشتاق ،
ۋىسالىڭنى تەلەب قىلدىمۇ قىلما غەيرىگە مۇھتاج .

ئەزەلدە تالىئىم شۇممۇ ، دىلىمدە غەيرىدىن زەڭدۇر ،
ئېرۇر سەن ئۆزۈڭ غەمخار كەرەملىك رەھمەتلىك كەڭدۇر ،
نە قىلسام سەندە قۇدرەت بار ئۆزۈڭنىڭ خاھىشى ئەركىڭدۇر ،
مېنىڭ ئەسلىم سىياھ سەڭدۇر رىيا قانى بىلە رەڭدۇر ،
كى ھەجرىڭدە بۇ ھال تەڭدۇرۇ قىلما غەيرىگە مۇھتاج .

ھەقىر ئاسى قۇلۇڭدۇرمەن كۆرەرمەنمۇ جەمالىڭنى ،
قىلۇرلەر ئارزۇ شەھلەر بۇ ھۇسنى با كەمالىڭنى ،
كىشى كۆرگەن ئەمەستۇر ھېچ قاچان ھەرگىز ۋىسالىڭنى ،
فەقىر ئامى زەئىف ئاسى تەلەب قىلدىم ۋىسالىڭنى ،
كى دىدارىڭ نەسىب قىلغىلۇ قىلما غەيرىگە مۇھتاج .

* *

ئايا رەھبەر ، يولۇڭغا سال مېنى ، سالما جەفانى ھېچ ،
كىشىگە قىلغانى يوقتۇر بۇ زال غەددار ۋەفانى ھېچ ،
جەفاسى كۆپ ئېرۇر ئەمما ۋەفا قىلماس بۇ فانى ھېچ ،
ئايا دىلبەر ، بۇ دەردىمغە تاپالمادىم دەۋانى ھېچ ،
كى بىمارۇ زەئىف بولدۇم ، تاپالمادىم تەۋانى ھېچ .

خەيالى ئۆزگە بولغاچ ماڭا ئۆزگە كويى كەلتۇردى ،
مېنى تاشلاپ نەزەر قىلماي بۆلەككە رويى كەلتۇردى ،
ھەمە ئاشقلەرنىڭ رەھىم ئېتىپ خۇش خۇيى كەلتۇردى ،
سەھەر ۋەقتى شەمالى زۇلفىڭنى بۇيى كەلتۇردى ،
مۇئەتتەر بولدى ئالەم بولمادى ماڭا نىشانى ھېچ .

ئەجەب قالدىم بىزا ئەتسىز قولۇمدا قالمادى رەختىم ،
ئەمەل قىلماقغە پول تاپماسقە بەرزەخ بولدى دىل سەختىم ،
قېرىلىق كەلدى قىستاپ ، كەتتى ياشلىق ، كەتتى ئۇز ۋەقتىم ،

ئۇيغۇر كىتاب تورىبىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورىسى

چۇ. دەر گاھىڭدا ئاسمەن ۋەيا قارامدۇر بەختىم،
ۋە ياكى تالئىم چەپمۇ بىلەلمەي بۇ بەلانى ھېچ

ھەرامۇ شۇبھەنى ئىزلەپ ھەلال ئەمۋالىمە قاتتىم،
غەرىب، ئاجىز، يەتىملەرنى ھەمىشە زار يىغلاتتىم،
ئالسپ پۇل ـ مالىنى ناھەق، خەلايىقلارنى قاخشاتتىم،
سېنىڭ ھەجرۇ فىراقىڭدا بەسى غەم لاينغە پاتتىم،
ساڭا بىر ۋەسل بولماقغە تاپالمادىم زەمانى ھېچ.

سېنىڭ ھەجرىڭ ئوتىدا باغرىنى داغ ئەيلەدى لالە،
قىزىلگۈل ئىشقىدە بۇلبۇل چەمەنده ئەيلەدى نالە،
يۇرۇدى لەيلى دەپ مەجنۇن بەيابياندا قىلىپ ژالە،
سەھەردە نالەلەر ئەيلەپ كۆزۈمنىڭ ياشىنى ژالە،
كى دىيدارىڭنى كۆرمەككە تاپالمادىم مەكانى ھېچ.

سەفەر گە كارۋان يۇرسە قاراقچى توسماقىدۇر رەسم،
نۇقۇدىنى ئېلىپ تاراج قىلماقغە قىلۇرلەر ئەزىم،
بىلۇرلەر كارۋانلار ۋەسلىغە يەتمەسلىكىنى جەزىم،
سېنى ئىزلەپ يولۇڭ چىقسام مېنى قەسد ئەيلەگەيلەر خەسم،
بۇ دۇشمەندىن خەلاس قىل دەپ قىلالمادىم دۇئانى ھېچ.

* *

زاھىدا، گۇشەنشىن بول، قىل تەلەب مەي بىر قەدەھ،
تەشنەلەرغە ھەمنىشىن بول سۇنسۇ دەپ مەي بىر قەدەھ،
بولۇبان ساقى ماڭا سۇن، تاتسۇ دەپ مەي بىر قەدەھ،
ساقىيا دەۋر ئەيلەبان بەرگىل ماڭا مەي بىر قەدەھ،
يۇز تۇمەن ناز ئەيلەبان بەرگىل ماڭا مەي بىر قەدەھ.

مەي ئىچەرگە لايىق ئولماس كەچمەگۇنچە جانىدىن،
تاپماسا ۋەھدەت مەيىنىڭ جامىنى دۇر كانىدىن،
قاتماغۇنچە باقى قىللاھغە ئۆزىنى فانىدىن،
ھېچ زەمان مەھجور ئەمەس مەي يارىنىڭ مەيخانىدىن،
ئاقىلى بولساڭ تىلەگىل ياردىن مەي بىر قەدەھ.

ناگەھان مەيخانە ئىچرە كىرسە ئىشقى جۇش ئېتىپ،
يارىنىڭ ئەكسىنى مەيدە كۆرسە كۆڭلىن خۇش ئېتىپ،

رەقىس ئورۇپ قىلسا سەمائىنى ئۆزىنى مەدھۇش ئېتىپ ،
ھەر كىشى قەتىرە سۈمۈرسە ئۇشبۇ مەيدىن نۇش ئېتىپ ،
جامى جەمشىددەك بولۇر ، ئالدىدا ئالەم بىر قەدەھ .

ئەي ھەقىر ئاسى ، ئۆزۈڭنى پەست توتقىلۇ ئېگىل ،
ھەم ئەزەلدە قىسمەت ئولغان رىزقۇ روزىڭنى يېگىل ،
سەرنەۋىشت قەلەم يازىلمىش رازى بول ، شۇكرى دېگىل ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف ، سەن يارىدىن مەي تىلەگىل ،
ناگاھان رەھىم ئەيلەبان بەرگەي ساڭا مەي بىر قەدەھ .

* *

رەۋاق ئۇستىدە خوبلار تىزغان ئالما ئوخشا قىلئەلۋاھ ،
تۇرۇر ھۇسنۇ جەمالىڭ تەخت ئۆزە مەغزى قىزىل تۇففاھ ،
خۇن ئالۇدە يۈرەكسىم نەشتەرىن ئۇرغان كەبى جەرراھ ،
مېنىڭدەك ئامى قۇلنىڭ قەلبىنى گەشت ئەيلە ، يا فەتتاھ ،
ئەگەر سەن فەتھ قىلساڭ ھاجەت ئېرمەستۇر ئاڭا مىفتاھ .

مۇھەببەتلىك كىشىنىڭ چىھرەسى گۈلفام يەڭلىغدۇر ،
تاپىپ ۋەھدەت مەيدىن قول سۇنۇپ ئاشام يەڭلىغدۇر ،
شەبى قەدرى بىلىپ ھەر كېچەنى ئەييام يەڭلىغدۇر ،
مېنىڭدەك ئاسىغە دائىم بۇ ئالەم شام يەڭلىغدۇر ،
بۇ شام ۋەقتىنى تەبدىل ئەيلەبان قىلغىل ماڭا ئىسباھ .

ئايا تامىئ ، تەمەئ بىرلەن نىياز ئىزلەپ مۇرىد ئالدىڭ ،
بېرىپ ئېر شاد تەزۇر زەنجىرىنى بوينىغە سالدىڭ ،
دىلىڭدە فىكرۇ دۇنيا شەيخلىقنىڭ كۇسنى چالدىڭ ،
ئايا ئامى زەئىف ، زۇلمەت ئىچىندە زەڭ ئولۇپ قالدىڭ ،
كى ئىسباھدا قىيام ئەيلەپ مۇھەييا ئەيلەگىل مىسباھ .

* *

ھېچ مەھەلدە قىلمادىم بىر ياخشىلىق ئىشنى سەرىھ
ھەرنە ئىش قىلسام رىيالىغ بولدى ، بولماسدىن سەھىھ ،
ھەر كىشى ماڭا يولۇقسا كۆڭلىنى قىلدىم جەرىھ ،
ھېچ ئەمەلدە بولماغاي دۇنيادا مەن يەڭلىغ قەبىھ ،

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى
www.uyghurkitap.com

ھەرنە سۆز قىلسام ئانىڭدا بولماغاي زەررە مەلھە،

ناگەھان ئالساڭ مۇھەببەت جامىدىن بىر زەررە بۇي،
ئۇچراسە ئەھلى مۇھەببەت قىل ئۇلارغە ياخشى خۇي،
زار يىغلاپ ھەر سەھەر ئاستانەغە باشىڭنى قوي،
ھەر جامالىنى نەسىب قىلسا ماڭا ئول ماھروي،
بىر نەزەر قىلساڭ ئاڭا باتىن كۆزۈڭ بولغاي سەرىھ.

ئەي ھەقىر ئاسى، بىلۇرسەن ئىشلارىڭ رەسۋا تۇرۇر،
بىئەمەل يۇرۇپ تەھى دەست شەيخلىق دەئۋا تۇرۇر،
خانىقاھ ئىچرە رىيا ھۇ ـ ھۇ دەبان غەۋغا تۇرۇر،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف، باتىن كۆزۈڭ ئەئما تۇرۇر،
قالماغىل بۇ يولدا يىغلاپ، تىلەگىل ھەقدىن سەبەھ.

* *

كېزىپ سەھرايى ـ سەھرايى ھەيا شەيخ، غەنى فاسىقنى كۆرسە تەئزىم ئەيلەپ،
ھەمىشە نەفس ئىشىغە موبتەلا شەيخ، ھەرام مالنى ئالىپ قىلۇر دۇئا شەيخ.

دېگەي جاھىل ئاۋامغە «مەرھەبا» شەيخ، مۇھەببەت ئەھلى كەلسە يۇز ئۆگۈرگەي،
بولۇپ پەيدا بۇ ئان بىر خۇدنەما شەيخ، زەھەرلىك نەشتەرىن ھەردەم تۇگۈرگەي،
تىلىدا زىكرى ئايتۇر، دىل رىيا شەيخ. زىيافەتخانەدىن تاشقارى سۇرگەي،
تېخى سائىل كەبى سەھرادا يۇرگەي،
مۇھەببەت ئەھلىغە ھەرگىز قاتىلماس، فەقرنى تونۇماس يۇزى قارا شەيخ.

تەرىقەت ئەھلىنىڭ فېئلىنى قىلماس، قىلىپ ئادەت ئۆزىگە جۇرم پىشە،
رىيا تەلقىن ئوقۇب ئاغزى باسلماس، ئۇرۇپ تەقۋا دەرەختىن شاخىغە تىشە،
فەقىر دەرۋىشنى كۆرسە كۆزگە ئىلماس، يېمەك ـ ئىچمەك بىلەن ھەر يازۇقىشە،
بولۇپ جاھىل غەنىغە ئاشنا شەيخ. غەنى مۇرىدىنى ئىستەر ھەمىشە،
تەمەئ ئەيلەپ نىياز نەفسى بەلا شەيخ.

بەسى رەۋشەن تۇتار كۆپ زۇلەمانى، ئاڭا ھەمراھ ئېرۇر دىۋ بىرلە شەيتان،
ئۆزىگە رام قىلىپ توپ جۇھەلانى، قىلور كۆز ياشىنى خەلق ئىچرە سەيلان،
خەلىفە ئات قويۇپ ئەھلى ھەۋانى، بۇ قىلغان شەيخلىق دەئۋاسى يالغان،
بەسى دۇشمەن تۇتار خۇپ ئۇلەمانى قويۇپ سەھرا ئۆزە خەلىفە ئەئوان،
يېقىن بىلگىل ئېرۇر ئەھلى ھەۋا شەيخ. دەلالەت نەزر قىلماقغە گەدا شەيخ.

ھەرام مەنئى قىلىقنى ئەجرىم ئەيلەپ،
بۇ دۇنيالىق ئىشنى سەرجەم ئەيلەپ،
سۇفىلىقنىڭ يولىنى بەرھەم ئەيلەپ،

زەنۇ فەرزەندىغە رىغبەت قىلىبان ،
غەنىلەرغە دەۋام ئىززەت قىلىبان ،
مۇھەببەت ئەھلىدىن نەفرەت قىلىبان ،
سۇفى جاھىل بىلەن سۇھبەت قىلىبان ،
قىلۇر ئوتراسىدا رەقسۇ سەما شەيخ .

شەرىئەتنىڭ يولىغە قىل ئىتائەت ،
تەرىقەتنىڭ يولىدا قىل رىيازەت ،
ھەقىقەت مەئرىفەتنى قىل ئىجابەت ،
ئەگەر سەن شەيخ بولساڭ قىل قەنائەت ،
بارىپ بىر گۇشەدە قىلغىل دۇئا شەيخ .

كېچە ـ سەھەر تەرەفتە بولسا قايىم ،
بىلىپ ماھى شەرەفدە بولسا سايىم ،
دېسە ئەھلى سۇلۇكنى : ئاشنا ئىم ،
كىشى خالىس ئىبادەت قىلسا دائىم ،
بولۇر ئول ئادەمى ھەم بىرىيا شەيخ .

ھەمىشە ئىشق ئوتىدىن سەن قۇتۇلما ،
ھاۋاۋۇ نەفس دامىغە تۇتۇلما ،
ۋەلىكىن نامۇراد بولغىلۇ تولما ،
ئايا ئامى زەئىف ، سەن شەيخ بولما ،
ئوقۇپ دەرسگاھدا بولغىل پارسا شەيخ .

* *

يۈرەك باغرىمنى ئۆرتەپ ئىشقىڭ ئوتى ئەيلەدى مەتبۇخ ،
نېتەيكىم ئەقلۇ ھۇشۇم قالمادى ، زىھنىم بولۇپ مەنسۇخ ،
چەمەندە نالە قىلسام ھالىمە ھېچ باقمادى گۇلرۇخ ،
ئەجەب مەن تۇلنى ھەيران ئەيلەدى ئول ماھىتابان رۇخ ،
نەزەر قىلماي ماڭا بىر قىلدى دائىم ئۆزگەگە دىل شوخ .

چەمەنلەر ئىچرە كۆردۈم ھەر بەھاردا بىر ئەجىب گۇلنى ،
چۇ گۇلنىڭ ئىشقىدا زار ئەيلەبان سايراتتى بۇلبۇلنى ،
لەبى غۇنچە مەسەللىك ئاغزىغە ئەيلەڭ مىسال نۆلنى ،
زىھى دەرماندا قىلدى ھەجر ئوتى مەندەك غەرىپ قۇلنى ،
كى يۈزمىڭ ناز بىرلە يۈز ئۆگۈردى نازەنىن گۇلرۇخ .

جەمالىن ئەلگە كۆرسەتكەچ يول ئۇستىدىن گۈزەر قىلسە ،
ھەمە ئاشىقلىرىنىڭ باغرىنى خۇنى جىگەر قىلسە ،
ياپىپ ئاي يۈزىنى كاكۇللارى بەدرى قەمەر قىلسە ،
يۈزىدىن پەردەنى گەر رەفئ ئېتىپ ماڭا نەزەر قىلسە ،
بولۇپ بىھۇش قالۇرمەن ئەزجەلىلۇ ھۇسنِ ئان گۇلرۇخ .

چۇ باغرىم داغلارىنى ھەمچۇ داغۇ لالەلەر قىلسام ،
كۆزۈمنىڭ ياشلارىنى ھەر سەھەردە ژالەلەر قىلسام ،
بولۇپ مەجنۇن كەبى چۆللەر ئىچىندە ۋالەلەر قىلسام ،

سەھەر بۇلبۇل كەبى سايراپ چەمەندە نالەلەر قىلسام ،
بۇ فەريادۇ فىغانىمغە ھەنۇز رەھىم ئەتمەدى گۈلرۇخ .

ئايا ئامى ، خەتالىق ئىشلارىم يادىڭغە كەلتۈرگىل ،
قىلىپ تەۋبە نەدامەت بۇ ياماڼ نەفسىڭنى ئۆلتۈرگىل ،
ئۈمىد ئۈزمە ۋەلى خەۋفۇ رىجا ئوتراسىدا تورغىل ،
ئايا ئامى زەئىف ، بولبۇل كەبى نالان قىلىپ يۈرگىل ،
ساڭا شايەدكى رەھىم ئەيلەپ نەزەر قىلغاي ئوشۇل گۈلرۇخ .

* *

قاچان بولغاي ۋىسالىڭ ، خەستە كۆڭلۈم غەم بىلەن ناشاد ،
سەھەرلەر ناله ئەلەپ ھەركىچە ھالىمنى قىلدىم داد ،
بەناگاھ رەھىم ئېتەرمۇ ساچى سۈنبۇل قەدى شەمشاد ،
كېچە ـ كۈندۈز سېنىڭ ئىشقىڭ ئوتىدا ئەيلەدىم فەرياد ،
ھەمە ئىسيان ئىلە ئەخلاقى بەددىن قىل مېنى ئازاد .

ئىشتۈر جۈملە جانلار ھەر زەمان قىلغان فىغانىمنى ،
قۇرۇتۇپ قىلدى قاخشال ھەجر ئوتى بۇ ئوستىخانىمنى ،
ئەجەب مەجرۇھلار قىلدى بۇ جسمى ناتەۋانىمنى ،
زەھى ھۇسنۇڭ سېنىڭ كۆپ ئۆرتەدى بۇخەستە جانىمنى .
تەئەججۇب ئەيلەبان ھۇسنۇڭغە قىلغايلار ھەمە فەرياد .

ئانىڭ لەئلى لەبىنىڭ ھەجر ئوتى باغرىمنى قىلدى خۇن ،
ۋە لېكىن ئاي يۈزىدە خالۇخەت قىلدى مېنى مەجنۇن ،
تېگىپ ناۋەك ئوقى مېھراب قاشى قەددىمنى قىلدى نۇن ،
كىشى گەر بولسا ئاشىق ئەيلەسۇن كۆز ياشىنى جەيھۇن ،
ئوشۇل تاش لەئل ئاتاندى كۆز ياشىن قان ئاقىزىپ فەرھاد .

يېتەرمەنمۇ ۋىسالىڭغە بۇ نەفسىمنىڭ كۆزىن ئويسام ،
مەيۇ جامۇ مۇھەببەت بادەسىدىن نۇش ئېتىپ تويسام ،
رىيازەت خەنجەرىدە نەفس ئىلە شەيتانىنى ھەم سويسام ،
سېنى تاپماق ئۈچۈن ئىزلەپ يولۇڭغەمەن قەدەم قويسام ،
يولۇمغە دام قويۇپتۇر نەفسۇ شەيتان بۇ ئىكى سەييياد .

سېنىڭ ئىشقىڭ ئوتى تۇشكەن كىشىنىڭ كۆڭلى نالاندۇر ،
سۆزى شىرىن ، ئۆزى مۇڭلۇغ ھەمىشە كۆزى گىرياندۇر ،
ۋە لېكىن دىلبەرنىڭ زىكرى بىرلە باغرى بىرياندۇر ،
سېنىڭ ھەجرۇ فىراقىدا مېنىڭ كۆڭلۇم بەيابياندۇر ،
ۋىسالىڭ چەشمىدىن غەرقاب ئېتىپ كۆڭلۇمنى قىل ئاباد .

دىلىدە ھەر مۇرادىڭ ، ھەرنە مەقسەد بولسا ئەسرارىڭ ،
بىلۇر ئەلبەتتە زاھىردە كۆڭۈلدە ئويلىغان كارىڭ ،
ئۆزىدۇر غايىبۇ ھازىردا ياد ئەتسەڭ خەبەردارىڭ ،
ئۆزى ۋەئدە قىلىپتۇر « مېنى ياد ئەت مەن سېنىڭ يارىڭ » ،
ۋەفا ئەلبەتتە قىلغاي ۋەئدىنغە ، ھەر لەھزە قىلساڭ ياد .

ئۆزۈڭنىڭ ۋەسلىغە يەتكۇر ، ۋەلې ھىجران فىراق ئەتمە ،
ئۆزۈڭنىڭ ئىشق ئوتىن سالغىل ، بۆلەككە ئىشتىياق ئەتمە ،
بەسى ئىشقىڭدا كۆيدۇرگىل ، تامۇغدا ئىھتىراق ئەتمە ،
فەقىرئامى زەئىفنى رەھمەتىڭدىن سەن يىراق ئەتمە ،
جەمئى ياخشى ئەئمالىن قەبۇل قىل ، قىلماغىل بەرباد .

* *

كۆڭۈلدە ھەر مۇددەئا دىلدار كەبى ئېرمەس لەزىز ،
ھاسىل ئولسا مەقسەدى دىدار كەبى ئېرمەس لەزىز ،
ئۆزگە تەقۋا كېچەدە بىدار كەبى ئېرمەس لەزىز ،
ھېچ نېمە كەۋنەيىن ئىچرە يار كەبى ئېرمەس لەزىز ،
لېك ئانىڭ لەئلى لەبىدەك ھېچ لەبى ئېرمەس لەزىز .

ھەجر دەشتىدە يۈرۈپمەن ھېچ ئىشىم تاپماي رىۋاج ،
قايدا بارغۇم قايدا كەلگۈم ، ۋەسل ئولۇرغە يوق ئىلاج ،
ئۇرغان ئاھىمدىن يۈزۈمگە يۈردى ھەردەم دۇدى كاج ،
مىسرىنىڭ قەندى ئانىڭ لەبىغە بەردىكىم خىراج
گۈلدەك ئاغزىنىڭ سۇيىدەك ھېچ سۇيى ئېرمەس لەزىز .

ئۇدۇ ئەنبەر ، ئەترۇ زەئفەرلەرنى تەۋسىف ئەيلەمە ،
يارنىڭ ۋەسلىنى قىلغىل ، ئۆزگە تەسنىف ئەيلەمە ،
ئىشق ئوتىنى كۆرمە ئاسان بەلكى تەخفىف ئەيلەمە ،
سەن تاتار بىرلە خوتەن مۇشكىنى تەئرىف ئەيلەمە ،

ئۇيغۇر كىتاب تورى يىڭى
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى تورى

يارنىڭ زۇلفى بۇيىدەك ھېچ بۇيى ئېرمەس لەزىز .

كۆڭلى ئىچرە ئىشقى يوقلار ئۇرسە تەپسە يىغلاماس ،
نام دىلبەر زىكرىنى تەلقىن قىلسە ئاڭلاماس ،
كىم مۇھەببەت ئەھلىدۇر غەفلەتلى جايدا ئۇخلاماس ،
ئۆزگەدىن شۇنى سۇخەن قىلسە قۇلاقىڭ تىڭلاماس ،
يارنىڭ قىلغان سۆزىدەك ھېچ سۆزى ئېرمەس لەزىز .

لەيلەتۇل ـ قەدرى بىلىپ ئىگراپ يۇرۇسەم ھەر شەبى ،
يوق ئەجەب تاپسام كۆڭۈلدە ھەر مەرام ھەر مەتلەبى ،
ئادەتۇللاھ بارئىمىش ھەر كارىنىڭ بىر سەبەبى ،
ھەر بەلا كۇلفەت باشىڭغە ياغسا يامغۇرلار كەبى ،
يارغە ئەرز ئەيلەگەندىن ئۆزگەسى ئېرمەس لەزىز .

تاشلاما ھەرگىز كۆڭۈلدىن دىلبەرىڭ فىكرىنى سەن ،
لەھزە غافىلسەن دىلىڭغە سانجىلۇر ئوغرى تىكەن ،
ھەر نەفەستە ئايغاسەن نىئىمەتلەرىن شۇكرىنى سەن ،
ھېچ زەمان قىلما فەرامۇش يارنىڭ زىكرىنى سەن ،
يارنى ياد ئەيلەگەندىن ئۆزگەسى ئېرمەس لەزىز ،

ئەي ھەقىر ئامى ، دىلىڭدە ھەر زەمان فىكر ئەيلەگىل ،
زاھىرۇ باتىن بېرىپدۇر نىئىمەتىن شۇكر ئەيلەگىل ،
سەن ئۆزۈڭنى جامى ۋەھدەت نۇش ئېتىپ شۇكر ئەيلەگىل ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف ، يارىڭنى سەن زىكر ئەيلەگىل ،
يارنىڭ زىكرى لەزىزدۇر ، ئۆزگەسى ئېرمەس لەزىز .

* *

تېگىپ تىيرى خەدەڭگىڭ جىسمى ئۇرياىنمغەدۇر نافەر ،
قىلىپ چۇن مۇرغى بىسمىل قەتىل ئېتىپ قانىمغەدۇر نافەز ،
بولۇپ ئاغۇشتە تۇفراق بىرلە ۋەيرانىمغەدۇر نافەز ،
سېنىڭ لەئلى لەبىڭنىڭ ھەجر ئوتى جانىمغەدۇر نافەز ،
تىغى جاندىن ئۆتۈپ ، زىرىھ ئولۇپ فانىمغەدۇر نافەز .

ۋىسالىڭغە يېتەرمەنمۇ رىيازەتتىن بېلىم بۇكسەم ،
ھەۋا بىرلە ھەۋەسنى نەفس سەگنى زەرب ئېتىپ سۆكسەم ،
تەكەببۇر ماۋۇمەنلىك خولقىدىن نەفرەت قىلىپ بۇكسەم .

ئەگەر شامۇ سەھەر ئىشقىڭدا مەن كۆز ياشىمە تۆكسەم ،
كۆزۈمدىن سەل قىلىنغان ئەشكىلەر قانىمغەدۇر نافەز .

ئۆزۈڭ سۆيگەن قولۇڭنى ياخشىلار قاتارىغا قاتتىڭ ،
سالىپ ئىشقىڭ ئوتىنى ھەجرىڭ بازارىغە ساتتىڭ ،
بېرىپ ھىممەت ئەساسىن رەنج ئىلە مېھنەتغە پايلاتتىڭ ،
ماڭا رەھىم ئەيلەبان رەنجۇر تەنىمغە تىپرلەر ئاتتىڭ ،
بۇ جۇملە ئوقلارىڭ بۇ جىسمى ئۇرياىنمغەدۇر نافەز .

كۆڭلۈمگە جارى قىلدىم ھەرزەمان فىكرۇ خەيالىڭنى ،
مۇيەسسەر بولسە كۆرسەم ئېردى ھۇسنى با كەمالىڭنى ،
ياپىپدۇر ئاي يۈزۈڭنى كاكۇلۇڭ كۆرسەم ھىلالىڭنى ،
جەمالىڭنى ھەمىشە ياد ئېتەرمەن ھەم ۋىسالىڭنى ،
كى دىيدارىڭ تەلەب قىلسام بۇ ھىجرانىمغەدۇر نافەز.

* *

ئايا سەرۋەر ، رەھا دەپ يازمادىڭ بىر دەفئەئى كاغەز ،
ئەجەب دەرماندە قالدىم بەرمەدىڭ بىر نەفئەئى كاغەز ،
مېنىڭدىن ئۆزگەگە يازدىڭ بەرائەت سەفھەئى كاغەز ،
ئايا دىلبەر ، تىلىڭدىن بەرمەدىڭ بىر رۇقئەئى كاغەز ،
مېنى بىر نامە بىرلە ياد ئېتىپ ھېچ بەرمەدىڭ كاغەز .

ۋەلې نامە يازارغە مەن ئۇچۇن قىلماس قەبۇل خامە ،
يۈرەك باغرىم بولۇپ پارە قەلەم ئاندىن خۇن ئاشامە ،
قەلەم ئايتۇر ، دىلىم چاك سەرنىگۇن مەن سۇبھى ھەرشامە ،
ۋەلې روزى جەزادا ئىلىتگۈڭ ھەركىمگە بىرنامە ،
قولۇڭنى قىلماغىل رەسۋا سىياھى قىلماغىل كاغەز

فىراقىڭ ئوتى ئۆرتەپ مەن غەرىبنى قىلدى سەرگەردان ،
تاپالماي ئاڭا دەرماننى يۈرۈپ مەجنۇن كەبى ھەيران ،
ئىلاجىنى تاپارمەنمۇ بۇ جاننى ئەيلەسەم قۇربان ،
كى مۇندا سەندىن ھەجر ئولدۇم كى ئاندا قىلماغىل ھىجران ،
مېنىڭ نامەم سىياھ قىلمە ، مۇنەۋۋەر ئەيلەگىل كاغەز .

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

* *

زىھى شەۋقىڭ ئوتى دىۋانە قىلدى ، ئەي پەرى پەيكەر ،
يۈرەك باغرىمنى ئۆرتەپ ئوستىخانىمنى قىلىپ ئەخكەر ،
ھەمە ساھىب جەماللار ساڭا مۇھتاجدۇر ، ئۆزۈڭ سەرۋەر ،
جەمالىڭدىن قىراق ئولغاچ كى ھەيران بولدۇم ، ئەي دىلبەر ،
ساڭا بىر ۋەسل قىلماقغە تاپالمادىمكى خۇپ رەھبەر .

ۋىسالىڭغە يېتەرمەن دەپ فەراغەت تاپمادىم بىردەم ،
بولۇپ كۈندۈزدە بىئارام كېچىلەر ئويقۇسىز ھەردەم ،
ھەمە بىغەم بولۇرلار ئاھكىم كۆڭلۈمدە يۈزمىڭ غەم ،
سېنىڭ ھەجرۇ فىراقىڭدا كى تاقەت قالمايىن يەكدەم ،
جۇنۇن سائىل بولۇپ يۈردۈم مەزارۇ خانىقاھ لەنگەر .

رىيازەت نەشتەرىدە نەفسى سەگنىڭ كۆزىنى ئويسام ،
مەزەللەت خەنجەرىدە نەفس بەدنى بىر يولى سويسام ،
قىلىپ ھاسىل مۇھەببەت جامىدىن نۇش ئەيلەبان تويسام ،
سېنى ئىزلەپ ، خەيال ئەيلەپ يولۇڭغە بىر قەدەم قويسام ،
كۆزۈمگە قۇم قۇيۇپدۇر نەفسۇ شەيتان مىسلى رىھ سەرسەر .

سالىپ بوينۇمغە زەنجىر دام تەزۋىرى بىلەن غولنى ،
ئەسرۋار كەزدۈرۈپ يۈردى ھەلاكەت دەشتىدە چۆلنى ،
قايان بارغۇم ، قايان كەتكۈم ئازىقتىم تاپمايىن يولنى ،
ئايا دىلبەر ، بۇ ئىككى دۇشمەنىمدىن ساقلا مەن قۇلنى ،
ئەگەر قەسد ئەيلەسە مەن ئاسىنى بەرگىل ماڭا شەمشەر .

فىراقىڭ دەردى ئىچرە سارغارىپ ھەردەم ئۇرارمەن ئاھ ،
قالىپ غوربەت ئىچىدە تاپمادىم ھىچ دەمدە بىر دىلخاھ ،
كۆرەرمەنمۇ جەمالىڭنىكى بۇلسام بىر سەگى دەرگاھ ،
كى سەندىن ئايرىلىپ ھۇسنۇ جەمالىڭ كۆرمەسەم ناگاھ ،
ھەلاك ئەتكۈم ئۆزۈمنى بۇ يۈرەكسىمگە ئۇرۇپ خەنجەر .

ئايا ئاسى ، سېنى ئازغۇرسە شەيتان نەفس ۋەسۋاسى ،
قەبول قىلمە ئەگەرچە كۆڭلۈڭ ئىچرە تۇششە ئىلقاسى
ئاتا بىرلەن ئانانى قىلدىمۇ مەغرۇر تەقازاسى ،
ئايا ئامى زەئىف ، سەن نەفس ئىلە شەيتانغە بول ئاسى ،

قايان ئەمر ئەتسە زىددىن ئەيلەبان كۆزىگە ئۇر نەشتەر .

* *

ئاي يۈزۈڭنىڭ شۇئلەسىدىن دىلدە زۇلمەت بولدى نۇر ،
بىقەرارمەن قاش ھىلالىڭ كۆڭلۈمە قىلدى خۇتۇر ،
ئىزلەسەم ئىگراپ يۈرۈپ گەر ۋەسلىڭ ئۇلغايمۇ ئۇتۇر ،
مەن سېنى تاپغۇممىكىن زىكرىڭنى ئايتسام ھەر سۇھۇر ،
دائىما ئەيلەپ رىيازەت سەجدە قىلسام با ھۇزۇر .

ھۇرمەتىڭدىن پۇر گۇناھ جىسمىمنى خۇش تەن ئەيلەگىل ،
كۆيدۈرۈپ ئىشقىڭ ئوتىدا جاننى تەفسەن ئەيلەگىل ،
شەۋق ئوتى بىرله يۈرەكنى دەردكە مەخزەن ئەيلەگىل ،
رەھمەتىڭدىن بۇ سىياھ قەلبىمنى رەۋشەن ئەيلەگىل ،
ھەم ئۆلۈپ بارسام لەھەدگە ئەيله قەبرىم ئىچره نۇر .

ئەي ھەقىر ئاسى يۈرۈگىل دىلنى خەستە ئەيلەبان ،
باشىڭە تاش بىرله ئورسا ساڭا جۇستە ئەيلەبان
كۈلۈبان باقغىل يۈزىگە ھەمچۇ پىستە ئەيلەبان ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف ، نەفسىڭ شىكەستە ئەيلەبان ،
كىمنى كۆرسەڭ ئىزىنى بوسە قىلىپتۇر ھەمچۇ مۇر .

* *

ئاڭا لايىق بولساڭىز شامۇ سەھەردە يىغلاڭىز ،
ئىگىسى يوق ئىت كەبى كېچە ئۇيۇماي ئىگراڭىز ،
يانىپ ئۆز فەزلىغە تائەتىغە مەغرۇر بولماڭىز ،
يارغە ئاشىق بولساڭىز ئول يارنى دائىم ئىستەڭىز ،
دائىما ھازىر تۇرۇر ھەر يەردە ئول يارى ئەزىز .

ئەي خەردار ، سودا قىلساڭ سودا قىلغىل رەستىدىن ،
ئولچە ئالۇ مىۋەسىن ، قىلما تەمەئ جىنەستەدىن ،
ياخشى گۇلنى كۆر چەمەندە يوق ھۇزۇر گۇلدەستەدىن ،
گەر ئەزىزىڭ مەئىنەسىنى سورساڭىز مەن خەستەدىن ،
دەپدۇرۇر ئەھلى لۇغەت مەئنىدە كامياب ، ئەي ئەزىز .

كۆرسەتىپ ھۇسننى ئەلگە سەرۇى رەفتار سالسا يول ،
قەددى شەمشاد ، زۇلفى سۇنبۇل ، بۇيى ئەنبەر ، يۈزى گۇل ،
ئاشىقى بىچارەلەر پەرۋانە يەكلىغ ئوكۇ سول ،
ناگەھان قىلسە تۇلۇئ نازۇ كەرەشمە بىرلە ئول ،
ھۇسن ئىچىدە مىسلى يوقدۇر لال بولادۇر ئەقلىگىز .

ۋەسلىغە پەرۋاز ئېتىپ يەتسەم ماكا بولسا جەناھ ،
زۇلف مۇشكىنى دىماغىم ساری يەتكۈرسە رەياھ ،
ئاي يۈزىنى كۆرسەتۈرنى ئەيلەسە ئەلگە مۇباھ ،
زۇلفىنىك تارىن پەرىشان ئەيلەسە بادى سەباھ ،
گەر ئانىك زۇلفى ساچىلسە شەمئ بولغاي كۆكلىگىز ،

ھۇسنىغە ئاشىقلارى شەيدا بولۇپ تۇرغۇچىدا ،
بولۇبان تاۋۇس كەبى تەخت ئۆزرە ئولتۇرغۇچىدا ،
ھەد بولۇرمۇ ھالىن ئايتىپ نۇكتە سۆز سورغۇچىدا،
گەز رەۋاق ئۆزرە تۇرۇپ قىلسا نەزەر كۆز ئۇچىدا ،
مەن ھۇشۇمدىن كېتىبان ئۆلسەمكى ھالىم سورماگىز .

ھەر كىشىنىك مەتلەبىغە كۆگلى ئىچرە راھىدۇر ،
ئىشق ئوتىنىك سوزىشى دەرد بىرلە ئۇرغان ئاھىدۇر ،
ئاشىقى بىچارەلەرنىك مەئشۇقى دىلخاھىدۇر ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف ، يارىك پەرىزاد شاھىدۇر ،
تاپماقىك مۇشكىلدۇرۇر بىلسەك خۇداغە يىغلاگىز .

* *

كۇگلىدىن غەم كەتكۈسىدۇر كىم ئىشتىسە ياخشى سۆز ،
بىمۇھەببەت ئادەمى بولسە پەرى كۆگلۈگىنى ئۈز ،
دىلبەرىگىنىك ۋەسىفىنى قىلماق ئۈچۈن زىھنىگىنى تۈز ،
كەلمەگەي دۇنياغا ھەرگىز سەن كەبى بىر قارا كۆز ،
ھۇسن ئىچىدە پادىشاھسەن ، زۇلفى سۇنبۇل قارا كۆز .

قاشلارىك ياسىنى رەگگىن قىلدى ئوسما بىرلە نىل ،
ئاي يۈزۈگىنى باستى زۇلفۇك بولدى كۆگلۈك نەچچە خىل ،
ھەسرەتىگدە قان يۇتارمەن بولمادىك مەندىن بېھىل ،
زۇلفىگزنىك ئالدىدا يەلدا كېچە بولغاي خىجىل ،

ھەم كۆزۇ زۇلفۇڭ كۆرۈپ بولغاي زەۋال ، ئەي قارا كۆز .

ھەر قاچان باردۇر غەربىغە مىھر ئىلە لۇتفۇڭ سېنىڭ ،
يەككە ـ تەنھا بىمەكانسەن يوقتۇرۇر جۇفتۇڭ سېنىڭ ،
ئۇيقۇ ـ غەفلەت سەندە يوق يوقدۇر رەۋا خۇفتۇڭ سېنىڭ ،
ھېچ زەمان زايىل ئەمەستۇر كۆز ئىلە زۇلفۇڭ سېنىڭ ،
دۇ كۆزۈڭ كەۋنەينىغەدۇر شەمئۇ چىراغ ، ئەي قارا كۆز .

ھەر زەمان قىلساڭ تەكەللۇم سۆزلەرىڭ گەۋھەرىدىن ،
ئۇدۇ ئەنبەر ، شەھدۇ شەككەر ساچىلۇر جەۋھەرىدىن ،
غۇنچە لەب ، ھۇسنۇ جەمالۇ گۇل يۈزۈڭ ئەھمەرىدىن ،
ناگەھان قىلساڭ تەبەسسۇم تىشلەرىڭنىڭ نۇرىدىن ،
ئايۇ كۈننىڭ نۇرلارى بولغاي خىجىل ، ئەي قارا كۆز .

ئەي ھەقىر ئاسى ، ئەجەب كارىڭنى تەسنىق ئەيلەدىڭ ،
سەن ئېرۇرسەن بىر غەرىب ، يارىڭنى تەئرىق ئەيلەدىڭ ،
ياخشى ئىشنى كەم قىلىپ ، يامانىنى تەزئىق ئەيلەدىڭ ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف ، يارىڭنى تەۋسىق ئەيلەدىڭ ،
گەر نەسىب قىلسە كۆرەرسەن ئول جەمالى قارا كۆز .

* *

جەھاندا تاپمادىم ئىستەپ ئىسەن بولغانىنى بەرھەمسىز ،
جەراھەت دەردى بار دىلنىڭ سەھەت بولغانىنى مەرھەمسىز ،
قېنى قايسى گىياھ قالدى سەھەر ۋەقتىدە شەبنەمسىز ،
فىغان ، دەردۇ ئەلەمدىن خەستە كۆڭلۈم بولمادى غەمسىز ،
كىشىنىڭ بولسا ئىشقى كۆزلەرى بولماس ئانىڭ نەمسىز ،
دىلىمنىڭ سەھنەسىغە تۇشتى ھىجران كارۋانى غەم ،
فەراغەت ئەيشۇ ئىشرەت بوستانىن ئۇرغالى بەرھەم ،
مېنى قەست ئەيلەدى بولسۇن دەبان گويياكى چۇن ئەدھەم ،
ئەگەر سەندىن جۇدا بولسامكى يوقتۇر ماڭا بىر ھەمدەم ،
مېنىڭدىن ئۆزگە ھېچكىم بولمادى دۇنيادە ھەمدەمسىز .

كەل ئەي ئازادە جوي ، سىررىنى ئاشكارا قىلغىنە بەرمەسدۇر ،
كۆڭۈل تەختىنى پاكلاپ يەر تۇتۇپ ھەريان ئىبەرمەسدۇر ،
ئۆزنى پەست تۇتۇپ كىبرۇ ھەۋا كۆكسىن كۆتەرمەسدۇر ،

ئۇيغۇر كىتاب توربېكىتى www.uyghurkitap.com

بىل ، ئەي فەرخۇندە خۇي ، دىلبەرنى تاپماق ئاسان ئېرمەسدۇر ،
ھەمە ئۇششاقلار تاپقان ئەمەسدۇر دەرد ئىلە غەمسىز .

يامان نەفسىم يولۇمدا بۆرى بولدى مەن ئۆزۈم بەررە ،
ھەلاك قىلماق ئۈچۈن توستى يولۇمنى بولدى دىۋ نەررە ،
مۇھەببەت دەشتىغە تۈشتۈم باشىمغە قويسىمۇ ئەررە ،
كىشىنىڭ كۆڭلىدە ئىشقى مۇھەببەت بولماسا زەررە ،
تېرەك يەڭلىغ سەمەرسىز مىسلى خەشخاش گەردەنى خەمسىز .

ئايا ئاشىق ، مۇھەببەت يولىدا جانىڭنى قىل قۇربان ،
مۇھەببەت ئەھلىدىن تۇتما دەرىغ ھېچ خەير ئىلە ئىنسان ،
ھەمىشە گىريە بىرلەن بول ئۆزۈڭنى ئەيلەمە خەندان ،
ئايا ئامى زەئىف ، ئىشقۇ فىراقنى كۆرمەگىل ئاسان ،
ئاڭا سەن ۋەسل بولماسسەن كۆزۈڭنى ئەيلەسەڭ نەمسىز .

* *

كىمكى ئاشىقدۇر دىلىنى ئۆزگەدىن شاد ئەيلەمەس ،
ئەررە قويسا باشىغە بىر زەررە فەرياد ئەيلەمەس ،
ئۆزىنى ئۆزىگە تاشلاپ ئۆزگە بۇنياد ئەيلەمەس ،
ئەھلى ئاشىق مەئشۇقىدىن ئۆزگەنى ياد ئەيلەمەس ،
دەردۇ غەم كەلسە باشىغە ئۆزگەگە داد ئەيلەمەس .

ھەجر ئوتىدا ئۆرتەنىپ ئۆزۈڭنى سوزان ئەيلەسەڭ ،
تاغۇ چۆللەرنى كېزىپ كۆزۈڭنى گىريان ئەيلەسەڭ ،
باغ ئارا بۇلبۇل كەبى باغرىڭنى بىريان ئەيلەسەڭ ،
سەن ئەگەر جاندىن كېچىپ جانانغا قۇربان ئەيلەسەڭ ،
ۋەسل قىلغاي ئول سېنى ئۆزگەگە سەييات ئەيلەمەس .

* *

ئەي شەھى سەرۋەر كويۇڭغە ئۆزگە يوللار ئوخشاماس ،
ھەجرۇ دەشتىڭ بىر بەيابان ئۆزگە چۆللەر ئوخشاماس ،
فۇرقەتىڭ سەھراسىدا غۇل ئۆزگە غۇللار ئوخشاماس ،
ۋەھ ، زىھى غۇنچە كەبى ھۇسنۇڭغە گۇللار ئوخشاماس ،
ۋەھ يەنە لەئلى لەبىڭغە غۇنچە گۇللار ئوخشاماس ،

هەرزەمان ئاشقلارنىڭغە مەجلىس ئەفرۇز ئەيلەسەك ،
مۇسقىيلىق لەئىب ئىلە بارچەنى دىلسوز ئەيلەسەك ،
ھۇسنى ئىلە جەمالىڭە مۇشتاق شەب ـ رۇز ئەيلەسەك
ناگەھان نازۇ كەرەشمە بىرلە سەن سۆز ئەيلەسەك ،
بۇلئەجەب ئاۋازىڭە ئاۋازى بولبۇل ئوخشاماس .

يېڭى ئاي چىققان كەبى قاشىڭنى كۆرەيمۇ سېنىڭ ،
ئەرگەشىپ رەفتارىڭە ھەر لەھزە يۈرەيمۇ سېنىڭ ،
تەلمۈرۈپ جەمالىڭە دەرلەردە تۇرايمۇ سېنىڭ ،
قاشلارىڭ دەيمۇ سېنىڭ ، ناۋەكلەرىڭ دەيمۇ سېنىڭ ،
قۇللارىڭدۇر ئاج يەڭلىغ ئۆزگە قۇللار ئوخشاماس .

ياخشى سالىھ قۇللارىڭنى رەفىق ئەيلەپ قوش ماڭا ،
خىرقەئى پەشمىنەنى ھەر لەھزە قىل بەردۇش ماڭا
ناموۇرادلىق شەربەتىنى ھەر زەمان قىل نۇش ماڭا ،
ئاي يۈزۈڭ خالۇ خەتىن ياد ئەيلەسەك يوق ھۇش ماڭا ،
باشىڭە گۈللار قىسىپسەن ئۆزگە گۈللار ئوخشاماس .

ئەي فەقىر ئاسى ، سەھەر ۋەقتىدە بۇلبۇل بولغاسەن ،
دىلبەرىڭنىڭ نۇرى گۈلدا ئاشقى گۈل بولغاسەن ،
يادىدا سايراپ سەھەر ئىشق ئوتىدا كۈل بولغاسەن ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف ، دىلبەرغە سەن قول بولغاسەن ،
يولىدا بولساڭ جىلاۋدار ئۆزگە يوللار ئوخشاماس

* *

ئەي نىگەھبانىم جەفالار سالساڭ ئازارىم ئەمەس ،
خارۇ زار يوللاردا قويساڭ بۇ مېنىڭ خارىم ئەمەس ،
دەرد ئارا ئەۋۋارە قىلساڭ ئەسلى ئەۋۋارىم ئەمەس ،
ئەي شەھى شاھىم ، سېنىڭدىن ئۆزگەسى يارىم ئەمەش ،
سەندىن باشقا ھېچ كىشى دۇنيادا غەمخارىم ئەمەس .

قايدا بولسام سەن ئېرۇرسەن غەمگۇزارىم رەھبەرىم ،
ھەر ئىشىمنى ساڭا تاپشۇردۇم ئېرۇرسەن سەرۋەرىم ،
ساڭا ئەئياندۇر نىھانۇ ئاشكارا ئىشلەرىم ،
غايىبۇ ھازىردا ياد ئەتسەم سېنى ، ئەي دىلبەرىم ،

سەن خەبەردارسەن ماڭا ، ئۆزگە خەبەردارىم ئەمەس .

ھېچ كىشىغە ھاجەتلىك يوق ئەغنىيا زەردارسەن ،
ھەر خەتالىق يولىدىن ساقلارغە نىگاھدارسەن ،
ناتەۋان ئاجىز غەرىبغە رەھبەرۇ ھەم يارسەن ،
خاھى مۇندا خاھى ئاندا سەن ماڭا سەردارسەن
سەندىن ئۆزگە ھېچ كىشى ھېچ يەردە سەردارىم ئەمەس .

يولۇڭە ئەيلەي تەسەددۇق بۇ ئەزىز تەن بىرلە جان ،
مەن يەتتىم ئاسى قۇلۇڭمەن سەن ئېرۇرسەن مىھرىبان ،
تاپمادىم ئىزلەپ كۆڭۈلنى قايدا بولغاندۇر رەۋان ،
خەستە كۆڭلۈمنى ئەگەر سەن ئىلتىسەڭ رەھم ئەيلەبان ،
سەن ئېرۇرسەن دىلبەرىم ئۆزگەسى دىلدارىم ئەمەس .

ئەي ھەقىر ئاسى بۇ سۆزنى جانو دىل سەمئ ئەيلەگىل ،
جۇرمدىن زۇلمەتدە قالغان دىل ئارا شەمئ ئەيلەگىل ،
ئەيلەبان ئاھۇ نەدامەت كۆزنى قان دەمئ ئەيلەگىل ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف ، كۆڭلۈڭنى سەن جەمئ ئەيلەگىل ،
كۆڭلىنى ھەريان ئىبەرمەڭ ياخشىلىق كارىم ئەمەس .

* *

مەھۇەشىم قاشىنى ئوسما بىرلە رەڭگىن ئەيلەمىش ،
يېڭى ئاي چىققان مەسەللىك خەتتى سەبزىن ئەيلەمىش ،
كۆزى بىر جەللاد قىلىچىغە ياشىل قىن ئەيلەمىش
ئەي سېنىڭ ھەجرىڭ مېنىڭ كۆڭلۈمنى غەمكىن ئەيلەمىش ،
سۇرخگۇل يەڭلىغ چىرايىم كاھ رەڭگىن ئەيلەمىش .

زۇلفى سۇنبۇل يۈزى گۇل سەرۇى خىرامانىم مېنىڭ ،
كېچە زۇلمەتنى يارۇتقان ماھى تابانىم مېنىڭ ،
قەددى شەمشاد سەرۇى رەفتار شاھى خۇبانىم مېنىڭ
غەمزەڭىزنى ياد قىلسام ئۆرتەنۇر جانىم مېنىڭ ،
ھەم جەمالىڭ كۆرمەگەچ كۆزۈمدە ئەشكىن ئەيلەمىش .

كىمكى بىمار شەھدۇ شەككەر بولماس ئاغزىدا لەزىز ،
ھەر كىشى ھەر مۇددەئاسى بولسا باغرىدا لەزىز ،
كۆرمەگەي دىيدار تەلەب جەننەتنى نەزدىدە لەزىز ،

يارنىڭ ئىسمىنى هەركىم بىلسە كۆڭلىدە لەزىز ،
زاهىرۇ باتىنىدە دائىم زىكرۇ تەلقىن ئەيلەمىش .

ئەيلەسەم هەردەم تەسەددۇق كۆزلەرىمنىڭ گەۋهەرى ،
يۈزلەرىڭدە خالۇ خەتلەر بارچە نۇرنىڭ جەۋهەرى ،
يوقتۇرۇر هەرگىز مىسالىڭ قايدا سەندەك دىلبەرى ،
گەر سېنى بىر كۆرسە ئېردى ئىسمىنى جىنۇ پەرى ،
ئەقلى هوشىدىن كېتىپ هۇسنۇڭغە تەهسىن ئەيلەمىش .

ئەي فەقىر ئاسى ، تەرىقەت ئىچرە خوشە تەرگەسەن
هەرقاچان تاپساڭ مۇهەببەت ئەهلىنى جان بەرگەسەن ،
خاڭپايىن تۇتىيا ئەيلەپ كۆزۈڭگە سۈرگەسەن ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف يارىڭ ئۈچۈن جان بەرگەسەن ،
ئول ئۈچۈن ئۆلسەڭ تىرىك ۋەسلىنى تەكفىن ئەيلەمىش .

* *

غەرىبنىڭ كۆڭلى بەيتۇللاھ ، ئەزەل مۇنداغ بەنا قىلمىش ،
غەرىبنىڭ كۆڭلىنى ئالغا كىشىنى هەق رەها قىلمىش ،
ئۆزىگە قىلسا لايىق ئاشقىنى بىنەۋا قىلمىش ،
ئايا ئاشىق ، ۋەفا قىل ۋەئدەغە ئول هەم ۋەفا قىلمىش ،
ئەگەر قىلسا ۋەفا ئاشقغەكىم ئەۋۋەل جەفا قىلمىش .

سالىپ زىندانغە نەفسىنى رىيازەت بىرلە قىستايدۇر ،
ئاياغ ئاستىغە تاشلاپ پايىمانلىق بىرلە دەسسەيدۇر ،
ۋە لېكىن مەئشۇقىنى ياد ئېتىپ دائىم گىرىستەيدۇر ،
كىشىكىم جانۇدىلدە ئول ۋەفادار يارنى ئىستەيدۇر ،
ۋەفا قىلماق ئۈچۈن ئول بەندەغە بوستان بىنا قىلمىش .

ئاڭا لايىق بولاي دېسەڭ دەۋام تەنزىفى هەلقىن قىل ،
دىلىڭدىن زالى دۇنيا شەۋقىنىڭ هىرسىنى سالقىن قىل ،
شەياتىن خۇيىنى تاشلاپ ئۆزۈڭ نەفسىغە دەلقىن قىل ،
ئەگەرسەن ئىستەسەڭ تىنماي ئانىڭ زىكرىنى تەلقىن قىل ،
كىشى چىن بولسا ئاشىق جانىنى ئاڭا فىدا قىلمىش .

ئانىڭ كويىدا هەركىم ئۆزىنى قىلسا رىيازەتمەند ،
يولىدا ئىنتىزار ئەيلەپ هەمىشە ئىستىقامەتمەند ،

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى نادىرسى
www.uyghurkitap.com

دېگىل مۇندا كىشىنى ئەھلى تاجۇ ئەھلى دەۋلەتمەند ،
ئەزەلدە ھەر كىشىنى روھم ئېتىپ قىلسا سەئادەتمەند ،
ئۆزى مەتلۇپ ئولۇپ تالىب قىلىپ يولدا گەدا قىلمىش .

ئانىڭ شەۋقىدە ھەردەم كېچە ـ كۈندۈز ئەيلەسەڭ گىريان ،
فىراقۇ ھەجر دەردىدىنكى باغرىڭ ئەيلەسەڭ بىريان ،
بەلا دەشتىدە قاخشالدەك تەنىڭنى ئەيلەسەڭ سوزان ،
ئانى تاپماق ئۈچۈن بۇ خەستە جانىڭ ئەيلەسەڭ قۇربان ،
ئۇمىددۇر ۋەسل ئېتەرگە دەردۇ غەمگە مۇبتەلا قىلمىش .

ئايا تالىب ، ئۆزۈڭنى نەفسى بەردىن ئەيلەگىل فەرھىز ،
جىھاد ئەيلەپ يامان نەفسىڭ بىلەن مەيداننى قىل خۇنرىز ،
كېرەك بولسا ۋىسالى ئەيلەگىل ئۆزۈڭنى سەھەر خىز
ئايا ئامى زەئىف ، يارىنىڭ جەمالىن كۆرمەدىڭ ھەرگىز ،
تەلەب قىلساڭ كۆرەرسەن ھاجەتىڭنى ئول رەۋا قىلمىش .

* *

غەمۇ ھىجران ئوتى ئۆرتەپ نېتەيكىم بولدى سىررىم پاش ،
يۈرۈپ كويۇڭدا سەرگەردان ئۆزۈمنى ئەيلەدىم فەرراش ،
غەرىب بىچارە مەن ھەيران ماڭا كىم بولغۇسى يولداش ،
سېنىڭ دەردۇ فىراقىڭدا ھەلاكەتغە يېتەر بۇ باش ،
خۇدا ھەرگىز ياراتماس سەن كەبى بىر شوخ باغرى تاش .

ئەجەب بەختىم قارادۇر كىم بىلەلمەيمەن بولۇرمۇ ئاق ،
جىگەر باغرىم كۆيەردائىم باشىم سەۋداسى بولماي ساق ،
خەلايىق تەئنە ئايتۇرلار باشىم ئۆزرە ساچىپ تۇپراق ،
بۇ ھۇسن ئىلە جەمالىڭغە ھەمە شەھزادەلەر مۇشتاق ،
سېنى ھەركىم كۆرەي دېسە ئاقىتسۇن كۆزىدىن قان ياش .

جۇنۇن سەھراسىدا يۈردۈم كۆڭۈلنى غەيرىدىن تىغلاپ ،
بەلا كۈلفەت ، مۇشەققەتنى ئۆزۈمگە تازە قاتتىغلاپ ،
كۆزۈمنىڭ ياشى قان بولدى فىراقىڭ دەردى سانجىغلاپ ،
كى شىرىن ئىشقىدا فەرھاد بەسى نالە قىلىپ يىغلاپ ،
ئوشۇل تاش لەئل ئاتاندىكىم كۆزىدىن ئاقىزىپ قان ياش .

جەمالىڭ ئەلگە كۆرسەتكەچ يول ئۈستىدىن گۈزەر قىلساڭ ،

ساچى سۇنبۇل ، قەدى شەمشاد رەفتارلىق سەفەر قىلساڭ ،
كىيىپ گۈلگۈن قەباۋۇ ئەتلەسىدىن لاجۋەر قىلساڭ ،
ئەگەر سەن رەھىم ئەيلەپ مەن غەرىبغە بىر نەزەر قىلساڭ ،
سېنىڭ گەۋھەر كۆزۈڭنى دىلبەرىم تەسەددۇق ئولسۇن باش .

كۆڭۈلنى غەيرىدىن ئۈز دىلبەرىڭنە ئاشنا قىلغىل ،
كۆڭۈل تەختىنى پاك ئەيلەپ ئۆزۈڭنى پارسا قىلغىل ،
ئانى ھەرلەھزە ياد ئەت ئۆزگەنى دىلدىن جۇدا قىلغىل ،
ئايا ئامى زەئىف ، جانان ئۈچۈن جانىڭ فىدا قىلغىل ،
كى جاندىن كەچمەيىن ۋەسلى ئولماغۇڭ ئول شۇخ قۇندۇز قاش .

* *

فەساھەتلەركى بار سۆزۈڭگە مەخسۇس ،
مەلاھەتلەركى بار ئۆزۈڭگە مەخسۇس ،
سەباھەتلەركى بار يۈزۈڭگە مەخسۇس ،
مېنىڭ دەردۇ غەمىم ئۆزۈڭگە مەخسۇس ،
ھەمە نۇرى خۇدا يۈزۈڭگە مەخسۇس .

ھەمە خۇبان ئۆزىنى تەۋسىف ئەتسە ،
ھەمە ھەر رەڭدە ھەر رەڭ تەسنىف ئەتسە ،
ۋەلى ھۇسنۇ جەمالىن تەزىيىف ئەتسە ،
كىيىكلەر ھەم كۆزۈڭنى تەئرىف ئەتسە ،
كى دەپتۇر لەغۋى ھۇسن كۆزۈڭگە مەخسۇس .

كىشى شىرىن سۆز ئايتىپ قىلسە تەئرىف ،
فەساھەت ھەم بەلاغەت بىرلە تەسنىف ،
مەئانى بولسە كۆپ لەفزىدە تەخفىف ،
يەنە شەھتۇتى سۆزىڭ قىلسە تەۋسىف ،
بۇ ھەم بىھودە ، ھۇسن سۆزۈڭگە مەخسۇس .

ساچىڭنىڭ زۇلمەتى گويا كى شەبداج ،
فىراقىڭدا نەۋا ئەيلەدى دۇررا ج ،
قايۇ ئىنساندا بار زۇلفىڭ كەبى ساچ ،
ھەمە ساجىبجەمال ھۇسنۇڭگە مۇھتاج ،
ھەمە ھۇسنۇ جەمال ئۆزۈڭگە مەخسۇس .

ھەمىشە ئەيلەگىل نەفسىڭ شىكەستە ،
كىشى تاش ئۇرسە باشىڭ ، ئەي خۇجەستە ،
كۈلۈپ باقغىل يۈزىگە ھەمچۇ پىستە ،
ئايا ئامى زەئىف ، دىلبەرنى ئىستە ،
ئانىڭ زىكرىن قىلىپ كۆڭلۈڭگە مەخسۇس .

* *

مۇھەببەت ئەھلىنىڭ ئاستا نەشىغە باشىمە ئۇرسام ،
بارىپ پىرى مۇغانىڭ دەرگەھىغە تەلمۈرۈپ تۇرسام ،
كىرىپ مەيخانە ئىچرە كۇلبەئى ئەھزانده ئولتۇرسام ،
ئەگەر بىر ھادىنى تاپسام قولۇمنى ئاڭا تاپشۇرسام ،

ئانىڭ ھەلقىن ئۆزۈم ئۇرسام مېنى سەن قىلماغىل رەققاس .

ئىچىمنى ئۆرتەدى شامۇ سەھەردە دىلبەرىم يارى ،
غەربىلەرنىڭ يېتەرمۇ ھەقغە ئۇرغان ئاھۇ فەريادى ،
ئەجەب يوق دەردمەندنىڭ ھەقغە يەتسە ئەيلەگەن دادى ،
مېنىڭدەك سەڭ سىياھ دىلغە نەزەر قىلسە ئوشۇل ھادى ،
ئېرىپ كەتسەم ئۆزۈمدىنكىم گۇداز ئولغان كەبى رەسساس .

ئۇمىدىم كۆپ ئېرۇركىم ئۇرغان ئاھىم ئەيلەسە مەقبۇل ،
ئۆزىنىڭ فەزلى بىرلەن ھەر نەكارىم ئەيلەسە مەھسۇل ،
يامان نەفسىمنى مېھنەت تىغى بىرلەن ئەيلەسە مەقتۇل ،
ئوشۇل ھادى تۇتۇپ ئىلكىم ئەگەر قىلسە ساڭا مەۋسۇل ،
مېنى بەندە ئېتىپ ئۆز دەرگەھىڭدە ئەيلەگىل سەن خاس .

* *

ئىشق سەۋداسى تېگىپ قىلدى زەبانىمنى مەرەز ،
سۆزلەسەم ھېچكىمگە ياقماس قىلدى كامىمنى مەرەز ،
زاھىرىم ۋەيران قىلىپ ، قىلدى نىھانىمنى مەرەز ،
ھەجر ئوتى قىلدى مېنىڭ بۇ ئۇستىخانىمنى مەرەز ،
ئۇستىخانىمدىن ئۆتۈپ قىلدى بۇ جانىمنى مەرەز .

باشىغە مۇشكىل تۇشۇپ خەير ئىستە شافئ بولغۇسى ،
رەنج ئىلە كۇلفەت بەلالار دەردى رافئ بولغۇسى ،
خەيرۇ ئىھسان سەدقەدىن بەلايى دافئ بولغۇسى ،
ھەر مەرەزغە بىر سەبەبدىن دارۇ نافئ بولغۇسى ،
ماڭا قىلغان دارۇلار قىلدى تەۋانىمنى مەرەز .

ۋەسلىنى ئىزلەپ بەيابان كوھۇ چۆللەردە يۈرۈپ ،
ئىزىنى كۆرسەم كۆزۈمگە تۇتىيا ئەيلەپ سۈرۈپ ،
ئىسمىنى زىكر ئەتكۈچىلەر سۇھبەتىغە ئۇلگۈرۈپ ،
كېچىلەردە ئۇيقۇلاپ تۇشۇمدە دىلبەرنى كۆرۈپ ،
غەمزەسى قىلدى مېنىڭ رۇھى رەۋانىمنى مەرەز ،

پادىشاھى بىنەزىر ، بىچۈنۇ بىھەمتا ئىرۇر ،
بىمەلالۇ بىۋەزىرۇ بىمەكان يەكتا ئىرۇر ،
شەرىكى يوقتۇر ، يىگانە يەككەۋۈ تەنھا ئىرۇر ،
ئانى ئىزدەپ مەن تاپالماي قامەتىم دۇتا ئىرۇر ،
ئىشق ئوتىنىڭ داغى قىلدى نەۋجەۋانىمنى مەرەز .

خاتىرىمغە يەتكۈزۈرمەن ھەرزەمان خەيالىنى ،
كۆزلەرىم مەردۇمەكى دەپ ئاي يۈزىدە خالىنى ،
كىمگە ئايتىپ ، كىمگە يىغلاي مەن غەرىبنىڭ ھالىنى ،
ھەر زە مانكىم زىكر قىلسام گەر ئانىڭ جەمالىنى ،
يۈرەكىم خۇن ئۆيرۈلۈپ قىلدى بۇ جانىمنى مەرەز .

ئەي ھەقىر ئاسى ، كۆزۈڭدىن ئەيلە قان ياشنى رەۋان ،
ئىشق ئوتى بولسا يۈرەكدە رەڭگى بولغاي زەئفەران ،
ئىشق ئوتى جانغا تۈشەر دەۋزەخ ئوتىدىن ھەم يامان ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىف ، بولدۇڭ ئەجەب بىر ناتەۋان ،
كىم ئانىڭ فىراق ئوتى قىلدى بۇ جانىمنى مەرەز .

* *

ھەر نەچە مۇشكىل ئىشىڭ بار قىل جەھانبانىڭغە ئەرز ،
ئاجىزۇ غەرىبلىقىڭنى قىل نىگە ھبانىڭغە ئەرز ،
ئۇزگەگە داد ئەيلەمەستىن ئەيلە خۇبانىڭغە ئەرز ،
بۇ سېپىنىڭ دەردۇ غەمىڭنى ئەيلە جانانىڭغە ئەرز ،
ئۆزگەنى ياد ئەتمە ھەرگىز ئەيلە سۇلتانىڭغە ئەرز .

باشىڭغە كەلسە بەلالار ھەرنە بالا ـ پەستىدىن ،
خارۇ زارلىق ئۆتسە ھەردەم سەن غەرىبنىڭ ئۈستىدىن ،
ھەرزەمان يەتسە ئەلەملەر بارچە دۇشمەن ـ دوستىدىن ،
جانىڭىز تەندىن جۇدا بولسا بەلالار دەستىدىن ،
ئايماغىل ھەرگىز كىشىغە ئەيلە جەبباركىغە ئەرز .

داغۇ فۇرقەت تاشى ياغسە باشىڭ ئۈزرە دەم بەدەم ،
شەۋق ئوتىغە تاقەت ئەتمەي ئەيلەسە قەددىڭنى خەم ،

ئاي جەمالىن ياشۇرۇپ كىرسە ھىجاب ئىچرە سەنەم ،
ھەجرىنىڭ سەھراسىدا كەلسە باشىڭغە نەچچە غەم ،
كۆز ياشىڭنى ئاقىزىپ قان ئەيلە غەمخارىڭغە ئەرز .

نەفسىنىڭ ئەمرىنى تۇتتۇڭ باسمادىڭ راست - رۇستغە ،
نەفس ئىلە شەيتان كىرىپ ۋەسۋاس قىلدى پوستىنغە ،
بۇ ئىكى دۇشمەن قويارمۇ يەتكەلى چىن دوستىنغە ،
تا ئاياغىڭدىن باشىڭغە ئەيب ئىرۇر ئەيب ئۇستىنغە
جۇملە ئەيبلەر دەستىن سەن ئەيلە سەتتارىڭغە ئەرز .

* *

مەھۋەشىمنىڭ دەردىدىن سەرسانە بولدۇم مەن پەقەت ،
ئاي يۈزىنىڭ خالىدۇر خەت ئۇستىدە دانە نۇقەت ،
ۋىردۇ ئەھۋالىمنى قىلدىم ئاڭا تەھرىرى سەمەت ،
فۇتۇدۇم دىلبەرغە يىغلاپ بىئەدەبلىغدىن بۇ خەت ،
گەرچە مەن بولساممۇ مەجنۇن دېمەڭىز بۇ سۆز غەلەت .

دانە ـ دانە خاللارى يۈزىدە بىھراق ئولغۇسى ،
كۆزلەرىم مەردۇمەكى دەردىغە تەرياق ئولغۇسى ،
كاكۇلى مىشكىن بويىدىن دەردلەرىم ساق ئولغۇسى ،
ئاي يۈزىنى كۆرسە ھەركىم ئاڭا مۇشتاق ئولغۇسى ،
ھېچ بەھاغە كەلمەگەي ئول ئاي يۈزىدە خالۇ خەت .

سايراسام دۇررىچ يەڭلىغ ئۆزىنى شەھباز ئەيلەگەي ،
مۇرغى بىسمىلدەك مېنى نىمجان ئېتىپ باز ئەيلەگەي ،
مەن ساری باقماي ۋەلي ئۆزگەنى ھەمراز ئەيلەگەي ،
بۇ مېنىڭ رۇھۇم ئانىڭ ئىشقىدا پەرۋاز ئەيلەگەي ،
قۇشبازى ئىلىكىدە ئۇچالماغاندەك غازۇ بەت .

كىمكى ئاشقىدۇر دىلىنى مۇئتەمىد قىلماق كېرەك ،
خانىماندىن كېچىپ ئۆزىن تەھىد قىلماق كېرەك ،
يەككە دىل ئائىنەسىغە نۇر پەدىد قىلماق كېرەك ،
كىم ئانىڭ يولىغە كىرسە جەھدۇ جىد قىلماق كېرەك ،
ھېچ كىشى قىلماي رىيازەت تاپماغاي ھازەننەمەت .

ئەڭلىگە ئەدھەم سىغەت كىيگىل قارا فەلاس گىلەم ،
قولۇڭا ئەسا ئالىپ چورۇق كىيىپ تارتىغىل ئەلەم ،
خۇشلابان ۋەيرانەنى ئوتۇنچىلىق قىلغىل بۇ دەم ،
ئەي فەقىر ئامى زەئىپ ، قولۇڭغا ئال دۇۋات ـ قەلەم ،
دىلبەرنىڭ تەۋسىپنى سەھىپە يۈزىگە ئەيلە خەت .

ئىشق ئوتىدا ئۆرتەنىپ ئۆزۈڭنى قىل خەسىدەك ئەدەم ،
قىلماغىل ھەرگىز ئۆزۈڭنى ، بىمۇھەببەتلەرغە زەم ،
ئىستەگىل ئەھلى مۇھەببەتلەرنى دائىم دەم بەدەم ،
سەن ئەگەر مەردانە بولساڭ راھى راستغە قوي قەدەم ،
ھېچ كىشى مەردانە بولماي كىرمەدى ئۇشبۇ سىرات .

* *

خەمۇشۇ مەستۇ لايەئقىل بولۇبان قىلماغۇم بىر لەفز ،
فىراقىڭ دەردىدىن غەمگىۋ تولۇبان قىلماغۇم بىر لەفز ،
ۋۇجۇدۇم ئۆرتەنىپ ئوتتا كۆيۈبان قىلماغۇم بىر لەفز ،
سېنىڭ دەردۇ غەمىڭ ئىچرە يۈرۈبان قىلماغۇم بىر لە فز ،
سېنىڭ ئالدىڭدا ھۇشۇم يوق تۇرۇبان قاماغۇم بىرلەفز .

ئۆزۈڭنىڭ رەھمى كەلگەچ يوقلاساڭ « سەن قايدا كەتتىڭ » دەپ ،
ئۆزۈڭچە بول يۈرۈپ ئىستەپ مېنى « نە يەرگە يەتتىڭ » دەپ ،
«تاپالماي راھى راستنى تەقدى ئۇمرۇڭنى تۈگەتتىڭ » دەپ ،
ئەگەر سەن بىر سۇئال سورساڭ « نە قىلدىڭۇ نە ئەتتىڭ » دەپ ،
يۇزۈڭنىڭ نۇرىدىن بىھۇش بولۇبان قىلماغوم بىر لەفز .

ئىبرۇر جۇرمىم ئاغىر تاغدىن سەۋابىم ئازۇ ھەم تەخمىق ،
زەلالەت يولىدا يۈرگەچ ئەمەل بەد ئەيلەدىم تەسىنىق ،
بەيابان قۇملاردىن كۆپ قايۇ بىرنى قىلاي تەئرىق ،
بەناگاھ رەھىم ئېتىپ بوستان ساری قىلساڭ مېنى تەكلىف ،
ئەجەب يوق ۋەئدە قىلدىڭ ئەفۇ قىلسام قىلماغۇم بىر لەفز .

ئۆزىگە قىلسا لايىق قايسى قۇلنى ئول تەۋانا ھەي ،
تەسىب ئەيلەر مۇھەببەت جامىدىن نۇش ئەيلەمەككە مەي ،
تۇتار ئۇقبا يولىن مەنزىل مەراھىللەرنى ئەيلەپ تەي ،
ئەگەر كۆرسەم جەمالىڭنى ماڭا لازىم ئەمەسى ھېچ شەي ،

جەمالىڭنى نەسىب قىلغىل كۆلۈبان قىلماغۇم نىر لەفز .

ھەمە ئەرزىمنى ئايتۇرغە بۆلەك ھېچ ھاكىمىم يوقتۇر ،
غەرىب يالغۇز يەتمدۇرمەن شەرىك ھېچ خادىمىم يوقتۇر ،
مېنىڭ كۆڭلۈمدە ئىستەر كىشىغە ھېچ لازىمىم يوقتۇر ،
ئۆزۈڭ رەھىم ئەتمەسەڭ سەندىن بۆلەك ھېچ راھىمىم بوقتۇر ،
قولۇم دەپ مەغفىرەت قىلساڭ ، نە ئۇبدان ، قىلماغۇم بىر لەفز .

* *

يارىنىڭ ئىسمىنى مەرھەم دەردىڭ ئىچرە ئەيلە ھىفز ،
كۆزلەرىڭ ئەشكىنى شەبنەم ھەجرىڭ ئىچرە ئەيلە ھىفز ،
داغى فۇرقەت ئاتەشىنى شەۋقىڭ ئىچرە ئەيلە ھىفز ،
يارىنىڭ زىكرىنى ھەردەم كۆڭلۈڭ ئەچرە ئەيلە ھىفز ،
قىلماغىل لەھزە فەرامۇش فىكرىڭ ئىچرە ئەيلە ھىفز .

ھەرقاچان ئەيلەپ تەسەۋۋۇر دىلبەرىڭ ھەيئەتلەرىن ،
جارى قىلغىل كۆڭلۈڭ ئىچرە زەۋق ئىلە رىغبەتلەرىن ،
چارە تاپماي ئاھ ئۇرارسەن ھەجر ئىلە فۇرقەتلەرىن ،
ھەرزەمان ئەيلەپ تەفەككۇر يارىنىڭ سەنئەتلەرىن ،
بارچە ئىشغە سانىئۇ قادىرلىق ئىچرە ئەيلە ھىفز .

مېھرىبان شەفقەت يۇزىدىن سەير ئېتىپ قىلسا گۇزەر ،
ئەنبەر ئەفشانلىق بۇيى قىلسا دىھانىڭغە ئەسەر ،
جەزب ئۇرۇپ شەۋقى كېلىپ سەندىن ھەۋەس باتىل كېتەر ،
ناگەھان رەھمەت كۆزى بىرلەن ساڭا قىلسا نەزەر ،
تۆكۈلۈر ئەشكىڭ يۇزۈڭگە كۆڭلۈڭ ئىچرە ئەيلە ھىفز .

* *

ماھى تابانىم چىقار دەپ كۈندە بولدۇم تامىئ ،
ئاي يۈزىن ياشۇرغانى ئالەمغە بولدى شايىئ ،
زۇلفىنىڭ قاراڭغۇسى بولماي يۈزىدىن رافىئ ،
بۇجەھانغە بولمادى ئول ماھتابان ئالىئ ،
بولغۇسى تۇلۇئىغە قارا بۇلۇتلار مانىئ .

كاكۇلى مشكىندىن بادى سەبا كەلتۈرسە بۇي ،
ئوت چاقىنغاندەك فەلەك ئۆزرە خىرامان تۇندى خۇي ،
قاشى ياسى تىير ناۋەك قەتل ئېتەرگە جۇستىجۇي ،
گەربۇلۇت زايىل ئولۇپ قىلسا تۇلۇڭ ئول ماھروي ،
نۇرىدىن بىھوش ئولۇپ كۆزۈمدىن ئوتلار ساتىڭ .

شامى زۇلفىدىن يۈزى ئايدەك دۇرەفشان ئەيلەسە ،
نۇرىنىڭ ئابى يۈرەك باغرىمدە جۇشان ئەيلەسە ،
باغى ئىشرەت كاسەسىدە مەينى نۇشان ئەيلەسە ،
ئىككى زۇلفىنى شامال ناگاھ پەرىشان ئەيلەسە ،
تارىنىڭ ئاۋازىنى قۇلاقىم ئولغاي سامىڭ .

قەددى شەمشاد سەرۋى رەفتار يول ئۈزە قىلسا گۇزەر ،
ھەم كىيىپ گۇلگۇن قەباۋۇ ئەتلەسىدىن لاجۇۋەر ،
باشىدا تاجى مۇرەسسەڭ ھۇسنى چۇن بەدرى قەمەر ،
گەر رەۋان ئۆزرە چىقىپ ھالىمغە ئەيلەپ بىر نەزەر ،
رەھم ئېتىپ قىلسا تەبەسسۇم ھۇشۇم ئولسە راجىڭ .

گەر بىشارەت بەرسە ۋەسلىن رەھم ئەيلەپ ناگەھان ،
ئەرزۇ ئەھۋالىمنى يىغلاپ ئالدىدا قىلسام بەيان ،
ۋەئدە ئەيلەپ ۋەسل ئولۇرغە ماڭا بەرسە بىر نىشان ،
گەر ئىشارەت ئەيلەسە ئەي بىئەدەپ ، كەتكىل ، دەبان ،
مۇندا سەن تۇرساڭ بولۇر ماڭا مەلالەت ۋاقىڭ ،

زار ئېتىپ ئاستانەغە باشىمنى قويسام يالبارىپ ،
ئاتەشى ھىجران ئارا گۇلدەك چىرايىم سارغارىپ ،
تىلەسەم تاپغۇممىكىن مەزار - مەزارلارغە بارىپ ،
ۋەئدە قىلسا تاڭلا كەلگىل بوستانغە ، ئەي غەرىب ،
مەن سېنى مېھمان قىلاي ئەجرىڭنى قىلمأي زايىڭ .

ئەي ھەقىر ئاسى سىيەھ دىل ئەمدى قىلغىل نۇر پەدىد ،
ئەزەلى ئېرمىش كىشكىم يا شەقىدۇر يا سەئىد ،
ياخشى ئىشنى ئادەت ئەيلەپ ، ياخشى سۆزنى قىل شۇنىد ،
ئەي فەقىر ئەمى زەئىف ، سەن دىلبەرىگدىن تۇت ئۇمىد ،
بۇئەجەب ئېرمەس سېنى بوستانغە قىلسە تابىڭ .

(داۋامى كېيىنكى سانىدا)

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
www.uyghurkitap.com

غەزەللەر

مىرزا كامران

نەشرگە تەييارلىغۇچىلار : ئابدۇرەھىم ئىلھاجى

مۇھەررىردىن : مىرزا كامران بۇيۇك شائىر زۇھۇرىددىن مۇھەممەد بابۇرنىڭ ئوغلى بولۇپ ، XVI ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ياشىغان . ئۇ ئاتىسىنىڭ شېئىرىيەت جەھەتتىكى تالانتىغا ۋارىسلىق قىلىپ كۆپلىگەن شېئىرلارنى يازغان . تۇرلۇك تارىخىي مەنبەلەردە كامران مىرزىنىڭ دىۋانى ھەققىدە مەلۇماتلار ساقلانغان بولسىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭدىن دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلگەنلىرى ناھايىتى . كامران مىرزا ئەسەرلىرىنىڭ قول يازمىلىرى ھازىر ھىندىستانىنىڭ پەتنە شەھىرى خۇدا بەخشى كۇتۇبخانىسىدا ، كالكۇتتا ئاسىيا جەمئىيىتى قول يازمىلار فوندىدا ، رامپۇر شەھىرىنىڭ رىزا كۇتۇبخانىسىدا ساقلانماقتا .

كامران مىرزا ئەسەرلىرىنمۇ بابۇر ئەسەرلىرىگە ئوخشاشلا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدا خېلى زور تەسىرگە ئىگە بولغان . سەئىدىيە خانلىقى بىلەن ھىندىستان مۇغۇل خانلىقى ئوتتۇرىسىدىكى مەدەنىي ۋە ئىجتىمائىي ئالاقىلەر قويۇق بولغانلىقتىن ، بۇ ئىككى ئەل مەدەنىيەتىدە بارلىققا كەلگەن مۇۋەپپەقىيەت ۋە نامايەندىلەرمۇ ئۆزئارا ئالماشتۇرۇلغان ، بىر ـ بىرىگە تەسىر كۆرسەتكەن . كامران مىرزا ئەسەرلىرىنى ئۆز ئانا تىلى بولغان تۇركىي تىلدا يازغانلىقى ئۈچۈن ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئۇيغۇر خەلقى ئارىسىدا بىۋاستە ۋە خېلى كەڭ دائىرىدە تارقالغان ، ئەمما دەۋرلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ئۇنىڭ قول يازمىلىرى بىزدە ئازلاپ كەتكەن ، ھەتتا يوقىلىپ كەتكەن . مىرزا كامراننىڭ بۇ غەزەللىرى سەئىدبەك ھەسەن تەرىپىدىن نەشرگە تەييارلىنىپ ، تاشكەنت «يازغۇچى» نەشرىياتى تەرىپىدىن 1993 ـ يىلى نەشر قىلغان «دىۋان» ناملىق كىتابچىدىن ئېلىندى .

* *

زىھى ھەرزەررەدىن ھۇسنۇڭ ھۇۋەيدا ،
جەمالىڭ ئافتابى ئالەمئارا .
ئەگەر زاھىر ، ئەگەر باتتىدا سەنسەن ،
كۆزۈم كۆڭلۈم ئارا پىنھانۇ پەيدا .

ئەگەر يۈمسام كۆز ، ئەگەر ھەرسارى ئاچسام ،
سېنىڭ ھۇسنۇڭنى ئەيلەرمەن تەماشا .
گەھى ئاشىق ، گەھى مەئشۇق ئېتەرسەن ،
بولۇپ ھەر سۈۋرەت ئىچرە ئاشكارا .

ئېرۇر لەيلا بىلە شىرىن بەھانە ، قاچانكىم خاتىرىمغە كەلسە لەيلا .
جەھاندە سەن سالىپسەن شورۇ غەۋغا . يېتىشتى كامران ئول تۇركى سەرمەست ،
قىلۇرمەن نەۋھەلەر مەجنۇن غەمىدىن ، خىرەد مۇلكىن قىلۇر يەغما ھەمانا .

* * *

ياردىن كەلدى خەتۇ تەئۇنزى جان بولدى ماڭا ،
قاتىلى ھەجر ئىلكىدىن خەتتى ئەمان بولدى ماڭا .
ۋەھ ، بۇ نې مەكتۇبدۇر كىم نامەئى ئەئمالدەك ،
يەتكەچ ئىلكىمغە سەئادەتقە نىشان بولدى ماڭا .
مىھرىبان ساغىنغانىم جەۋرۇجەفا رەسمىن تۇتۇپ ،
مىھر تەركىن قىلدىيۇ ، نامىھرىبان بولدى ماڭا .
دائىما يانمدا سەن باردۇر بۇ مەئناغە گۇۋاھ ،
ئولكى دائىم ۋاقىفى سىررى نىھان بولدى ماڭا .
گۇلئۇزارا ، زىكرۇ فىكرىڭدىن دەمى خالىي ئەمەن ،
تا ۋەتەن بۇلبۇل كەبى بۇ گۇلستان بولدى ماڭا .
ئىشكىڭدە يۈز كەتۈرسەم كامراندەك ئەيب ئەمەس ،
كەئبەئى مەقسۇد ئۇچۈن ئول ئاستان بولدى ماڭا .

* * *

ئول قۇياش ئارەزىدىن پەردە ئالىپ ، كىرپىكىدىن يەنە ئوقلار قادالىپ .
شۇئلەئى خاشاك ۋۇجۇدۇمغە سالىپ . ھادىسە تاشلاربدىن شىشە كەبى ،
گەرچە سۇرەتدە قىلىپ جىلۋەئى ھۇسن ، بۇ كۇھەن دەيردە كۆڭلۇم ئۇشالىپ .
ھۇسنى يۈز ۋەجھ ئىلە كۆڭلۇمنى ئالىپ . ئەمدى مەن ئەزمى خەرابات ئەتسەم ،
ھەرلىباس ئىچرە ئۇرار ئىشق يولىن ، بارۇرەم كويندە كۆڭلۇمنى سالىپ .
گاھ شىرىن ، گاھى لەيلا ئاتالىپ . كامران ئىشكىدىن بارغۇمدۇر ،
قىلىچى چاك قىلىپ كۆكلۇمنى ، دەر بەدەر كۆڭلۇم ئىشكىدە قالىپ .

* * *

ئۇشبۇ تۇن كۆڭلۇمدە يارۇ كۆزۇم ئېردى مەستى خاب ،
كىم يېتىشتى قايىلىم يۈز ناز ئىلە ئەيلەپ ئىتاب .

خەستە كۆكلۇم مۇزتەربىدۇر زۇلفى تابىغە تۇشۇپ ،
شەست ئارا تۇشكەچ بالىغ يەكلىنگى ئەيلەپ ئىزتىراب .
خاكى راھ بولدۇم ، گۇزەر گەر قىلماسا ، ئىرمەس ئەجەب ،
مەن گەدائى بىنەۋا ، ئول خۇسرەۋى ئالىيجەناب .
كىمكى جانان چىھرەسىدە ئىشق سىرىن بىلمەگەي ،
نە ئەجەب ، ئاندىن دېسە : «يالەيتەنى كۇنتۇ تۇراب» .
كامران ، جانان تەمەننا سى مېنى پىر ئەيلەدى ،
ئەي دەرىغا ، ئانسىز ئۆتتى ئەھلى ئەييامى شەباب .

* *

ئىشق ئارا دېۋانە بولسام ، نە ئەجەب ،
باشىغە پەرۋانە بولسام ، نە ئەجەب .
ئەقلدىن بىگانە بولسام ، نە ئەجەب .
زاھىر ئولدى كويىدە رەسۋالىغىم ،
خالى ئولمىش خىلۋەتىم ئەغياردىن ،
شەھر ئارا ئەفسانە بولسام ، نە ئەجەب .
يار ئىلە ھەمخانە بولسام ، نە ئەجەب .
ئول پەرىۋەشقە بولۇپمەن ، ئاشنا ،
يارۇتۇر كۇلبەمنى ئول شەمئى جەمال ،
كامران ، دېۋانە بولسام ، نە ئەجەب .

* *

بەرقدەك ئەنۋارى ھۇسنۇك كۆزلەرىمگە چاقىلىپ ،
كۆزدىن ئاقىزدىك كۆگۈلنى قەترە ـ قەترە قان قىلىپ .
شەمئى ھۇسنۇگنى كۆرۈپ بىلدىمكى ، ئالەمسوزدۇر ،
سالدىم ئۆزنى شوئلەغە پەرۋانەدەك كۆرۈپ بىلىپ .
جان بىلە كوگلۇمدىن ئايرىلدىم ساگا يەتكە زەمان ،
ئەمدى ، ئەي جانۇ جەھان سەندىن بولۇرمۇ ئايرىلىب .
جان يېتىپدۇر ئاغزىمە ، بولغايمۇ ، ئەي ئىسا نەفەس ،
بىرنەفەس ئاللىمدە ئولتۇرساك ئىيادەتقە كېلىپ .

* *

خۇب ئېردى مەگا بولسە ئېدى يار مۇساھىب ،
يا بولماسە ئېردى ئاگا ئەغيار مۇساھىب .
بىمارمەنۇ بار كۆزى يادى كۆگۈل ئىچرە ،
بىمارغە ئول نەۋئىكى بىمار مۇساھىب ،

هەر نېچە قاچاي دەپ قىلىبان قەسىد قۇتۇلماي،
بولدۇم غەمۇ مىھنەت بىلە ناچار مۇساھىب.

* *

ئۆتتى ھىجران كېچەسى رەنجىدە ئۇمرۇم، يا رەب،
يەتكۈزۈپ ۋەسل كۈنىن ئەيلە تەرەھھۇم، يا رەب.
تىرەھىجران كېچەسى ھېچ يارۇغ بولغايمۇ،
گەر قۇياش بولسە بۇ تۈن ئىچرە ھەر ئەنجۇم، يا رەب.
ئاغزىدىن نۇكتە ئىشتىمەكنى ھەۋەس ئەيلەرمەن،
ھېچ قىلغايمۇ مېنىڭ بىرلە تەكەللۇم، يا رەب.

* *

يېتىشتى قاسىدى جانان ماڭا دەمى سەكەرات،
بۇ چىن ئىمىشكى، تىرىك جانغە بار ئۇمىدى نىجات.
لەبىڭ تەكەللۇم ئېتىپ جان بىرۇر تەئالەللاھ،
زىھى تەكەللۇمى شىرىن سەڭا، زىھى كەلىمات.
ئىتىڭ شۇمارىدە ئەتكىل ھىساب، كەھف ئىتتىدەك،
كىشىكى مىھرۇ ۋەفا شۇەسىدە قىلدى سەبات.
كۆڭۈل قۇشى تىلەبان سېنى تەلپۈنۇر، نە ئاسىغ،
كى، ئەشك جالەسىدىن سىندى ئاڭا بالۇ قانات.
غەرىقى بەھرى سىرىشك ئولمىشەم ئەمەس ئەجەبى،
بۇ مەۋىج ئىچرە ئەگەر يوقتۇرۇر ئۇمىدى نىجات.
چۇ كامران ساڭا قۇلدۇر ياراتما ئۆزلۈكدىن،
كى ھەجرئارا ئاڭا ئىمكان ئەمەس قەرارۇ سەبات.

* *

تا قارا تۇپراققە قىلدىم مەن بۇدەير ئىچرە نىشەست،
مەسنەدى جەم قەدرىنە بىلمىش مېنىڭ يەر بىرلە پەست.
ھەر زەمان ئول تۇررەنى يۈزگە پەرىشان ئەتمەكىم،
تۇشمەسۇن ئالەم ئارا ئول زۇلفى پۇرخەمدىن شىكەست.
دەم بەدەم سەيلى سىرىشكىمكىم، كېپلۇر بىئىختىيار،
قىلدى ئۇمرۇمنىڭ ئۆيى ئول سەيل سەدرىدىن نىشەست،

* *

تا قارا تۇپراققە قىلدىم مەن بۇدەير ئىچرە نىشەست،
مەسنەدى جەم قەدرىنە بىلمىش مېنىڭ يەر بىرلە پەست.
ھەر زەمان ئول تۇررەنى يۈزگە پەرىشان ئەتمەكىم،
تۇشمەسۇن ئالەم ئارا ئول زۇلفى پۇرخەمدىن شىكەست.
دەم بەدەم سەيلى سىرىشكىمكىم، كېپلۇر بىئىختىيار،
قىلدى ئۇمرۇمنىڭ ئۆيى ئول سەيل سەدرىدىن نىشەست،

www.uyghurkitap.com

كامران ئاندىن نېتىپ جان ئېلتە ئالغايمەنكى ، يار ،
كۆزلەرى قاتىل ، سۆزى مۇھلىك ، ئۆزى بىباكۇ مەست .

* *

قەدىگىندۇر خىجىل باغ ئىچرە شەمشاد ،
سېنىڭ يادىڭ بىلە ھىجران غەمىدىن ،

بېرىپ قوللۇق خەتتىنى سەرۋى ئازاد .
بار ئېردىم دەھر ئىچىندە شادۇ ناشاد .

لەبىڭ جان بەخشۇ ئەسرۇ تۇرفەدۇر بۇ ،
ھەياتىم ھاسىلىن بەرباد بەردى ،

ئىكى كافىر كۆزۈڭ قەتتالۇ جەللاد .
قىراقىڭ ئىلگىدىن ئەفغانۇ فەرياد .

تەئالەللاھ ، زىھى ھۇسنۇ لەتافەت ،
دەرىغا ، كامران نەۋمىد ئۆلدۈڭ ،

پەرىسەن ، يا مەلەك ، يا ئادەمىزاد .
بېرىپ جانۇ جەھان نەقدىنى بەرباد .

* *

قىلىپ چىھرەڭدە ۋەجھۇللانى مەنزۇر ،
سىكەندەر بىرلە قەيسەر چاكەرىڭدۇر ،

ئەيان بولدى مەڭىڭ نۇرۇن ئەلا نۇر .
قۇلۇڭدۇر ، گەر ئېرۇر خاقانۇ فەغفۇر .

يۈزۈڭ كۆزگۈسىدە تەڭرىنى كۆرگىل ،
ئاتىپ غەمزە ئوقىن كۆڭلۈمنى ئاۋلا ،

كۆرۈپ كۆزگۈدە ئۆزنى بولما مەغرۇر .
بېرىپ بىر بۇسە بىزنى ئەيلە مەسرۇر .

ئەگەر مىھراپ ئارا ۋەر بۇت قاشىندە ،
قايانكىم ئەزم ئېتەر ، بولسۇن مۇزەففەر ،

بارى ھالەتدە سەنسەن بىزگە مەنزۇر .
ئەبۇلغازى ھۇمايۇن شاھى مەنسۇر .

* *

ناتەۋانىكىم ، نىگارى ھەمدەمى ئەغيار ئېرۇر ،
چارە قىلماق بۇ قاتىق ھالەتقە بەس دۇشۋار ئېرۇر .
سەرۋنى سالدى ئاياقتىن قامەتىڭ رەفتار ئىلە ،
ئەھمەدۇللاھ ، نە قىيامەت قامەتۇ رەفتار ئېرۇر .
ھەر تەرەف قىلسام گۇزەر كۆڭلۈمدە ئول رەفتاردۇر ،
ھەر ساری سالسام نەزەر مەنزۇر ئوشول روخسار ئېرۇر .
ئەيلەگەن مەندەك بەسى زاھىدنى كافىر ئىشق ئەرا ،
ھەلقەئى زۇلفى دېمەڭكىم ، رىشتەئى زۇننار ئېرۇر .
يۈز مۇسۇلمان قانىنى تۆكتى كۆزۈڭنىڭ غەمزەسى ،
ئەللاھ ـ ئەللاھ ، نە ئاجايىب كافىرى خۇنخار ئېرۇر .
شەھكى ، چەكمىش شەۋكەت ئىستەب سايەبانى زەرنىگار ،

سايەبان ئېرمەسكىم ، ئول بېرپەردەئى پىندار ئېرۇر .
تا كۆرۈپمەن كامران پىرى مۇغاندىن ئىلتىپات ،
دەير كويىدە مەقامىم كولبەئى خەممار ئېرۇر .

* *

ئىتتىك تا ماڭا يارۇ ھەمدەم بولۇپتۇر ،
جەھان ئەھلىدىن ئۇلفەتىم كەم بولۇپتۇر .
تىشكىمۇ لەبىگدىن نەمۇدار ئولۇپتۇر ،
كى گۇل غۇنچەسى غەرقى شەبنەم بولۇپتۇر .
كۆڭۇل ئۇزمەكىم ساچىدىن مۇمكىن ئېرمەس ،
كى ، جان رىشتەسى ئاندە مەھكەم بولۇپتۇر .
ئىكى زۇلفۇ خەتتۇ يۈزىنى كۆرۈڭكىم ،
ئەجەب دىلكەشۇ سەبزۇ خۇررەم بولۇپتۇر .

* *

ئول شوخ ئەگەر باشتىن ئاياغى كانى نەمەكتۇر ،
بۇ قاتلە ئىشىم فۇرقەتىدىن ئۆزگەچەرەكتۇر .
دىۋانە بولۇر ئەھلى خىرەد ، جىلۋەگەر ئولسە ،
ئول شەكلۇ شەمايىل بىلەكىم ھورۇ مەلەكتۇر .
قۇللابى مۇھەببەتمۇ ئىكىن خەستە كۆڭۈلگە ،
يا باشىدە سەنچىلگەن ئەگرى كەجەكتۇر .
ئۆزلۈك يۇكۈنى تاشلاماغۇنچە يەتەئالماڭ ،
تا سۇرئەت ئىلە گەردىشىدە چەرخى فەلەكتۇر .
خۇشۇەقت ئوشۇل رىندكى دەير ئىچىدە مەندەك ،
ئىگنىدىكى خىلئەت ئاڭا ئەسكى كەپەنەكتۇر .

* *

سەندىن ئايرۇ تۇشكەلى كۆڭلۇم ئەسرى غەمدۇرۇر ،
جانىغە ھىجران غەمىدىن يۈز تۇمەن ماتەمدۇرۇر .
ۋەسلىڭ ئولسە نەيلەيىن نەۋرۇزۇ بەيرەمكىم ، ماڭا ،
ھەر زەمان نەۋرۇزدۇر ، ھەر لەھزەئى بەيرەمدۇرۇر .

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

ئالەمۇ ئالەم ئېلى دۇشمەن ئېسە ، سەن يار ئېسەك ،
ئالەم ئەھلى بىرلە ئالەمدىن ماڭا نە غەمدۇرۇر .
سەندىن ئايرۇ نە ئاسىغ ئەمدى رەفىقۇ ياردىن ،
فىكرىڭ ئولمىش مەھرەمىم ، زىكرىڭ ماڭا ھەمدەمدۇرۇر .
غۇنچە يەڭلىغ لەئلىدىن گاھى كۆڭۈلدۇر غەرقى خۇن ،
گەھ پەرىشان زۇلفى يەڭلىغ خاتىرىم دەرھەمدۇرۇر .
ئولكى ئۆزى جاندۇرۇ شىرىن لەبى ئابى ھەيات ،
ھېچ بىلمەنكىم مەلەكتۇر يا بەنى ئادەمدۇرۇر .
كامران دېدىمكى ئالەم ئىچرە يوق رەسمى ۋەفا ،
يانە ئايتۇرمەنكى شايەد بار ئىكەن ئالەمدۇرۇر .

* *

سەنسىزىن سەبرۇ قەرارىم يوقتۇر ، سەرۇ قەد لالە ئۇزارىم يوقتۇر .
سەندىن ئۆزگە يانە يارىم يوقتۇر . تىرەدۇر كۆزۇمە ئالەم گويا ،
زۇلفۇ يۈزىنى كۆرەي دەپ تۇنۇ ـ كۇن ، يولىدىن كۆزدە غۇبارىم يوقتۇر ،
ۋەھكى ، ھەرلەھزە قەرارىم يوقتۇر . كامران بارغالى ئول لالە ئۇزار ،
سەرۇ ئىلە لالەنى نەيلەي مەنكىم ، ئۇمر باغىندە بەھارىم يوقتۇر .

* *

نەزەردە سەنمۇ مېنىڭ ، خاب يا خەيالدۇرۇر ،
ۋىسال ئەگەر دېسەم ئەندىشەئى مۇھالدۇرۇر .
نە ئەيشلەركى تەخەييۇل ئارا كۆڭۇل قىلماس ،
مەگەركى پادىشەھى ئالەمى خەيالدۇرۇر .
ئول ئەسرۇ سەر كەشۇ مەن ھەم سەنەۋبەر قەددىن ،
كۆڭۇلنى ھېچ ئۇزەلمەن غەرىب ھالدۇرۇر .
چىقىپ ئۇلۇس ئاراسىدىن كەنارە تۇتايىن ،
كى ، كۆڭلۇم ئىچرە ئۇلۇسدىن بەسى مەلالدۇررۇر .
مەگەركى بېلىگۇ ئاغزىڭ ھەدىسىن ئايتۇرلار ،
كى خوردەدانلار ئارا ئەسرۇ قىيلۇ قالدۇرۇر .
سارىغ يۈزۇمگە قىزىل ئەشكىنكى خەت يازدىم ،
بەھارى ئۇمر خەزان بولغانىغە دالدۇرۇر .

يۇزۇڭۇ شاھىدى مەئنانى جىلۋەگەر كۆردۇم ،
ئەجەب ئەمەس دېسە ئول مەھرى بىزەۋالدۇرۇر .
كەمال شېئرۇ سۇخەنۋەرلىغمغە تۇتتى قۇلاق ،
خوجەند مۇلكىدەكىم ساھىبى كەمالدۇرۇر .
گەھىكى خالۇ خەتىن كامران ئانىڭ كۆرسە ،
كۆڭۈلنى باي بېرۇر ، كۆزلەرىنى ئالدۇرۇر .

* *

فۇرۇغى چىھرەڭ ئېرۇر سۇبھەدەك جەھان ئەفرۇز ،
تۇلۇئى ھۇسنۇڭ ئېرۇر ئافتابى ئالەمسوز .
جەمال كۆزگۈسىنى مەتلەئى زۇھۇر قىلىپ ،
جەھان مەزاھىرىنى ئەيلەدىڭ جەھان ئەفرۇز .
رۇمۇزى ئىشق بىلىپمەن يۇزىن نەزارە قىلىپ ،
بىرەۋكى ئاشىق ئەمەس ئول نە بىلسۇن ئۇشبۇ رۇمۇز .
يۇزىن جەھاندىن ئۆگۈرگەي ، سېنىڭ ساری قىلغاي ،
كىشىكى ، ئاڭا مەدەد قىلسە تالىئى فىروز .
تىكە قىيا باقىشىدىن كۆڭۈلنى چاك قىلىب ،
ھەبىب غەمزەسىدىن ، ۋەھكى ، ناۋەكى دىلدۇز .
يۇزى گۈلىغە ئانىڭ كامران ئېرۇر بۇلبۇل ،
نە گۈلشەن ئىچرەكىم ئول گۈلنى كۆرسە چىھر ئەفرۇز .

* *

ئالدى كۆڭلۇمنى ، ئاچىپ ساچىنى ئول رەئناَ قىز ،
سالدى سەۋدايى باشىمغە ساچىدىنِ سەۋدا قىز .
ئوت قويار ئەقل ئىلە دىن خىرمەنىغە شەيخ ئىلە شاب ،
چۇن تەرەب بەلگە بېرۇر تۇررەسىن ئول تەرسا قىز .
ئولكى گۈلنار كىنىپ دېگلەيىن ئەتتى كاھى ،
دەھر باغىندە يوق ئانداق يانە بىر رەئنا قىز .
ۋەھكى ، مەجنۇنلىغ ئىلە شۇھرەئى شەھر ئەتتى مېنى ،
ئاتىن ئايتۇردە ھىجاب ئولدى ، دەيىن لەيلا قىز .

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com شەرقىيە كتابلىرىنىڭ يېڭى ئادرېسى

* *

لالەۋۇ گۈل رەۋنەقى ھۇسنۇ جەمالىگچە يوق،
سەرۋۇ سەنەۋبەر تەقى تازە نىھالىگچە يوق.
گۈلشەن ئارا گەر ھەزار بولسە مەنۇ كۈنجى غەم،
گۈلشەنۇ باغۇ بەھار ماڭا خەيالىگچە يوق.
سەرۋ قەددىگچە ئەمەس، لالە خەدىگچە ئەمەس،
سەبزە خەتتىگچە ئەمەس، ۋەردى جەمالىگچە يوق.
ئەيكى كۆزۈم ئۆيىدە مەردۇمەكى دىيدە سەن،
مەردۇمەكى دىيدە لېك ھىندۇيى خالىگچە يوق.
مالۇ مەنال، ئەي كۆڭۈل، يار غەمۇ دەردىدۇر،
ئىككى جەھان ھاسىلى مالۇ مەنالىگچە يوق.
گۈلنى بەسى كامران كۆردىيۇ ئەي گۈل، سەنى،
ئابىيو تابى ئانىڭ چىھرەئى ئالىگچە يوق.

* *

ئەي يېتىشمەي كەمالىگە ئىدراك،
ياغماسە گەر شەفائەتىڭ ياغنى،

پەس ئولۇپ قەدرىڭ ئاللىدە ئەفلاك.
بەرقى ئىسياندىن ئۆرتەنۇر خاشاك.

قابە قەۋسەيىندىن نەمۇنە قاشىڭ،
شوكرى لىللاھكى ئاقىبەت ئىشقىڭ،

قەددىگە چۈست خىلئەتى «لەۋلاك».
غەير نەقشىنى كۆڭۈلدىن ئەيلەدى پاك.

سەندىن ئادەم ئەزىز ئىرۇر، يوق ئىسە،
ساڭادۇر نەفسۇ دېۋدىن پەنەھەم،

زاھىر ئىرۇر مەقامى زەررەئى خاك.
كامرانۇ ئاجزۇ ئۆلەر بىباك.

* *

ئاتەشى مۇسا دېگەن ئەنۋارى رۇخسارىڭ سېنىڭ،
شەربەتى ئىسا ئېمىش لەئلى شەكەر بارىڭ سېنىڭ.
ئەي بەسا مۇسا سىفەتلەركىم، كۆرۈپ، ئۇزدىن بارىپ،
مەتلەئى نۇرى تەجەللى كەلدى روخسارىڭ سېنىڭ:
قىلمايىن تۇغيان قىلىپ مەقسەتنى مەنزۇرى نەزەر،
سۇرمەئى «مازاغ» چەكمىش چەشمى بىدارىڭ سېنىڭ.
جەننەتۇل مەئۋادە تۇبىي جىلۋەسىن قىلماس ھەۋەس،

كىمكى ، كۆردى كويۇك ئىچره قەددۇ رەفتارىك سېنىك .
ئەي كۆڭۈل ، ئىشق ئوتىدۇر كىم ، باردۇرۇر ناری خەلىل ،
بۇ سەبەبدىن ئوت ئىچىده كەلدى گۈلزارىك سېنىك ..
ئىستەسەككىم ، يەتمەسۇن دەۋراندىن ئازارى ساڭا .
سەئيى قىلكىم ، تەگمەسۇن هېچ كىمگه ئازارىك سېنىك .
كامران سەئيى ئەتكى ، فانىي بولغاسەن ئۆزدىن تەمام ،
ئىستەرەمكىم ، بولمەغاي ئالەمده ئاسارىك سېنىك .

* *

ئىشىتىپ هۇسنۇك سفاتىن بولمىشەم زارىك سېنىك ،
يا رەب ، ئولغايمۇ مۇيەسسەر بىزگه دىدارىك سېنىك .
ئەي مەسىها دەم ، يەتۈرگىل مۇجدەئى ۋەسلىڭنىكىم ،
ئۆلگەلى يەتمىش فراقىك ئىچره بىمارىك سېنىك ،
كۆزلەرىم گەۋهەر فىشان بولدى ئانىڭدەككىم ، سەهاب ،
شەككەر ئەفشان بولغالى لەئلى شەكەر بارىك سېنىك .
گەرچه كويۇڭده بەسى ئەل ئىشق لافىنى ئۇرار ،
بارمۇ ئېركىن مەن كەبى بىر ئاشقى زارىك سېنىك .
شەۋقتىن پەرۋانەدەك باشىڭدىن ئەۋرۈلسەم نېتاك ،
تىيره كۇلبەمنى يارۇتسه شەمئى رۇخسارىك سېنىك .
هەر شىكەستىكىم ، يېتەر دەۋراندىن ، ئولغاي مۇرتەفىئ ،
بىر نەزەر قىلسه سۇنۇق كۆڭلۇمگه دىدارىك سېنىك .
كامران خۇسرەۋ كەبى شېئرىك تاپار هۇسنى قەبۇل ،
بۇيله بولسه هۇسن ئېلى ۋەسفىده گۇفتارىك سېنىك .

* *

ئىشىكىگه گۇزەرى چۇنكى ، ئەي سەبا ، قىلساڭ ،
قاشىده يەر ئۆپۈبان قۇللۇغۇم ئەدا قالساڭ .
دېگىل خەيالىڭ ئىله خۇشتۇرۇر فراق ئىچره ،
ئانىكى مىهنەتى هىجرانغه مۇبتەلا قىلساڭ .
دەۋائى ۋىسالىڭ ئېرۇر كۆڭلۇمه تەرەههۇم ئېتىپ ،
نې بولدى دەردىمه ، ئەي بىۋافا ، دەۋا قىلساڭ .
ۋىسال مۇجدەسىنى يەتكۈزۈپ ، كەرەم ئەيلەپ ،
«ۋەفاغه ۋەئىده قىلىب ، ۋەئىدەغه ۋەفا قىلساڭ .

لەبى خەيالىدە قان باغلادى كۆڭۈل ، يا رەب ،
نې بولدى كۆڭلۈمە زۇلفىن گىرىھ كۇشا قىلساڭ .
يىغىدىن ئۆزگە ساڭا كامران دەۋايى يوق ،
فىراق ئوتىغە سەن ھەر نىچەكى ياقىلساڭ .

* *

سەندىن ئايرۇ ھەر زەمان كۆڭلۈم مېنىڭ غەمناكرەك ،
كۆكرەگىم ھەجر ئىلكىدىن پىراھەنىمدىن چاكرەك .
تىغى مۇژگان تىز ئېتىپ مەستانە باقساڭ ، ئەي قۇياش ،
خەنجەرىڭ بىباكۇ ئاندىن كۆزلەرىڭ بىباكرەك .
بىر نەزەر بىرلە بىلىپ دەردىم مۇداۋا ئەيلەدىڭ ،
يوقتۇرۇر ھۇسن ئەھلىدە سەندىن كىشى دەررا كرەك .
پاكلار كۆڭلى مەقامىدۇر مەگەر نەققاشى سۇنئ
چەكمەدى سۇرەت بۇ سەفھە ئۆزرە سەندىن پاكرەك .
كامران قۇلدۇر قەدۇ رەفتارىگە كىم ، يوقتۇرۇر ،
قامەتىڭدىن باغ ئارا سەرۋى سىھى چالاكرەك .

* *

قىيامەتى قۇپارىپتۇر جەھانده رەفتارىڭ
كۆڭۈلگە ئوت سالادۇر ، ۋەھكى ، يانە رۇخسارىڭ .
ئۆلۈكنى تىرگۈزەدۇر ھەر نەفەس مەسىھادەك .
تەكەللۇم ئەيلەسە ، جانا ، لەبى شەكەر بارىڭ .
نە يەردە ساكىن ئېسەڭ تەڭرىنىڭ پەناھىدە بول ،
قايانكى ئەزم قىلۇرسەن خودا نىگەھدارىڭ .
كۆزۈمدە سۇۋدۇرۇ كوڭلۈمدە ئوتدۇرۇر دائىم ،
كۆڭۈل كۆزۈم يولىدىن بولغالى گىرىفتارىڭ .
جەفا تەرىقىن ئۇنۇتقىل ، ۋەفا تەرىقىنى تۇت
كى ، كۆپ يېتىشتى بۇجانى ھەزىنغە ئازارىڭ .
رەفىقلەر قاشىدە ھالىمنى ئەرز قىلىب ،
ھەبىب فۇرقەتىدىن ئەمدى مېنى قۇتقارىڭ .
جەھاندە ياخشى ـ ياماڭ ھەر نېگىم باشىڭغە كېلۇر ،
جۇ ياخشى باقسەڭ ئېرۇر خوبۇ زىشت كىردارىڭ .
تەلەب يولىدە قەدەم قويغاج ـ ئوق باشىنى قويار ،

بىراۋكى ، بولسه فەنا كويىدە تەلەبكارىك .
چۇكامران سېنى كۆرسە ، ئۆزىنى كۆرمەس ھېچ ،
جەمال كۆزگۈسىدە جىلۋە قىلسە دىيدارىك .

* *

چەرخدىن جانىمە بار ئانچە مەلال ، تۇت پەياپەي قەدەھى مالا مال .
كى ، دېمەن ئاتىنى ھەم ئاغزىكە ئال . ھەركىشىكىم ، دېسە ئول مەينى ھەرام ،
گەر مېنىڭدەك ئايىدىن ئايرۇ ئەمەس ، رىندلەر مەزھەبىدە قانى ھەلال .
نېگە ھەم بولدى بۇ تۇن كۆكتە ھىلال . كۆرىنۈر ئەخگەر ئۆزى ئەنبەردەك ،
بولدى ھىجران مەيىرىن كامىم تەلخ ، زىب ئۇچۇن لەئلىك ئۆزە قويغان خال .
ساقى ، ئەمدى ماڭا تۇت جامى ۋىسال . كامران ئۇل گۈلى رەئنا غەمىدىن ،
ساقىيا ، چۇن مېنى سەرمەستت ئەتتىك ، ئارەزىم بولدى ساربغ ، ئەشكىم ئال .

* *

گۈلشەندە سەھەر ۋەقتى مەن ئېردىمۇ جانانىم ،
گۈلدەك يۈزى شەۋقىدىن بۇلبۇل كەبى ئەفغانىم .
ئەي سۇبھ ، نەفەس ئۇرما دەمى ، مېھر تۇلۇئ ئەتمە ،
كىم ، بۇ كېچە مېھماندۇر ئۇل شەمئى شەبىستانىم .
ھۇشۇ خىرەدىم كەتتى بىلمەنكى ماڭا نېتتى ،
گويا باشىمە يىتتى سەر فىتنەئى دەۋرانىم .
ئۇلكىم ، قاشىدە چىندۇر ، تاراجگەرى دىندۇر ،
قان تۇكمەكى ئايىندۇر ، ۋەھ ئانغەفىدا جانىم .
تۇر كىيدە نەۋائىغە يەتسەم ، نې ئەجەب ، غازىي ،
شېئىرىمغە قۇلاق سالسە مەھبۇبى سۇخەندانىم .

* *

ئەغيارغە كۆپ ۋەفا قىلۇرسەن ، رەفتارىك ئولۇپ رەۋان بەلاسى ،
جانىمغە بەسى جەفا قىلۇرسەن . بالا بىلە يۈز بەلا قىلۇرسەن .
ئوق ئەل ساری بېخەتا ئاتارسەن ، جان رىشتەسىغە سالىپ گىرىھەر ،
جۇنكى بىزگە يېتەر خەتا قىلۇرسەن . زۇلفىڭنى گىرىھ كۇشا قىلۇرسەن .
تۇن ئۆتمەكى ، گەردى مەركەبىڭنى ، رايىڭە قەزا مۇۋافىق ئولسۇن ،
ئەل كۆزىگە تۇتىيا قىلۇرسەن . ھەرنەۋئىكى مۇددەئا قىلۇرسەن .

www.uyghurkitap.com

ھۇسن ئايىنەسىدە جىلۋە ئەيلەپ ، گەر ئىتىلەرى ئىچرە جا قىلۇرسەن .
مىرئاتى خودا نەما قىلۇرسەن . ئۇل ھېچ جەفانى تەرىك قىلماس
ھۇسن ئەھلىغە سەن سەفا باغىشلاپ ، ھەر نېچەكى سەن ۋەفا قىلۇرسەن .
ئىشق ئەھلىنى مۇبتەلا قىلۇرسەن . ئۇل ئوتتۇرۇر سەن نېچوككى خاشاك ،
ئەل سانىغە كامران كىرەرسەن ، قۇرۇب ئىستەسەك ئوتقە ياقىلۇرسەن .

* *

ئاھكىم ، ئاگەھ ئەمەس داغى نىھاندىن ئۇل ماھ ،
يا رەب ، ئۇل داغ ئوتىدىن ئەيلەگىل ئانى ئاگاھ .
ئەل ئاچىپ تەلئەتىنى جانىم ئارا ئوت سالدى .
رۇزگارىمنى قارا قىلدى ئوشۇل زۇلفى سىياھ .
سەنسىزىن جانۇ جەھاننى نېتەي ، ئەي ئۇمرى ئەزىز ،
غەرەزىم سەنسەنۇ بەس ئىككى جەھاندىن ۋەللاھ .
كوھى ئەلبۇرز چە بولدى گۇنەھىم تاغى ئۇلۇق ،
گەر ئېسەر لۇتف نەسىمى ، يوق ئېرۇر بىر پەرىگاھ ،
غەيرغە خەيلۇ سپاھ ئولسە ماڭا لۇتفۇك بەس .
لۇتفۇك ئەر بولماسە نېتكەي ، يىغلىپ خەيلۇ سپاھ .
كامران تاپتى يولۇك تۇپراغىدە سەلتەنەتى ،
كىم ، تىلەب يەر يۈزىنىك شاھلىغىدە تاپماس شاھ .

* *

ئەيكى ، تالئ قىلدى چىھرەك ئافتابى خاۋەرى ،
تەرگە پاتتى ئارەزىك ئاللىدە گۇل بەرگى تەرى .
گۇل يۈزۇك نەم بولماسۇن ھەرگىز ئەجەل بارانىدىن ،
ئەسمەسۇن سەرۇى رەۋانىڭغە فەنانىك سەرسەرى .
نىلۇفەردىن شاخى گۇلدە كۆرمەدۇك ئۇل لۇتفكم ،
قامەتىڭدىن زاھىر ئەتمىش خىلئەتى نىلۇفەرى .
كۇفر ئېلىنىك مەقسەدى ، دىن ئەھلىنىك مەقسۇدىسەن ،
تالىبى ۋەسلىك ئېرۇر ئىزىدىي ھەم ئازەرى .
كامران گەر بىستەرى راھەت ساڭا يوقتۇر ، نې باك
بەس ئەمەسمۇ گۇلخەن ئىچرە بىستەرى خاكىستەرى .

* *

ۋەھكى ، جانىم دەردىنى ئۇل ماھى سنيما بىلمەدى ،
ھەرنېچە جانىم دېدىم ، جانىمغە رەھمى قىلمادى .
يۇز جەفا بىرلە مەنى دىلداردىن ئايىردى چەرخ ،
يوقسە ھېچكىم كۆڭلى بىرلە جانىدىن ئايرىلمادى .
گۇل بىلە سۇنبۇل تىلەپ بۇباغ ئارا كەزدىم بەسى ،
ئارەزىگدەك گۇل ، ساچىگدەك سۇنبۇلى تاپىلمادى .
يۇز گۇل ئاچتى گۇل يۇزۇڭ مەي تابىدىن ، ئەي مۇغبەچە ،
تۇرفەراق بۇكسم ، يۇزۇگدەك بىر گۇلى ئاچىلمادى .
يەتكەچ ئۆزلۇكدىن بە جان ، لەئلىڭ مەيىدىن كامران ،
مەستۇ بىخود بولدى ئانداقكىم يەنە ئايىلمادى .

* *

نە بولدى سورساڭ ، ئەي ئاي ، زارلاردىن ،
بۇغەمدە قويماساڭ ئەفگارلارنى ،
ماڭا يول [باشلاساڭ] خۇررەم ھەرەمدە ،
قاۋۇب ئەتراپىدىن ئەغيارلارنى .
ئەزىزىم ، گەر ئەزىز ئولماق تىلەرسەن ،
قارا تۇپراققە قويمە خارلارنى .
كۆزۇڭ بىمارىمەن ، سورغىل ، نە بۇلدى ،
گەھى ، ئەي دىلرەبا ، بىمارلارنى .
سېنىگدەڭ دىلبەرى تەناز بىلمەن ،
كۆرۇپمەن گەرچە كۆپ دىلدارلارنى .
خۇش ئۇلكىم جەمئ ئىدى بارى يارانلار ،
فەلەكتىن كۆرمەيىن ئازارلارنى .
دەرىغا ، كامران ، فىتنەئى دەۋران ،
فەرىشان قىلدى جەمئى يارلارنى .

* *

ئاچىبان رۇخسارى ئاتەشناكنى ،
ئۆرتەدىڭ مۇشتى خەسۇ خاشاكنى .
لام ئەلىفتەك زۇلفۇ قەددىگنى كۆرۇپ ،
نەفى قىلدىم بىر يولى ئىدراكنى .
مەي ئىچىب بۇت قاشىدە قىلدى سۇجۇد ،
كىمكى ، كۆردى ئۇل بۇتى بىباكنى .

* *

كۆردىلەر كۆكسۇم شىكافىنى كۆرۇپ ،
غۇنچەدەك كۆڭلۇمدە تۇشكەن چاكنى .
مەندە بىر ئوتتۇركى ، ئاھ ئۇرسام بەلەند ،
بىر نەفەستە ئۆرتەگەي ئەفلاكنى .
كامران ساق ئەت كۆڭۇل كۆزگۇسنى ،
ئاندە كۆرمەك ئىستەسەڭ ئول پاكنى .

تەسەۋۋۇبنىڭ ئەدەبىيۇى تەرەققىيات جەريانلىرى

ھۇرمەتجان ئابدۇراخمان

زاھىدلىق يولىغا مېڭىپ خىلۋەتتە يىگانە ھالدا قەلبىنى ماسۇادىن تازىلاپ ، ھەممىنى ئۇنتۇغان ھالدا ئىبادەتكە مەشغۇل بولغان زاھىدلارنىڭ ئىچىدىكى بىر قىسىم زاھىد ـ سوپىلاردا ئۆزلىرىنىڭ بۇ ساداقىتى ئارقىلىق ئاللانى تونۇش ، ئۇنىڭغا يېتىش ئىستىكى ئويغىنىشقا باشلىدى . مانا شۇنداق خاھىشلارنىڭ ئىپادىسى سۈپىتىدە VIII ئەسىرنىڭ ئوتتۇرلىرىدا بەسرەلىك تۇنجى ئايال سوپى رەبئەتۇل ئادەۋىييە (717 ـــ 801) نىڭ « ئىلاھىي ئىشق » قارىشى ئوتتۇرىغا چىقتى .

(1) ئىلاھىي ئىشق

پەرىددىن ئەتتارنىڭ « تەزكىرە تۇل ئەۋلىيا » دىكى بايانىغا قارىغاندا ، رەبئە ئەسلىدە ئائىلىسىدىكى قىزلارنىڭ تۆتىنچىسى بولغىنى ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىسمى رەبئە (يەنى تۆرتىنچى دېگەن مەنىدە) دەپ ئاتالغانىكەن . ئۇلار ئاتا ـ ئانىسىدىن يېتىم قالغاندىن كېيىن ، باشقا ئاچا ـ سىڭىللىرى تىرىكچىلىك ئېھتىياجى بىلەن تەرەپ ـ تەرەپكە چېچىلىپ كەتكەن . شۇ مەزگىللەردە بەسرە شەھرىدە قىسچىلىق يۈز بەرگەن بولۇپ ، بىر زالىم كىشى رەبئەنى ئالتە تەڭگىگە قۇللۇققا سېتىۋەتكەن . ئۇ خوجايىنىنىڭ تاپشۇرغان ئىشلىرىنى ئورۇنلاپ بولغاندىن كېيىن ، ۋاقتىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەن . ئۇنىڭ ئېتىقاد جەھەتتىكى ساداقىتىگە قايىل بولغان خوجايىنى ئۇنى قۇللۇقتىن ئازاد قىلىۋەتكەن . ئۇ ئۆمۈر بويى ياتلىق بولماي ئۆمرىنى تائەت ـ ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزۈپ ، ئاللاغا بولغان ساداقىتىنى ئىپادىلىگەن . ئۇنىڭ قارىشىچە ئاللا مەڭگۈلۈك گۈزەللىك بولۇپ ، بۇ گۈزەللىككە يېتىشنىڭ يولى ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدىكى چەكسىز ئىشقتىن ئىبارەت . كىشىلەر ئۇنىڭدىن ، « ھەقنى سۆيەمسەن ؟ » دەپ سوراشقاندا ، « شۇنداق » دەپ جاۋاپ بەرگەندىن كېيىن ، كىشىلەر يەنە « ئىبلىسنى (شەيتانىنى) ئۆچ كۆرەمسەن ؟ » دەپ سورىغان ، ئۇ « ياق » دەپ جاۋاب بەرگەن . كىشىلەرنىڭ نېمە ئۈچۈن دېگەن سۇئالىغا ، ئۇ ، « شۇنىڭ ئۈچۈنكى ، رەھملى (ئاللا) سۆيگۈسى ئىچىمگە شۇنچىلىك توشۇپ كەتتىكى ، ئىبلىسقا ئۆچمەنلىك قىلىش ئۇنىڭغا سىغمايدۇ . » دەپ جاۋاپ بەرگەن . ئۇ يەنە كىشىلەرگە شۇنداق دېگەن : « بىر كۈنى چۈشۈمدە پەيغەمبىرىمىزنى كۆردۈم . ئۇ مەندىن :

ـــ ئەي ، رەبئە ! مېنى سۆيەمسەن ؟ ـــ دەپ سورىدى . مەن ئۇنىڭغا :

ـــ يا رەسۇلۇللاھ ! سېنى كىممۇ سۆيمىسۇن . لېكىن ھەق سۆيگۈسى ۋۇجۇدۇمنى شۇنچىلىك قاپلاپ كەتتىكى ، باشقا دوستلۇق ياكى ئۆچمەنلىككە ھېچ ئورۇن قالمىدى ، دەپ جاۋاپ بەردىم . » ①

رەبئەنىڭ نەزەرىدىكى ئىشق « ھۇسنى مۇتلەق » (مۇتلەق گۈزەللىك) كە بولغان چەكسىز ئىشق بولۇپ ، ئىنسانىنى ھۇسنى مۇتلەقكە يەتكۈزىدىغان يول پەقەت بىر ، ئۇ بولسىمۇ ئەنە شۇ چەكسىز ئىشقتىن ئىبارەت . بۇ يەردىكى چەكسىز ھەم ساپ ئىشق خۇددى ياپونىيەلىك ئالىم ئىزۇتسۇ توشىھىكو (Izutsu Toshihiko) ئۆز تەتقىقاتىدا چۈشەندۈرگىنىدەك ، ھېچقانداق ھەق (بەدەل) تەلەپ قىلمايدىغان ، سۆيگۈچىنىڭ ئۆز ئوبيېكتىغا بولغان ساپ بىر خىل مۇھەببەتتىن ئىبارەت بولۇپ ② ، بۇنداق ئىشق سويۇلگۈچىدىن مەنپەئەت ، ھەق تەلەپ قىلمايدۇ ، بۇ پەقەت ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا يارنى سۆيۈشتىن ئىبارەت .

ئۇلارنىڭ نەزەرىدە ، بۇ خىل ئىشق پەقەت ئاللانىڭ لۇتفىدىن يەنى ھىممىتىدىن ئىبارەت . ۋۇجۇدىغا بۇنداق ئىلاھىي ئىشق چىرماشقان ئاشىقتا يارغا (ئاللاغا) ئىنتىلىشتىن ئۆزگە مەقسەد ـ مۇددىئا بولمايدۇ . جانانىغا يېتەلمىسە ، ئۇنىڭدىن زارلاپ ئىشقىدىن يالتايمايدۇ . بۇ يولدا ئۆلۈپ كېتىشنىڭ ئۆزى بىر بەخت . يەنى ئۇنىڭغا يەتكەن بىلەن ئوخشاش .

تەسەۋۋۇپتا ئىشق تەلىماتى ئوتتۇرىغا چىققاندىن كېيىن ، بارا ـ بارا دەسلەپكى باسقۇچتىكى زاھىدلىقنى بىر خىل رىياكارلىق دەپ تونۇش ۋە ئۇنى ئىنكار قىلىش خاھىشى ئىپادىلىنىشكە باشلىغانىدى . چۈنكى ئەمدىلىكتە ئۇلارنىڭ قارىشىدا زاھىدنىڭ تەقۋاگەرلىكى پەقەت ئاخىرەتتىكى دوزاق ئازابىدىن قورقۇش ، جەننەتكە كىرىشنى ئازرۇ قىلىش ئۈچۈن دەپ ھېسابلاندى . ئۇلار بۇنداق تەقۋاگەرلىكنى ئۆزىنىڭ ئىبادەتلىرى ئۈچۈن ھەقتىن مەلۇم بەدەل تەلەپ قىلغانلىق ، مەنپەئەت ئۈچۈنلا ئىبادەت قىلغانلىق ، چىن دىلدىن ئاللاغا سادىق بولغانلىق ئەمەس دەپ قاراشقانىدى . شۇڭا ئۇلارنىڭ پىكرىچە ، ۋۇجۇدى ئاللاغا بولغان ئىشق بىلەن تولغان ئاشىق بولسا پەقەت ھۇسنى مۇتلەقنىڭ ئۆزىدىن باشقا ھېچنەرسىنى خىيال قىلمايدۇ ، ئۇلاردا جەننەت تاماسىمۇ ، دوزاخ قورقۇنچىمۇ يوق . پەقەت ئاللاغا بولغان چەكسىز ئىشقلا بار ، يەنى چەكسىز سادىقلىقلا بار . رەبئەتۇل ئاداۋىيىە دائىم ئۆز ئىبادىتىدە شۇنداق مۇناجات ئېيتىدىكەن : « خۇدايا پەرۋەردىگارا ! ئەگەر مەن ساڭا دوزاختىن قورقۇپ ئىبادەت قىلسام ، مېنى دوزاختا تاشلاپ كويدۇرگىن ؛ ئەگەر جەننەت ئۈمىدى بىلەن ئىبادەت قىلسام ، جەننەتنى ماڭا ھارام قىل ، ... ئەگەر سېنى دەپ ئىبادەت قىلسام ماڭا دىدارىڭنى نېسىپ قىل . » ③ يەنە پەرىددىن ئەتتارنىڭ نەقىل قىلىشىچە ، بىر كۈنى رەبئە قاتتىق ئاغرىپ قاپتۇ . يوقلاپ كەلگەنلەر ، « بۇ نېمە ھال ؟ ساڭا نېمە بولدى ؟ » دەپ سوراشقانىكەن . رەبئە ئۇلارغا ، « جەننەتكە قارىغان ئىدىم ، ئىگەم مېنى ئەدەبلىدى » دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ④ .

بۇ خىل قاراشنىڭ تەسەۋۋۇپتا ئىزچىل داۋاملاشقانلىقىنى ، ھەتتا كېيىنچە تېخىمۇ يۇقىرى پەللىگە چىققانلىقىنى كۆرىمىز . ئەھمەد يەسەۋى « دىۋانى ھىكمەت » تە :

ئىشقىڭ قىلدى شەيدا مېنى جۇملە ئالەم بىلدى مېنى ،
قايغۇم سەنسەن تۇنى ـ كۈنى ، ماڭا سەن ـ ئوق كېرەكسەن .
تەئالەللاھ زىھى مەنى سەن ياراتتىڭ جىسمۇ جاننى ،
قۇللۇق قىلسام تۇنى ـ كۈنى ، ماڭا سەن ـ ئوق كېرەكسەن .

دېسە ، يۇنۇس ئەمرە (مىلادى 1320 ـ يىلى ۋاپات بولغان) مۇ :

ئىشقىڭ ئالدى بەندەن بەنى بانا سېنى گەرەك سېنى ،

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش تورى

بەن يانارمۇم دۇنى گۈنى بانا سېنى گەرەك سېنى ،
(ئىشقىڭ ئالدى مەندىن مېنى ماڭا سەن كېرەكسەن ،
مەن كۆيمەن تۈنى كۈنى ماڭا سەن كېرەكسەن .)

دەيدۇ . ئەلىشىر نەۋائىي :

زاهىد ساڭا هۇرۇ ماڭا جانانە كېرەك ،
جەننەت ساڭا بولسۇن ، ماڭا مەيخانە كېرەك .
مەيخانە ئارا ساقىيۇ پەيمانە كېرەك ،
پەيمانە نېچە بولسە تولا يانە كېرەك .

دېسە ، هۇۋەيدا مۇنداق دەيدۇ :

نە قىلاي جەننەتنى مەن ئاندا يۈزىنى كۆرمەسەم ،
يارسىز جەننەت كۆرىنۈر كۆزىمە جايى خەراب .
بۇل هۇۋەيدا يارىنىڭ دەۋزەخ ئارا كۆرسە يۈزىن ،
ماڭا ئول جەننەت ئېرۇر ، كەلسە رىزامەن هەر ئەزاب .

تەسەۋۋۇپ رەبئەتۇل ئادەۋىيەنىڭ « ئىشق » تەلىماتى بىلەن ئۆزىگە خاس بولغان دەسلەپكى نەزەرىيىۋى ئاساسىنى هازىرلىغاندىن كېيىن ، مۇشۇ ئاساس ئۈستىگە بارا ـ بارا تولۇقلىنىپ ، تېخىمۇ مۇرەككەپلىشىپ باردى . لېكىن تەسەۋۋۇپنىڭ ئىدىيىۋى تەرەققىياتى جەريانىدا « ئىشق » قارىشىدىن كېيىن ئوتتۇرىغا چىققان بارلىق چۈشەنچە ، كۆز قاراشلار مانا شۇ « ئىشق » كۆز قارىشىنى مەركەز قىلغان هالدا قانات يايغان ۋە راۋاجلىنىپ بارغاندى . شۇڭا « ئىشق » قارىشى تەسەۋۋۇپنىڭ دەسلەپكى ئىدىيىۋى ئاساسى بولۇپلا قالماستىن ، يەنە پۈتۈن تەسەۋۋۇپ چۈشەنچىلىرىنىڭ مەيدانغا كېلىشىدىكى ئىدىيىۋى تۈرتكە ئىدى . ئۇندىن كېيىن ئوتتۇرىغا چىققان تەلىماتلار ئاساسەن مۇشۇ قاراشنىڭ رىۋاجى ئىدى . ئىشق تەلىماتى بارغانسېرى كېڭىيىپ ، بەدىئي تەپەككۇر ئۇچۇنمۇ ئىلهام مەنبەسى بولغاندى . ئىشق كۆز قارىشى رىۋاجلىنىپ بېرىپ « مەجازى ئىشق » (يەنى ئىنسانىي ئىشق ، ئىنسانلار ئارىسىدىكى مۇهەببەت) ۋە « هەقىقىي ئىشق » (ئىلاهىي ئىشق) دەپ ئىككىگە ئايرىلدى . بۇ خىل ساپ ئىشقنى يەنى ئىلاهىي ئىشقنى مەزمۇن قىلغان تەسەۋۋۇپ شېئىرىيىتىنىڭ سېهرى كۈچى شۇنچىلىك ئېشىپ باردىكى ، پۈتۈن ئوتتۇرا ئەسىرلەر مۇسۇلمان شەرقىنىڭ بەدىئىي تەپەككۇرىدا ئاساسەن دېگۈدەك يېتەكچى ئورۇندا تۇرۇپ كەلدى .

ئىشق تەلىماتىنىڭ رىۋاجلىنىشى بىلەن هەتتا ئىلاهىي ئىشقتىن بىهۇش بولغان سوپىلا ئۆزلىرىنى سوپى دەپ ئەمەس ، بەلكى ئاشىق دەپ ئاتاشقاندى . جالالىددىن رۇمى بىر رۇبائىسىدا ، ئىشقنى تېخىمۇ يۇقىرى پەللىگە كۆتىرىپ ، بىزنى ئانا ئەمەس ئىشق تۇغقان دەيدۇ :

ئىشق بىزگە رەهنەما راۋانمىزدۇر ،
بىزنى ئىشق تۇغقاندۇر ، ئىشق ئانىمىزدۇر .

رەبئۇتۇل ئادەۋىيەنىڭ ئىشق قارىشىدا ئاللاھ «ھۇسنى مۇتلەق» (مۇتلەق گۈزەللىك) سۈپىتىدە تەسەۋۋۇر قىلىنىپ، ئۇنىڭغا ئىنتىلىش، يېتىش ئارزۇسى-ئاساسىي مەزمۇن قىلىنغاندى. بۇ قاراش تەرەققى قىلىپ، «ھۇسنى مۇتلەق» كە يېتىش ئۈچۈن ئۇنى بىلىش، تونۇشتىن ئىبارەت مەنتىقىي ھالدىكى يېڭى تەرەققىيات باسقۇچىغا كۆتىرىلىدى. بۇ زۇنۇن مىسرى (مىلادى 860 ـ يىلى ۋاپات بولغان) نىڭ «مەرىفەت» قارىشى ئىدى.

«مەرىفەت» نىڭ سۆز مەنىسى «ئىلىم، بىلىم» دېگەندىن ئىبارەت. بىراق زۇننۇن مىسرى ئۆزىنىڭ قاراشلىرىنى ئادەتتىكى بىلىم (知识) لەردىن پەرقلەندۇرۇش ئۈچۈن «مەرىفەت» (神智) يەنى ئىللانى تونۇش ھەققىدىكى ئىلىم دەپ ئاتىغانىدى. شۇڭا تەسەۋۋۇپ ئىستىلاھىدا مەرىفەت ھەقنى بىلمەك، ھەقنى تونۇماق دېگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

«مەرىفەت» قارىشىنى زۇنۇن مىسرىدىن ئىلگىرى گەرچە بۇ نام بىلەن ئاتىمىسىمۇ بەزى سوپىلار ئىپادىلىگەنىدى. مەرۇف كەرھىنىڭ (مىلادى 815 ـ يىلى ۋاپات بولغان) «ئاللاغا بولغان ئىشقنى ئۆگىنىۋالغىلى بولمايدۇ، ئۇ خۇدانىڭ لۇتفىدۇر» ⑤ دېگەن سۆزىمۇ بۇنىڭ ئىپادىلىرىدىن بىرى ئىدى. چۈنكى، ئىشقنى كىتابتىن ياكى باشقا بىلىملەر ئارقىلىق ئۆگەنگىلى بولمايدۇ، ئۇ ئەسلىدىنلا ئاللانىڭ ئىلتىپاتى، دەپ قاراشنىڭ ئۆزىدە بۇ ئىشقنىڭ ئوبيېكتىغا بولغان تونۇش قىسمەن ئەكس ئەتكەنىدى.

ئەمما، ھەقنى بىلىش، تونۇش ھەققىدىكى بۇ چۈشەنچىلەرنى رەسمىي يوسۇندا كۆتىرىپ چىققان ۋە شەرھىلىگەن كىشى زۇنۇن مىسرى بولدى. ئۇنىڭ قارىشىچە، ھەقنى بىلىش ئۈچۈن ئۆزلۈكتىن كېچىش كېرەك. ئاللانى تونۇش ئەقلىنىڭ ياردىمى بىلەن ئەمەس، بەلكى ئىشقنىڭ ياردىمى بىلەن ئىشقا ئاشىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ۋۇجۇدى ئىلاھىي ئىشق بىلەن تولغان ئاشىق، مانا شۇ ئىشق قاينىمىدا ئۆزلۈكىنى يوقىتىپ مەشۇقى بىلەن بىرلىشىپ كېتىدۇ. ئۇ بۇ ئىشقنى كىشىنى مەستخۇش قىلىدىغان شىرىن مەيگە تەمسىل قىلغان. ياپونىيەلىك ئالىم ئىزۇتسو توشىھىكونىڭ ئېنىقلىشىچە، تەسەۋۋۇپتا ئىشقنى مەيگە سىموۋول قىلغان تۇنجى سوپى زۇنۇن مىسرى بولغان ⑥. بىزگە مەلۇم، تەسەۋۋۇپتىكى ئىشقنىڭ سىموۋولى بولغان مەي (بادە) پارىس ۋە تۈركىي كلاسسىك شېئىرىيىتىنىڭ پۈتۈن مەزمۇنىنى قاپلىغان ۋە جەلىپكارلىقىنى ئاشۇرغان مەزمۇنلاردىن بىرى. پىكىرىمىزنىڭ بۆلۈنمەسلىكى ئۈچۈن بۇ ھەقتىكى مۇلاھىزىلىرىمىزنى كېيىنگە قالدۇرىمىز.

زۇنۇن مىسرىنىڭ مەرىفەت قارىشىدىكى ئاللانى تونۇشنىڭ بىلىشنىڭ ۋاستىسى بولغان ئىشقىنىڭ كېلىش مەنبەئى خۇددى مەرۇف كەرھى ئېيتقاندەك ئاللانىڭ ئۆزىدىن ئىبارەت. شۇنداق ئىكەن ئۇنىڭ قارىشىچە، ھەقنى بىلىش ئۈچۈن مەنۇى جەھەتتىن يۈكسىلىش، قەلبىنى يورۇتۇش كېرەك. مەنۇى يۈكسىلىش بىر قانچە باسقۇچلار (مەقام) ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشىدۇ. ھەر بىر مەقامدا قويىلىدىغان قاتتىق ئۆلچەملەر يەنى روھىي جەھەتتىن تاۋلىنىش، چىنىقىش جەريانلىرى بولىدۇ. بۇ جەريانلار ھال (كۆپلۈكى: ئەھۋال) دېيىلىدۇ. «نەفەس ھاتۇل ئۇنس» دا بايان قىلىنىشچە، زۇنۇن مىسرى ئۈچ ئىلىم كەلتۈرگەن (يەنى ئۈچ باسقۇچنى ئوتتۇرىغا قويغان). بۇلارنىڭ بىرىنچىسىنى ئاۋاممۇ، خاسمۇ قوبۇل قىلغان.

ئىككىنچىسى خاس قوبۇل قىلىپ ، ئاۋام قوبۇل قىلمىغان . ئۇچىنچىسى بولسا ھەر ئىككىسى قوبۇل قىلمىغان . بۇ ئۇچ ئىلىم ـــ تەۋەبە ـ تەۋەككۇل ، مۇھەببەت ، ھەقىقەتتۇر ⑦ .

بۇ ئۇچ ئىلىم (ئۇچ باسقۇچ) زۇنۇن مىسرىنىڭ مەرىفەت قارىشىنىڭ ئومۇمىي مەزمۇنى بولۇپ ، ھەقنى بىلىشنىڭ ئۇچ باسقۇچىدىن ئىبارەت ئىدى . زۇنۇن مىسرىنىڭ قاراشلىرىدا ئۇ-نىڭدىن كېيىن ئوتتۇرىغا چىققان بايەزىد بەستامى ، مەنسۇر ھەللاجنىڭ سۆزلىرىنىڭ دەسلەپكى بىخلىرى ئېنىق ئىپادىلەنگەنىدى . شۇڭا ئۇ بىدئەت دەپ ئەيىبلىنىپ باغداتتا تەقىپ ئاستىغا ئېلىنغانىدى .

(3) تەۋھىد

زۇنۇن مىسرىنىڭ مەرىفەت قارىشىغا ۋارىسلىق قىلىپ ئۇنى راۋاجلاندۇرغان ، ئۇنىڭ قاراشلىرىدىكى مەقامەت (يۇقىرىدا بىز كۆرۈپ ئۆتكەن ئۇچ مەقام) ۋە ھال ھەققىدىكى پىكىرلەرنى تېخىمۇ كېڭەيتىپ شەرھىلىگەن سوپى سەرىيىي سەكاتى (مىلادى 867 ـ يىلى ۋاپات بولغان) بولدى .

سەرىيىي سەكاتى گەرچە ئالاھىدە يېڭى بىر كۆز قاراشنى ۋۇجۇدقا چىقارمىغان بول-سىمۇ ، مىسرىنىڭ قاراشلىرىنى كېڭەيتىپ شەرھىلەرپ ، ئىنسان مەنىۋى جەھەتتىن يۇكسىلىش جەريانلىرى (مەقامەت) ئارقىلىق ئاخىرقى مەنزىلگە يېتىپ ھەق بىلەن بىرلىشىپ كېتىدۇ ، دەپ قارىغانىدى . بۇ ئەمەلىيەتتە زۇنۇن مىسرى ئوتتۇرىغا قويغان ، ئاۋاممۇ ، خاسمۇ قوبۇل قىلمىغان ئۇچىنچى باسقۇچ ـــ ھەقىقەت مەقامى ئىدى .

سەكاتى بۇنى شەرھىلەش ئۇچۇن « تەۋھىد » سۆزىنى ئىشلەتكەن بولۇپ ، بۇ سۆز-نىڭ ئەسلىدىكى مەنىسى بولغان « بىرلىك ، ئاللانىڭ يېگانىلىقى » مەنىسىدە ئەمەس ، بەلكى ئىنسانىنىڭ مەنىۋى جەھەتتىن يۇكسىلىپ ھەققە قوشۇلۇپ كېتىشىنى ئىپادىلەش ئۇچۇن قوللانغانىدى . شۇنداق باشلاپ « تەۋھىد » سۆزى تەسەۋۋۇپتىكى ئاساسىي ئاتالغۇلاردىن بىرى سۇپىتىدە ئىشق مەيدىن مەست بولغان ئاشىق سوپىلارنىڭ ئاخىرقى مەنزىلىنى ئىپادە-لەيدىغان ئۇقۇملاردىن بىرى بولۇپ قالغانىدى .

(4) مۇھاسىبە (ئۆزىنى كۆزەتمەك ، تەكشۈرمەك)

زۇنۇن مىسرى بىلەن زامانداش بولغان خارىس مۇھاسىبى تەسەۋۋۇپنىڭ پىسخولوگىيىلىك ئاساسىنى بېيىتىپ ، ئۇنىڭغا يېڭى بىر ئاتالغۇ ئېلىپ كىرگەنىدى .

خارىس مۇھاسىبى (مىلادى 857 ـ يىلى ۋاپات بولغان) نىڭ ئاساسىي قارىشى «ئۆ-زىنى كۆزىتىش ، ئۆزىنى تەكشۈرۈش ...» تىن ئىبارەت بولۇپ ، مۇشۇ مەنادىكى «مۇھاسىبە» سۆزى ئۇنىڭ لەقمى سۇپىتىدە ئىسمى بىلەن قوشۇپ ئاتالغانىدى . ئىزوتسۇ توشىھىكو ئۆزە-نىڭ «ئىسلام دىنىنىڭ ئىدىيىۋى مۇساپىسى» ناملىق ئەسىرىدە مۇھاسىبى ھەققىدە ، «مۇھاسىبىنى ئىلگىرىكى سوپىلاردىن روشەن پەرقلەندۈرۈپ تۇرغان ئالاھىدىلىكى شۇكى ، مۇھاسىبىنىڭ ئىنسانىيەت پىسخىكىسىغا قارىتا ئىنچىكە تەھلىل ئېلىپ بارغان مۇتەخەسىس ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىش كېرەك . » دەپ يازىدۇ ⑧ . مۇھاسىبى ئۆز كۆز قاراشلىرىنى شەرھىلەپ « ئەر ـ رىئايە لى ھۇقۇق ئەللاھ » (« ئالالانىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە ئىشىنىش ») ناملىق 61 بابتىن تەشكىل تاپقان بىر ئەسەر يازغان بولۇپ ، ئۇنىڭدا ئاساسەن مۇھاسىبە (ئۆ-

زىنى كۆزەتمەك) نىڭ ئۇسۇللىرى سۆزلەنگەن ، ئىنسانىنىڭ سىرتقى پائالىيىتى بىلەن قەلبىنىڭ خاھىشى ئوتتۇرىسىدىكى ماناسىۋەتلەر بايان قىلىنغان . مۇھاسىبىنىڭ بۇ كىتابى تەسەۋۋۇپنىڭ ئەخلاقي تەلىماتلىرىدىكى قەلبنى تازىلاش چۆشەنچلىرىنىڭ راۋاجلىنىشىدا ئالاھىدە رول ئويناغان بولۇپ . يى . ئې . بېرتىلس بۇ ھەقتە ، « ئۇنىڭ تەسەۋۋۇپ تارىخىدىكى ئەھمىيىتى ناھايىتىمۇ زور ، چۆنكى كېيىنكى ۋاقىتلاردا (X – XI ئەسىرلەر) سوپىلىق تەرىقەتلىرى ھەققىدە بىر نەرسە يازغان ئاپتورلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك ئۇنىڭدىن ناھايىتىمۇ كۆپ پايدىلانغان » دەپ يازىدۇ ⑨ .

خارىس مۇھاسىبى ئۆزىنىڭ « مۇھاسىبە » كۆز قارىشىغا ئاساسەن روھنىڭ ئىككى قىسىمغا بۆلىنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ . ئۇنىڭ قارىشىچە ، ئۇستۇن قىسمىدىكى روھ تەن بىلەن بىرلىشىشتىن ئىلگىرىلا مەۋجۇد بولۇپ ، بۇ ھەقىقي يوسۇندىكى روھ ھېسابلىنىدۇ . بۇ روھتا ياراتقۇچى ئاللا ئۆزلىرىنىڭ سىرلىرىنى مۇجەسسەملەشتۇرگەن بولىدۇ . ئاستىنقى قىسمىدىكى روھ بولسام تەننى ئاساس قىلغان ، بارلىق بالايى ـ ئاپەتلەرنىڭ مەنبەسى بولغان « نەپس » تىن ئىبارەت . ئىنسانلار ئارىسىدىكى بارلىق قەبىھلىكلەر مانا شۇ نەپستىن كېلىپ چىقىدۇ . شۇڭا سوپىلىق يولىنى تۇتقان كىشى ئۇچۇن ئەڭ مۇھىم نىشان ـ نەپسنى يېڭىپ ، ئۇنى روھىي كىشىلەرنىڭ ئىسكەنجىسىدىن قۇتۇلدۇرۇپ ، ئەسلىدىكى ئەركىن ساپ ھالىتىگە كەلتۈرۈشتىن ئىبارەت بولۇشى كېرەك . ئىنساندىكى نەپسته زور بىر ئالۋاستى يوشۇرۇنغان ، ئىنسان ئۇنى ئۆز ئەركىگە قويۇۋېتىدىكەن ، ئۇ ئىنسانىنى گۇناھ پاتقىغا چۆكۈرۈتىدۇ . شۇڭا ئىنسان ھەر دەقىقىدە ئۆزىنى تەكشۈرۈپ ، كۆزۈتۈپ تۇرۇشى (يەنى مۇھاسىبە ئېچىدە بولۇشى) ۋە بۇ ئارقىلىق نەپسنى يېڭىشى كېرەك .

شۇنداق تارتىپ « مۇھاسىبە » مۇ تەسەۋۋۇپنىڭ مۇھىم ئىستىلاھلىرىدىن بىرى بولۇپ قالدى .

(5) فەنا

تەسەۋۋۇپتا « فەنا » (يوق بولۇش) ئاتالغۇسىنى دەسلەپ بولۇپ ئىشلەتكەن كىشى « سۇلتانۇل ئارىفىن » دەپ شۆھرەت قازانغان ، ئۆزىگە خاس قاراشلارغا ئىگە بولغان مۇتەپەككۇر ئەبۇ بەزىد بەستامى ياكى بايەزىد بەستامى (مىلادى 875 ـ يىلى ، ھىجرىيە 262 ـ يىلى ۋاپات بولغان) ئىدى .

ئۇ ئۆزىنىڭ « فەنا » قارىشىدا رەبئەتۇل ئاداۋىيەنىڭ « ئىشق » تەلىماتىنى تېخىمۇ راۋاجلاندۇرغان بولۇپ ، ئۇنىڭ قارىشىچە ، ۋۇجۇدى ئىشق بىلەن تولغان ئاشىق ئۆچۈن ئاخىرقى مەنزىل ـــ فەنا ، يەنى يوق بولۇشتىن ئىبارەت . بۇ يوق بولۇش ئاشقىنىڭ ئۆز مەشۇقى ئىچىدە يوق بولۇپ كېتىشى ، يەنى ئۆزلۈكىنى يوقىتىپ ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ كېتىشىدىن ئىبارەت . بۇ يەردە دېيىلۋاتقان يوق بولۇش جىسمانىي جەھەتتىكى ئۆلۈش يەنى يوق بولۇشنى ئەمەس بەلكى ئاشقىنىڭ مەنىۋى جەھەتتىن يۇكسىلىپ ، ئۆزلۈكىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇغان ھالەتكە قارىتا ئېيتىلغان .

بەزى غەرب ئالىملىرى بايەزىد بەستامىنىڭ بىر ھىندىستانلىقتىن تەلىم ئالغانلىقى ۋە شۇنىڭ تەسىرىدە بۇ قاراشلارنى ئوتتۇرىغا چىقارغانلىقىنى ئېيتىپ ، ئۇنىڭ سۆزلىرىدىكى

بەزى مەزمۇنلارنىڭ ھندىستانىنىڭ ئۇنىي پەلسەپىسىنىڭ مۇھىم مەنبەلىرى ھېسابلانغان «يو پانىشاد» (Upanisad) ۋە «بخاگاۋادگىتا» (Bhagavadgita) دىكى مەزمۇنلارغا بەكمۇ يېقىن كېلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. يەنە بىر قىسىم ئالىملار بولسا بۇ پىكىرلەرنىڭ ئانچە مۇۋاپىق ئەمەسلىكىنى ئېيتىشىدۇ.

فرانسىيە ئالىمى كارراديې ۋائۇكس (Carra de vaux) غەزالىي ھەققىدە يازغان كىتابىدا «ئىسلام تەسەۋۋۇپىدىكى «فەنا» نىڭ ھىندىلارنىڭ «نىرۋانا» سى بىلەن ھېچبىر باغلىنىشى يوق ئىكەنلىكىنى ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇن چۈشەندۈرىدۇ⑩» ئاتاقلىق ئىرانشۇناس، تەسەۋۋۇپ تەتقىقاتىدىكى نوپۇزلۇق ئالىملاردىن بىرى يى. ئې. بېرتېلىس ئۆزىنىڭ «سۇفىزىم ۋە سۇفىستىك ئەدەبىيات» دېگەن ئەمگىكىدە، تەسەۋۋۇپتىكى «فەنا» چۈشەنچىسى بىر قىسىم غەرپ ئالىملىرى كۆرسەتكەندەك ھىندىلارنىڭ بۇددا دىنىدىكى «نىرۋانا» (Nirvana) دىن كېلىپ چىققان دېيىشنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى، بۇ ئىككى چۈشەنچە ئارىسىدا ھېچقانداق مۇناسىۋەت يوق ئىكەنلىكىنى قەيد قىلىدۇ. ھەم تەسەۋۋۇپتىكى «فەنا» كۆز قارىشىنىڭ تەرەققى قىلىپ «بەقا» (مەڭگۈلۈك، ئەبەدىيلىك) كۆز قارىشىغا راۋاجلانغانلىقىنىڭ ئۆزىنمۇ ئۇنىڭ بۇددىزىمدىكى ئەڭ يۇقىرى پەللە بولغان «نىرۋانا» دىن روشەن پەرقلىق ئىكەنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدىغانلىقىنى تەكىتلەيدۇ⑪.

«فەنا» ــ تەسەۋۋۇپتىكى ناھايىتىمۇ چىگىش، مۇرەككەپ مەسىلىلەردىن بىرى بولۇپ، ئۇنىڭ سۆز مەنىسى بويىچە بىر ئېغىز سۆز بىلەنلا «ئۆلمەك، يوق بولماق دېيىش» مۇمكىن. بىراق ئۇنىڭ تەسەۋۋۇپتىكى مەنىسىنى ئىزاھلاش، شەرھىلەشكە توغرا كەلسە، بۇنىڭغا يۈز رىسالىمۇ ئازلىق قىلىدۇ. ئەلشىر نەۋائى شۇنداق يازىدۇ:

دېدىڭ: «فەنا نېدۇر؟» مۇختەسەر دېيىن: «ئۆلمەك!»
كى شەرھىن تىلەسەڭ، يۈز رىسالە بولغۇسىدۇر.
(«فەنا دېگەن نېمە؟ دەپ سورىدىڭ، قىسقىلا دېسەم، «ئۆلمەك!»،
ئەمما شەرھىسىنى تەلەپ قىلساڭ، يۈز رىسالە بولىدۇ.)

تەسەۋۋۇپ ئەدەبىياتىنىڭ يىرىك ۋەكىلى ھەمزە پانسۇرى ئۆزىنىڭ «ئەسرارەل ـ ئارىفىن» (ئارىفلارنىڭ سىرلىرى) ناملىق ئەسىرىدە «فەنا» نى شۇنداق شەرھىلەيدۇ: «فەنا ـ يەنى ئۆلمەك، بۇ خۇدادىن باشقا ھەممە نەرسىنى يوق ئېتىشنى ئېپادىلەيدۇ. ئەگەر ئادەم ئۆلۈم ئىچىدە ئۆزىنىڭ پۈتۈنلەي ئۆلۈۋاتقانلىقىنى چۈشەنسە، ئۇنى فەنا بولدى (ئۆلدى، يوق بولدى) دېيىش مۇمكىن ئەمەس. چۈنكى ئۇنىڭدىن خۇدادىن ئۆزگىنىڭ ھەممىسى تېخى تولۇق يوقالمىغان بولىدۇ. بۇ فەنا دېيىلمەيدۇ. قاچانكى خۇدادىن باشقا ھەممە نەرسە يوق قىلىنسا، شۇبھىسىز ئىنسان ئۆزىنىمۇ، كىمگە سېغىنىۋاتقانلىقىنىمۇ ئۇنۇتۇپ بىرلىككە ئېرىشىپ فەنا بولىدۇ ...»⑫.

بايەزىد بەستامىنىڭ فەنا قارىشى ــ مەنىۋى جەھەتتىن كامىللىققا ئېرىشىپ ھەق ۋۇجۇدىدا ئۆز ۋۇجۇدىنى يوق ئېتىش، ئۆزلۈكتىن قىلچىمۇ ئەسەر قالماسلىق بولۇپ، بۇ باسقۇچتا ئاشىق ئۆز مەشۇقى بىلەن قوشۇلۇپ بىرلىشىپ كېتىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ كۆز قاراشلىرى ئاساسىدا، «يىلان پوستىنى تاشلىغىنىدەك مەن ئۆزۈمنى ئۆزۈم تەرك ئەتتىم. بىر

چاغدا ئۆز ماھىيىتىمگە قايتسام ... ئاھ، مەن ئۇنىڭغا ئايلىنىپتىمەن . » دەيدۇ⑬ئۇ يەنە «سۇبھانى سۇبھانى مائەئزىمەشانى» (ئۇلۇغمەن ، ئۇلۇغمەن ، شانۇ شەرەپكە تولۇقمەن) دەپ ئىسلام دىنىدا پەقەت ئاللاغا ھەمدۇ سانا ئېيتقاندا قوللىنىلىدىغان « سۇبھان » سۆزىنى ئۆزىنىڭ فەنالىق ئىچىدىكى روھىيىتىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئىشلەتكەنىدى . ئۇ بۇ سۆزلىرىنى تېخىمۇ كېيىنكى ھەر قانداق قۇسۇرلاردىن قۇتۇلدۇم . جىسمىمدا خۇدادىن بۆلەك ھېچنەرسە قالمىدى . ئۇلۇغمەن ، ئۇلۇغمەن ، شانۇ شەرەپكە تولۇقمەن . » دەيدۇ⑭

بەستامىنىڭ بۇ سۆزلىرى ئۇنىڭدىن كېيىنكى مەنسۇر ھەللاجنىڭ سۆزلىرىنىڭ ئاساسى ئىدى . ئۇ بۇ سۆزلىرى ئۈچۈن كاپىر دەپ ئەيىبلىنىپ ، ئۆز شەھىرىدىن قوغلاپ چىقىرىلدى . لېكىن سوپىلار ئارىسىدا بولسا « سۇلتانۇل ـ ئارىفىن » دەپ شۆھرەت قازاندى . ئەھلى سۈننەت ئارىسىدىمۇ چوڭ ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغان ، مۆتىدىك يول تۇتقان مۇتەسەۋۋىپ جۇنەيد باغدادى (مىلادى 911 ـ يىلى ۋاپات بولغان) بولسا ، بايەزىدنىڭ بۇ سۆزلىرىدە «ئىسلامغا مۇخالىپ كېلىدىغان ھېچ نەرسە يوقلۇقى »نى⑮كۆرۈپ يەتكەنىدى . جۇنەيد بايەزىدنىڭ سۆزلىرىنى پەقەت خۇدا بىلەن بىرلىشىش خىيالىنىڭ چوڭقۇر قاينىمىغا چۆككەنلىكتىن ئىبارەت دەپ ئىزاھلايدۇ . ئۇنىڭ قارىشىچە ، بايەزىد ئۆزىنىڭ مەۋجۇدلۇقىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇغان بولۇپ ، ئۇنىڭ « سۇبھانى » دەپ خىتاپ قىلىپ ئاڭسىز ھالدا تەكرار ـ تەكرار ئېيتقان سۆزلىرى ئۇنىڭ ئۆزىگە ئەمەس ، بەلكى خۇداغا قارىتا ئېيتىلغان⑯

جۇنەيدنىڭ تەسەۋۋۇپتىكى قاراشلىرىمۇ ئاساسەن بەستامىنىڭ فەنا قارىشىدىن ئىبارەت بولۇپ ، بۇ ھەقتە « كىتاب ئەل ـ فەنا » ناملىق رىسالىمۇ يازغان . جۇنەيد سەرىيى سەكاتى بىلەن مۇھاسىبىنىڭ مۇرىدى بولۇپ ، ئۇ ئۇستازلىرىنىڭ تەلىماتىغا ۋارىسلىق قىلىپ ، ئۆزىدىن ئىلگىرىكى سوپىلارنىڭ قاراشلىرى ئۈستىدە تەھلىل ئېلىپ بېرىپ ، ئەھلى سۈننەت چەكتىن ئېشىپ كەتتى دەپ قارىغان يەرلىرىنى تۈزىتىپ ، تەسەۋۋۇپ ئىدىيىلىرىنى ئەھلى سۈننەت يول قويغان دائىرە ئىچىدە راۋاجلاندۇرغانىدى . شۇڭا ئادەتتە تەسەۋۋۇپقا ئۆچمەنلىك كۆزلىرى بىلەن قارايدىغان ئەھلى سۈننەت ئىچىدىكى فىقھلار (قانۇنچىلار) ، ئۆلىمالارمۇ جۇنەيدگە ھۆرمەت قىلاتتى . چۈنكى ئۇ موتىدىل يول تۇتقانىدى . شۇڭا ئۇكىشلەر تەرىپىدىن « تاۋۇسەل ـ ئۇلەما » (« ئۆلىمالار ئىچىدىكى توز ») دەپ ئاتالغان . ئەتتارمۇ ، « ئۇنى باغدات ئىچىدە ‹ سەييدۇت ـ تائىفە ›(سوپىلار ئائىپىنىڭ ھۆكۈمرانى) ، ‹ سۇلتانۇل مۇھەقىقىن › (ھەقىقەتچىلەر سۇلتانى) دەپ ئاتىشاتتى » دەپ قەيد قىلغان .

ئەبۇ يەزىد بەستامى ئوتتۇرىغا قويغان فەنا كۆز قارىشى شۇنداق تارتىپ تەسەۋۋۇپتىكى ئۆزلۈكنى پۈتۈنلەي يوقىتىش مەنزىلىنىڭ نامى بولدى . فەنا قارىشى ئۆزىنىڭ بارلىقىغا كېلىشىگە زېمىن ھازىرلىغان ئىشق تەلىماتىنى تېخىمۇ تولۇقلاپ ، ئاشقىنىڭ ئۆز مەشۇقىغا يېتىشىدىكى ئالدىنقى شەرت ـــ ئۆزلۈكتىن كېچىش ، ئۆزلۈكنى يوقىتىش ، يەنى فەنا بولۇش بولدى . تەسەۋۋۇپتىكى بۇ ئىدىيىۋى مەزمۇن ئىشق كۆز قارىشى بىلەن بىرلىكتە شېئىرىيەتنىڭ سېھرى كۈچىنى ئاشۇرىدىغان تېمىلارغا ئايلىنىپ قالغانىدى . نەۋائىي غەزەللىرىدە شۇنداق يازغانىدى :

دېمە جامى فەنا ئىچرە ئېزىلمىشتۇر ئەجەل زەھرى ،

نەۋائي جان بېرىپ ئول جامنى چەكمەكتۇر ئەرمانىم.

ئۆز ئىدىيىۋى تەرەققىياتىدا يېڭى قاراشلارنى ئۇزلۇكسىز ۋۇجۇدقا چىقىرىپ، تېخىمۇ تولۇقلىنىپ مۇكەممەللىشىپ ھەم مۇرەككەپلىشىپ بېرىۋاتقان تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسىنىڭ «ھۇسنى مۇتلەق» كە يېتىش يولىدىكى پىكىر تەرەققىياتى «فەنا» بىلەن تۈگەللەنمىدى. تەسەۋۋۇپتىكى مەنىۋى يۈكسىلىش جەريانلىرىنى ئىپادىلەيدىغان چۈشەنچىلەرنىڭ مەنتىقىلىق تەرەققىياتىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا، ئۇنىڭغا يەنە بىر قاراش قوشۇلۇشى كېرەك بولاتتى. بۇ نۇقتىنى مۇتەسەۋۋىپلار تونۇپ يېتىشكەنىدى. ئۇلارنىڭ قارىشى بويىچە، مۇرەككەپ بىر رو-ھىي ھالەت جەريانلىرىنى باشتىن ئۆتكۈزۈپ، ئۆزلۈكنى يوق قىلىپ ھەق بىلەن بىرلىشىپ كەتكەندىن كېيىنكى ھالەتنى يەنە «فەنا» دەپ ئاتاش توغرا بولمايتتى. چۈنكى، فەنا ـ يوق بولۇش دېمەك، بۇ ئۆزلۈكنىڭ يوق بولۇپ ھەق بىلەن قوشۇلۇپ كېتىشىنى بىلدۈرىدۇ. ھەق بىلەن قوشۇلۇپ كېتىش بولسا ئەبەدىيلىككە ئېرىشىش دېگەن گەپ، شۇڭا ئۆزلۈك يوقلىپ ھەق بىلەن بىرلىشىپ كەتكەن ھالەت «فەنا» ئەمەس، بەلكى «بەقا» دېيىلىشى كېرەك ئىدى. شۇنىڭ بىلەن «فەنا» دىن «بەقا» چۈشەنچىسى ئوتتۇرىغا چىقىپ، بۇ ئىككىسى ئايرىلماس بىر جۈپ ئاتالغۇ بولۇپ قالدى. ئەبەدىيلىككە ئېرىش ئۈچۈن (بەقا بولماق ئۈچۈن) ئالدىنقى شەرت ــ ئۆزلۈكنى يوقتىش، يەنى فەنا نەۋائىينىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا:

ئەي نەۋائي دەۋلەتنى باقى تىلەرسەن ۋەسلىدىن،
ئانى كەسب ئەتمەك فەنا بولماي نى ئىمكان ئاقىبەت.

«فەنا» ۋە «بەقا» ــ ھەق ۋۇجۇدىدا ئۆزلۈكنى يوقتىش ۋە ھەق بىلەن بىرلىشىپ ئەبەدىيلىككە ئېرىشىش مەنىسىنى بىلدۈرگەنلىكى ئۈچۈن يەنە «فەنا فىللاھ»، «بەقا بىللاھ» شەكىلىدىمۇ قوللىنىلغان. يەسەۋى ئۆز ھېكمەتلىرىدە شۇنداق ئىشلىتىدۇ:

لى مەئەللاھى مەقامىغا بارماغۇنچە،
ئەنتەمۇتۇ سەرايىغە كىرمەگۈنچە،
فەنا فىللاھ دەرياسىغا چۆممەگۈنچە،
بەقا بىللاھ گەۋھەرىدىن ئالسا بولماس.

مانا شۇ فەنا قارىشىنى يۇقىرى پەللىگە كۆتىرىپ ئۆزىنىڭ يوق بولغانلىقىنى ئېيتقان سوپى ــ مەنسۇر ھەللاجى ئىدى.

(6) «ئەنەل ھەق»

«ئەنەل ھەق» تەسەۋۋۇپتىكى مەلۇم بىر كۆز قاراش ياكى چۈشەنچىنىڭ نامى ئەمەس. ئۇ پەقەت مەنسۇر ھەللاجنى دار ئالدىغا ئېلىپ بېرىپ، ئۇنىڭ نامىنى پۈتۈن ئىسلام دۇنياسىغا تاراتقان بىر ئېغىز سۆزدىنلا ئىبارەت. بۇ سۆز ئەھلى سۈننەت بىلەن تەسەۋۋۇپ ئوتتۇرىسىدىكى توقۇنۇشنىڭ ئەڭ كەسكىن باسقۇچىغا كىرگەنلىكىنىڭ بەلگىسى بولدى. ياپونىيەلىك ئىسلامشۇناس ئىزۇتسۇ توشىھىكو «ئىسلام دىنىنىڭ ئىدىيىۋى مۇساپىسى» ناملىق ئەسىرىنىڭ تەسەۋۋۇپ قىسمىدا، «دەسلەپكى باسقۇچتىكى تەسەۋۋۇپنىڭ ئەڭ يۇقىرى پەللىسىدە ئۇچ مەشھۇر شەخس بار. ئۇلار جۇنەيد باغدادى، ئەبۇ يەزىد بەستامى ۋە ھۇسەيىن

مەنسۇر ھەللاجىدىن ئىبارەت » دەپ يازغانىدى⑰.

بۇ ئۇچ چوقۇنۇك بىرى بولغان مەنسۇر ھەللاجى (تولۇق ئىسمى : ئەبۇل مۇغىس ئەل ـ ھۇسەيىن ئىبنى مەنسۇر ئەل بەيزەۋى بولۇپ ، ھۇسەيىن ئۆزۈنۈك ئىسمى ، ھەللاج بولسا لەقەمى .) ھىجرى 244 ـ يىلى (مىلادى 857 ـ يىلى) فارىس ۋىلايىتىنىڭ بەيزا شەھرى ئەتراپىدىكى تۇردا دۇنياغا كەلگەن . ئۇ ياشلىقىدىنلا تەسەۋۋۇپقا بېرىلگەن بولۇپ ، شۇ دەۋرىدىكى ئاتاقلىق سوپىلاردىن ، جۇملىدىن جۇنەيد باغدادىدىن تەلىم ئالغان . لېكىن تەسەۋۋۇپتا مۇتىدىل يول تۇتۇپ ، ئۇنى ئەھلى سۈننەت بىلەن بىرلەشتۇرۇش خاھىشىدىكى جۇنەيد ھەللاجنىڭ تەسەۋۋۇپ ھەققىدىكى دەسلەپكى پىكىرلىرىنمۇ قوبۇل قىلالمىغانىدى . شۇنىڭ بىلەن ھەللاج جۇنەيدنىڭ يېنىدىن ئايرىلىپ جاھان كەزدىلىككە ئاتلىنىدۇ . ئۇچ قېتىم مەككىگە بېرىپ ھەج قىلىدۇ . ماۋەرائۇننەھر ۋە ھىندىستانلارغا بارىدۇ . ئەتتارنىڭ «تەزكىرە تۇل ئەۋلىيا» دىكى مەلۇماتىغا قارىغاندا ، چىن (خوتەن) غمۇ كەلگەن . مەنسۇر ھەللاجى مانا شۇ جاھان كەزدىلىك ھاياتى ئىچىدە ئۆزىنىڭ تەسەۋۋۇپ قاراشلىرىنى سۆزلەپ تارقاتقانىدى . ئۇ ئۇچىنچى قېتىملىق ھەجدىن كېيىن (مىلادى 900 ، ھىجرى 268 ـ يىلى) باغداتقا قايتىدۇ . ئۇنىڭ ئەتراپىغا نۇرغۇن مۇرىدلار توپلانغانىدى . ئۇنىڭ تەسەۋۋۇپقا دائىر سۆزلىرى ناھايىتى قىسقا ۋاقىت ئىچىدىلا ئۆلىما ـ موللىلارنىڭ ئەيىبلىشىگە ئۇچرىدى . ئەسلىدىنلا تەسەۋۋۇپنى ئىسلامدىن چەتنەپ كەتتى دەپ ئۆچمەنلىك بىلەن قاراپ كېلىۋاتقان ئەھلى سۈننەت ئۆلىمالىرى مەنسۇر ھەللاجغا قارشى چىققانىدى . ھەللاجنىڭ « ئەنەل ھەق » (مەن ھەقمەت ، مەن خۇدامەن) دېگەن سۆزى ئەھلى سۈننەت ئۆلىمالىرى تەرىپىدىن قاتتىق ئەيىبلىنىپ ، ئۇ زىندانغا تاشلانغان . دوكتور كەمال ئەراسلاننىڭ پىكىرىگە قارىغاندا ، ھەللاجى ئۆزىنىڭ دىۋانى ـــ « تەۋاسىن » نى زىندانىدا يازغان⑱.

مەنسۇر ھەللاجنىڭ كۆز قاراشلىرى ئەمەلىيەتتە بايەزىد بەستامىنىڭ فەنا قارىشىنىڭ راۋاجى بولۇپ ، ھەللاجى ئۇنى يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرگەنىدى . ئۇ بىرىنچى قېتىم زىندانىدىن ئازاد قىلىنغاندىن كېيىنمۇ يەنىلا ئۆز ئېتىقادىدىن ، كۆز قاراشلىرىدىن يالتايمىغان . ئەكسىچە داۋاملىق « ئەنەل ھەق » دەپ خىتاب قىلغان . شۇنىڭ بىلەن يەنە زىندانغا تاشلىنىپ سەككىز يىل قامالغان . پەرىددىن ئەتتارنىڭ بايانىغا قارىغاندا ، كىشىلەر زىندانغا كېلىپ ئۇنىڭغا نەسىھەت قىلىپ :

« ئەي ، ھۇسەيىن ! دېگەن سۆزۈڭ ئۇچۇن ئەپۇ سورىغىن ، زىنداندىن قۇتۇلسەن » دېگىنىدە ، ھۇسەيىن شۇنداق جاۋاب بەرگەن :

« مەن ئۇزىر سورىغىدەك نېمە دەپتىمەن . مەن خالىقنى قويۇپ خەلقتە يالۋۇرمايمەن» (ياراتقۇچىدىن كېچىپ ، يارالغۇچىغا يەنى ئىنسانغا يالۋۇرمايمەن)⑲.

مەنسۇر ھەللاجى زىنداندىكى قىيناشلار ئالدىدىمۇ ئۆز ئېتىقادىدىن يانمىغانلىقى ئۇچۇن شۇ چاغدىكى باغدادنىڭ قازىسى ئۆمەر ھەمەدىنىڭ پەتۋا بېرىشى بىلەن خەلىپىدىن مەنسۇر ھەللاجنى دارغا ئېسىشنى تەلەپ قىلغان . بەزى مەلۇماتلاردا مەنسۇرنىڭ مۇرشىدى جۇنەيدنىڭمۇ پەتۋا بېرىشى تەلەپ قىلىنغان دەپ قەيد قىلىنىدۇ . « تەزكىرە تۇل ئەۋلىيا » دا بايان قىلىنىشچە ، جۇنەيددىن مەنسۇرغا پەتۋا بېرىش تەلەپ قىلىنغان . شۇنىڭ بىلەن

جۇنەيد « ئۇچسىدىكى سوپىلارنىڭ تونىنى سېلىپ ، ئۆلىما قىياپىتىگە كىرىپ » شۇنداق پەتىۋا چىقارغان : « بىز ئۇنىڭ زاھىرىغا ھۆكۈم قىلىمىزكى ئۆلۈمگە لايىقتۇر ، باتىنىنى ئاللاھ بىلىدۇ » ⑳

قازىنىڭ ھۆكمىگە خەلىپىنىڭ تەسدىق سېلىشى بىلەن ھىجرىنىڭ 309 ـ يىلى (مىلادى 922 ـ يىلى) ئەتىيازدا مەنسۇر ھەللاجى دارغا ئېسىلغان ، بېشى نەچچە كۈنگىچە دار ياغىچىغا ئېسىپ قويۇلغان . تېنى نەچچە پارچە قىلىنىپ كۆيدۈرۈلۈپ كۈلى دەجلە دەرياسىغا سورۇلغان . مەنسۇر ھەللاجى دار ئالدىغا كەلگەندە دۇئا ئوقۇپ خۇداغا شۇنداق ئىلتىجا قىلغا-نىكەن : « ... سېنىڭ قۇللىرىڭ ساڭا بولغان يېقىنلىقلىرى ۋە دىنغا بولغان سادىقلىقلىرى سەۋەبىدىن مېنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن بۇ يەرگە جەم بولدى . ئۇلارنى ئەپۇ قىلغىن . چۈنكى سەن ماڭا كۆرسەتكەن سىرلارنى ئۇلارغىمۇ كۆرسەتكەن بولساڭ ، مېنى بۇنداق چۈشەنمىگەن بولاتتى . ئەگەر ئۇلاردىن يوشۇرغان سىرلارنى مەندىنمۇ يوشۇرغان بولساڭ ، بۇنداق سۆزلەرنى سۆزلىمەس ئىدىم » ㉑

مەنسۇر ھەللاجنىڭ ئىچىنىشلىق ئاقىۋىتى سوپىلارنى بىرئاز چۆچىتكەندى . ئۇلار رىئاللىققا يۈزلەنمىسە بولمايدىغانلىقىنى تونۇپ يەتتى . تەسەۋۋۇپ بىلەن ئەھلى سۈننەت ئوتتۇرىسىدىكى ئىختىلاپ خېلى بۇرۇنلا باشلانغانىدى . تەسەۋۋۇپقا ئۆچمەنلىك بىلەن قاراپ ، قارشى چىققانلار ئەھلى سۈننەت ئىچىدىكى ئۆلىمالارلا ئەمەس ، يەنە مۇئتەزىلىلەرمۇ بار ئىدى . چۈنكى تەسەۋۋۇپ بولسا « ۋۇجۇدى مۇتلەق » نى تۇيغۇ يەنى ئىشق ئارقىلىق بىلگىلى بولىدۇ دەپ قارايتتى . مۇئتەزىلىلەر بولسا ئىسلام پەلسەپىسىدىكى ئەقلىچىلىك ئېقىمى بولۇپ ، بىلىشتە ئەقلىنىڭ رولىنى ئۇستۈن قويۇاتتى . تەسەۋۋۇپنىڭ بىلىش نەزەريىسىدە ئەقلىنىڭ ئورنىنىڭ ئىككىنچى ئورۇنغا قويىلىشى ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ قاراشلىرىنىڭ ئىنكار قىلىنىشى ئىدى . كۆرۈنۈپ تۇرۇپتۇكى ، تەسەۋۋۇپ ئىسلام پەلسەپىسىدىكى تەسىرى چوڭراق بىر پەلسەپىۋى ئېقىم بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۆز تەرەققىياتى جەريانىدا باشقا پىكىر ئېقىمى ۋە خا-ھىشتەكىلەر بىلەن ئىختىلاپ ، توقۇنۇش ئىچىدە مەۋجۇد بولۇپ تۇرغان . تەسەۋۋۇپنىڭ راۋاجلىنىشىغا ئەگىشىپ ، ئۇنىڭغا قارشى چىققۇچىلارمۇ كۆپىيىپ تۇرلۇك ۋاستىلەر بىلەن ئۆچمەنلىكلىرىنى ئىپادىلىگەن . XI ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا تۇرلۇك ئىجتىمائىي زىددىيەتلەرنىڭ ئۆتكۈرلىشىپ بېرىشى ، تەسەۋۋۇپتىكى يېڭى ـ يېڭى قاراشلارنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى ھەر قايسى ئېقىملار ، مەزھەپلەر ئوتتۇرىسىدىكى قارمۇ ـ قارشىلىقلارنى تېخىمۇ كەسكىنلەشتۈرۈۋەتكەندى . بۇ قارشىلىقلار ئىچىدە ئەھلى سۈننەت بىلەن تەسەۋۋۇپ ئوتتۇ-رىسىدىكى توقۇنۇش بارغانسىرى ئۆتكۈرلەشكەن بولۇپ ، ئۇلار سوپىلارنى تەقىپ ئاستىغا ئېلىشنى تەلەپ قىلىشتى . بۇ ھەقتە گولدزىر شۇنداق يازغانىدى : « XI ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىدا باغدادتا ئورتودوكوسلارنىڭ زۇلمەتلىك دەۋرى ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتقان بولۇپ ، نامى چىققان سوپىلاردىن قىيىن قىستاققا ئېلىنمىغان بىرەرسىمۇ قالمىغان » ㉒

بۇ قارمۇ ـ قارشىلىقنىڭ يۇقىرى چېكى مەنسۇر ھەللاجى بولدى . ھەللاجنىڭ ساۋىقىدىن كېيىن سوپىلار سۆز ـ ھەرىكەتلىرىنى ئاۋام خەلق چۈشىنەلەيدىغان ۋە قوبۇل قىلالايدىغان دائىرە ئىچىدە قىلمىسا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلىشقانىدى . تەسەۋۋۇپ ئۆز

تەرەققىياتىنىڭ قىيىن بىر دەۋرىگە كېلىپ قالغانىدى . تەسەۋۋۇپنىڭ ئالدىدا پەقەت بىرلا يول ــ ئەھلى سۈننەت بىلەن بىرلىشىش . ئۇلار يول قويغان دائىرىدە پىكىر قىلىش يولى بار ئىدى . چۈنكى ئۇلار ئۆز ئىدىيىلىرىنى داۋاملىق تەرغىپ قىلىش ، راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ئالدى بىلەن مەۋجۇد بولۇپ تۇرۇش ئىمكانىيىتىگە ئىرىشىشى كېرەك ئىدى . تەسەۋۋۇپنىڭ ئۆز تەرەققىياتىدا بۇ قىيىن باسقۇچقا دۇچ كېلىشى ، تەسەۋۋۇپ بىلەن تۈرلۈك پىكىر ئېقىملىرى ئوتتۇرىسىدىكى زىددىيەتنىڭ ، قارمۇ ـ قارشىلىقنىڭ نەتىجىسى ئىدى . شۇنىڭ ئۈچۈن « تەسەۋۋۇپ ئاشۇ قىيىن باسقۇچنى ئۆتكۈزۈپ بولغاندىن كېيىن ، زاۋاللىققا يۈزلىنىش ئۈچۈن تۇرسۇن ، ئەكسىچە ، تەرەققى قىلىپ ئورتودوكسلارمۇ ئىتتىبارسىز قارىيالمايدىغان بىر كۈچكە ئايلاندى . ھەم ھەر خىل راتسىئونالىزملىق (ئەقلىچىلىك) ، مىستىسىزملىق ۋە تىرادىسىيونالىزملىق ئامىللارنى بىرلەشتۈرۈپ ، بىر قىسىم تەسەۋۋۇپ ئىدىيىلىرىنى ئورتودوكسال ئېتىقادقا ئېلىپ كىرگەن غەززالىيدەك « ھۇججەتۇل ئىسلام » مەيدانغا كەلدى »㉓

تەسەۋۋۇپ بىلەن ئەھلى سۈننەت ئوتتۇرىسىدىكى ئىختىلاپلارنى تۈگىتىپ ، ئۇلارنى بىرلەشتۈرۈش خاھىشى دەسلەپكى سوپىلاردىن خارس مۇھاسىبى ۋە جۇنەيد باغدادىلا لاردا خىلى كۈچلۈك ئىپادىلەنگەنىدى . ئەمما ، بۇ مۇشكۇل ۋەزىپىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئورۇنلاپ ، ئەھلى سۈننەت بىلەن تەسەۋۋۇپ ئوتتۇرىسىدىكى قارمۇ قارشىلىق ۋەزىيىتىگە ھەقىقىي يوسۇندا خاتىمە بەرگەن كىشى ـ مەشھۇر ئىلاھىيەتشۇناس ، پەيلاسوپ ھەم سوپى ئىمام غەززالى بولدى . بۇ باسقۇچ تەسەۋۋۇپنىڭ ئىدىيىۋى تەرەققىياتىدىكى بۇرۇلۇش باسقۇچى بولغانىدى .

(7) غەززالىينىڭ تۆھپىسى

ئەبۇ ھامىد مۇھەممەد ئىبن مۇھەممەد ئەل غەززالى ھىجرى 450 ـ يىلى (مىلادى 1058 ـ يىلى) خۇراسانىنىڭ تۈس شەھىرىدە دۇنياغا كېلىپ ، 505 ـ يىلى (مىلادى 1111 ـ يىلى) ئالەمدىن ئۆتكەن . ئۇ ئۆز زامانىسىنىڭ مەشھۇر ئۆلىما ـ ئالىملىرىدىن جۇۋەينى ، ئىمام ئەل ھەرە مەيىنلەردىن ئىلىم تەھسىل قىلغان . ئىلىم جەھەتتىكى پەۋقۇللاددە تالانتى ئۇنىڭ نامىنى تىزلا تاراتقانىدى . بۇ ھەقتە ياپونىيەلىك ئالىم ئىزۇتسۇ توشىھىكو : « ئىدىئولوگىيە ساھەسىدە ئۆز ۋۇجۇدى بىلەن دەۋر قەھرىمانىنى يارىتىدۇ . شۇنداقلا قەھرىمانمۇ دەۋرنى يارىتىدۇ دېگەن قاراشنى ئىسپاتلىغان زات ــ غەززالى ئىسلام مەدەنىيىتىنىڭ تەرەققىيات تارىخىدا ئالاھىدە ئورۇن تۇتىدۇ . ئىسلام مەدەنىيىتىنىڭ مەركىزى بولغان باغداتتىكى نىزامىيە مەدرىسىنىڭ مۇدەررىسى بولۇش سۈپىتى بىلەن غەززالىنىڭ شۆھرىتى ئالەمگە تارالغان ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈش كىشىلەرنىڭ ئارزۇسى بولۇپ قالغانىدى » دەپ يازىدۇ㉔

دەرۋەقە ، غەززالىنىڭ ئىسلام دىنى تارىخىدىكى ئورنى ناھايىتىمۇ يۇقىرى بولۇپ ، «ھۇججەتۇل ئىسلام » ، « زەينۇددىن » (دىننىڭ زىننىتى) دېگەنگە ئوخشاش ھۆرمەت ناملىرىغا سازاۋەر بولغان . ھەتتا ئۇنىڭدىن ئىككى ئەسىر كېيىن ئۆتكەن تەرىقەتچى پەيلاسوپ سەبۇكى ئۇنىڭغا ، « ئەگەر مۇھەممەددىن كېيىنمۇ پەيغەمبەرلىك ۋاجىپ بولغاندا ، بۇ ئۇلۇغ مەرتىۋىگە ئەل ـ غەززالى مۇناسىپ ئىدى » دەپ تەرىپ بەرگەن㉕ئۇنىڭ ئەسەرلىرى شۇ دەۋرلەردىن تارتىپلا لاتىن تىلىغا تەرجىمە قىلىنىشقا باشلىغان . گېيگېل ئۇنىڭ

ئەسەرلىرى بىلەن تونۇشقان بولۇپ ، ئەسەرلىرىدە ئۇنىڭ نامىنى تىلغا ئېلىش بىلەن بىرگە ، ئۇنىڭغا ، « شەرقنىڭ بۇيۇك ئەقىل ـ پاراسىتىنى ئىگىلىگەن دانا سىكىپتىك㉖» دەپ يۇقىرى باھا بەرگەن㉗.

غەززالىنىڭ ئىدىيىسى تولىمۇ مۇرەككەپ جەريانلار ئىچىدە تەرەققى قىلغان . ئۇ شۇ دەۋردە مەۋجۇد بولۇپ تۇرىۋاتقان تۇرلۇك ئىدىيۋى ئېقىملارنىڭ هەممىسى بىلەن دېگۈدەك ئۇچراشقان . نېزا مۇل مۇلك تەسىس قىلغان نىزامىيە مەدرىسىسىنىڭ مۇدەررىسلىكىگە تەينىلەنگەندىن كېيىن ، ئۇنىڭ ئاساسىي دىققەت ئىتىبارى پەلسەپىگە قارىتىلغانىدى . ئۇنىڭ ئەڭ كۆپ تەتقىق قىلغىنى ئىسلام پەلسەپىسىدىكى ئارىستوتېل ئېقىمىنىڭ يېرىك ۋەكىللىرىدىن بولغان فارابى (873 ـ 950) بىلەن ئىبن سىنا (980 ـ 1037) لارنىڭ پەلسەپىسى ئىدى . دەسلەپىدە غەززالى بۇلارنىڭ بەلگىلىك تەسىرىگە ئۇچرىغان . لېكىن ، ئۇزاق ئۆتمەي ئۇنىڭ ئىدىيىسىدە بارا ـ بارا زىددىيەت تۇغۇلۇشقا باشلايدۇ . ئۇ فارابى بىلەن ئىبن سىنالارنىڭ پەلسەپىسىنى تەخمۇ ئىچكىرىلەپ چۈشىنىشكە كىرىشكەن ۋاقىتتا بولسا ، ئۆز ئىدىيىسىدە ئىلگىرىكىدىنمۇ كۈچلۈكرەك بىر شۈبھىلىنىشنىڭ باش كۆتىرىۋاتقانلىقىنى هېس قىلىدۇ .

غەززالىنىڭ ئىدىيىسىدىكى بۇ توقۇنۇشلارنىڭ ئاساسى سەۋەبى ئەقىل بىلەن ئېتىقادنىڭ كۆرىشى ئىدى . ئۇ ئەقلىنىڭ هەقىقەتنى بىلەلىشىگە گۇمان بىلەن قاراشقا باشلايدۇ . بۇ گۇمان ئاخىرى ئۇنىڭغا پەلسەپىنىڭ ئۇ بىلمەكچى بولغان هەقىقەتنى بىلىشتىكى مەسىلىلەرنى هەل قىلالمايدىغانلىقىنى هېس قىلدۇرۇپ ، ئۇنىڭ ئىدىيىسىدە قاتتىق بىر داۋالغۇش پەيدا قىلغانىدى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ فارابى ، ئىبن سىنالارنىڭ قاراشلىرىنى تەنقىد قىلىشقا ئۆتىدۇ . چۈنكى ، ئۇلارنىڭ ئىدىيۋى سىستېمىسىدا راتسىئونالىستىك خاھىش كۈچلۈك بولۇپ ، بىلىشتە ئەقىلنىڭ رولى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇلاتتى . غەززالىنىڭ ئىدىيىسىدە ئىز چىل يوسۇندا زىددىيەت ئىچىدە تۇرۇپ كېلىۋاتقان مەسىلە دەل مانا شۇ ئەقلىنىڭ بىلىشتىكى رولى مەسىلىسى ئىدى . ئۇ ئەقلىنىڭ دۇنيانى بىلىشتىكى رولىنى ئىناكار قىلمىسىمۇ ، لېكىن مۇتلەق هەقىقەتنى ئەقىل ئارقىلىق بىلىش مۇمكىنلىكىدىن گۇمانلىناتتى . بۇ گۇمان ، شۈبھىلىنىشنىڭ كۈچىيىپ بېرىشى غەززالىنىڭ ئىدىيىسىدە زور بىر يىمىرىلىش پەيدا قىلدى . ئۇ ئىدىيىسىدىكى بۇ مەسىلىلەرنى پەلسەپىگە تايىنىپ هەل قىلىش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى چۈشىنىۋاتاتتى . شۇنىڭ بىلەن ئۇ نېزامىيە مەدرىسىسىدىكى مۇدەررىسلىك ئورنىدىن ئىستېپا بېرىپ ، نام ـ ئابرويىغمۇ پەرۋا قىلماستىن جاھان كەزىشكە ئاتلىنىدۇ . بۇ جەريانىدا ئۇ سوپىلارنىڭ پائالىيەت سورۇنلىرىغمۇ بارىدۇ . ئۇلارنىڭ ئۆزىنى ئۇنتۇغان هالدا پۈتۈن ئىشقى بىلەن هەقنى زىكرى قىلىپ ساماغا چۈشۈشلىرى ئۇنىڭ روهىدىكى داۋالغۇشلارغا يول كۆرسەتكەندەك بولىدۇ . چۈنكى سوپىلارنىڭ قارىشىدا مۇتلەق هەقىقەتنى بىلىشنىڭ ۋاستىسى ئەقىل ئەمەس بەلكى تۇيغۇ ئىدى . غەززالىنىڭ بىلىش هەققىدە گۇمان بىلەن قاراپ كېلىۋاتقان مەسلىسىنىڭ تۈگىنىمۇ دەل شۇ يەردە ئىدى .

غەززالىنىڭ ئىدىيىسىدىكى بۇنداق داۋالغۇش ، زىددىيەتلەرنىڭ مەلۇم ئىجتىمائىي ئاساسىمۇ بار ئىدى . كىشىلەرنىڭ ئېتىقاد جەهەتتىكى قىزغىنلىقىنىڭ ئاجىزلىشىپ كېتىشى ، شەكىل ئۈچۈنلا دىنى رەسمىيەتلەرنى ئادا قىلىپ ، چىن دىلىدىن ئىخلاس بىلەن دىنغا

بېرىلمەسلىكى ، ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇئىتەزىلىيلەرنىڭ راتسىونالىستىك (ئەقىلچىلىك) قاراشلىرىنىڭ ھۆكۈمران ئورۇنغا ئۆتۈپ قىلىشى ، كىشىلەرنىڭ دۇنياۋى مەئىشەتكە بەك بېرىلىپ كېتىشى قاتارلىقلار ئەنە شۇ ئىجتىمائىي ئاساس ئىدى . غەززالىنىڭ ئۆزىنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا « دەۋر ھەقىقەتەنمۇ ئېغىر كېسەلگە » مۇپتىلا بولغانىدى »[28] .

چۈنكى ، ئەشئەرىيلەرنىڭ كالام پەلسەپىسىمۇ ، مۇئىتەزىلىيلەرنىڭ راتسىونالىزىمىمۇ قاتمال ، دوگمىچىلىق ئاساسىدىكى شەكىلۋازلىققا (فورمالىزىم) غا تايانغان بولۇپ ، كىشىلەرنىڭ ئېتىقاد قىزغىنلىقىنى قوزغاشقا ئاجىزلىق قىلغانىدى : غەززالى دەۋرىنىڭ بۇ « ئېغىر كېسەل » نى داۋالاشنىڭ بىردىنبىر يولى قۇرۇق شەكىلۋازلىققا ئايلىنىپ قالغان ئېتىقادنى قايتىدىن كىشىلەرنىڭ قەلبىگە ئېلىپ كىرىپ ، « مەۋىج ئۇرۇپ تۇرغان ئابى ھايات بىلەن ئۇنى تىترىلدۇرۇش »[29] دەپ ھېسابلايدۇ . چۈنكى ، ئۇ جاھانكەزدىلىك ھاياتى ئىچىدە سوپىلارنىڭ پائالىيەتلىرىگە قاتنىشىپ ، ئۇلارنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئاللانى ياد ئېتىش ، ئۆزىنى ئۇنتۇغان ھالدا ساماغا چۈشۈش ئارقىلىق قەلبىنى « خۇدانىڭ نۇرى » (« نۇرى ئىلاھىيە ») بىلەن پارلىتىشىدىن ئىبارەت « تەجرىبە » سىنى كۆرگەن ئۇنى كىشىلەرنىڭ ئېتىقاد قىزغىنلىقىنى جانلاندۇرۇشتىكى ئۇنۇملۇك ئۇسۇل دەپ قارىغان .

غەززالى سوپىلاردىكى مانا شۇ ئىچكى قىزغىنلىق ئارقىلىق دەۋرنىڭ « ئېغىر كېسىلى » نى داۋالاش مۇمكىنلىكىنى چۈشىنىپ يېتىدۇ . شۇنىڭ بىلەن ئۇ تەسەۋۋۇپتا قىسمەن ئىسلاھات ئېلىپ بېرىپ ، ئۇنىڭ ئەھلى سۈننەت ئەقىدىلىرىگە زىت ئەمەسلىكىنى دەلىللەپ ، بۇ ئارقىلىق دىننى گۈللەندۈرۈش يولىنى تۇتۇشقا كىرىشتى . ئۇنىڭ بۇ گۇنكى كۈندىمۇ ئىسلام ئەلىرىدە قايتا ـ قايتا نەشر قىلىنىپ قەدىرلىنىپ كېلىۋاتقان نوپۇزلۇق ئەسىرى « ئىھيائۇل ـ ئۇلۇمەددىن » (« دىننى ئىلىملەرنى تىرىلدۈرۈش ») ناملىق تۆت جىلدلىق ئەسىرى مانا شۇ مەقسەتتە يېزىلغانىدى : غەززالى بۇ ئەسىرىدە ۋە باشقا ئەسەرلىرىدە تەسەۋۋۇپنىڭ نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيىتىگە دائىر مەسىلىلەرنى ھەققىدە ئەتراپلىق توختالغان .

غەززالى تەسەۋۋۇپ بىلەن ئەھلى سۈننەتنى بىرلەشتۈرۈشتە ، ئالدى بىلەن تەسەۋۋۇپتىكى بەزى ئىلمىيلىتلارنى ، مۇقەددەس زات ، مۇقەددەس قەبرىلەرگە تاۋاپ قىلىش خاھىشلىرىنى چىقرىپ تاشلىدى . ئۇ ئەھلى سۈننەت چەكتىن ئېشىپ كەتتى دەپ قارىغان بەستامى ، ھەللاجنىڭ سۆزلىرىگە ئوخشاش پىكىر چۈشەنچىلەرگە قارىتا بىر ئاز سىلىقلاپ چۈشەندۈرۈش ، ئىزاھلاشلارنى ئېلىپ بارغاندىن كېيىن ، « ئىنسانلار بىلەن ئۇلارنىڭ ئەقلى قوبۇل قىلالمىغۇدەك دەرىجىدە سۆزلىشىگلار . » دەپ كۆرسەتتى[30] ئۇ يەنە ، « ئۆزىنى بىلگەن رەببىنى بىلىدۇ »[31] دېگەن ھەدىسكە تايىنىپ سوپىلارنىڭ سۆز ـ ھەرىكەتلىرىنى دەلىللىدى : بۇ ئەمەلىيەتتە ، غەززالىنىڭ تەسەۋۋۇپ بىلەن ئەھلى سۈننەتنى بىرلەشتۈرۈشتە تايانغان ئۇسۇللىرى ئىدى . ئۇ مانا شۇ ئاساستا ھەقنى بىلىش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۆزىنىڭ ماھىيىتىنى تونۇش كېرەك ، بارلىق بىلىملەر ئۆزىنى بىلىشتىن باشلىنىدۇ ، دېيىش ئارقىلىق سوقراتنىڭ ئىنسانىنىڭ ئۆز ـ ئۆزىنى تونۇشى ھەققىدىكى تەلىماتىنى قايتا گەۋدىلەندۈرگەنىدى .

غەززالى تەسەۋۋۇپنىڭ ھەقنى بىلىش توغرىسىدىكى تەلىماتى ۋە ئەمەلىيىتىنىڭ توغرا

ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ سۆزىنىڭ مۇخالىپ ئەمەسلىكىنى چۈشەندۈرۈپ شۇنداق دەيدۇ: « ئەڭ ئالدى بىلەن ئاللا يولىدا ماڭغانلارنىڭ سوپىلار ئىكەنلىكى ماڭا ئايان. ئۇلارنىڭ تۇرمۇشى ئەڭ گۈزەل تۇرمۇش، ئۇلارنىڭ ئۇسۇلى ئەڭ توغرا ئۇسۇل، ئۇلارنىڭ پەزىلىتى ئەڭ ساپ پەزىلەت ..... ئۇنداق بولسا تەسەۋۋۇپنىڭ يولىنى (تەرىقەتنى) ئادەتتىكىچە قىلىپ يەنە قانداق تەرىپلەش مۇمكىن ؟ ساپلىق ئۇنىڭ ئالدىنقى شەرتى، بۇ قەلبىنى ئۇلۇغ ئاللادىن ئۆزگە ھەممىدىن پاك ـ پاكىز تازىلاش دېگەنلىك. بۇ ئۇسۇل ئىبادەت قىلغاندىكى نامازنىڭ ئاشكارە ھەرىكەتلىرى بىلەن بىردەك بولۇپ، ئۇنىڭ ئاچقۇچلۇق يېرى، قەلب پۈتۈنلەي ئاللانى خىيال قىلىش ئىچىگە غەرق بولغان بولىدۇ. ئۇنىڭ ئاخىرقى نەتىجىسى بولسا ئاللاھتا فەنا بۇلۇشتىن (يوق بولۇشتىن) ئىبارەتتۇر» ㉜

غەززالى تەرىپىدىن ئىسلاھ قىلىنىپ ئەھلى سۈننەت بىلەن بىرلەشتۈرۈلگەن تەسەۋۋۇپ ھاكىمىيىتى تەرەپتىكىلەرنىڭمۇ، ئاۋام خەلقنىڭمۇ ئالقىشىغا ئېرىشكەنىدى. ئىلگىرى تەسەۋۋۇپقا ئۆچمەنلىك نەزەرى بىلەن قاراپ كېلىۋاتقان سۈننى مەزھىبىدىكى « ئىبن ئەل جەۋزى ۋە ئىبن قايىملارغا ئوخشاش ئالىملار غەززالىنىڭ بۈيۈك مەنىۋى سالاھىيىتى ئالدىدا باش ئەگدى » ㉝ شۇنىڭ بىلەن « سوفىزىم ئىسلامدا ھۆكۈمران ئورۇنغا ئىگە بولدى ۋە بۇ ئورۇننىنى V ، VI ئەسىردىن ئۇزۇنراق، يەنى ئىبن ئەبدۇلۋەھھابنىڭ ۋاھابىلىق تەشەببۇسى ئوتتۇرىغا چىقىپ، سۇفىزىمغا قارشى ھەرىكەت قوزغالغانغان قەدەر ساقلىدى » ㉞

دېمەك، غەززالى تەسەۋۋۇپ تەرەققىياتىنىڭ تەقەززاسىغا ئاساسەن، تەسەۋۋۇپ بىلەن ئەھلى سۈننەتنى بىرلەشتۈرۈپ، تەسەۋۋۇپ تەرەققىياتىدا بۇرۇلۇش ياساپ، ئۇنىڭ مەۋجۇد بولۇپ تۇرۇشى ۋە راۋاجلىنىشى ئۈچۈن ئىمكانىيەت ياراتتى. تېخىمۇ ئېنىقراق قىلىپ ئېيتساق، تەسەۋۋۇپنى « قانۇنىي » ئورۇنغا ئىگە قىلغاندى. سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ شەرقشۇناس ئالىمى غەززالىنىڭ ۋ . ۋ . نائۇمكىن (B. B. HAYMKNH) غەززالى تەرىپىدىن ئىسلاھ قىلىنغان تەسەۋۋۇپنى « مۇنىستىك سۇفىزىم » (بىر مەنبەلىك سۇفىزىم) دەپ ئاتاش بىلەن بىرگە « غەززالى مۇنىستىك سۇفىزىم سىستېمىسىنى ياراتتى » دەپ كۆرسەتتىدۇ ㉟

مېنىڭچە، غەززالى تەسەۋۋۇپقا ئالاھىدە بىر يېڭى تالىمات، ياكى كۆز قاراشلارنى ئېلىپ كىرمىدى. لېكىن ئۇنى ئەھلى سۈننەت بىلەن بىرلەشتۈرۈپ « قانۇنىي » ئورۇنغا ئىگە قىلدى. ئەلۋەتتە، بۇ غەززالىنىڭ تۆھپىسىنى ئىنكار قىلغانلىق ئەمەس.

(8) ئىشراق

ئىشراق سۆزىنىڭ مەنىسى نۇرلىنىش، پارلاش دېگەنلىك بولۇپ، تەسەۋۋۇپنىڭ دەسلەپكى پىكىر تەرەققىياتىدا ئىپادىلەنگەن قەلبىنى ماسۋادىن تازىلاش، ئۇنى پەقەت ئاللا غىلا قارىتىش ئۈچۈن مەشغۇل بولغان پائالىيەتلەر نەتىجىسىدە مەيدانغا كەلگەن. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، قەلبىنى تازىلاپ، پەقەت ئاللانىلا خىيال قىلىش بىلەنلا بەند بولۇش، ھەممىنى ئۇ نۇتۇپ ئاللانىڭ خىيالى قاينىمىغا چۆكۈش ئارقىلىق قەلبىنى ئىلاھىي نۇر («نۇرى ئىلاھىيە») بىلەن يەنى ئاللانىڭ نۇرى بىلەن نۇرلاندۇرۇش، يورۇتۇش مۇمكىن. ئۇلار بۇنى «تەجرىبە » دەپ ئاتاشقان. ياپونىيەلىك ئىسلامشۇناس ئىزۇتسۇ توشىھىكونىڭ ئېنىقلىشىغا قارىغاندا، بۇ « تەجرىبە » نىڭ ئەڭ دەسلەپكى كەشپىياتچىسى جۇنەيد باغدادى ئىكەن ㊱

تەسەۋۋۇپتىكى ئىشراق چۈنشەنچىسىنىڭ نەزەرىيىسىگە قارىغاندا ، ئەمەلىيىتى يەتى « تەجرىبە » سى بۇرۇنراق ئوتتۇرىغا چىققان . غەززالىمۇ سوپىلارنىڭ پائالىيەتلىرىگە قاتنىشىش جەريانىدا ، ئۇلارنىڭ قەلبىنى تازىلاش ئۇسۇللىرى بىلەن تاۋلىنىپ ، قەلبىنى ماسۇادىن پۈتۈنلەي تازىلاپ ، « ئىشراق » (قەلبىنى نۇرلاندۇرۇشقا) قا مۇيەسسەر بولغان . ئۇ ئۆزى ھېس قىلغان « تەجرىبە » گە ئاساسەن ، قەلبىنىڭ ئاللانىڭ نۇرى بىلەن يورۇپ پارلىشى ھەققىدە « مىشكاتۇل ـ ئەنۋار » ناملىق رىسالىمۇ يازغان . ئۇنىڭ بۇ كىتابى كېيىنكىلەرگە بولۇپمۇ سۇھرىۋەردىنىڭ ئىشراق پەلسەپىسىگە زور تەسىر كۆرسەتكەن .

تەسەۋۋۇپتا ئىشراق چۈشەنچىسى ئوتتۇرىغا چىققاندىن كېيىن ، « قۇرئان » دىكى نۇر سۈرىسى ۋە باشقا سۈرىلەردىكى نۇرغا ئائىت مەزمۇنلار ، ھەدىسلەردىكى بۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك سۆزلەر بىلەن ئۇنىڭ نەزەرىيىسى قىسمەن ئىزاھلانغان . « قۇرئان » دىكى نۇر سۈرىسىدە : «ئاللا ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ نۇرىدۇر ... ئۇ خالىغان كىشىنى ئۇنىڭ نۇرىغا مۇۋەپپەق قىلىدۇ . » (سۈرە نۇر ، 35 ـ ئايەت) دېيىلگەن بولۇپ ، ئاللانىڭ 99 نامىنىڭ بىرىمۇ نۇر ئىدى . ئۇلار شۇلارغا ئاساسلانغان ھالدا قەلىب ماسۇادىن تازىلانغاندىن كېيىن ، قەلىب ئاللانىڭ نۇرى بىلەن يورىيدۇ دەپ قارىغان ، ۋە بۇنى بۇاستە سېزىشكە ، ھېس قىلىشقا ئىنتىلگەن بولۇپ ، قەلبىنىڭ پارلىشىنى « تەجرىبە » دەپ ئاتىغان . شۇندىن باشلاپ تەسەۋۋۇپتىكى ئىشراق چۈشەنچىسىگە ماس ھالدا « نۇرى ئىلاھىيە » ، « نۇرى مۇھەممەدىيە » ياكى ھەقىقەتى مۇھەممەدىيە » دېگەنگە ئوخشاش چۈشەنچىلەرمۇ پەيدا بولغان . ھەتتا ئىبنى سىنامۇ ئىنساننىڭ بىلىمى ئەسلى نۇرنىڭ پارلىشى ئارقىلىق ھاسىل بولىدۇ دەپ قارىغانىدى .

تەتقىقاتچىلارنىڭ قارىشىچە ، ئىشراق چۈشەنچىسى ئەرەبلەرنىڭ قەدىمكى ئەقىل ـ پاراسەت ، بىلىم قاراشلىرى بىلەن باغلىنىشلىق بولۇپ ، تەسەۋۋۇپ نەزەرىيە ۋە ئەمەلىيەت جەھەتتىكى تەرەققىياتىدا قەدىمكى ئاشۇ قاراشلاردىنمۇ قىسمەن ئوزۇقلانغان . ئۇلارنىڭ قارىشىچە ، « قەدىمكى ئەرەبلەر خۇددى باشقا شەرق خەلقلىرىگە ئوخشاش ئەقىل ـ پاراسەت ، بىلىمنى نۇر بىلەن باغلاپ ، بىلىمى بار ، ئەقىل ـ پاراسەتلىك ياكى ئاقىل كىشىنىڭ قەلبىدە چوقۇم نۇر بولىدۇ ، دەپ قارىغان . ئوخشاشلا ، ئەرەبلەر قۇياش چىققان شەرقنى نۇرنىڭ ماكانى ، قۇياش پاتىدىغان غەربنى بولسا قاراڭغۇلۇقنىڭ ماكانى دەپ ھېسابلىغان . ئەرەبلەر شەرقنى نۇر بىلەن باغلاپ ، تېخىمۇ ئىلگىرىلىگەن ھالدا ئىشراقنى (جىلۋىلىنىش ، پارلاشنى) ئوبرازلىق ھالدا قۇياشنىڭ شەرقتىن كۆتىرىلىشىگە سىمۋول قىلغان . ناھايىتىمۇ ئېنىقكى ، بۇ بۇاستە سېزىش تەجرىبىسىنىڭ نەتىجىسى ئىدى . ھەتتا ئەرەبچىدە ئىشراق بىلەن شەرق دېگەن ئىككى سۆزنىڭ يىلتىزىنىڭ ئوخشاش (sharg ، شەرق) بولىشىمۇ بۇ نۇقتىنى چۈشەندۇرىدۇ . كېيىن سوپىلار ئەرەبلەرنىڭ بۇ قارىشىنى قوبۇل قىلغان »㊲

بۇلاردىن سىرت تەتقىقاتچىلار يەنە ئىشراق قارىشىنىڭ پەيدا بولۇشىدا زەردۇشت دىنىنىڭ يورۇقلۇق بىلەن قاراڭغۇلۇقنىڭ كۈرىشىدىن ئىبارەت ئىككى مەنبەچىلىك (دۇئالىستىك تەلىماتنىڭ قالدۇقلىرىنىڭمۇ بەلگىلىك تەسىرى بارلىقى ، شۇنداقلا ئىشراق چۈشەنچىسىنىڭ نەزەرىيىۋى ئاساسلىرىدا يېڭى پلاتونىزىمچىلارنىڭ « نۇرلىنىش » (流溢说) تەلىماتىنىڭ

تەسىرىمۇ كۆچلۈك ئىكەنلىكى تىلغا ئېلىنىدۇ.

ئىشراق قارىشىنى نەزەرىيىۋى جەھەتتىن رەسمى يوسۇندا شەرھىلەپ، ئايرىم بىر تەلىماتقا ئايلاندۇرغان كىشى ـ شەھابىدىن سۇھرىۋەردى (1151 ـ 1191) بولۇپ، ئۇنىڭ بۇ ھەقتىكى تەلىماتى «ئىشراق پەلسەپىسى» دەپ ئاتالغان. سۇھرىۋەردى ئاساس سالغان بۇ تەلىمات ئۇنىڭ مۇرىدلىرى تەرىپىدىن تېخىمۇ راۋاجلاندۇرۇلۇپ، ئايرىم بىر ئېقىم بولۇپ شەكىللىنىپ، بۇ تەلىمات تەرەپدارلىرى «ئىشراقىيۇن» (نۇرچىلار) دەپ ئاتالغان.

(9) ۋەھدەتى ۋۇجۇد (بارلىقنىڭ بىرلىكى)

تەسەۋۋۇپ دەسلەپكى ئىدىيىۋى تەرەققىياتنىڭ «ئالتۇن دەۋرى» دە جۇنەيد باغدادى، بايەزىد بەستامى، مەنسۇر ھەللاجدەك ئۇچ چوڭ چوقۇنۇش بارلىققا كەلتۈرگەن بولسا، كېيىنكى دەۋرلەردىكى تەرەققىياتىدا ئىبن ئەرەبىگە ئوخشاش «ئىسلام مىستىسزمىنىڭ ئاتىسى»[38]نى، جالالىددىن رۇمىغا ئوخشاش 〈سۇفىزىم تەرەققىياتىنىڭ 〈ئالتۇن دەۋرى〉نى ھەققى پايانىغا يەتكۈزگەن»[39]مۇتەپەككۇرنى مەيدانغا چىقارغانىدى.

«ۋەھدەتى ۋۇجۇد دېگەن بۇ سۆز بىرىكمىسىنى تۇنجى بولۇپ كىم، قاچان ئىشلەتكەنلىكى تا ھازىرغا قەدەر ئېنىق ئەمەس»[40] بولسىمۇ، ئەسما بۇ سۆز بىرىكمىسى ئۆز ئىچىگە ئالغان چۈشەنچە، قاراشلارنى رەسمى يوسۇندا شەرھىلەپ، پەلسەپىۋى تەلىماتقا ئايلاندۇرغان كىشىنىڭ ئىبن ئەرەبى ئىكەنلىكى ھەممىگە مەلۇم.

مۇسۇلمانلار دۇنياسىدا شەيخۇل ئەكبەر (ئەش ـ شەيخ ئەل ـ ئەكبەر) دەپ داڭ قازانغان ئەبۇ بەكىر مۇھەممەد ئىبن ئەل ـ ئەرەبى مىلادى 1165 ـ يىلى (ھىجرى 560 ـ يىلى) 7 ـ ئاۋغۇستتا، ئەندەلۇسىيە (ئىسپانىيە) نىڭ مۇرسىيە شەھىرىدە دۇنياغا كەلگەن. كېيىن ئۇنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئەندەلۇسىيەدىكى مۇسۇلمان مەدەنىيىتىنىڭ مەركىزى بولغان سېۋىلگە كۆچۈپ كەلگەن. ئۇ ئۆزىنىڭ باشلانغۇچ مەلۇماتىنى مۇشۇ يەردە ئالغان. ئۇ ئۆسمۈرلۈك ۋاقتىدىلا ئەھمەد ئىبنۇل ئەسرى دېگەن بىر ياش سوپى بىلەن دوستلاشقان بولۇپ، تەسەۋۋۇپقا زور قىزىقىش بىلەن قارىغان. ئىبن ئەرەبى زېھنى قۇۋۋىتى جەھەتتىكى پەۋقۇللاددە ئۆتكۈرلىكى بىلەن باتىنى ئىلىملەرنى ياخشى ئىگىلىگەن ھەم مەلۇم نەتىجىگە ئېرىشكەن بولۇپ، تېخى ياش بولۇشىغا قارىماستىن ئەندەلۇسىيەدىكى ئىلاھىيەتشۇناسلار ئارىسىدا بەلگىلىك تەسىر گە ئىگە بولغان. ئۇنىڭ نامى شۇ ۋاقىتتىكى مەشھۇر پەيلاسوپ ئىبن رۇشد (1126 ـ 1198) نىڭ قۇلقىغىمۇ يەتكەن، ئىبن روشددا بۇ ياش سوپى بىلەن كۆرۈشۈش ئىستىكى تۇغۇلۇپ قالغانىدى.

بۇ ئۇچرىشىش ئىبن رۇشدنىڭ ئۆيىدە بولغان. ئىبن رۇشد ئۆز زامانىسىنىڭ ئاتاقلىق پەيلاسوپى بولۇش سۈپىتى بىلەن، ئۆزىنىڭ «ئىككى ھەقىقەت» تەلىماتىغا ئاساسلانغان ھالدا ھەقىقىي بىلىمگە پەقەت ئەقىل بىلەنلا ئېرىشكىلى بولىدۇ دەپ قارايتتى. ئىبن ئەرەبى بولسا تېخى ئەمدىلا 17 ياشقا كىرگەن (بۇ ئۇچرىشىش 1182 ـ يىلى بولغان) ياش يىگىت بولۇشىغا قارىماستىن، ئۆزىنىڭ تەسەۋۋۇپقا دائىر دەسلەپكى بىلىملىرى ئاساسىدا ھەقىقى بىلىمگە نوقۇل ئەقىل بىلەنلا ئېرىشكىلى بولمايدۇ، بەلكى تەسەۋۋۇپتىكى «كەشف» يولى بىلەن ئېرىشكىلى بولىدۇ (يەنى ئەقىل ئارقىلىق تەپەككۇر قىلىپ ئەمەس، بەلكى

سەزىم ئارقىلىق ھېس قىلىش بىلەن ئېرىشكىلى بولىدۇ) دەپ قارايتتى . ئۇلار پەلسەپە ۋە تەسەۋۋۇپقا دائىر مەسىلىلەر ئۈستىدە پاراڭلاشقان . ئىبن رۇشدنىڭ بىلىش ھەققىدىكى سۇ-ئاللىرىغا ، ئىبن ئەرەبى ئۆزىنىڭ قارىشى بويىچە ئادەتتىكى بىلىملەر بىلەن بىلگىلى بولمايدىغان مۇتلەق ھەقىقەتنى تەسەۋۋۇپتىكى مىستىكىلىق يول ئارقىلىق بىلىش مۇمكىنلىكىنى چۈشەندۈرۈپ جاۋاپ بەرگەن . « ئىبن رۇشد سوپىنىڭ ئالدىدا يېڭىلگەنلىكىنى تەن ئالغان » ⑪

ئىبن ئەرەبىمۇ ئىلگىرىكى سوپىلارغا ئوخشاش ، تەسەۋۋۇپ ھەققىدىكى بىلىمنى چۈڭقۇرلاشتۇرۇش ئۈچۈن شەھەر كېزىشكە ئاتلانغان . تۇنىس ، قاھىرە ، ئىرۇسالىملارنى ئايلانغاندىن كېيىن ، 1201 ـ يىلى دەسلەپكى قېتىم مەككىگە ھەجگە بارغان ھەم ئىككى يىلغا يېقىن مەككىدە تۇرۇپ قالغان . بۇ ئارىلىقتا ئۇ «تاجۇل ـ رەسائىل» ، «روھۇل ـ قۇدس» قاتارلىق ھەجمى كىچىكرەك ئەسەرلىرىنى يېزىپ پۈتتۈرگەن . ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ ئەسىرى «فوتۇھاتى مەككىيە» مۇ مۇشۇ ۋاقىتلاردا يېزىلىشقا باشلىغان . ئۇ يەنە مۇشۇ ۋاقىتلاردا مەككىدە گۈزەل بىر ساھىبجامالغا ئۆيلەنگەن ھەم ئۇنىڭغا بېغىشلاپ «تەرجۇمەنەل ـ ئەشۋاق» ناملىق شېئىرى ئەسىرىنى يازغان . ئۇ باغداد قاتارلىق بىر قانچە شەھەرلەرنى ئايلانغاندىن كېيىن كونىياغا كەلگەن . ئۇنىڭ كوينىاغا كېلىشىنىڭ تارىخي ئەھمىيىتى ھەققىدە ئامېرىكىلىق ئالىم ر . ج . ئائۇستىن (R..J. Austin) « ئەندەلەسۇيەلىك سوفى » (SufiofAndalusia) ناملىق ئەسىرىدە شۇنداق يازىدۇ : « ئىبن ئەرەبىنىڭ كونىياغا كېلىشى شەرقتىكى سۇفىزىمنىڭ كەلگۈسى ئۈچۈن زور ئەھمىيەتكە ئىگە بولغانىدى . سەدرەددىن كونىيەۋى ئۇنىڭ يېقىن مۇ-رىدى بولۇپ ، ئۆز ئۇستازىنىڭ تەلىماتلىرىنى تارقاتقۇچى ئىدى . تېخىمۇ مۇھىمى بۇ ئۇلۇغ ئەندەلۇسىيەلىك بىلەن پارىس سۇفىزىمنىڭ كۆپلىگەن نامايەندىلىرى ، بولۇپمۇ جالالىددىن رۇمى ئارىسىدىكى زەنجىرنى (ھالقىنى) ئۆزئارا تۇتاشتۇرغۇچى بولغانىدى » ⑫

ئىبن ئەرەبى بۇ سەپەرلىرىدە يەنە كۆپلىگەن شەھەرلەرگە بارغان بولۇشى مۇمكىن . ئۇ دەمەشىقە كەلگەندىن كېيىن ، بۇ يەردە ماكانلىشىپ ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە شۇ يەردە تۇرغان ، ئۇنىڭ دەمەشقتىكى ھاياتى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئىجادىيەتكە كىرىشكەن ، ئۆزى-نىڭ تەسەۋۋۇپقا دائىر يىرىك ئەسەرلىرىنى تاماملىغان بىر دەۋر بولغانىدى . مانا شۇ دەۋردە ئۇ «فوتۇھاتى مەككىيە » (مەككە فەتھىلىرى) ناملىق تۆت تومۇق 560 باپتىن تۈزۈلگەن چوڭ ھەجىملىك ، تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسىنىڭ ئاساسى قاراشلىرى مۇپەسەل بايان قىلىنغان يىرىك ئەسىرىنى يېزىپ تاماملىدى . تېخى 1964 ـ يىللا بۇ ئەسەرنىڭ يېڭى نەشرىنى يورۇققا چىقارغان ئو . يەھيا شۇنداق يازىدۇ : « بۇ كىتاب ، باتىنى ئىلىملەر ئۈچۈن ئېيتقاندا ئاز ئۇچرايدىغان نادىر ئەسەر بولۇپ ، ئۇنى پەلسەپە ، تارىخ ، جەمئىيەتشۇناسلىق قاتارلىق تەرەپ-لەردە ئىبن خەلدۇنىڭ « مۇقەددىمە » سى بىلەن ، ھوقۇقشۇناسلىق بويىچە شانىبىنىڭ «مۇۋەففەقەت»ى بىلەن ، رىتورىكا ساھەسىدە جۇرجانىنىڭ « ئەسرارەل ـ بەلەغە » سى بىلەن گىرامماتىكىدا سىباۋەيھنىڭ « كىتاب »ى بىلەن سېلىشتۇرۇشقا بولىدۇ» ⑬ بۇ ئەسەرنى ئۆگىنىپ تەتقىق قىلغانلاردىن كوربىن (H. Corbin) ئۇنى ئىبن ئەرەبىنىڭ « روھىي خاتىرىسى » دەپ ئاتىسا ، ئا . د . كىنىش « تەسەۋۋۇپ ئېنىسكلوپېدىيىسى » دەپ ئاتىغانىدى ⑪

ئىبن ئەرەبى ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا تەسەۋۋۇپقا دائىر ئىككىنچى يىرىك ئەسىرى « فۇسۇسۇل ھىكەم » (ھىكمەت گۆھەرلىرى) نى يازدى . بۇ ئەسەرگە كىيىنكىلەر تەرىپىدىن يېزىلغان شەرھىلەرمۇ كۆپ بولۇپ ، ئا . د . كىنىشنىڭ ئىنىقلىشىچە ، « فۇسۇسۇل ھىكەم » گە يېزىلغان شەرھىلەر بىر يۈز ئەللىكتىن ئاشىدىكەن . بۇ ئەسەر يېقىنقى ۋاقىتلاردىمۇ قايتا ـ قايتار نەشىر قىلىنغان . (1946 ـ يىلى بېيروتتا بىرىنچى قېتىم نەشىر قىلىنغان . 1985 ـ يىلى ئىككىنچى قېتىم ، نەشىر قىلىنغان)

ئىبن ئەرەبى 1240 ـ يىلى (ھىجرى 638 ـ يىلى) 22 ـ ئاپرىلدا دەمەشىققە يېقىن بىر كىچىك شەھەردە ئالەمدىن ئۆتكەن ئوسمانىلار ئىمپېرىيىسىنىڭ (1922 ـ 1299) سۇلتانلىرىدىن ياۋۇز سۇلتان سەلىم (ھاكىمىيەت دەۋرى : 1512 ـ 1520) شامنى (سۇرىيە) ئىشغال قىلغاندا ، شەيخ ئەكبەر ئىبن ئەرەبىگە ئالاھىدە مەقبەرە ياسىتىپ ، مەقبەرىنىڭ يېنىغا بىر مەسچىد ۋە مەدرىس سالدۇرغان . بۇ جاي بۇگۈنكى كۈندىمۇ زىيارەتچىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەيدىغان زىيارەتگاھ بولۇپ تۇرماقتا .

ئىبن ئەرەبى ئۆزىگە قەدەر بەش ئەسىر ئىچىدە تەسەۋۋۇپتا ئوتتۇرىغا چىققان بارلىق ئىدىيە ، چۈشەنچىلەرنى ، سوپىلارنىڭ سۆزلىرىنى جەملەپ يۇغۇرۇپ ، ئۇنى نەزەرىيىۋى يۈكسەكلىككە كۆتىرىپ ، تەسەۋۋۇپنىڭ پەلسەپىۋى تەلىماتى ـــ «ۋەھدەتۇل ۋۇجۇد» (بارلىقنىڭ بىرلىكى) تەلىماتىنى ياراتتى . شۇڭا بەزى تەتقىقاتچىلار ئىبن ئەرەبىگە تەسەۋۋۇپنىڭ بەش ئەسىرلىك تەرەققىياتىنى خۇلاسىلەپ ، ئۇنى « سىستېمىلاشتۇرغان تالانت ئىگىسى » دەپ باھا بېرىدۇ .

تەسەۋۋۇپنىڭ ئىبن ئەرەبىگە قەدەر بولغان تەرەققىياتى جەريانىدا قەدەم باسقۇچلۇق ھالدا يېڭى كۆز قاراش ، چۈشەنچىلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ ، ئىدىيىۋى جەھەتتىن تولۇقلىنىپ بارغان بولسىمۇ ، ئۇلار ئاساسەن ھەقىقەتنى قەلب ئارقىلىق ھېس قىلىپ بىلىشتىن ئىبارەت « تەجرىبە » نەتىجىسىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان قاراشلار بولۇپ ، نەزەرىيىۋىلىكى ئانچە كۈچلۈك ئەمەس ئىدى . ئىبن ئەرەبى ئەنە شۇ چاچما ھالدىكى كۆز قاراش ، چۈشەنچىلەرنى نەزەرىيىۋى جەھەتتىن دەلىللەپ چىقتى . « ۋەھدەتۇل ـ ۋۇجۇد » تەلىماتى ئەمەلىيەتتە ، تەسەۋۋۇپتىكى بەش ئەسىرلىك ئىدىيىۋى جۇغلانمىنىڭ يۇغۇرۇلمىسى ئىدى . بەستامىنىڭ سۆزلىرى ، مەنسۇر ھەللاجنىڭ ئەھلى سۈننەت تەرىپىدىن شەرئىەتتىن چەتنەپ « ھۇلۇل » (سېڭىپ كېتىش) ئىدىيىسىنى ئوتتۇرىغا چىقاردى دەپ ئەيىبلەنگەن « ئەنەل ھەق » سۆزىدە بىز « ۋەھدەتۇل ۋۇجۇد » قارىشىنىڭ دەسلەپكى ئىپادىلىرىنى روشەن كۆرەلەيمىز . شۇنىڭ ئۈچىنمۇ بەزى تەتقىقات ئەسەرلىرىدە مەنسۇر ھەللاجى « ۋەھدەتى ۋۇجۇد » تەلىماتىنىڭ دەسلەپكى ۋەكىلى سۈپىتىدە تىلغا ئېلىنغان㊺

« ۋەھدەتى ۋۇجۇد » تەسەۋۋۇپنى پەلسەپىۋى ئېقىم سۈپىتىدە دىققەتكە سازاۋەر قىلىپ تۇرغان تەلىمات بولۇپ ، تەسەۋۋۇپنىڭ پەلسەپىۋى تەلىماتلىرى ياكى تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسى دېيىلگەندە ئاساسەن مۇشۇ تەلىمات نەزەردە تۇتۇلغان . بۇ تەلىماتتىن كېيىن تەسەۋۋۇپقا بېرىلگەن تەربىرلەمۇ ئاساسەن مۇشۇ تەلىماتقا مەركەزلەشكەن . ۋەھدەتى ۋۇجۇد تەلىماتى تەسەۋۋۇپنىڭ پەلسەپىۋى تەلىماتى سۈپىتىدە ئوتتۇرا ئەسىرلەردىكى كۆپلىگەن مۇتەپەككۇر

شائىرلارنىڭ دۇنيا قارىشىدىن ، پەلسەپىۋى ئىدىيىسىدىن چۇڭقۇر ئورۇن ئىگىلىگەن بولۇپ ، ئۇلارنىڭ بەدىئىي تەپەككۇرىنى پەلسەپىۋى زېمىنغا ئىگە قىلغان .

بىز كېيىنكى ماقالىمىزدىكى تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسىنىڭ ئاساسى قاراشلىرى ئۈستىدە ئېلىپ بارىدىغان تەھلىل ، مۇلاھىزىلىرىمىزدە ئاساسەن مۇشۇ تەلىماتنى چۆرىدىگەن ھالدا پىكىر يۈرگۈزىدىغان بولغىنىمىز ئۈچۈن ، بۇ يەردە « ۋەھدەتى ۋۇجۇد » تەلىماتى ھەققىدە ئايرىم چۈشەنچە بەرمىدۇ .

(10) « ۋەھدەتى شۇھۇد » (گۈۋاھلىقنىڭ بىرلىكى)

ئىبن ئەرەبنىڭ تەلىماتلىرى تەسەۋۋۇپ تەرەپدارلىرى ، پەيلاسوپ ، مۇتەپەككۇر شائىرلارنىڭ ئالقىشىغا ئېرىشىپ ، تېخىمۇ چوڭقۇر يىلتىز تارتىش بىلەن بىرگە ، ئۇ ھايات ۋاقتىدىن باشلاپلا خۇددى ئىلگىرىكى تەسەۋۋۇپ چۈشەنچىلىرىگە ئوخشاشلا مەلۇم توسقۇنلۇق ، قارشىلىقلارغىمۇ ئۇچراشقا باشلىغان . لېكىن « ۋەھدەتى ۋۇجۇد » تەلىماتىغا قارشى تۇرغۇچىلارنىڭ ئىلگىرىكى باسقۇچلاردىكى تەسەۋۋۇپقا ئۆچمەنلىك تۈسىنى ئالغا قاراشلىقلاردىن پەرقلىق يېرى شۇكى ــ ئۇلار « ۋەھدەتى ۋۇجۇد » تەلىماتىغا ئاساسلانغان ھالدا بۇ تەلىماتقا قارشى يېڭى بىر قاراشنى تەسەۋۋۇپقا ئېلىپ كىرگەنىدى .

«ۋەھدەتى ۋۇجۇد » تەلىماتىدىن كېيىن ئوتتۇرىغا چىققان « ۋەھدەتى شۇھۇد » (شاھىدلىقنىڭ ياكى گۈۋاھلىقنىڭ بىرلىكى) تەلىماتى ئەمەلىيەتتە ئىبن ئەرەبنىڭ تەلىماتىغا قارشى خاھىشلارنىڭ ئىپادىسى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەنىدى .

« ۋەھدەتى شۇھۇد » قارىشىنى دەسلەپ بولۇپ XIV. ئەسىردە كۇبرەۋىيە تەرىقىتىنىڭ مۇرىدلىرىدىن بىرى بولغان ئىرانلىق ئەلەد ـ دەۋلە ئەس ـ سىمنانى (1261 ـ 1336) ئوتتۇرىغا قويغان . ئەمما ئۇنى تېخىمۇ تەرەققى قىلدۇرۇپ رەسمى تەلىماتقا ئايلاندۇرغان كىشى بولسا بىزگە ئىمام رەببانى نامى بىلەن تونۇشلۇق بولغان ئەھمەد فارۇق سىرھىندى (1564 ـ 1624) ئىدى .

ئىمام رەببانى ھىندىستانىنىڭ سىرھىندى شەھىرىدە دۇنياغا كەلگەن . ئۇ خۇددى غەززالىغا ئوخشاش دىنىنىڭ ھاياتى كۈچىنى ئۆستۈرۈشكە تىرىشقان بولۇپ ، « ۋەھدەتى شۇھۇد » تەلىماتىنى راۋاجلاندۇرۇپ « ۋەھدەتى ۋۇجۇد » قا قارشى ئايرىم تەلىماتقا ئايلاندۇرۇشىمۇ ، ئەنە شۇ مەقسەت يولىدىكى ئورۇنۇش ئىدى . ئۇ دىندا ئېلىپ بارغان ئىسلاھاتى ، دىنىنىڭ ھاياتى كۈچىنى ئاشۇرۇش يولىدىكى ئۇرۇنۇشلىرى بىلەن « مۇجەددىدى ئەلفى سانى» دەپ ئاتالغان . چۈنكى ، ھەدىسلەردىن بىرىدە ، ھەر ئەسىردە بىر مۇجەددىد (يېڭىلىغۇچى ، ئىسلاھاتچى) مەيدانغا كېلىدىغانلىقى سۆزلەنگەن بولۇپ ، ئىمام رەببانى ئەنە شۇ مۇجەددىدلەردىن بىرى دەپ قارالغان . ئۇنىڭ ئىسلام دىنىدا يېڭىلاش ، ئىسلاھات ئېلىپ بارغان ۋاقتى ھىجرىيە ھېسابى بويىچە بىرىنچى مىڭ يىل ئاخىرلىشىپ ، ئىككىنچى مىڭ يىللىقنىڭ باشلىنىشىغا توغرا كەلگەنلىكى ئۈچۈن «مىڭ يىلدىكى مۇجەددىد» دېگەن مەنىدە «مۇجەددىدى ئەلفى سانى» دېگەن نام بىلەن ئاتالغان . ئىمام رەببانىنىڭ « مەكتۇبات » ناملىق مەكتۇب شەكلىدە يېزىلغان ئەسىرى بار بولۇپ ، ئۇنىڭدا ئاساسەن رەببانىنىڭ تەسەۋۋۇپقا دائىر قاراشلىرى بايان قىلىنغان .

« ۋەھدەتى شۇھۇد » تەلىماتىنىڭ قارىشچە ، سوپى قەلبىنى ماسۋادىن تازىلاپ ، پاكلانغاندىن كېيىن ، ئۇ پەقەت ۋەھدەتنىلا (يەنى پەقەت بىرلىكنىلا ، يىگانىلىقنىلا) كۆرىدۇ . بۇنىڭ بىلەن كۆپلۈك شەكىلدە كۆرۈنگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئاللانىڭ سۈپەتلىرىنىڭ تەجەللىسى (كۆرۈنۈشى) ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ ، ۋۇجۇدى مۇتلەقنىڭ بىرلىلىگە يەنى يىگانە ئىكەنلىكىگە شاھىد (گۇۋاھ) بولىدۇ .

« ۋەھدەتى شۇھۇد » تەرەپدارلىرىنىڭ قارىشچە ، سوپىنىڭ قەلبىنى ھەقتىن باشقا ھەممىدىن تازىلاپ ، ھەقنى بىلىش يولىغا مېڭىشتىكى مەقسىتى ھەق بىلەن قوشۇلۇپ ، بىرلىشىپ كېتىش ئەمەس ، بەلكى ھەققە ھەقىقىي قۇللۇق قىلىشنى (ئۇبۇدىيەت) چۈشۈنۈش ئۈچۈندۇر . شۇڭا ، ئەس ـ سىمنانى تەرىقەتلەردىكى ھەقنى بىلىشنىڭ قەدەم باسقۇچلىرى بولغان « شەرىئەت ـ تەرىقەت ـ ھەقىقەت » تىن ئىبارەت ئۈچ باسقۇچنىڭ رەت تەرتىپىنى ئۆزگەرتىپ « ھەقىقەت ـ تەرىقەت ـ شەرىئەت » قىلىپ ئۆزگەرتكەنىدى⑯ چۈنكى ئۇنىڭ نەزەرىدە ، ھەقىقىي بىلىم ئاللاھ كۆرسەتكەن توغرا يولغا باشلايدىغان شەرىئەتنى ياخشى چۈشىنىش ، ئەمەل قىلىش ئارقىلىق ھاسىل بولىدۇ ، شۇڭا ھەقنى بىلىشتىكى يۇقىرى باسقۇچ شەرىئەت بولۇشى كېرەك . شەرىئەت تولۇق ئورۇنلانسا سوپى ئاخىرقى مەقسىتىگە ـ ئۇبۇدىيەتكە يېتىدۇ . ئۇنىڭ قەلبى « شۇھۇدى تەۋھىد » (بىر ئىكەنلىكىگە گۇۋاھلىق) گە ئېرىشىدۇ ، دەپ قارالغان .

بۇ ئىككى تەلىماتنى ئاددىيراق قىلىپ چۈشەنسەك ، « ۋەھدەتى ۋۇجۇد » تەلىماتى ۋۇجۇد (بارلىق) بىر ، ئۇ بولسىمۇ ئاللا ، ئۇندىن باشقا كۆرۈنگەن مەۋجۇداتلارنىڭ ھەممىسى ئاللانىڭ سۈپەتلىرىنىڭ تەجەللىسى ، شۇڭا ئىنسان قەلبىنى پاكلاپ ، مەنىۋى كامىللىققا يەتكەندە ئۆزلۈكنى يوقىتىپ ، ئەسلى ۋۇجۇدقا قوشۇلۇپ كېتىدۇ ، دەپ قارايدۇ .

« ۋەھدەتى شۇھۇد » تەلىماتى بولسا ، ئىنسان قەلبىنى ماسۋادىن تازىلاپ ، روھىي كامىللىققا ئېرىشكەندە ، ئۇ كۆرۈنگەنلەرنىڭ ھەممىسى ئاللانىڭ سۈپەتلىرىنىڭ كۆرۈنۈشى (تەجەللىسى) ئىكەنلىكىنى چۈشىنىدۇ ، بۇنىڭ بىلەن بارلىقنىڭ بىر يەنى يىگانە ئاللا ئىكەنلىكىگە شاھىد بولىدۇ . كۆرۈنگەنلەرنىڭ ئاللانىڭ سۈپەتلىرىنىڭ ھەر خىل شەكىللەردىكى تەجەللىسى ئىكەنلىكىنى كۆرۈش ئارقىلىق ۋۇجۇدنىڭ (بارلىقنىڭ) پەقەت بىر ئىكەنلىكىگە شاھىد بولىدۇ ، ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ ، بىرلىشىپ كەتمەيدۇ ، دەپ قارايدۇ .

« ۋەھدەتى شۇھۇد » تەلىماتى ئىنسان ئىنىڭ ئىلاھىي تەرىپىدىن بىر قەدەر تەرەققى قىلدۇرۇلۇپ راۋاجلاندۇرۇلغاندىن كېيىن ، بۇ تەسەۋۋۇپتىكى بىر تەلىمات سۈپىتىدە بەلگىلىك تارقىلىش دائىرىسىگە ئىگە بولدى . لېكىن بۇ تەلىمات « ۋەھدەتى ۋۇجۇد » تەلىماتىدەك مۇسۇلمان شەرقىنىڭ پەلسەپىۋى ۋە بەدىئىي تەپەككۇر تەرەققىياتىغا زور تەسىر كۆرسىتەلمىگەنىدى . شۇڭا تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسى دېيىلگەنىدە ئاساسلىق قىلىپ « ۋەھدەتى ۋۇجۇد » تەلىماتى نەزەردە تۇتىلىدۇ . ئەمەلىيەتتىمۇ « ۋەھدەتى ۋۇجۇد » تەلىماتى تەسەۋۋۇپ ئىدىيىۋى تەرەققىياتىنىڭ يۇقىرى پەللىسى بولۇپلا قالماستىن ، تەسەۋۋۇپ پەلسەپىسىنىڭمۇ ئۇمۇرتقىسى بولۇپ قالغانىدى .

يۇقىرىدا تەسەۋۋۇپنىڭ ئىدىيىۋى تەرەققىياتىدا ئوتتۇرىغا چىققان بىر قەدەر گەۋدە-

لىكرەك بولغان قاراشلارنى كۆرۈپ ئۆتتۇق. ئەگەر رەبئەتۇل ئاداۋىيىيە بىلەن زۇنۇن مىسرىنىڭ قاراشلىرىنى تەسەۋۋۇپنىڭ ئۆزىگە خاس ئىدىيىۋى مەزمۇنغا ئىگە بولۇشى ۋە دەسلەپكى تەرەققىياتى دېسەك، ئۇ ھالدا خارىس مۇھاسىبىدىن باشلاپ تەسەۋۋۇپ ئۆز ئىدىيىۋى تەرەققىياتىنىڭ «ئالتۇن دەۋرى» گە كىرگەنىدى. بۇ «ئالتۇن دەۋر» دىكى گۈللىنىش نەتىجىسىدە قاتتىق زەربىگە دۇچ كەلدى بۇ ۋەزىيەتتە گەرچە ئىمام غەززالى بۇرۇلۇش ياساپ، ۋ. ۋ. ئائۇمكىنىڭ سۆزى بىلەن ئېيتقاندا «مۇنىستىك سۇفىزىم» نى مەيدانغا كەلتۈرگەن بولسىمۇ، بىزنىڭ قارىشىمىزچە، بۇ بىر ئەسىردىن ئارتۇقراق ۋاقىت ئىچىدە تەسەۋۋۇپتا ئالاھىدە يېڭى كۆز قاراش كۆزگە چېلىقمايدۇ. بەلكىم، تەسەۋۋۇپ تەرەققىياتىدىكى بۇ بىر ئەسىر (XI ئەسىر) ئۇنىڭ ئالدى ـ كەينىدىكى تەرەققىيات باسقۇچلىرىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا بىر قەدەر ئاز تەتبىقلىق قىلىنغىنى ئۈچۈن⑰شۇنداقتۇر. لېكىن بۇ بىر ئەسىر تەسەۋۋۇپنىڭ تارقىلىش سۈرئىتى ناھايىتىمۇ تېز، تارقىلىش دائىرىسىمۇ ناھايىتى كەڭ بولغانىدى.

تەسەۋۋۇپنىڭ ئومۇمىي تەرەققىيات جەريانىنى بەزى تەتقىقاتچى ئالىملار ئومۇمىيلىق جەھەتتىن ئاسكىتىزم (زاھىدلىق)، مىستىسىزم، پانتېئىزم دەپلا ئۈچكە بولىدۇ. بۇنىڭدا ئاساسەن تەسەۋۋۇپنىڭ تېخى نەزەرىيۋى ئاساسقا ئىگە بولمىغان، پەقەت ئايرىم شەخسلەرنىڭ تەركىي دۇنيا بولۇپ زاھىدلىق يولىغا مېڭىشىدىنلا ئىبارەت بولغان زاھىدلىق باسقۇچى بىرىنچى باسقۇچ دەپ قارالسا، تەسەۋۋۇپنىڭ بەلگىلىك نەزەرىيۋى ئاساسقا ئىگە بولۇپ، مۇرەككەپلىشىپ تەرەققى قىلىش جەريانى مىستىسىزم دەپ ھېسابلانغان. ۋەھدەتى ۋۇجۇد كۆز قارىشىنىڭ ۋۇجۇدقا چىقىشى بىلەن بۇ تەلىمات پانتېئىزم دەپ ئاتىلىپ ئۈچىنچى باسقۇچ دەپ قارالغان. تەسەۋۋۇپ تەتقىقاتچىسى، ئەدەبىياتشۇناس ئالىم ئىبراھىم ھەققۇلۇۋمۇ بۇنى «تەسەۋۋۇپنىڭ بىر قانىتى مىستىسىزم بولسا، يەنە بىر قانىتى ئاسكىتىزم. بىراق ئۇنىڭ مەركىزىدە پانتېئىزم ـــ ۋەھدەتى ۋۇجۇد غايىسى تۇرىدۇ.» دەپ يازىدۇ⑱

دەرۋەقە، تەسەۋۋۇپنىڭ دەسلەپكى باسقۇچى زاھىدلىقتىنلا (ئاسكىتىزم) ئىبارەت ئىكەنلىكى بىزگە مەلۇم. ئىنسان بىلەن خۇدانىڭ مۇناسىۋىتى ئىنسانىنىڭ خۇدانى تونۇشى ھەققىدە ئوتتۇرىغا چىققان قاراش، چۈشەنچىلەرنىڭ مۇرەككەپلىشىپ، سىرلىق تۇس ئېلىپ بېرىشىغا نىسبەتەن مىستىسىزم (ئەمەلىيەتتە بۇ بىر ئېقىمنىڭ نامىنى بىلدۈرىدىغان ئومۇمىي ئاتالغۇ بولسىمۇ) دەپ ئاتاشنىڭمۇ ھېچبىر خاتاسى يوق. لېكىن ۋەھدەتى ۋۇجۇد تەلىماتىنى پانتېئىزم دېگەن نام ئاستىغا يىغىنچاقلىۋېتىش، ۋەھدەتى ۋۇجۇد تەلىماتىنىڭ تۈپ ماھىيىتىگە ئۇيغۇن كېلەمدۇ ـ يوق؟ بۇ ئويلىنىپ كۆرۈشكە ئەرزىيدىغان مەسىلە. خېلى بۇرۇنلا بەزى ئالىملار ۋەھدەتى ۋۇجۇد تەلىماتىنى پانتېئىزم دەپ قاراشنىڭ ئانچە توغرا بولمايدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەن. بىزنىڭ قارىشىمىزدىمۇ، ۋەھدەتى ۋۇجۇد بىلەن پانتېئىزم ئوتتۇرىسىدا ماھىيەتلىك پەرق بار. شۇڭا ئۇنىڭ پانتېئىزم دەپ ئاتاش ھەم شۇنداق ھېسابلاش ۋەھدەتى ۋۇجۇد تەلىماتىنىڭ تۈپ ماھىيىتىنى كۆرسىتىپ، ئىپادىلەپ بېرەلمەيدۇ.

بۇ ئىككى خىل قاراش سېلىشتۇرۇش ئاساسىدا تەھلىل ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىلىدىغان ئالاھىدە تېما بولغاچقا بىز بۇ ھەقتىكى پىكىر ـ مۇلاھىزىلىرىمىزنى كېيىن ئايرىم ئوتتۇرىغا قويۇشقا قالدۇرۇپ، ماقالىنى تاماملىدۇق.

ئۇيغۇر كتاب نۇر بېكتى www.uyghurkitap.com ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى تارقىتىش

ئىزاھاتلار

① پەرىدىددىن ئەتتار ، « تەزكىرە تۇل ئەۋلىيا » ، ئىستانبۇل ، 1983 ـ يىل ، (ھازىرقى زامان تۈرك تىلىدىكى يېڭى نەشرى) ، 222 ـ بەت .

② ئىزۇتسۇ توشىھىكو ، « ئىسلام دىنىنىڭ ئىدىيىۋى مۇساپىسى » ، بېيجىڭ ، 1992 ـ يىل ، خەنزۇچە نەشرى ، 121 ـ 122 ـ بەتلەر .

③ پەرىدىددىن ئەتتار ، 233 ـ 234 ـ بەتلەر ؛ ئىزۇتسۇ توشىھىكو يۇقىرىقى كىتاب 153 ـ بەت .

④ پەرىدىددىن يۇقىرىقى كىتاب ئەتتار ، 231 ـ بەت .

⑤ ۋ . ۋ . نا ئۇمكىن ، « غەززالى ۋە ئۇنىڭ ‹ ئىھيائۇل ـ ئۇلۇمەددىن › ناملىق رىسالىسى » ـــ غەززالىنىڭ مەزكۇر ئەسىرىنىڭ رۇسچە تەجىمىسىگە كىرىش سۆز ئورنىدا ئىلاۋە قىلىنغان ماقالە . « ئىھيا ـ ئۇلۇمەددىن » ، موسكۋا ، 1980 ـ يىل ، رۇسچە نەشرى ، 73 ـ بەت .

⑥ ئىزۇتسۇ توشىھىكو ، يۇقىرىقى كىتاب ، 122 ـ بەت .

⑦ سەلچۇك ئەرايىدىن «تەسەۋۋۇپ ۋە تەرىقەتلەر » ، ئىستانبۇل 1981 ـ يىل ، تۈركچە نەشرى ، 31 ـ بەت .

⑧ ئىزۇتسۇ توشىھىكو ، يۇقىرىقى كىتاب 125 ـ 126 بەتلەر .

⑨ يى . ئې بېرتېلىس 29 ـ 30 بەتلەر .

⑩كار را دې ۋا ئۇكىنس ، « غەززالى » ، پارىژ ، 1902 ـ يىل ، 287 ـ بەت (فۇئاد كۆپرۈلۈ ، 16 ـ بەتتىكى ⑧ ئىزاھقا قارالسۇن)

⑪يى . ئې . بېرتېلىس «سوفىزم ۋە سوفىستىك ئەدەبىيات » 1965 ـ يىل ، مۇسكۋا ، رۇسچە نەشرى ، 32 ـ ۋە 38 ـ بەتكە قارالسۇن .

⑫ھەمزە پانسۇرى ، «ئەسرارەل ئارىفىن» ـــ م . ت . سىتېپانيانىس « سۇفىزىمنىڭ پەلسەپىۋى قاراشلىرى » ناملىق كىتاپچىنىڭ ئاخىرىغا ئىلاۋە قىلىنغان ، ۋ . ئى . براگىنسكىي تەرىپىدىن قىلىنغان رۇسچە تەرجىمىسى ؛ شۇ كىتاپ ، موسكۋا ، 1987 ـ يىل ، 147 ـ بەت .

⑬⑭رادى فىش ، « جالالىددىن رۇمى » (ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى) ، 280 ـ 281 ـ بەتلەر .

⑮⑯يى . بېرتېلىس يۇقىرىقى كىتاب ، 33 ـ بەت .

⑰ئىزۇتسۇ توشىھىكو ، يۇقىرىقى كىتاب 127 ـ بەت .

⑱كەمال ئاراسلان تەييارلىغان « دىۋانى ھىكمە . سەچمەلەر » نىڭ ئاخىرىدىكى ھەللاجى ئۇچۇن بېرىلگەن ئىزاھقا قارالسۇن ؛ شۇ كىتاب ، 371 ـ بەت .

⑲⑳پەرىدىددىن ئەتتار ، يۇقىرىقى كىتاب ، 205 ـ 203 ـ بەتلەر .

㉑سەلچۇك ئەرايىدىن ، « تەسەۋۋۇپ ۋە تەرىقەتلەر » ، 118 ـ ۋە 138 ـ بەتلەر . (س . ئەرايىدىن بۇ مەلۇماتنى ل . ماسسىگنوننىڭ كىتابىدىن ئالغان)

㉒س . ن . گىرگورىيان ، « ئوتتورا ئاسىيا ۋە ئىران پەلسەپە تارىخى . VII ـ XII . ئەسىرلەرگىچە » ، موسكۋا ، 1960 ـ يىل ، رۇسچە نەشرى ، 49 ـ بەت .

㉓« جۇڭگو بۇيۇك ئېنسىكلوپېدىيىسى ، دىن قىسمى » ، 379 ـ بەت .

㉔ئىزۇتسۇ توشىھىكو ، يۇقىرىقى كىتاب 88 ـ بەت .

㉕غەززالى ، « كىمىيايى سائەدەت تۈركى » ـــ « شەرق يۇلتۇزى » ، 1992 ـ يىل ، 7 ـ سان ، 133 ـ بەت .

㉖سكېپتىسىزم (skepticism 怀疑论) ـــ ئوبيېكتىپ دۇنيانىڭ ھەقىقىي مەۋجۇت ياكى ئەمەسلىكىگە قارىتا گۇمان بىلەن قارايدىغان خاھىشنى كۆرسىتىدۇ . « گۇمانخورلۇق » دەپ ئاتالغان بۇ ئېقىم ئەڭ

دەسلەپتە قەدىمكى يۇنان پەلسەپسىدە بارلىققا كەلگەن . كېيىنچە پەلسەپىدىكى مۇشۇ خىل خاھىشتىكىلەرگە ئورتاق قوللىنىلىدىغان بىر ئاتالغۇ بولۇپ قالغان . بۇ يەردە گېگېل گۇمانخور دېگەن مەنىدە قوللانغان .

㉗گېگېل ، « ئەسەرلەر » ، I توم ، موسكۋا ـ لېنىنگراد ، 1935 ـ يىل ، رۇسچە نەشرى ، 105 ـ بەت . (ۋ . ۋ . نائۇمكىن ، 10 ـ بەت)

㉘㉙ئىزۇتسۇ توشىھىكو ، يۇقىرىقى كىتاب 197 ـ بەت

㉚㉛ئەھمەد ھىلمى ، I ـ جىلد ، 390 ـ بەت .

㉜جافېررى پالىندىر ، « دۇنيا دىنلىرىدىكى مىستىسىزم » ، 160 ـ 161 ـ بەتلەر .

㉝« ئىسلام ئېنسىكلوپېدىيىسى » (تۇركچە) ، 12 ـ جىلد ، 1 ـ كىتاب ، 28 ـ بەت .

㉞« ئىسلام دىنى تارىخى » ، بېيجىڭ ، جۇڭگو ئىجتىمائى پەنلەر نەشرىياتى ، 1990 ـ يىل نەشرى ، 248 ـ بەت .

㉟ۋ . ۋ . نائۇمكىن ، « ئېھىيائۇل ـ ئۇلۇمەددىن » ، (رۇسچە تەرجىمىسى) ، مۇسكۋا ، 1980 ـ يىل نەشرى ، 85 ـ بەت .

㊱ئىزۇتسۇ توشىھىكو ، يۇقىرىقى كىتاب 128 ـ بەت .

㊲« ئىسلام مەدەنىيىتىنىڭ ئومۇمىي كۆرۈنۈشى » ، (جۇڭگو ئىجتىمائى پەنلەر ئاكادېمىيىسى دىن تەتقىقات ئىنستىتوتى ئىسلام دىنى تەتقىقات بۆلۈمى تۈزگەن) شەندۇڭ ، 1991 ـ يىل نەشرى ، 124 ـ بەت .

㊳بۇ نىكولسوننىڭ سۆزى . م . ت . سىتېپانيانىس « سۇفىزىمنىڭ پەلسەپىۋى قاراشلىرى » ، موسكۋا ، 1987 ـ يىل ، 78 ـ بەت ، 2 ـ باپقا بېرىلگەن ئىزاھلارنىڭ ① گە قارالسۇن .

㊴ئې . د . جاۋەلىدزى . « تۈرك ئەدەبىياتىنىڭ باشلانغۇچ دەۋرى . I . جالالىددىن رۇمى (دۇنيا قاراش مەسىلىلىرى) » (رۇسچە) تىبلىس ، 1979 ـ يىل نەشرى ، 16 ـ بەت .

㊵ئا . د . كېنىش ، « كېيىنكى مۇسۇلمان ئەنئەنىلىرىدە ئىبن ئەرەبىنىڭ تەلىماتى » ـــ « مۇسۇلمان مەدەنىيىتىدە سۇفىزىم » (ماقالىلار توپلىمى) ، 1989 ـ يىل ، موسكۋا ، رۇسچە ، 8 ـ بەت .

㊶㊷ئا . د . كېنىش ، « ئىبن ئەرەبىنىڭ دۇنيا قارىشى توغرىسىدا » ـــ « دۇنيادىكى دىنلار» (1984 ـ يىللىق توپلام) ، موسكۋا ، 1984 ـ يىل نەشرى ، 82 ـ 83 ـ بەتلەر .

㊸㊹ئا . د كىنش ، « ئىبن ئەرەبىنىڭ دۇنيا قارىشى توغرىسىدا » ، يۇقىرىدىكى توپلام ، 84 ـ بەت .

㊺سەلچۇك ئەرايدىن ، يۇقىرىقى كىتاب 135 ـ 140 ـ بەتكىچە قارالسۇن .

㊻ئو . ف . ئاكىمۇشكىن ، « سوپىلىق تەرىقەتلىرى : مەسىلىنىڭ مۇرەككەپ تۇگۇنى » ، بۇ ماقالە ئىنگلىز ئالىمى ج . س . تىرىمىنگامنىڭ « ئىسلامدىكى سوپىلىق تەرىقەتلىرى » ناملىق كىتابىنىڭ رۇسچە تەرجىمىسىگە سۆز بېشى ئورنىدا بېرىلگەن . شۇ كىتاب ، موسكۋا ، 1989 ـ يىل رۇسچە نەشرى ، 6 ـ بەت .

㊼ئى . پ . پېتروشۇسكىينىڭ قارىشىچە ، تەسەۋۋۇپنىڭ باشقا دەۋرلەردىكى تەرەققىياتىنىڭ تەتقىق قىلىنىشىغا سېلىشتۇرۇغاندا XI ئەسىردىكى تەرەققىيات ئەھۋالى تېخى ياخشى ئۆگىنىلمىگەن . ئى . پ . پېتروشۇسكى ، « XI – VII ئەسىرگىچە ئىراندا ئىسلام دىنى » ، لېنىنگراد . 1960 ـ يىل نەشرى ، 311 ـ بەت .

㊽ئى . ھەققۇلوۋ ، « تەسەۋۋۇپ ۋە شېئىرىيەت » ، تاشكەنت ، 1991 ـ يىل نەشرى ، 3 ـ بەت .

www.uyghurkitap.com

ھىكايىئى لەزىزەئى شەككەرستان

نەشىرگە تەييارلىغۇچى : بارات رەجەپ

نەشىرگە تەييارلىغۇچىدىن : يېمەكلىكلەرنىڭ ئۆز ـ ئارا مۇناسىۋىتىنى ئاساسىي تېما قىلغان بۇ قىزىقارلىق ئەسەر « بۇلاق » مەجمۇئەسى 1982 ـ يىلى 1 ـ سانىدا « شەكەرستان » (داستان) نامى بىلەن ئېلان قىلىنغان . مەن بۇ ئەسەرنى ئوقۇۋېتىپ ، قولۇمدىكى تاشكەنتتىكى غۇلامىيە مەتبەسىدە بېسىلغان چاپ نۇسخىغا سېلىشتۇرۇپ چىقتىم . ئەسەرنىڭ نامى ھەم بۇ ئەسەردە ئالغا سۈرۈلگەن ئاساسىي تېما ـ يېمەكلىكلەرنىڭ بەس مۇناسىۋىتى « بۇلاق » تا ئېلان قىلىنغان ئەسەرگە قىسمەن ئوخشىغاندىن سىرت ، شېئىر ھەم نەسرى قىسمى ئوخشاش چىقمىدى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەسلى ئېلان قىلىنغان ئەسەرنىڭ بەزى شېئىرلىرى ئەرۇز ۋەزنىگە چۈشمەيدۇ . بىز بۇ نەشىرگە تەييارلىغان نۇسخىدىكى شېئىرلارنىڭ ھەممىسى ئەرۇز ۋەزنىدە يېزىلغان ھەم شېئىر ئۇسلۇبى جەھەتتىن خېلىلا مۇكەممەللىككە ئىگە . ئەسەرنىڭ ئارقىسىدىن بىر نەچچە بەت يوق بولغان . بۇ ئەسەرنى كىم تەرىپتىدىن قەلەمگە ئېلىنغانلىقى ، نامەلۇم . بۇ ئەسەرنىڭ تىلى ، شېئىر ئۇسلوبى ۋە قۇرۇلما جەھەتتىكى مۇكەممەللىكىگە قاراپ ، بۇ ئەسەر پىشقان بىرەر كلاسسىكلىرىمىز تەرىپىدىن رەتلەپ ، پىششىقلاپ يېزىلغان بولۇشى مۇمكىن دېگەن قاراشنى ئوتتۇرىغا قويۇشقا بولىدۇ . كەسىپداشلارنىڭ تەتقىق قىلىپ كۆرۈشىنى سورايمەن .

* *

كەلىماتى ئىنسانىنىڭ ئەقىل ۋە مۇ ئەززەمراقى خالتقۇل ئەشىيات ھەمدىدۇر كىم ، تۇرلۇك ـ تۇرلۇك مېۋىلەرنىڭ خەلق ئېتىپ بەنى نەۋئى ئىنسانغە ئالارنىڭ نەسىب رۇزى ئەتمىش ۋە ئانىڭ ئەتاۋە ئىھسانىدىن جەمئ مەخلۇقات مەمنۇن ۋە سىراب ئولمىشدۇرلار .

ئەي بەھارى سەنئەتىكدىن دەھر ئولۇپ گۈلشەن سەرا ،
ئىككى ئالەم گۈلشەنى ئاندىن تاپىپ نەشئۇ نەما .

ۋە مەقۇلات بەشەرنىڭ شىرىن ۋەلەزىزراغى بەھتەرىن مەخلۇقاتدۇر كىم ، گۈرۈھى ئاسىلار ئول زاتى ئالى شەفائەتىدىن كامياب بولمىشلار . بېيت :

ئەي ۋۇجۇدىڭ بائىسى ئارايىشى ئەرزۇ سەما ،
گۈل يۈزىكدىن تاپتى ئالەم گۈلشەنى رەڭگۇ سەفا .

× × × ×

ھەر گىياھىكى يەردىن ئۈنسە ئەگەر ، ئەمدى تۇتنى بەيانى :
« ۋەھدە ھۇلاشەرىكە لەھ » ئايتەر . كەل ئەي راۋىكى قىل تۇتىدىن ھىكايەت ،

خۇدا بەرگەن ئىدى ئاڭا بەراكەت.
كى مېۋەسى ھەمە جانغا بەرابەر ،
كۆرۈپدۇرسەن ، بۇ سۆزغە ئەيلە باۋەر .
يەنە تەۋسىق قىلساڭ تۇت سەۋابىن ،
كى ئەككەن كۆرمىگەي دەۋزەخ ئەزابىن .
كى مىڭ تەنگە خۇدايى قىلغانىڭدىن ،
زىياد ئولغۇسى ئىنسا فلىك ئوغۇلدىن .

كى ئىھسان قىلساڭىز ئەندەك غەرەز بار ،
تۇت ئەككەندە غەرەز يوقتۇر ، ئايا يار .
كىشى ئەكسە ئۆتەر يول ئۇستىدە تۇت ،
يۈزىن ئۆپۈپ ، قولۇن ئۇشلاپ خىزىر تۇت .
كى تۇت ئايدى : كۆرۈپسەن ئۇشبۇ ئەسرار ،
قۇرۇق بەرگۇ تېنىمدىن مېۋىلەر بار ،
دەرەختلەر ئىچرە مەنكىم پادىشاھمەن ،
كى مېۋە بارچەسىگە باش بولۇرمەن .

دەپ ئايدىكى : « مەن مېۋىلەرنىڭ سەردارىدۇر مەنكى يۈزۈم قاق ۋەدىلىم توقتۇر ، ۋە ھەركىم مېنى ئىشتىھاسى بارىچە تەناۋۇل قىلسە زەرەر كۆرمەس » دەپ ئۆزىگە فەخر قىلغاندە ئارقەسىدىن نەئرە تارتىپ گىلاس ئاچچىغلانىپ قىزىل ۋە سارىغ بولۇپ كېلىپ بۇ غەزەلنى ئوقۇدى :

گىلاس ئايدى زەبانى ھال بىرلەن ،
مېنى خەلق ئەيلەدىڭ ئەي ھەققى غۇفرەن .
مېنىڭ شەربەتلەرىم ھېچكىمدە بولمەس ،
ھەۋەس قىلغان كىشى ماڭا يېتەلمەس .
مېنى دانەلەرىم ياقۇتقە ئوخشار ،
ماڭا يەتمەي نېچەلەر زار يىغلار .
مېنى خەلق ئەيلەگەن كىمدۇر قىل ئىدراك ،
مېنى ھەركىم يېسە بولغاي تېنى پاك .

بەرادەر ئاچ كۆزۈڭنى ئەيلەغىل پاس ،
ئەگەر يېسەڭ بىشارەتتۇر بىئىخلاس .
قىزىل رەڭگىم سارىغ بولدى سېنى دەپ ،
مۇھەممەد ئۇممەتى بولسا يېسۇن دەپ .
قاراگىلاس ، سارىغ گىلاس ، تاپۇشتى ،
يەنە ھارماڭ دەبان ھالىن سوراشتى .
سارىغ گىلاس قولۇن ئاچتى ئوشۇل ئان ،
مېنى ئىلگەرى قىلغىل پاك يەزدان .

ئەلقىسسە ، گىلاسلار بىر ـ بىرى بىلەن ھال سوراشىپ ، ھېچ مېۋەنى ئۆزلەرىغە بەرابەر كۆرمەي ، مەن ـ مەنلىك قىلىپ سۆزلەر ئىردى . بىناگاھ باغنى بىر تەرەپدىن ئۇرۇق باش كۆتەرىپ سۆزغە كىردى . ئايدىكى : « ھاي ـ ھاي ! ئەي گىلاس ، سەن ئۆز ھالىڭغە قاراپ سۆيىلە ، مېنى ئانۇرمۇسەن ، مەن كىمدۇرمەن ؟ بىلگىل ۋە ئاگاھ بولغىلكى ئوشۇل ئۇرۇق دېگەن مەن بولۇرمەن ، ھەركىم مېنى دانەمنى يېسە ئول ئادەمنى ئىچىغە سۇركىرىپ ماما قالدىراق پەيدا بولۇر » دەپ ئۆزىنى تەئرىپنى قىلىپ بۇل غەزەل (نى) ئوقۇدى :

ئۇرۇق ئايدى زەبانى مال بىلان :
گۇناھىمنى كەچۇر ، ئەي پاك يەزدان .
ئۇرۇق ئاتىم ئىرۇر ئەزىز ھەمىشە ،
تەمەئ قىلغايلار ئەمما يازۇ قىشدە .
مېنى بىلسەڭ ھەمەيەردە بىتەرمەن ،
كى تاغلار تېپەسىدە كۆكەرمەن .
مېنى يېسە كىشى بولغاي قۇۋەتلىك ،

يەنە ئەل ئىچىدە ھاتەم سىفەتلىك .
ئۇرۇق ئاتىمنى ھەركىمكى ئىشتىسە ،
بولۇر خۇرسەند كىشى نامىم ئىشتىسە .
كى ھەرياندىن ماڭا تاشلار ئاتارلار ،
كى باغبانلار مېنى ھەريان ساتارلار .
دانىمنى ئالماق ئۈچۈن ماڭا ، ئەي يار ،
تاياقنى باشىمە كۆپدىن ئۇرارلار ،

ئۆرۈك ئايدىكى : مەن رەئناسىدۇرمەن ، هەمە مېۋلەرنىڭ ئەئلاسىدۇرمەن .

دەپ لاف ئۇرۇپ تۇرۇپ ئېردى ، باغنى بىر تەرەپتىن نەئرە ئاۋازى كەلدى ، كۆردىكى ئالخورى كېلەدۇر ، دەرھال ساچراپ تۇرۇپ قول قاۋۇشتۇرۇپ سەلام بەردى . جەۋاپ سەلام ئالىپ ئايدىكى : « ئەي ئۆرۈك ، نېمە دەرسەن ، مېنى تانۇرمۇسەن ؟ مەن ئوشۇل ئالخورىدۇرمەن ، بەھادۇرلۇقتە يەككە ۋە تەنھادۇرمەن ، ئەگەر بىر زەرب ئۇرسام هالىڭ ئۆزگە بولۇر ، ئەگەر يەرگە ئۇرسام رىزە - رىزە قىلۇرمەن » دەپ سەياسەتلەر قىلىپ سۆزگە كىردى ۋە ئايدى :

ئالخورى دېدى : مەن كۆپ غەيۇرمەن ،
تەمامى مېۋەنى باسىپ كېلۇرمەن .
مېنى قىلسە مەراباغ نان خۇرىشى ،
ماڭا كىم تەڭ كېلۇر قىلسەم ئۇرۇشى .
مۇھەببەت بىرلە ئەكسەكىم بىر ئادەم ،
يەنە سۇ بەرسەلەر ئاندە دە مادەم .
كۆكەرىپ مېۋە ئەيلەرمەن ئوشۇل هال ،
مېنى سۆزۈمغە ئەندەككىم قولاق سال .

ئايا ئەي ئادەم ئوغلى ، ئەيلەسەڭ گۇش ،
كىم ئۇچۇن خەلق قىلدى ئۇيلە باھۇش .
كەرەم قىلدى مۇھەممەد ئۇممەتىغە ،
شوكر قىلغىل ئانىڭ نېئمەتلەرىغە .
مېنى هەركىم يېسە ئاچقىل يولىنى ،
يەنە مەقسەدغە يەتكۈرگىل ئۆزىنى .
مېنى ناردانلىغىم ئالەمدە يوقتۇر ،
يەنە دېگەن كىشىنى قارنى توقتۇر .

دەپ ئۇيان - بۇيان قارامای بەھادىرلىقدىن ئۆزىغە فەخىر قىلىپ : « مەن بىمار ئادەملەرغە دارۇدۇرمەن » دەپ لافلار ئۇرۇپ تۇرۇپ ئېردى . ئارقە تەرەپتىن فەرياد ئۇرۇپ ئاۋاز كېلەدۇر ، ساچراپ قاراسەكىم شاقتالۇ نەئرەلەر ئۇرۇپ كېلەدۇر ، دەرھال سەلام بەردى . جەۋاپ سەلامدىن سوڭرە شاقتالۇ ئايدى : « ئەي ئالخورى ، مېنى تانۇرمۇسەن ؟ هەزىمى تەئام شاقتالۇ دېگەن مەن بولۇرمەن » دەپ سۆزغە كىردى . غەزەل :

هەمە شاقتالۇ كىم دەردنى دەۋاسى ،
شىفانى بېرەدۇرغان مۇلك ئىگەسى .
دېدى شاقتال زەبانى هال بىرلان ،
مېنى هەركىم يېسە ، ئەي پاك يەزدان .
غۇبارىن مەھۇ ئەيلەگىل بەدەندىن ،
مېنى مەۋجۇد قىلدىڭ يوق ئەدەمدىن .
مېنى كىمكى ئېكىپدۇر باغ ئىچىندە ،
قىزىل يۈزلىك قىل ئانى ئەل ئىچىندە .
هەمە دەردغە دەۋا قىلغىل ئۇرۇغۇم ،

سەبەپ قىلغىل هۆلۈم بىرلە قۇرۇغۇم .
كىشى شاقتالۇ دەپ ئاتىم ئىشىتسە ،
مېنى باغچە ئىچىدە خوپ پىشۇرسە .
سەرەتانىنى تابىدە قىلسە قاقى ،
مۇھەببەت بىرلە گەر يېسەلەر ئانى .
كى هەر تۇرلۈك كەسەلغە دارۇدۇرمەن ،
مۇھەببەتلىك كىشىغە ياردۇرمەن .
مېنى شەربەتلەرىم هەزمى تەئامدۇر ،
دەۋانى بەرگۈچى شافى خۇدادۇر .

ئەلقىسسە ، شاقتالۇ ئەندەك ئۆزىغە فەخىر قىلىپ ئايدىكى : « هەم قىشدە ۋە هەم يازدە

ئادەملەرغە تەنسۇختۇرمەن » دەپ گاھى بەلەند ۋە گاھى بەست بولۇپ تۇرۇپ ئېردى :
« ھاي ، ھاي ھازىر باش ، مەن يەتتىم » دەپ ئۇزۇم باش كۆتەرۈپ كېلەدۇر ، دەرھال ئاداپ بىلەن تۇرۇپ سەلام بەردى ، ئۇزۇم جەۋاپ سەلام ئالىپ ئايدىكى : « ئەي شافتالۇ ، مېنى تانۇرمۇسەن ؟ مېنى ئاتىمنى تەك دەرلار ، ئەگەر قويۇپ يىبارسەلەر ، مەغرىبدىن تا مەشرىقـ غىچە بارۇرمەن » دەپ سۆزغە كىردى :

كەل ئەي راۋى ، ئۇزۇمدىن سۆزلە بارى ، مېنى ئېكسپ ئاتىمنى قويسە باغچە ،
زەبانىگە خۇدايىم بولسە يارى . ئاڭا سەن تۆرت كەرامەتنى نەسىب ئەت ،
ئەرەبلەرنى زەبانىدە ئىنەبدۇر ، كى ئاندە ۋەسلى دىدارىڭ نەسىب ئەت .
تەك ئەككەننى سەخلەردىن ساناپدۇر . بىرى ئەل ئىچرە بەرگىل ئىززەت ئاڭا ،
ئۇزۇم ئەئلاسىنى سورساڭ ، ئايا يار ، ئوشۇل روزىدە قىلغىل رەھمەت ئاڭا .
چىلەگىدۇر سۆزۇمغە ئەيلە باۋەر . شەكەر ئەنگۇر دېدى مەن خۇب ئۇزۇممەن .
ھەمە ئۇزۇمدىن ئەۋۋەل پىشغاي ئەي جان ، ئۇزۇملەر ئورتاسىدە يالغۇزىمەن .
خۇدا فەزلى بىلەن يەردە كۆكەرغان . كى جەننەتدىن چىقىپدۇر شەككەر ئەگۈر ،
ھەمەل كەلسە يازىلۇر بەرگى ئولدەم ، كى باغبان بولساڭ ئەلبەتتە ئېكە كۆر .
خۇدانى سۇنئىگە ھېچ ئۇرماغىل دەم . كى جىبرىلى ئەمىن كەلتۇردى ھەدىيە ،
ئۇزۇم ئايدى زەبانى ھال بىرلان : يېسۇنلار دەپ ئانى ئول نۇرى دىدە .
مېنى خەلق ئەيلەدىڭ ، ئەي پاك يەزدان . ھەسەن بىرلە ھۇسەين ئىككى بەرادەر ،
ياراتتىڭ سەن ئۆزۇڭنى خاھىشگچە ، مۇھەممەدكە ئىكسىدۇر بەرابەر .

ئەلقىسسە ، ئۇزۇم ئۆزىغە فەخر قىلىپ : « مەن ئەزىز ، ئادەملەرغە خورەك بولۇرمەن » دەپ ھېچ مېۋەنى ئۆزىغە بەرابەر كۆرمەي : « مەن قىش كۈنىدە پادىشاھلارگە ئەزىزدۇرمەن » دەپ تۇرۇپ ئېردى ، باغنى بىر تەرەپدىن ئالمە باش كۆتەرىپ : « ئەي ئۇزۇم ، ھالىڭغە قاراپ سۆزلە ، مېنى تانۇرمۇسەن ؟ مېنى ئالمە دەرلار ، مەن قايەردە ياخشى باي بەچچەلەرنى قولدە بولۇرمەن ، جەمئى مېۋەلەرنىڭ ئىچىدە يۇزۇم قىزىل ۋە سۆزۇم ئۆتكۈردۇر ، مەن ھەركىمنى قولدە بولسەم بارچە ئادەملەر كۆزى مەندە بولۇر » دەپ سۆزگە كىردى . نەزم :

دېدى ئالمە زەبانى ھال بىرلەن : ھەمەدەردۇ ئەلەملەر كېتغۇسى تىز .
نەزەر قىلغىل ، ماڭا ئەي ھەيىي مەنان . كى ئەي دانا ئۆزۈڭنى ئەيلە ئاگاھ ،
كەرەم قىلغىل ماڭا ھەر خاسىيەتنى ، خۇدانىڭ ئىشلارىن كۆرسەڭ تەماشا .
ئانىڭ بىرلەن تاپايىن كاتتەلىكنى . قۇرۇپ تۇرغان يىغاچدىن گۇل چىقارىپ ،
خۇدا ئايدى : ساڭا بەردىم نىشانە ، قىلىپ مېۋە ئانى مۇنداغ قىزارتىپ .
ئالىپ يۈرسۇن خەلايىق ھەرقايانە . بېھىشتە بولماغاي مەندەك سەرەفراز ،
مېنىڭ ئاتىمنى دەرلەر بارچە ئالمە ، كىشى ئىلكىدە دايىم ئايتا مەن راز .
ئاتىمغە ئىشەنىپ ئەرمانده قالمە . ماڭا رەھىم ئەيلەگىل پەرۋەردىگارا ،
مېنىڭ ھەركىم يېسە دەندان بولۇرتىز ، مېنى ئىسيانلارىم قىلغىل مۇسەففا .

ئەلقىسسە ، ئالمە ئايدىكى :«مەن باي بەچچەلەرنى قوللاربدە يۇرسەم ، پادىشاھلارغە تەنسۇخ بولسەم » دەپ ئۆزىنى بەھادۇرلار قاتاربدە ساناپ گۈياكى ئۆزىنى رۇستەم ئالۇپ تۇرۇپ ئېردى ، بىر تەرەپدىن : « ھاي ، ھاي » ئاۋازى كېلەدۇر ، رەڭگى ئۆچۇپ كۆرسەكى قولىدە گۇرزىسىن كۆتارىپ : « ھازىرباش » دەپ ناك يېتىپ كەلدى . ئالمە قورققانىدىن سەلام قىلدى ، جەۋاپ سەلامدىن سوڭرە ئايدى : « ئەي ئالمە ، مېنى تانۇرمۇسەن ؟ مېنى ئاتىمنى ناك دەرلار ، ئەگەر بىر زەرب ئۇرسەم تاكى قيامەتغىچە زەربىمنى ئاچچىغى بەدەنىڭدىن كەتمەس » دەپ خۇداگە ناله ئەيلەپ سۆزگە كىردى :

ئايا ئەي قادىرى داناۋۇ ھەم خەير ،
سېنىڭ ھۇكمۇڭدەدۇر ۋۇھۇش ئىله تەير .
مېنى قاقى بولۇرغە يوق مەجالىم ،
مېنى ئىززەتلىك ئەتگىل يا ئىلاھىم .
مېنى ئاتىمنى خار ئەتمە ئىلاھىم ،
ئىكى ئالەمدە سەندۇرسەن پەناھىم .
خۇدا ئەمرئەيلەدى ناگگە ئوشۇلدەم ،
سېنى سۆيسۇن كەسەل بولغان ھەر ئادەم .
دەۋاسىنى ھەمىشە مەن بېرۇرمەن ،
سىھەتلىككە سېنى سەبەپ قىلۇرمەن .
دېدىلەر ناك بىلە ناشۇاتى ئەللاھ ،
يەنە ئاتىڭ ئېرۇر كىم قۇلھۇۋەللاھ .
مېنى يېگەن سىھەت تاپسۇن ئوشۇل ھال ،
غۇبارىن مەھۇ قىلغىل بى قىلۇقال .
كى ئاتىمنى ئىشتىسە ھەر كىمەرسە ،
ھەۋەس بىرلە قۇلغە ئولدەم ئالسە .
كى يېسەلەر ھەۋەس بىرلە بىئخلاس ،
ئاڭا كۇللى كەسەللەردىن بەرخەلاس .
ئوشۇل فازىل كىشى قىلسە خورەكى ،
زىيادە بولغۇسىدۇر ئەقلى پاكى .
قولىغە كەتمان ئالىپ ئەكسە ھەركىم ،
گۇناھىنى كېچۇرگەيسەن ئىلاھىم .

ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى ئاناردىن ئىشتىڭ . بىچارە ناك بىرلەن نەشۇاتى ئۆز - ئۆزلەرى بىرلەن پادىشاھانە سۆزلەپ بەھادۇرلىكتە ھېچكىمنى ئۆز - ئۆزلەرىغە بەرابەر كۆرمەسىدىن تۇرۇپ ئېردىلەر . باغىنى بىر تەرەپدىن : « ئاگاھ بول ، دانا بۇل ، مانا مەن يەتتىم ! » دەپ ئاچچىغلانىپ ئايدىكى : « ئەي مۇشتى زورلار » دەپ ياقاسىدىن ئۇشلاپ بىر مۇشت ئۇردىكى ، گۈياكى چاقماقدەك ئالاۋلار ھەر تەرەپغە ساچراپ كەتتى . چۇنان ئۇرۇشلار بولدىكى ، قيامەتلەر بولدى . ئايتىپدۇرلاركى : « ناكنى قاراسان بولماقى ئانارنى زەربى » دەرلەر .

غەزەل :

ئانار ئايدى : مەنەم جەننەت مېۋەسى ،
ئەمەل ئالغۇم كۇندۇز بىرلە كېچەسى .
گۇلۇمنى كۆرسەڭىز ئوتدەك يانادۇر ،
ئانى كۆرگەن كىشى ھەيران قالادۇر .
مېنى نەۋتالارىم تاسمەگە ئوخشار ،
مېنى زەربەمنى كۆرگەن زار قاقشار .
ئانار ئاتىم ئەرەبدە دېدى رۇممان ،
كەسەل يېسە تۇزالۇر ، قىلمە گۇمان .

ئانار ئاتىم كىشى قىلسە سەرەفراز ،
يەنە ئىززەت تاپار كىم قىش ئىله ياز .
يەنە شەربەتلەرىم جەننەت سۇيىدۇر ،
كى ئەھلى ئىلىمغە ھەم بەلگۇلۇكدۇر ،
ھەمە دانەلەرىم جەۋھەرغە ئوخشار ،
يەنە بۇ گۇللارىم لالەغە ئوخشار .
ھەمە مېۋەلەرى سۇلتانىدۇرمەن ،
ھەكىملەر ئاراسىدە باردۇرمەن .

ئەلقىسسە، ئانار سۆزنى: « گەپۇرسەم ئەرزىر » دەپ ئۆزىنغە فەخر قىلىپ. ماڭا بەرابەر كەلـ
گۈدەك مېۋە يوقتۇر دەپ تۇرۇپ ئېردى، بىر تەرەپتىن جەرتەكلەر چالما يېتىپ
كەلدى ۋە ئايدىكى: « مۇنچە ئەپسانە سۆزلەردىن نېمە ھاسىل بولۇر، مۇشتۇم زور بولسەك
بىرى كەل، بولماسە مېنى ئالدىمدە دارۇدىن سۆزلەمە. مەن ھەزرەت ئادەم ئاتامغە پۇشىمان
بولۇپ كۆپ خىزمەت قىلغانىدىم» دېدى. ئەمدى ئەندەك سۆزنى ئەنجىردىن ئىشتىك:

دېدى ئەنجىر زەبانى ھال بىرلان:
ياراتقان سېنى مېنى ئەي پاك يەزدان.
مېنى ئەكسە كىشى باغىن ئىچىدە،
قىزىل يۈزلۈك قىل ئانى ئەل ئىچىدە.
كىشى ئەنجىر يېمەكنى ئادەت ئەيلەر،
ھەمەغەمدىن ئۆزىن ئازاد ئەيلەر.
كى ئەنجىر بولسە ھەركىمنى خورەكى،
زىيادە بولغۇسىدۇر ئەقلى پاكى.
كى يافراغى ئاتامىز پۇشىمدۇر،

ھۇسۇلى ياخشىلارنى يېمىشىدۇر.
يەنە شەربەتلەرىم كەۋسەر سۇيىدۇر،
كى ئالەم ئەھلىغە ھەم بەلگۈلۈكدر.
كى مەن ساقلاپ سېنى ئول ھۇرمەتىگنى،
كى ئا دەمغە قىلان كەيفىيەتىگنى.
كى زايېئ قىلماغايسەن دەپ ئوشۇل ھال،
سېنى بەندەك ھەمە ۋەقتىدۇر خەتاكار.
كى مىك تۇرلۈك كەسەللەرغە دەۋامەن،
سىھەتلىك ھالىغە خۇپ يەتكۈرۈرمەن.

دەپ لاف ئۇرۇپ گاھى بەھادىرلىكدىن ۋە گاھى دارۇلىكدىن دەئۇى قىلىپ تۇرغاندە:
« مەن يەتتىم » دەپ ئاۋاز كەلدى، دەرھال بىر تەرەپغەچقىپ: « مەرھەبا، خۇش كەلدىگىز »
دەپ تەۋازىلار قىلىپ ئايدى: « ئەي بىھى، مەن سېنىك كۆپ پەھلەۋان دەپ ئىشتىپ ئىر-
دىم » دېدىم. ئەمدى دېھدىن غەزەل:

بىھى بىھراق دېمىشىدۇر ھەيىبى سۇبھان،
ئانىك ئۇچۇن تەلاشۇر بەگ ئىلەخان.
بىھىشتىدە بولماغاي مەندەك سەرەفراز،
كىشى ئىلكىدە دائىم ئايتا مەن راز.
تولۇپتۇر مەۋسۇفوم يەر ـ كۆك ئاراسى،
مېنىگدەك بارمۇكىن نىئمەت سەراسى.
يەنە نەچچە دەللىلەر كۆپ بىلۇرمەن،
خۇدا ئۇچۇن تەۋازىلىك بولۇرمەن.

بۇ سۆزنى بارىپ ئايتقىل ئول ياڭاقغە،
ئوشۇل دىيدەسى قاتتىغ زەن تەلاقغە.
بىھى ئايدى زەبانى ھال بىرلەن،
خۇداغە نالە قىلدى زار بىرلەن.
مېنى ھەر كىشى يېسە خەستە قىلمە،
قىيامەت كۈنىدە شەرمەندە قىلمە.
كىشى بىمار بولسە مېنى يېسۇن،
كى ھەر قانداغ كەسەلدىن زۇۋد تۇرسۇن.

ئەلقىسسە، ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى يەڭاقدىن ئىشتىك. چۇنانچە بىھى ئۆزىنغە فەخر
قىلىپ پادىشاھلار دەك سۆزلەپ تۇرۇپ ئېردى، يەڭاق كېلىپ ئايدىكى: « ئەي بىھى،
مۇنچە فەخر قىلماقدىن ھېچ فائىدە يوقدۇر، ھەركىمنى خۇدا ياخشى قىلسە بەندەسىگە ھەم
ياخشى بولۇر » دەپ يەڭاق سۆزغە كىردى:

ياڭاق ئولدەم بىھى سۆزىنى ئاڭلاپ ، قىيامەتدە بۇ يەڭلىغ يىغلار ئىرمىش ،
غەزەپلىك ئاتەشدەك شەقىرلاپ . ئىشتىكەنلەرنى باغرىن داغلار ئىرمىش .
تەكەللۇم قىلماگىل كۆپ بىمەزە سەن ، دېدى : يەڭاق مېنى دانەم سەمىزدۇر ،
بولۇپ ئاسى ئۇلۇغ يولدىن ئازارسەن . دەرەختلەرنم ھەمەدىن خۇپ ئىگىزدۇر .
ئەگەر ھەركىم ئۆزىن بالا تۇتۇپدۇر ، مېنى مېۋەلەرنم چۇن ئوققە ئوخشار ،
يەقىن بىلگىل خۇدانى ئۇنۇتۇپدۇر . كى ياش بالە كۆزىغە چوققە ئوخشار .
پۇشەيمان قىلدى شەيتان ھەم ئىشگە ، مېنى كۆرگەن كىشىنى كۆڭلىدە داغ ،
ۋەلىكىن ئايتمادى سىرىن كىشىگە . مېنى ئاتىم قويۇپدۇر بارچە يەڭاغ .

ئەلقىسسە ، ئاندە ياڭاغ ئايدىكى : « مەن ھەمە مېۋەلەردىن ئۆزۈمنى پەست ئالدىم ، زىراكى ئەللاھ مەن ـ مەنلىكنى دوست تۇتماس ، ئەمما مېنى كۆرگەن ئادەملەر پوستى تاش دەرلەر ، بىلماسلەركى ئىنچىم ياغدۇر » دەپ ئايتىپ تۇرۇپ ئېردى ، ئېرسە كۆردىكى ئارقە تەرەفتىن جىدە چىرلاپ كېلەدۇر : « ئەي ياڭاق ، بىھۇدە سۆزلەمە » دەپ قىزارىپ تۇرۇپ ئېردى ، دەرھال چىلان جىدە يېتىپ كېلىپ ئىككىلەرى بىر ـ بىرلەرىن ماقتاشىپ بۇ غەزەلنى ئوقۇدى :

دېدى : جىدە مېنى رەڭگىم قىزىلدۇر ، ئايا ئادەم نەزەر قىلغىل ئۆزىگگە ،
كى دارۇ بولماقىم روزى ئەزەلدۇر . قولاق سالغىل مېنى بىر دەم سۆزۈمغە .
مېنى پوسلاقلارىم چايلارغە مانەند ، تەئام قىلسە مېنى دانەلەرىمدىن ،
ھەم ئانى قاينىتىپ ئىچكاي دەۋامەت . غۇبارلار مەھۇ بولغايلار بەدەندىن .
بىلىك نامىمنى ھەركىمكى ئۇتۇتماس ، زىيادە بولغۇسى ئىدراكلارى ھەم ،
ھەكىم ھازىقغە ھەرگىز ئىشى تۇشمەس . كى غالىپ بولغۇسىدۇر سۆرلەرى ھەم .

دەپ ئەلقىسسە ، چىلان جىدە ، نان جىدە بىر ـ بىرلەرى بىرلەن سۆزلاشۇپ تۇرۇپ ئېر-دىلەر ، دەرھال پىستە ئاغزى ئاچىلىپ كەلدى ، ئايدىكى : « ئەي جىدە ، مېنى تانۇرمۇسەن ؟ مېنى پىستە دەرلەر » دەپ سۆزلەدى :

بىلىك مېنى مەقامىم كۆپ بەلەنددۇر ، مۇھەببەتلىك كەسەلغە يارىدۇرمەن .
يەنە پىستە يىگەن تېنى سەھەتتۇر . خۇسۇسەن بىر چېچەك دېگەن كەسەل بار ،
كى ھەركىمنى خورەكى بولسە پىستە ، ئاڭا دارۇ ئېرۇرمەن ، ئەي نىكۇ يار .
ھەمىشە سەھەتۇ بولماسدۇر خەستە . مېنى يېسە كىشى ئول خەستە بولمەس ،
مېنى مەغزىم يەنە ياخشى لەزىزدۇر ، خەلايىقلار ئىچىدە رەنج كۆرمەس .
مېنى دېگەن خەلايىقلار ئەزىزدۇر . مېنى ئاتىمنى دەرلەر پىستە خەندان ،
كى ھەر تۇرلۇك كەسەلغە دارۇدۇرمەن ، بىلىك ، دارۇ قاتارىدە سانالغان .

ئەلقىسسە ، پىستە ئۆزىنى ماقتاپ تۇرۇپ ئېردى ، ئېرسە بىر تەرەفدىن بادام يېتىپ كەلدى ،

ئايدىكى : « ئەي پىستە ، مەن ھەمە دەردلەرغە دەۋادۇرمەن » دەپ ئۆزىنى تەئرىپ قىلىپ سۆزغە كىردى :

مېنى كىم ئەكسەلەر باغدە بىر ئادەم ، بىراۋ ھىممەت قىلىپ ئەكسە بادامنى ،
ماڭا سۇ بەرسەلەر ئاندە دەمادەم . ئانى بىتماق ئۈچۈن ئالسە قەلەمنى .
كى مېھمانغە ئالىپ چىقسە لىگەندە ، سەۋاب ھەر ھەرقىغە بۇنياد بولغاي ،
سەۋابلار بولغۇسىدۇر ئۇشبۇئىشدە . قىيامەت كۈن ئوشۇل ئىرشاد بولغاي .

ئەلقىسسە ، بادام ئۆزىغە فەخر ئەيلەپ ئېردى ، چىرقىرلاپ ئاۋازى كەلدى ، ئېرسە كۆردىكى ئالۇچە كېلادۇر . ئايدىكى : « ئەي بادام ، مېنى تونۇرمۇسەنكى ، مەن پادىشاھزادەمەن» دەپ بۇ غەزەلنى ئوقۇدى :

ئالۇچە ئايدى : كۆپ ئېرۇرمەن ئازادە ، كەسەللىكلەر ئىزنىپ ئىچسە شىفادۇر ،
مېۋەلەرنىڭ ئاراسىدە خانزادە . كى مىڭ تۈرلۈك كەسەللەرگە دەۋادۇر .
مېنى ئاتىم قويۇپدۇرلار ئالۇچە ، يائىلاھا ، جۇرمۇ ئىسيانىم تەمام ،
مېنى بىلكىم ھەق ياراتتى خاھىشچە . دىدارىڭنى نەسىب قىلغىل ۋەسسەلام .

دەپ سۆزىنى تامام قىلدى ، ئەمدى ئىككى كەلىمە سۆزنى بادىرەڭدىن ئىشىتمەك كېرەك :

كەل ، ئەي راۋى ، مېۋەدىن قىل رىۋايەت ، سەخىلەرغە بولۇر ئەلبەتتە ئول باش .
بادىرەك سۆزىدىن قىلغىل ھېكايەت . كىشى ئەكسە مەدەد ئىستەپ خۇدادىن ،
بادىرەك دەر مېنى پوستىم كەبۇددۇر ، ئۆزىنى قۇتقارۇر ئول ماجەرادىن .
ياراتقەن بارچەنى يەكتا ئىگەمدۇر . دېدى بادىرەك مېنى ئەكسە بىر ئادەم ،
مېنى سەپسە كىشى پوستىم ئورۇغىم ، ماڭا سۇ بەرسەلەر ئاڭا دەمادەم .
رەۋادۇر كۇللى دەردىڭغە ئۇرۇغىم . چىقارىپ گۇل قىلۇرمەن دانەلەرنى ،
بىلىك ئەكسە ئوشۇل دېھقانى ئەشرەف ، كى ھەر دەردىغە بەرگەي ئول دەۋانى .
خۇدا دىدارىغە بولغاي مۇشەررەف . مېنى يېسە كىشى بولۇر تەنى پاك ،
قولىغە كەتمەن ئالىپ ئەكسە ئول ماش ، كى دەرد بەرگەن كىمىدۇر قىلغىل ئىدراك .

ئەلقىسسە ، بادىرىن مەن ـ مەنلىك قىلىپ : « بەد ئۇستىخان بولغان كىشىغە خوب دارۇ دۇرمەن » دەپ ، لاف ئۇرۇپ تۇرۇپ ئېردى ، ئېرسە كۆردىكى ئارقە تەرەفىدىن ھەندەلەك فەرياد ئۇرۇپ كېلەدۇر ، دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ سەلام قىلدى . جەۋاپ سەلامدىن سوڭرە ھەندەلەك ئايدى : « ئەي بادىرەك مېنى ئالدىمدە دارۇدىن سۆزلەدىڭ » دەپ سۆزغە كىردى :

دېدىكىم ھەندەلەك رەڭگىم سارىغدۇر ، كىشكىم ھەندەلەك ئەكسە تاپادۇر ،
مېنى ئەككەن كىشى كۆڭلى يارۇقدۇر . ئانى يارى ھەمىشە مۇستەفادۇر .

كى بۇيى دۇر ئانىڭ جەننەت نىشانى ،
كى سۆيدىلەر كەمنەنى ئىشانى .
ئاچىپ ئىبرەت كۆزىڭ قىلغىل تەماشا ،
تىلىمىگە نەزەر قىلغىل ، ئايا شاھ .
نىشانىلەر قىلىپدۇر ساڭا ئىبرەت ،
كىم ئۇچۇن خەلق ئېتىپدۇر بىلگىل ، ئەي مەرد .
دېدىكىم ، ھەندەلەك ، ئەي سەرۋەرى شاھ .
يەراتگەن سەن مېنى ئەي قادىر ئەللاھ .

مېنى خەلق ئەيلەدىڭ بەندەلەر ىگغە ،
يېسۈنلەر دەپ مۇھەممەد ئۇممەتىنغە ؛
سېنى خەزلىڭ بىلە مەۋجۇد بولدىم ،
ئەدەمنىڭ مۇلكىدىن قانىغە كەلدىم .
مېنى ھەر كىم يېسە تاپار سەۋابى ،
مەلائىكلەر كېلىپ ئەتكەي تەۋافى .
مېنى شەربەتلەرىم جەننەت سۈيىدۇر ،
ھەمەنىڭ خالىقى قادىر خۇدادۇر .

ئەلغەرەز ، ھەندەلەك : « مېن جەننەت سۈيىدۇرمەن» دەپ تۇرۇپ ئېيتتى ، ئارقا تەرەپتىن نەئرە تارتىپ قاۋۇنىنى ئاۋازى كەلدى . دەرھال تۇرۇپ سەلام بەردى . جەۋاب سەلامدىن سوڭرە قاۋۇن ئايدى : « ئەي ھەندەلەك ، مېنى ھەر ۋاھدىم سېنى ئون ئەدەدىڭدىن زىيادەدۇر » دەپ سۆزغە كىردى . غەزەل ئوقۇدى :

قاۋۇن ئايدى : مەنھەم جەننەت ئىچىدىن ،
چىقىپدۇرمەنكى جەبرئىل كۆچىدىن ،
دېدى : قاۋۇن ، ئايا ئەي سەرۋى ئازاد ،
كىم ئۇچۇن ئايتىپدۇر ئەيلەگىل ياد .
مېنى شەربەتلەرىم رەھمەت سۈيىدۇر ،
كى ئەھلى ئىلىمغە خۇب بەلگۈلۈكدۇر .
قىلىپ ھىممەت مېنى ئىچسە ئوشۇل مەرد ،
بىلىڭ ئاتىم قاۋۇن قويدى ئوشۇل فەرد .
قولىغە كۆرەن ئالىپ ھەيدەسە قوش ،
كى قىلماسە بۇ سۆزلەرنى فەرامۇش ،
ياراتقاندىن تەلەپ قىلسە ئوشۇل ھال ،
مۇرادىن يەتكۈزۈر ، ئەي نىك ئەفئال .
كىشى غەيرەت قىلىپ ئەكسە قاۋۇننى ،
يۈزى ياروق بولۇر ئول زوفنۇننى .
توخۇمنى يەرگە سالىپ كۆمسەڭ ئولھال ،
كى يەردىنكىم چىقارۇر بىر قۇلاق سال .
ئەمەل بەرسە ئاڭا ئول ھەيىبى ئەكبەر ،
ئانىڭ ھۇكمىدەدۇر پىشماق ۋە ھەم تەر .
بىلىڭ يەردىن چىقىپ قىلغاي سەرەفراز ،
كى ئىززەت تابغوسىدۇر قىش ئىلە ياز .
ئەرەبلەر نامىمى بەتىخ ئاتارلار ،

مېنى ئەككەن كىشى ئويناپ ساتارلار .
ئۆزىدىن بولماسە ھەرگىز كۆكەرمەس ،
ئۇرۇغىم تۇرغانىچە بەلكى ئۇنمەس .
فىلەڭ بولسە قاۋۇن قىلماق نە ھەددۇر ،
خۇدانى بەرگەنى بىلسەڭ سەبەبدۇر .
كى ئەسلىمنى سوراسەڭ بىر ئەلەبدۇر ،
ئۆزى بەرمەسە ئاندە نە سەبەبدۇر .
بەرادەرلەر بۇ سۆزلەر كۆپ ئۇلۇغدۇر ،
ئەمەل بەرمەسە ئاندە ھۆل قۇرۇغدۇر .
قاۋۇن ئايدى زەبانى ھال بىرلەن ،
تىلىدە نالە قىلدى زار بىرلەن .
ئەدا قىلسەڭ مېنى شەربەتلەرىمنى ،
غۇبارسىز قىل ، ئەگەر يېسەڭ تېنىمنى .
كۆرۈپسىزلەر قاۋۇننى شەربەتىنى ،
تويۇپ يەرسىز ئانى ئىئمەتلەرىنى .
كى شۇكرىنى يەنە كەلتۈرمىگەيسىز ،
كى شۇكرىنى تىلىگدىن ئۈزمىگەيسىز .
مۇھەممەد ھۇرمەتى مەھمۇدى مۇختار ،
تىلىمغە جارى قىل سۇلتانى ئەبرار .
مۇھەممەد ئۇممەتى بولساڭ ئوقۇگلار ،
كۆرۈپ كۆز ياشىگزنى تۆكۈگزلار .

بولۇر كۆز ياشىڭىز ئانده گۇۋاهى، گۇناهىڭنى كەچۈرگەي ئانده قازى.

ئەلغەرەز، قاۋۇن شەربەتلەرنى ماقتاپ دارۇدۇرمەن، مېنى ھەزرەت جىبرىئىل ئالىپ چىققاندۇرلار دەپ لاف ئۇرۇپ تۇرۇپ ئېردى، ئارقە تەرەپىدىن نەئرە تارتىپ تاربۇز قارنى بىر قوچاق بولۇپ كېلابەردى، دەرھال سەلام بەردى، جەۋاپ سەلامدىن كېيىن ئايدى: « ئەي قاۋۇن ھالىڭغە قاراپ سۆزلەگىل » دەپ سۆزگە كىردى. غەزەل:

دېدى: تاربۇز زەبانى ھال بىرلەن،
تىلىده ناله قىلدى زار بىرلەن.
بەرادەرلەر بۇ يەرده بولىڭ ئاگاھ،
دەۋا بەرگۈچى بىردۇر قادىر ئەللاھ.
ئوشۇل مەردىكى دېھقان ئەكسە تاربۇز،
سەخى بولغۇسىدۇر بىشۇبھە بۇ سۆز.
بۇ تاربۇزدىن بەرادەر قىلسىڭىز نوش،
زىيادە بولغۇسى ئىدراك ئىلە ھۇش.
كىشى بولسە كەسەللىك مۇبتەلاسى،
بىلىڭ تاربۇز ھەمە دەردنى دەۋاسى.
قەنى مەردانە مەردى ئەيلەسە گۇش،
كى قىلماسە بۇ سۆزلەرنى فەراموش.
ئەنە مەردۇ ئەنە دېھقان ئەنەشىر،
يەنە ئاچ بولسەلەر قىلسە ئانى سىر.
يەنە ئۇريان كىشىگە بەرسە جامە،
سەۋابىنى كۆرۈپ ئەرمانده قالمە.
كى تاربۇزنى فىلەكى بىر ئەلەفدۇر،
ئانىڭ ئەكسە سەخىلىككە سانەبدۇر.

ئەلغەرەز، تار بۇز قارنىن بىر قوچاق قىلىپ: « ھەر قانداق كەسەلغە دەۋادۇرمەن» دەپ لاف ئۇرۇپ تۇرۇپ ئېردى، ئارقە تەرەپىدىن گاھى قارا بولۇپ، گاھى ئالا بولۇپ ئاشقا باق فەرياد ئۇرۇپ كېلەدۇر، دەرھال تاربۇز بەندى قۇرۇدى. ئاشقا باق سۆزگە كىردى:

بىلىڭكى ئاشقاباق ئەسلى قارادۇر،
يەنە ئوتنى قويۇپ پىشۇرسەلار خۇب،
تەئاملار ئىچرە ئانداغكى سەرادۇر.
يېسەلەر ئول ئەزىزلەر خوب ساۋۇتۇپ.
يەنە بەئىزىلەرى پوستى ئالادۇر،
كۆزى رەۋشەن بولۇر ئول بەندەلەرنى،
بىلىڭ سۆتكە سالىپ يەڭلەر مەزەدۇر.
مۇرادىغە يېتۇر جويەندەلەرنى.
بىلىڭ بەئىزىلەرى .....
زىياد بولغۇسىدۇر ئەقلىلەرى ھەم،
كىشكىم ئاشقاباق ئەكسە سەخىدۇر.
كى غالىب بولغۇسى فەھمىلەرى ھەم.
بىرەۋ ئەۋۋەل فىلەكدە خوب پىشۇرسە،
يەنە بۇ قۇۋۋەتى باھ بولغۇسىدۇر،
ئۇزۇپ ئالىپ يەنەكىم سۆتكە سالسە.
كى تالىب بولسە ھەر كىم يىگۇسىدۇر،

ئەلغەرەز، ئاشقاباق ئۆزىنى تەئرىپ قىلىپ تۇرۇپ ئېردى، ھەر تەرەپدىنكى سەبزە باش كۆتەرىپ كېلىپ بۇ غەزەلنى ئوقۇدى:

بىلىڭ سەبزى مېنى ئەسلىم كەۋكەبدۇر،
بەرادەرلەر مېنى قوشسە بىرىنجگە،
تومۇرۇم بارچە ئەلغە مۇئتە بەردۇر.
ئەزىزدۇرمەن بۇ سۆزغە بولغىل ئاگەھ.

يەنە گوشت ، ياغۇ مۇرچنى ھەم قوشادۇر ، كىشى يېسە مېنى ئول دەم بېئىخلاس .
ئانى نامى فەلاۋ ئاشلار بولادۇر . ئوشۇل ئەر تاپقۇسى بىھەد سەۋابى ،
بىلىك سەبزى سۇيى ھەزمى تەئامدۇر ، ئوشۇل دەم يوق بولۇر ئاندە جەۋابى .
بىلىك سەبزى ھەمە دەردكە دەۋادۇر . كىشى دېھقان بولسە سەبزى ئەكسۇن ،
دېدى : سەبزى مېنى ئەكسە ئوشۇل ناس ، بەھاسىز گەنجىە ئول دەم يولۇقسۇن .

ئەلقىسسە ، سەبزى ئۆزنغە فەخر قىلىپ سۆزلەپ تۇرۇپ ئېردى ، بىر تەرەف شەلغەم باش كۆتەرىپ كېلىپ ئايدى : « سەبزى ، ھەددىگدىن ئاشىپ سۆز ئايتماغىلكىم ، خەتاكار بولۇرسەن . » دەپ سۆزغە مەشغۇل بولدى :

بىلىك ، دېھقان ئېكىپدۇر ھەر ئومۇلدىن ، قېيامەت بولسە ھەم تۇشمەس ئاڭا غەم .
كى ئەشرەف بولغۇسىدۇر ئوڭۇ سولدىن ، خۇدا كەچكەي ئاڭا بارچە گۇناھىن ،
ئوشۇل دېھقان ئېكىپدۇر يازدە شەلغەم ، سەخىلىككە سەبەب بولغاي بۇ كارىن .
ئاڭا سۇ بەرسەلەر ھەردەم دەما دەم . دېدى شەلغەم : مېنى ئەسلىم بولۇر شاھ ،
كۆكەرىپ سۇ بىلە ئالغاي ئەمەلنى ، يەنە غەم كۆرگەنىم يوق ، بولغىل ئاگاھ .
غۇبارىن مەھۇ قىلغاي بۇ بەدەننى . مېنى ئىلەن بولۇر گەرشاد دىلدە ،
كىشى يېسە ئوشۇل شەلغەم پىشۇرۇپ ، گى غەمدىن بولغۇسى ئازاد بەندە .
پېچاق بىرلە يەنە فوستىن تۇشۇرۇپ . مېنى گوشتقا قوشۇپ قاينىتسە قابىل ،
ئوشول بەندە تاپار بىھەد سەۋابى ، بىلىك سىز ، بولغۇسى شورپايى كامىل .
قېيامەت كۇن سورالمايدۇ ھسابى . دېدى شەلغەم : مېنى پوستۇم قىزىلدۇر .
دېدى : جەننەت ئىگەسى ئۇشبۇ ئادەم ، مېنى دارۇلىقىم روزى ئەزەلدۇر .

ھكايەت

ھكايەت ئايتايىن سىزلەرگە ، ئەي يار ، تېگۇرمەنۇ پېچاق زەخمىن يېمەسمەن .
تەبەسسۇمۇ تەكەللۇم قىلمە زىنھار . بىرىنچ سۆزىن ئىشتىپ ئاندە بۇغداي ،
ئەگەر قىلساڭ تەبەسسۇم ئايتگەنىمگە ، كېلىپ قەھرى ئوشۇل دەم ، دېدى : ئەي ۋاي .
پۇشەيمان بولاردۇرمەن بىتكەنىمگە . نە دەپ ئايتتىڭ بۇ سۆزنى كۆرمەك ئەھمەق ،
بىرىنج ، بۇغداي ، تارىق ، ئارپە ، قۇناقلار ، باشىڭدە ئۇيناماسمۇ ئىككى توخمەق .
نۇخۇد ، ياسمۇق بىلەن ماش زەن تەلاقلار . پاتاس كۆرمەك ئارالەب كەم بولۇرسەن ،
يىغىلىپ بارچەسى قىلدى ھكايەت . قاچان مېنىڭ بىلە سەن تەڭ بولۇرسەن .
بىرىنچ ئۇردى ئۆزىدىن لاف غايەت . سېنى ئىلتىپ قۇيادۇر ئاب جۇۋازغە ،
مېنىڭ ئاشمنى خوشلارلار خەلايىق ، بەرابەردۇر ئوشۇل ھەم كۆپۇ ئازغە .
مېنىڭ ئاشىم ئېرۇر خانلارغە لايىق . بىرى چىقسە ، بىرى تۇشكەي باشىڭغە ،
قىلۇر مېنى ھەقى مەستابە دەپ ئاش ، تەرەھھۇم ئەتمەگەيلەر كۆز ياشىڭغە .
ئىچىپ ، يەپ ، ئەيش ئېتەر ئانچە ئەزىز باش . ماڭا ئول ئاقلاغاندە تەڭ بولۇرسەن ،
بىھەمدۇللاھكى ، مەن بۇغداي ئەمەسمەن ، يوق ئېرسە ئات ـ ئېشەككە يەم بولۇرسەن .

مېنى تاشۇ كېسەككىم كەم قىلادۇر ،
تىگۈرمەنغە تۈشۈرۈپ ئۇن قىلادۇز .
سەمۈرۈپ بىبىيۇ بەگلەر بېلەكنى ،
كېتۈرۈپ ئۇستۈمە تۆرت باغ ئىلەكنى .
قىلۇر مېنى تەقى كولچە ، بوغۇرساق ،
مېنى ئۇچۈن ئەرۇ خاتۇن يورۇمساق .
ئېرۇرمەن تىشكە يۇمشاق ، تىلگە تاتلىغ ،
مېنى ئالدىمدە ئارقە ئانچە قاتتىغ .
ئىشتىپ ئارقە بۇغدايىنى سۆزىنى ،
كى قىلتاناقغە باسىبان يۈز ـ كۆزىنى .
دېدى بۇغدايغە : مۇنچە ماختا نۇرسەن ،
ئەگەر مەن سۆزلەسەم سەن توختا يۇرسەن .
سېنى دېدى بېھىشتىن چىقتى ئادەم ،
مېنى يەپ قىلدى تائەت ئۇشبۇ ھاتەم .
جەھان ئىچرە كىشى ئاچغە ئىلىنسە ،
سۆيۈنۈرلەر مېنى باشىم كۆرۈنسە ،
دەيۇرلەركىم چىقارمىش ئارقە باشنى ،
ئىچەرمىز قارنىمىز تويغۇنچە ئاشنى .
بېھەمدۇللاھكى مەن ئەرزان ئەمەسمەن ،
سېنى ئالداغۇدەك غەددار ئەمەسمەن .
تارىق قازانغا سالىپ قاينىتادۇر ،
قاۋۇرۇپ كۆزگىنەسىن ئويناتادۇر .
ئىشتىپ ئارقە سۆزىن ئاندا تارىق ،
كېلىپ قەھرى چەراكى بولدى سارىق .
سېنى ماڭا ئالىشقان زەن تەلاقلار .
سېنى يېسە تەمامى قىلتاناقلار .
سېنى بوغۇن بوغۇنىگدە بىلىك بار ،
كىشىگە ياقماغان ساۋۇق يەلىك بار .
مېنى بىمار كىشىگە ئەم قىلادۇر ،
سېنى ئاتۇ ئېشەككە يەم قىلادۇر .
مېنى قىلۇر خەلايىق بوزە ـ بوزە ،
ئالىپ يۈزگەيلەر ئانى كوزە ـ كوزە .
مېنى ئىچكەن يىگىتلەر گۈلگۈن ئاچىلۇر ،
ئاغىزدىن مۇشتى كۆپۈكلەر ساچىلۇر .
بۇ سۆزۈڭنى بارىپ ئايت ئول قۇناقغە ،
ئوشۇل دانىيۇ باشى يۇمۇلاققە .
قۇناقنىڭ ئاشى ئېرۇر كۆپ مۇلايىم ،
ئانى ئىچكەن كىشى بولغاي شەلايىم .
مۇنى ئىشتىپ قۇناقنى قەھرى كەلدى ،
ئاچىغلانىپ ئانى ھەم زەھرى كەلدى .

نە دەپ ئايتتىڭ بۇ سۆزنى پىتنە تارىق ،
ئىچىپ بولماس ئاشىڭنى سۈيى سارىق .
تەڭ ئالماسمەن ئۆزۈمنى ئول ئەسەلغە ،
دەۋادۇرمەن نەچە ياتقان كېسەلغە .
مېنى بىمار كىشىلەر ئىچسە ئۇچ كۈن ،
ئايىتار دەردىغە : سەن ئەمدى كۆچكۈن .
مېنى ئاشىم تەقى بىمارنى ياققان ،
نۇخۇتىنىڭ تۇمشۇغىدۇر يەرغە ياتقان ،
ئىچىگدە بولماسە بىزدىن بىر ـ ئىكۇ ،
تارىغ بىرلە ئىكاۋىڭ ساپسارىغ سۇ .
پەزەندەلەر قىلۇر ئاش باقايلى .
سېنى بىر سۆز بىلە ئالىپ ياقايلى .
قاشۇقتىن سىلكىبان تاشلار تەبەققە ،
زەرۇرەتدىن سېنى تاشلار تاماققە .
يەنە نەچچە تەكەللۇم ئايدى بىسىيار ،
كى تۇمشۇغىن كۆتەرىپ يىغلادى زار .
دېدى : ئەي قادىرا ، دانا ئېرۇرسەن ،
كى بەئزى بەندەگە تومشۇق بىرۇرسەن .
نېچۈك ئەيلەي ئەزەل كۈندە بىتىتتى ،
ماڭا ئۇشبۇ كۈنى تۇمشۇقنى بىتتى .
بۇ سۆزۈڭنى بارىپ ئايت جەۋھەرىغە ،
ئىچىپ خاتۇن يۇرۇمەس شەۋھەرىغە .
ئېرى ئانچە خاتۇنىغە ياۋۇماس ،
بىرەر ئەت يېمەيىن ھەرگىز بۇيراماس .
قىلىپ تەگرىم ئەجايىب ئانى ئەھمەق ،
باشىدە بەلگۈسىدۇر ئەگرى توقماق .
ئوشۇل دەم جەۋھەرى بويىنىن ئۇزاتىپ ،
نۇخۇتقە سۆزلەر ئايتتى مىسكىن ئېتىپ :
نە دەپ ئايتتىڭ بۇ سۆزنى تاشباقاسەن ،
قىلىپ فىتنە جەھانغە ئوت ياقاسەن .
بېرىپ تەگرى ماڭا خوب قەددى بالا ،
ئېتەرمەن تەگرىغە تەسبىھ ھالا .
يىبەرىپ ھەق مېنى شامى شەرىفدىن ،
كېلىپدۇرمەن تەقى مەككە شەرىفدىن .
بىلىمنى باغلادىم مەن بەندەلىكدە ،
سېنىگدەك ياتمادىم شەرمەندەلىكدە ،
بۇ سۆزۈڭنى بارىپ سەن ماشغە ئايتغىل ،
ئوشۇل كىم رەگگى ـ رويى تاشغە ئايتغىل .
كى ماش ئىشتىپ بۇ جەۋھەرنىڭ سۆزىنى ،
نېگە مۇنچە بەلەند تۇتتۇڭ ئۆزۈڭنى .....

ئۇيغۇر كتاب توربىكتى
ئۇيغۇرچە كتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى www.uyghurkitap.com

كەشمىر سۇلتانىنىڭ قىزى

(چۆچەك)

رىۋايەتچىلەر شۇنداق رىۋايەت قىلىپتۇكى، كەشمىر ۋىلايىتىدە بىر پادىشاھ ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ بىرمۇ پەرزەنتى يوق ئىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى پادىشاھ خوتۇنى بىلەن بىللە تەختگاھىدا ئولتۇرغىنىدا ئۇلارنىڭ ئالدىغا بىر دەرۋىش كىرىپ كەپتۇ. ئۇ:

— تەڭرى رىزاسى ئۈچۈن سەدىقە بېرىڭلار، — دەپتۇ.

— ئەي دەرۋىش، سەن زادى نېمە تەلەپ قىلىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ مەلىكە. دەرۋىش ئېيتىپتۇ:

— مېنىڭ مۇرادىم يۈز ئالتۇندۇر.

پادىشاھ بىلەن خوتۇنى دەرھال يۈز سەر ئالتۇننى ئەكەلدۈرۈپ دەرۋىشكە بېرىپتۇ. بۇ چاغدا دەرۋىش مەلىكىگە قاراپ:

— ئەي خانىم، سېنىڭ بىرەر ئارزۇ ـ تەلىپىڭ يوقمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مېنىڭ بىر ئارزۇ ـ ئارمىنىم بار ئىدى، لېكىن دېيىشكە خىجالەت بولۇۋاتىمەن، — دەپتۇ مەلىكە.

— ئۇيالماي ئېيتقىن، — دەپتۇ دەرۋىش.

— ئەي دەرۋىش، — دەپتۇ مەلىكە، — ماڭا بىر دۇئا قىلساڭ، تەڭرىم ماڭا بىرپەرزەنت ئاتا قىلسا.

— مەن دۇئا قىلسام، سەن «ئامىن» دېگەيسەن، — دەپتۇ دەرۋىش.

دەرۋىش دۇئا قىپتۇ، مەلىكە «ئامىن» دەپ قول كۆتۈرۈپتۇ. تەڭرىتائالا ئۇلارنىڭ دۇئاسىنى قوبۇل قىپتۇ. شۇ كېچىدىن باشلاپ مەلىكە ھامىلدار بوپتۇ. ئاي ـ كۈنى توشقاندىن كېيىن، بىر قىز بالا دۇنياغا كەپتۇ. پادىشاھ بارلىق پۇخرانى يىغىپ شۇنداق چوڭ توي ـ تاماشا قىپتۇكى، ھەتتا جەمئى ھايۋاناتلارمۇ يىمەك ـ ئىچمەككە غەرق بوپتۇ. ئۇچ كېچە ـ

كۇندۇز توي قىلىپ تۆتىنچى كۈنى بۇ قىزغا « گۈلچېھرە » دەپ ئىسىم قويۇپتۇ . ئاندىن پۈتۈن شەھەر خەلقىنى ئالتۇن تەخسىلەرنى ئۈلەشتۈرۈپتۇ ، ھەممە ئادەم خۇشال بولۇپ ، قىزنىڭ ھەققىدە نۇرغۇن دۇئالارنى قىلىپ ئۆيلىرىگە قايتىشىپتۇ .

ئايلار ئۆتۈپتۇ ، يىللار ئۆتۈپتۇ . قىز ئۈچ ياشقا كىرگەندە ئۇنى مۇئەللىمگە تاپشۇرۇپتۇ . بۇ قىز شۇنداق ئالىم بولۇپ يېتىشىپتۇكى ، ھېچكىم ئۇنىڭ ئىلمىگە جاۋاب قايتۇرۇشقا قادىر ئەمەسكەن . بۇ قىز ئىلىمدىلا ئەمەس ، ھۆسنى ـ جامالدىمۇ تەڭداشسىز گۈزەل ئىكەن . پۈتۈن شەھەر خەلقىنىڭ پىكرى ـ زىكرى بۇ قىزنى بىر كۆرمەكتە ئىكەن ، بارلىق پادىشاھلار ۋە شاھزادىلەر بۇ قىزنىڭ تەرىپىنى ئاڭلاپ ھەيران بولۇشۇدىكەن . بۇ قىز ھۆسنى ـ جامالدا ، ئىلىمدە ، ئەقىل ـ پاراسەتتە ، نەزاكەتتە ۋە پالۋانلىقتا ھەم تەڭداشسىز ئىكەن . ئۇ قىزنىڭ ياقۇتتەك لەۋلىرىنى تەۋرىتىپ بىر ئېغىز سۆزلىسە ، كۆرگەنلەر بىھۇش بولۇپ يىقىلىدىكەن .

گۈلچېھرە ئون ئىككى ياشقا كىرىپتۇ . بۇ چاغدا بىر قانچە شاھلىقلاردىن ئەلچىلەر كەپتۇ . لېكىن پادىشاھ قىزىنىڭ رازىلىقسىز ئۇلارغا جاۋاب بېرەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ . گۈلچېھرە بولسا :

ـــ ماڭا ئەلچى ئۈچەتكەنلەرنىڭ ئىچىدە كىم ئىلمىدە ، ھۆسنى ـ جامالدا ، باتۇرلۇقتا مېنىڭدىن ئۈستۈن بولسا ، مەن شۇنىڭغا تېگىمەن ، ـــ دېگەن جاۋابنى بېرىپتۇ .

شۇنداق كېيىن نەچچىلىگەن ئالىملار كېلىپ قىز بىلەن بەس ـ مۇنازىرە قىلىشىپتۇ . بىرمۇنچە شاھزادىلەر كېلىپ قىزنىڭ جامالىغا ھەيران بولۇشۇپتۇ . قانچىلىغان پالۋانلار كېلىپ ، قىزنىڭ كۈچ ـ قۇۋۋىتىگە تەڭ كېلەلمەي بىچارە بولۇپ قايتىشىپتۇ . بەزى پادىشاھلار ئەسكەر ئەۋەتىپ سوقۇشۇپمۇ قىزنى ئالالماپتۇ . شۇنداق قىلىپ بىرقانچە ۋاقىتلار ئۆتۈپتۇ .

بىر كۈنى باغدات پادىشاھىنىڭ ئوغلى يۈز تۆگىگە ئالتۇن ـ كۈمۈش ، ئۇنچە ـ مەرۋا-يىتلارنى ، يىپەك ۋە ئەتلەسلەرنى يۈكلەپ ، بىرقانچىلىغان خىزمەتكار ـ قوللار بىلەن يېتىپ كەپتۇ . شاھزادە ھەرتۈرلۈك ياقۇت ـ جاۋاھىرلار بىلەن بېزەلگەن تاج ۋە ئالتۇن ـ كۈمۈشكە غەرق بولغان لىباسلارنى كىيىپ ، يېشىل ، قىزىل ، ئاق ئەتلەسلەردىن ياسالغان چىدىرنىڭ ئىچىدىكى تەختىراۋاندا ئولتۇرغان ئىكەن . ئۇنىڭغا قارىغان ئادەمنىڭ كۆزلىرى قامىشىپ كېتىدىكەن . بۇ شاھزادىنىڭ يۈزى يۇمۇلاق ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈزىدەك نۇرلۇق ، سۆزى ھەزرىتى زۇلەيخانىڭكىدەك شىرىن ئىكەن . ئۇ گۈلچېھرىنىڭ بۇلبۇلغا ئوخشاش سۆزىگە تەشنا بولۇپ ، نۇرلۇق جامالىغا ئاشىق بولۇپ ، مىڭبىر مۇشەققەتلەرنى چېكىپ كەشمىر ۋىلايىتىگە يېتىپ كەپتۇ . ئۇ شەھەرگە كىرىپ شەھەرنىڭ ئەھۋالىنى كۈزىتىپتۇ . كىشىلەرنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلاپتۇ . قارىغۇدەك بولسا ھەممە ئادەمنىڭ ئاغزىدا گۈلچېھرىنىڭلا گېپى ئىمىش . شۇنىڭ بىلەن بۇ بىچارىمۇ بۇ ئىشقا مۇبتىلا بوپتۇ . ئۇ گۈلچېھرە ھەققىدىكى گەپ ـ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئەقلىدىن ئازغىلى تاس قاپتۇ . ئۇ يەنە ھۇشىنى يىغىپ ئۆزى چۈشكەن ھوجرىغا قايتىپتۇ .

شاھزادىنىڭ بىر ئەقىللىق مەسلىھەتچىسى بارئىكەن . ئۆز ھالىدىن ئۇنى خەۋەردار قىلىپ :

ـــ ئەي ۋەزىر ، بۇدەردىنىڭ دەرمانىغا قانداق يەتمەك كېرەك ؟ ـــ دەپتۇ .

ۋەزىر باش قاتۇرۇپ راسا ئويلانغاندىن كېيىن :

ـــ ئەي شاھزادە ، بىر ئاز سەۋر قىلايلى . شەھەردىكى بۇ ئەھۋالدىن خەۋەردار كىشىلەردىن سۇرۇشتۇرۇپ بىلىپ باقايلى . شۇ چاغدا ئىنشائاللاھ بىر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش مۇمكىن . ھازىرچە ئالدىراپ ھېچقانداق ئىشقا قەدەم باسمايلى ، ـــ دەپتۇ . شاھزادە ۋە باشقىلار بۇ سۆزنى مۇۋاپىق كۆرۈپتۇ . بۇلار مەسلىھەت قىلىشىپ تۇرسۇن ، بىز گەپنى گۈلچىھرندىن ئاڭلايلى :

گۈلچىھرەگە شۇنداق خەۋەر يېتىپتۇكى :

ـــ بۇ شەھەرگە بىر شاھزادە كەپتۇ . مال ـ دۇنيا ۋە ھۇسنى ـ جامالىنى تىل بىلەن تەرىپلەش مۇمكىن ئەمەس . ئۇنى بىر كۆرگەنلەر ماڭالماي ، قەدەم باسقان جايدا تۇرۇپلا قېتىپ قالىدىكەن . ئەمما ئۇ دائىم تىلدا «گۈلچىھر» دېگەن نامنى زىكرى قىلىدىكەن . مىڭ جېنى بولسىمۇ سىزنىڭ ئىشقىڭىزدا قۇربان قىلارمىش ...

گۈلچىھرە بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ بىرھازا ئويلىنىپ قاپتۇ . ئىشقى ـ مۇھەببەت تومۇرلىرى شىددەت بىلەن سوقۇپتۇ .

ـــ ئۇنى بىر كۆرۈپ بېقىش كېرەك ، ـــ دەپتۇ قىز .

شاھزادە بولسا كېچىلىرى ئۇيان ـ بۇيان ئۆرۈلۈپ ، بۇلبۇل گۈل دەپ زىكرى قىلغىنىدەك ، ئۇمۇ گۈلچىھرە دېگىنىچە تۇنلەرنى ئويغاق ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ .

بىر كۈنى ۋەزىر گۈلچىھرىگە تونۇش بىرموماينى تېپىپ ، ئۇنىڭغا :

ـــ ئانا ، بۇئىشقا بىر ئامال تېپىڭ . قانداق قىلىپ بولمىسۇن شاھزادە بىلەن گۈلچىھرىنى ئۇچراشتۇرايلى . قانچىلىك ئالتۇن ـ كۈمۈش دېسىڭىزمۇ بېرەيلى ، ـــ دەپ ، ئەھۋالنى ئېيتىپ يالۋۇرۇپتۇ .

موماي ئالتۇن ـ كۈمۈشنىڭ ئېتىنى ئاڭلىغان ھامان پەيدەك يۇمشاپ ، تۇلكىدەك ھىيلىگە كىرىپتۇ . موماي :

ـ ئەي ۋەزىر ، مېنىڭمۇ كۆڭلۈمگە بىر ئوي كېلىۋاتىدۇ . مەن گۈلچىھرىنىڭ قېشىغا بېرىپ ، شاھزادىنى راسا ماختاي . ئۇنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىدىن كۆڭلىدىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ . مېنىڭ سۆزلىرىم ئۇنىڭ قولىقىغا يېقىپ ، شاھزادىگە نىسبەتەن قىزىقىش قوزغىلامدۇ ياكى تەكەببۇرلۇق ئىزھار قىلامدۇ ، قانداق . شۇنىڭغا قاراپ بىر تەدبىر قوللىنارمىز ، ـــ دېگىنىچە ھىيلە كېيىمىنى كېيىپ ، يالغانچىلىق چاپىنىغا ئورۇنۇپ ، ئىغۋا ھاسىسىغا تايىنىپ يولغا چىقىپتۇ .

موماي شۇ ماڭغىنىچە بىر دەمدىلا گۈلچىھرىنىڭ دەرۋازىسىغا يېتىپ بېرىپتۇ . قىزلار :

ـــ قىزىقچى مومای كەلدى ، ـــ دەپ خەۋەر قىپتۇ .

ـــ كىرگۈزۈڭلار ، ـــ دەپ بۇيرۇق قىپتۇ گۈلچىھرە . دەرۋازىنى ئاچقاندا موماي «بەلكىم بىر ھىيلە قىلۇرمەن » دېگىنىچە كىرىپ كەپتۇ . ئۇ گۈلچىھرە بىلەن كۆرۈشۈپ ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتقاچ :

ـــ ئاھ ، بۇ قولىنى قانداق قىلىپ شاھزادىنىڭ قولى بىلەن كۆرۈشتۇرەرمەن ، ـــ دەپ تىكەن ، گۈلچىھرە كۈلۈپ كېتىپ :

ـــ قانداقلار چە شاھزادىنىڭ قولىغا مېنىڭ قولۇم لايىق كېلىدۇ ؟ ـــ دەپتۇ .

مومای دەرھال ئەقلی ـ ھوشنی يىغىپ ، منكر خالتىسنى ئالدىغا يېيىپ شاھزادىنى ماختاشقا باشلاپتۇ :

ـــ ئەي قىزلارنىڭ سۇلتانى ، يىگىتلەرنىڭ تاجى ، نەچچە مەملىكەت پادىشاھلىرىنىڭ كۆزگۈ ئەينىگى ۋە نەچچە يىگىتلەرنىڭ كۆزىنىڭ سۈرمىسى ، نەچچە شاھزادىلەرنىڭ كۆڭۈل زىكرىنىڭ كەبىسى ! يۈزۈڭ ۋە سۆزۈڭ بىلەن نەچچە مەملىكەت خەلقىنى مۇسەخخەر ئەيلەيدىڭ ، سېنىڭ ئىشقىڭدا كەسىپ ئىگىلىرى ئىشىنى تاشلاپ ، قوللىرىغا تەسبىھ ئېلىپ سېنى زىكرى قىلىشماقتا ... ھەسەل ھەرىسى بال ئىزلەپ خۇش پۇراق چېچەكلەرنى ئايلانغىنىغا ئوخشاش سېنىڭ گۈلدەك يۈزۈڭگە ئاشىق بولۇپ بىر شاھزادە كەپتۇ . ئەگەر سىزمۇۋاپىق كۆرسەك ، سىنى ئەمرىگە ئېلىشنى ئويلايدىكەن .

ـــ ئۇ شاھزادىنى كۆرۈپ بېقىش كېرەك ، ـــ دەپتۇ قىز .

ـــ پالانى سودىگەرنىڭ قىزىنىڭ تويى بولىدىكەن . ئۇ سېنىمۇ قىز ئولتۇرۇشىغا چاقىرىدىكەن . ئەگەر قوبۇل كۆرسەڭ ئەشۇ سودىگەرنىڭ قىزىنىڭ تويىغا بارساڭ ، شاھزادىمۇ شۇ ئەتراپتا ئىكەن ، شۇ چاغدا كۆرۈپ قېلىشىڭ مۇمكىن ، ئىنشائاللاھ ، ـــ دەپتۇ مومای .

ـــ چاقىرسا نېمىشقا بارمىغۇدەكمەن ، ـــ دەپتۇ قىز .

مومای ئىچىدە يەنە بىر قاپقانىنى قۇرۇپتۇ . گۈلچېھرىدىن رۇخسەت سوراپ تېزدىن ۋەزىرنىڭ ئالدىغا يېتىپ بېرىپتۇ . ۋەقەنى بىرمۇ بىر بايان قىپتۇ ۋە :

ـــ مەن سودىگەرنىڭ قېشىغا بېرىپ دېدىمكى ، سەن كاتتا بىر توي قىلغىن ، تارتقان زىيىنىڭنى شاھزادە تۆلەپ بېرىدۇ . ئۇ ماقۇل بولدى . شۇڭا قانچىلىك مال ـ پۇل كېرەك بولسا شاھزادىگە ئېيتايلى . خىراجەتكە ئۇ رازى بولسۇن . ئۇ سودىگەر گە تارتقان جاپاسىنىڭ ئەجرىنىمۇ بېرىشىمىز كېرەك . سودىگەرنى تولۇق رازى قىلىپ ، چوڭ توي ـ تاماشا قىلىپ ، شۇ باھانە بىلەن گۈلچېھرىنى شاھزادىگە كۆرسىتىش كېرەك . بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئەگەر مەقسەتكە مۇۋاپىق كەلسە گۈلچېھرىنى شاھزادىگە ئېلىپ بېرىشنىڭ قەستىدە بولىمىز ، ـــ دەپتۇ مومای .

ۋەزىر بۇ سۆزلەرنى ئىشىتىپ خۇشال بولۇپ شاھزادىنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ ۋە ئەھۋالدىن خەۋەردار قىپتۇ . شاھزادە بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ مىڭ جېنى بىلەن شادلىنىپ ، ئىككى قولىنى قوشتۇرۇپتۇ . ئۇ :

ـــ قانچىلىك مال ـ دۇنيايىم سەرپ بولسىمۇ مىڭ جېنىم بىلەن رازىمەن ، ـــ دەپتۇ .

ۋەزىر شاھزادىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ خوشلۇقىدىن مۇمايىنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۇنىڭدىن سۆيۈنچە ئاپتۇ .

مومای دەرھال سودىگەرنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپتۇ . ۋە بارلىق ۋەقەنى باشتىن ـ ئاخىر ئۇنىڭغا دەپتۇ . سودىگەرمۇ گۈلچېھرىنىڭ ئۆز ئۆيىگە قەدەم باسىدىغانلىقىغا خۇش بو-

لۇپ، ھەممە ئىشقا رازى بوپتۇ. مومای سودىگەرنى ئەگەشتۇرۇپ شاھزادە بىلەن ۋەزىرنىڭ ئالدىغا باشلاپ بېرىپتۇ. ئۇلار كۆرۈشۈپ ئۆز ئارا ھال ـ ئەھۋال سورىشىپتۇ. قايتىش ۋاقتىدا ئۇلار پادىشاھنىڭ قىزىنى قولغا چۈشۈرۈشنىڭ مەسلىھىتىنى پىشۇرۇپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، سودىگەر بىلەن مومای ئۈچ ـ تۆت كۈنگىچە توي تەييارلىقى بىلەن پۈت ـ قولى يەرگە تەگمەي ھەر تەرەپكە چېپىشىپتۇ. نېمە كېرەك بولسا ئەپكىلىپ، نۇرغۇنلىغان نازۇ ـ نېمەتلەرنى ھازىرلاپتۇ. نەچچىلىگەن قۇل ـ كېنىزەكلەر، ھۈرلەركەبى قىزلار ۋە غۇلمانلار كەبى يىگىتلەر ئالتۇن ـ ياقۇتلاردىن ياسالغان ئاياقلاردا شاراپ تۇتۇش ئۈچۈن تەييارلاپتۇ. بەشىنچى كۈنى توي ـ تاماشا باشلىنىپ، شەھەردىكى گۈزەل قىزلار كېلىشكە باشلاپتۇ. ئۇلارنىڭ ھەربىرىنى ئۈنچە ـ مارجانلار بىلەن بېزەلگەن كۇرسىلارغا ئولتۇرغۇزۇپتۇ. گۈلچېھرە ئۈچۈن بىر ئالتۇن كۇرسى ھازىرلانغان بولۇپ، تۆت نەپەر خادىم ئالتۇن پەتنۇسلارغا تىللالارنى تولدۇرۇپ قوللىرىدا كۆتۈرگەن پېتى ئۇنىڭ يولىغا ئىنتىزار بولۇپ تۇرۇپتۇ. قىزىل ـ يېشىل ئەتلەسلەردە سايىۋەن قىلغان، تەختىراۋانغا ئوخشاش، ئالتە ئات قوشۇلغان بىر ھارۋاگۈلچېھرە ئۈچۈن مەخسۇس تەييارلانغان بولۇپ، بىرقانچە مۇلازىملار گۈلچېھرەگە خەۋەر بېرىپ، ئۇنىڭ ئىشىكىدە ئىنتىزار بولۇپ كۈتۈشۈپتۇ. گۈلچېھرە بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن سۇمبۇل چاچلىرىنى تاراپ، ئايدەك يۈزىنى تۈرلۈك ـ تۈمەن زىننەتلەر بىلەن بېزەپ، بېشىغا ياقۇت ـ جاۋاھىرلار قىيۇلغان بىر تاجنى كىيىپتۇ. ئۇنىڭ نۇرى شەھەرنى چاقنىتىۋېتىپتۇ. ئالتۇن ـ كۈمۈش بىلەن زىننەتلەنگەن لىباسلار، ئۈنچە ـ ياقۇتتىن تىزىلغان مارجانلىرى ئۇنى خۇددى زىبا بىر تۇتى قۇشقا ئوخشىتىپ قويۇپتۇ. ئۇنىڭ شولىسى پۈتۈن ئەتراپقا يېيىلىپتۇ. كۆركەنلەرنىڭ كۆزلىرى قامىشىپ كېتىپتۇ. ئۇنىڭ ئىنىلىرى ئوڭ ۋە سول تەرەپلىرىدىن يۆلەپ، قوللىرىدىن يېتىلەپ، ئىپەك ـ ئەتلەسلەردىن سېلىنغان پايانداز لارنى دەسسىتىپ، ئۇنى ھارۋىنىڭ ئىچگە كۆتۈرۈپ ئېلىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپتۇ. سودىگەرنىڭ مەھەللىسگە يېتىپ بارغاندىمۇ پايانداز لار سېلىنىپ، ئاياغ ئاستىغا ئۈنچە ـ مارجانلارنى چېچىپتۇ. ھۈر ـ پەرىلەردەك قىزلار ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ، قوللىرىدىن تۇتقىنىچە بېشىدىن ئالتۇن تاۋاقلاردا ئۈنچە ـ مارجانلارنى چېچىپتۇ. « قەدىمكىزگە مۇبارەك بولسۇن ! مەرھابا، خۇش كەلدىڭىز ...» دېيىشىپ، چۇقۇرشىپتۇ. يەنە تويغا تەكلىپ قىلىنغان قىزلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ، يۈزلىرىدىن سۆيۈپ، « مەرھەبا، خۇش كەلدىڭىز خانىملىز، سۇلتانىملىز » دېيىشىپتۇ. گۈلچېھرىمۇ ئەتراپتىكى ھەممەيلەنگە تەكشى قاراپ، بارلىق قىزلاردىن ئەھۋال سوراپتۇ. بۇلار بۇيەردە بۇلبۇلدەك سايراپ سۆزلىشىپ تۇرسۇن. بىز شاھزادە بىلەن ۋەزىرنىڭ يېنىغا بېرىپ باقايلى :

مومای، سودىگەر ۋە ۋەزىر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ شاھزادىنى بىر ھوجرىغا ئولتۇرغۇزۇپ، گۈلچېھرىنى كۈزىتىش ئۈچۈن كىچىككىنە بىر دېرىزىنى ئوچۇق قويۇپ ئىشكىنى ئېتىپ قويۇپتۇ. چۈنكى قىزلار شوخ كېلىدۇ، ئىشكىنى ئېچىپ كىرىپ قالمىسۇن، دېيىشىپتۇ ئۇلار.

شاھزادە « كۆزلىرىمگە قۇياش نۇرى قاچان چۈشەركىن » دەپ ئىنتىزار بولۇپ ئولتۇرغىنىدا، تويۇقسىزلا گۈلچېھرىگە كۆزى چۈشۈپتۇ. خوشاللىقىدىن ئۇ جان تەسلىم قە-

لىشقا تەييارلىنىپ، بەھۇش بولۇپ يىقىلىپتۇ، بىر ھازادىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ، كۆرمەي تۇرۇپ ئاشىق بولغىنىغا ئۇزۇن بولغان ئۇ قىزنى كۆرۈپ مىڭ جېنى بىلەن كۆيۈپ چىدىغۇسىزلىقى قالماپتۇ. ئەقىلدىن ئېزىشقا ئاز قاپتۇ، مىڭ بالالار بىلەن ئاران سەۋىر قىپتۇ. قىزلارنىڭ ھەممىسى يېيىش ـ ئىچىش بىلەن بولسا، گۈلچېھرە بىلەن شاھزادە بىر ـ بىرىنى ئويلاپ تاقىتى قالماپتۇ. قىزلار توينى تۈگىتىپ بىر ـ بىرلەپ قايتىشقا باشلاپتۇ. بۇ چاغدا گۈلچېھرە مومايغا:

ـــ شاھزادىدىن خەۋەر يوقمۇ؟ ـــ دەپتۇ.

ـــ شاھزادە سېنى كۆرۈپ قالمىسۇن دەپ يوشۇرىنىۋاپتۇ ـــ، دەپتۇ مومای مىڭبىر ھىيلىلەر بىلەن، ـــ ئەتە مەن ساڭا بىر ئامال ئۆگىتەي. شۇ چاغدا ئۇنى قانچىلىك كۆرۈشنى خالىساڭ كۆرەلەيسەن.

گۈلچېھرە مومانىڭ ئۆز قېشىغا بېرىشقا شەرت قىلىپ قويۇپ، كېتىشكە ھازىرلىنىپتۇ. خىزمەتچىلەر تەرەپ ـ تەرەپلىرىدىن ئۇنچە ـ مارجانلارنى چېچىپ ئۇزىتىپ قويۇپتۇ. شاھزادە كۆزلىرىدىن ئۇنچىدەك ياشلارنى تۆكۈپ ئۇنىڭ كەينىدىن تەلمۈرگىنىچە، بىقارار بولۇپ قاپتۇ. ۋەزىر ئۇنىڭغا تەسەللى بېرىپ:

ـــ ئىنشائاللاھ، بۇ گۈزەل قىز چوقۇم سىزنىڭ بولىدۇ، ـــ دەپتۇ. شاھزادە ۋەزىرنىڭ سۆزىدىن كۆڭلى تەسكىن تېپىپ، تاڭ ئاتقىچە تەڭرى تائالاغا مۇناجات قىلىپ، گۈلچېھرەنى ئۆزىگە نېسىپ قىلىشنى تىلەپ ئويغاق تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ. ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا ۋەزىر شاھزادىدىن ئەھۋال سوراپ، گۈلچېھرىنىڭ ۋەسپىنى سۆزلىشىپتۇ. مومای بولسا قاچان تاڭ ئاتارکەن دەپ، گۈلچېھرە ئۇچۇن ھىيلە ـ مىكرىلەرنى تۈزۈپ، ئالدام خالتىسىنى تولدۇرۇپتۇ. تاڭ ئاتا ـ ئاتا مايلا مومای ھىيلە كىيىمنى كىيىپ، يالغانچىلىق روملىنى ئارتىپ، ئىغۋا تايىقىغا تايىنىپ گۈلچېھرىنىڭ قېشىغا قاراپ چېپىپتۇ. قىزلار مومانىڭ كەلگەنلىكىنى خەۋەر قىپتۇ. گۈلچېھرىنىڭ ئىجازىتى بىلەن ئىنىك ئانىلار ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ قارشى ئاپتۇ. گۈلچېھرە بىلەن كۆرۈشۈپ ھال ـ ئەھۋال سورىشىپتۇ. گۈلچېھرە مومايغا:

ـــ ئەي ئانا، شۇ شاھزادىنى قاچان كۆرۈرمەن؟ ـــ دەپتۇ. مومای دەپتۇكى:

ـــ ساڭا بىر مەسلىھەت كۆرسىتەي. ئاتاڭغا بۇ شاھزادىنىڭ خەۋىرىنى ئاناڭ ئارقىلىق يەتكۈزگىن. ئىر يىغىلىش ئۆتكۈزۈپ، مېھمان چاقىرىش ئۇچۇن تەييارلىق قىلغىن. ئاتاڭ غىزا ـ تاماق ھازىرلىتىپ بەرسۇن. ئاتاڭ شاھزادىنىمۇ چاقىرسۇن. شۇ چاغدىلا سەن ئۇنى مۇرادىڭغا يەتكۈدەك كۆرەلەيسەن.

بۇ مەسلىھەت گۈلچېھرىنىڭ كۆڭلىگە بەكمۇ يېقىپتۇ. ئۇ بۇ توغرۇلۇق ئاتىسىغا ئىلتىماس قىلماقچى بوپتۇ. كەچ بولغاندا ئىنىك ئانىسىغا ئەھۋالنى ئېيتىپ:

ـــ سەن بۇ ئەھۋال توغرىسىدا مۇڭاپىق بىر پۇرسەت تېپىپ ئانام بىلەن سۆزلەشكىن. ئۇ ئاتام بىلەن سۆزلىشىپ باقسۇن. ئاتام نېمە دېمىسۇن ئۇنىڭ پىكرىدىن بىزنى خەۋەرلەندۇرسۇن. ئىشقىلىپ بىر ئامال قىلىپ مېھمان چاقىرشىنىڭ يولىنى قىلسۇن...، ـــ دەپتۇ.

ئىنىك ئانا بۇ سۆزلەرنى مەلىكىگە يەتكۈزۈپتۇ. ئۇ كېچىسى مەلىكە قىزغا ھەمرا بولۇپ،

ئەتسى ئۆز خانىسىغا قايتىپتۇ ، سۇلتاننىڭ كەيپى چاغ پەيتىنى كۈتۈپ تۇرۇپ ، بۇ سۆزلەرنى ئۇنىڭغا ئېيتىپتۇ . سۇلتانمۇ مەلىكىنىڭ بۇ سۆزىگە جان ـ تېنى بىلەن قوشۇلۇپتۇ . ئۇ دەرھال مېھمان چاقىرىش ئۈچۈن تەييارلىق قىلىشقا بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ . بىر كۈن ئاۋۋال شەھەرنىڭ ئۆلىما ـ پازىللىرىنى ، بايلارنى مېھماندارچىلىققا تەكلىپ قىپتۇ .

ئەتىسى قىز شاختىكى كۈن نۇرى چۈشكەن ئالمىدەك قىزىرىپ ، تۈرلۈك ـ تۈمەن ياقۇت جاۋاھىرلار بىلەن بېزىنىپ يىراقتىن ماراپ تۇرۇپتۇ . ئۆلىمالار ، بايلار ، شەھەر خەلقى ھەممىسى يېتىپ كەپتۇ . بۇ چاغدا شاھزادىنىڭ ئالدىغا يەنە ئادەم ئەۋەتىپتۇ . شاھزادە بولسا ئۇنىچە ـ مەرۋايىتلار ئورنىتىلغان تاجنى كىيىپ ، ئالتۇن ئۆزەڭگە ، يېپەك چۇلۇۋرلۇق ھەيۋەتلىك بىر ئاتقا مىنىپ ، ۋەزىرىنى يەنە بىر ئاتقا مىندۇرۇپ ، پادىشاھلار كەبى يېتىپ كەپتۇ . ئۇنى كۆرگەنلەر :

ـــ بۇ پەرىشتە سۈپەت ئادەم كىمدۇ ؟ ـــ دېيىشىپ ھەيران بولۇپ سۆزلىشەرمىش . گۈلچېھرە شاھزادىنى كۆرگەن ھامان بىھۇش بولۇپ يىقىلىپتۇ ، يۈرىكىگە ئىشىق ئوتى تۇتىشىپتۇ .

شاھزادىنى سۇلتان بىلەن ۋەزىرلەر قارشى ئېلىپ ، ئۇنىڭغا مۇۋاپىق ئورۇن كۆرسىتىپتۇ . دۇئادىن كېيىن ھال ـ ئەھۋال سورىشىپتۇ . گۈلچېھرە شاھزادىنى كۆرىدىغانغا بىر كىچىككىنە يوچۇق ئېچىلغان خانىغا يوشۇرىنىۋالغانىكەن . ئۇ شۇ يەردىن شاھزادىگە قاراپ قانۇدەك كۆرىۋاپتۇ . ئۇنىڭ ئىشقى مۇھەببىتى ئەسلىدە بىر ھەسسە بولسا ، ئەمدى مىڭ ھەسسە بوپتۇ .

سورۇن ئەھلى ئۆلىمالارۋە بايلار ئۆز ئارا سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپ ، شاھزادىدىنمۇ بىر سوئال سوراشقا توغرى كېلىپ قېلىپ ، ئۇنىڭدىن سورىپتۇ . شاھزادە تەبەسسۇم قىلغان ھالدا مەجلىس ئەھلىگە ناھايىتى مۇۋاپىق جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ . ئۇلار قايىل بولۇشۇپ ھەممىسى « بارىكاللا » دەپ ئاپىرىن ئوقۇشۇپتۇ . بۇ چاغدا گۈلچېھرە يوچۇقتىن قاراپ تۇرغان ئىكەن ، ئۇ مەغرۇرلۇق بىلەن :

ـــ تازىمۇ ئەخمەق نېمىكىنە ، سۆزلىمەي تۇرۇپلا كۈلكۇاتىدۇ ، دەپتۇ مەسخىرە قىلىپ ۋە ، ـــ مەن قانداقمۇ بۇنداق شاھزادىگە لايىق بولاي ، ـــ دەپ تەكەببۇرلۇق قىلىپتۇ .

زىيادە ئاخىرلىشىپ ، كۆپچىلىك تارقىلىپتۇ . شاھزادىمۇ ئۆز تۇرالغۇسىغا قايتىپ كەپتۇ . ئۇ « گۈلچېھرىنىڭ خەۋىرىنى قانداق ئالارمەن » دەپ بىقارار بولۇپ ئولتۇرۇپتۇ . بۇ چاغدا ۋەزىر يېتىپ كەپتۇ . ئۇ :

ـــ ئەي شاھزادە ، ئەمدى نېمە ئامال قىلماق كېرەك ؟ گۈلچېھرىنى سىزگە سورىتىش ئۈچۈن قانداق قىلىش كېرەكلىكىنى كىمدىنمۇ بىلگىلى بولار ؟ ـــ دەپتۇ . شاھزادە :

ـــ سەن بىلسەن ، ھەر نېمە قىلساڭ بىر چارە تېپىپ مېنى ئائۇمىد قويمىغىن ، ـــ دەپ ئۇنچىدەك كۆز ياشلىرىنى تۆكۈپتۇ . ۋەزىر ئۇنىڭ بۇ تۇرقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپتۇ . ئۇ « ھېلىقى مومايىنى تېپىش كېرەك . چوقۇم ئۇ بۇ ئىشنىڭ ئامالىنى بىلىدۇ » دەپ ئويلاپتۇ . ئۇ دەرھال ئاتلىنىپ مومايىنى تېپىپتۇ ۋە :

ـــ ئەھۋال قانداق ؟ سەن ئەمدى ماڭا ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى قىلچە يالغان قوشماي بايان

قىلغىن . مەن سېنىڭ گېپىڭگە قاراپ شاھزادىگە مۇۋاپىق بىر جاۋاب بېرەي ، ـــ دەپتۇ ۋەزىر .

ـــ ئەي ۋەزىر ، مەن ساڭا ھەقىقى ئەھۋالنى سۆزلەپ بېرەي . گۈلچېھرە ئالدىنقى قېتىم شاھزادىنى كۆرگەندىلا ئۇنىڭغا ئاشىق بولغانىدى . ھەتتا ئاشىقى بىقارار بولغانىدى . ئەمما بۇ قېتىملىق زىياپەتتە شاھزادىنىڭ سۆزلەشتىن بۇرۇن تەبەسسۇم قىلغىنىنى كۆرۈپ ، « بۇ يىگىت سۆز قىلماي تۇرۇپ ئاۋۋال كۈلۈۋاتىدۇ ، خۇددى ئەخمەقلەردەك » دەپ تەكەببۇرلۇق قىلۋاتىدۇ . ھەتتا « بۇنداق شاھزادىگە مەن قانداقمۇ لايىق بولاي » دەۋاتىدۇ . ئەمدى ئۇنىڭ ئىچكي سىرىنى بىلمەكچى بولساڭلار بىر ئەلچى تېپىپ سۇلتانغا ماڭدۇرۇپ بېقىڭلار . سۇلتان قىزىنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ سىلەرگە ئېنىق جاۋاب بېرىدۇ ، ـــ دەپتۇ مومای .

ۋەزىر ماماينىڭ سۆزى بويىچە بىر چوڭ بايغا يالۇۋۇرۇپ ئۆزىنىڭ ئېيتىپ يۈرۈپ ئۇنى سۇلتانىنىڭ ئالدىغا ئەلچىلىككە ماڭدۇرۇپتۇ . شاھزادىگە بۇ خەۋەرنى ناھايىتى دەككە ـ دۈككىدە مەلۇم قىپتۇ .

ـــ ئەي شاھزادە ، ـــ دەپتۇ ۋەزىر ، ـــ مەن سىزدىن بىر گەپنى سورىماقچىمەن . سۆزۈمنى سەۋرى قىلىپ ئاڭلىغايسىز . سىز بۇ قىزدىن باشقا بىرەر گۈزەل قىزنى كۆرمىگەن ئوخشىمامسىز ؟

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان شاھزادە بىر ھازا ئويلىنىپ كېتىپتۇ . ئاخىر ئۇ « بۇ قىزدىن ماڭا تۈزۈك جاۋاب بولمىغان ئوخشايدۇ . شۇڭا ۋەزىر مەندىن مۇشۇنداق گەپ سوراۋاتىدۇ » دەپ ئويلاپتۇ . ئۇ ۋەزىرگە قاراپ :

ـــ سەن مەندىن بىر نامۇۋاپىق سۆز سورىدىڭ . خۇددى گۈلچېھرە مېنى ياراتمايدىغاندەك ، ـــ دەپتۇ . ۋەزىر :

ـــ ياقەي ، ئۇ ياقتىن ھېچبىر خەۋەر ئىشتىمىدىم . ئۆزۈمچە گۈلچېھرە سىزگە تەكەببۇرلۇق قىلىپ قالارمىكىن ، دەپ بۇ گەپنى دەۋاتىمەن ، مەن سۇلتاندىن قىزىنى سىزگە سورىتىپ ئەلچى ماڭدۇرىدۇم ، ئەمدى ئۇنىڭ ئېلىپ كېلىدىغان جاۋابىغا قاراپ باقايلى ، ـــ دەپتۇ .

ـــ ئەي ۋەزىر ، ـــ دەپتۇ شاھزادە كۆز ياشلىرىنى ئېقىتىپ ، ـــ ماڭا بۇ قىزدىن باشقا ھېچقانداق قىز گۈزەل كۆرۈنمىدى .

ئەلچى سۇلتاننىڭ ئالدىغا بېرىپ ، خىلۋەت ھۇجرىدا سۇلتان بىلەن كۆرۈشۈپتۇ .

ـــ ئەي خانلارنىڭ ۋە سۇلتانلارنىڭ پادىشاھى ، مەن بىر ئۆزرە بىلەن ئالدىڭىزغا كەلگەندىم . كەرەم قىلىپ ئىجازەت قىلسىلا سۆزۈمنى دەپ باقسام ... ، ـــ دەپتۇ ئەلچى .

ـــ ئېيتىڭ ، ئاڭلاپ باقايلى ، ـــ دەپتۇ پادىشاھ ، ـــ مۇۋاپىق مەسلىھەت بولسا قوبۇل قىلاي .

ـــ مەن سېلىنگە بىر سۆزنى دېمەك ئۈچۈن كەلگەنىدىم . قىزلىرى گۈلچېھرىنى ھېلىقى شاھزادىگە بېرىشكە مەسلىھەتلىشىپ باقسىلا قانداق بۇلار ؟ ـــ دەپتۇ ئەلچى . پادىشاھ دەپتۇكى :

ـــ مەن ئۇ شاھزادىنى كۆرۈپلا گۈلچېھرىگە لايىق تاپقانىدىم . مېنىڭ كۆڭلۈم شۇ يەرگىتكە تارتىۋاتىدۇ . ئەمما قىزىم نېمە دەركىن ؟ ئەتە ئىچكىرىدىكىلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ

ئاندىن جاۋاب بېرەي .

كەچقۇرۇن پادىشاھ گۈلچېھرىنى چاقىرىپ ئۇنىڭدىن :

ـــ مەن سىزنى ئەشۇ شاھزادىگە بەرسەم ماقۇل بولامسىز قىزىم ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ .

ـــ ئەي ئاتا ، مېنى نېمىشقا ئۆزۈم خالىمىغان كىشىگە لايىق كۆرۈپ قالدىڭىز ؟ ـــ دەپتۇ گۈلچېھرە ، ـــ مەن ئۇنى كۆردۈم . سۆزىنى باشلىماي تۇرۇپلا ئەخمەقلەردەك ھىجىيىۋاتىدۇ .

پادىشاھ قىزىغا نېمە دېيىشنى بىلمەي قاپتۇ . ئاخىر :

ـــ ئۆزۈڭ بىلگىن ، ـــ دەپتۇ . ئەتىسى ئەلچى يېتىپ كەپتۇ . ئۇ شاھنىڭ خەۋەر كۈتۈپ ئولتۇرۇپتۇ . پادىشاھ ئۇنىڭغا :

ـــ ئۆزۈمدىن كېتىپ قالدى ، گۈلچېھرە بۇ ئىشقا قوشۇلمىدى ، ـــ دېگەن جاۋابنى بېرىپتۇ . بۇنى ئاڭلىغان ئەلچى قاتتىق ئۈمىتسىزلىنىپتۇ . قايتىدىن بىر نېمە دېيىشكىمۇ ئامال بولماپتۇ . ئاخىر ئۇ ۋەزىر گە بولغان گەپ ـ سۆزلەرنى بايان قىپتۇ . ۋەزىر بۇ سۆزنى ئاڭلاپ :

ـــ ئەمدى بۇ جاۋابنى شاھزادىگە قانداقمۇ دېگۈلۈك ، ـ دەپ ئاھ ئۇرۇپتۇ . ئەلچى كەتكەندىن كېيىن ۋەزىر ئۆز ـ ئۆزىگە « ھەرقانچە يوشۇرغىنىم بىلەنمۇ بەرىبىر ئاشكارە بولىدۇ . شۇڭا قالغان ئىشنى ئاللاغا تاپشۇرۇپ راست گەپنى ئېيتاي » دەپ ئويلاپتۇ .

ئەتىسى ۋەزىر شاھزادىنىڭ قېشىغا كىرىپ سالام ـ سائەت قىلغاندىن كېيىن ئولتۇرۇپتۇ . شاھزادە ئۇنىڭدىن :

ـــ ئەلچى قايتىپ كەلمىدىمۇ ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ . ۋەزىر :

ئەي شاھزادىلەرنىڭ شاھى ، ۋاي يىگىتلەرنىڭ ماھى ، ئەلچى قايتىپ كەلدى . ئەمما قىز تەكەببۇرلۇك قىلىپ قوبۇل كۆرمەپتۇ ، ـــ دەپتۇ . شاھزادە بۇ گەپنى ئاڭلاپ جان بەرگىلى تاس قاپتۇ .

ـــ ئاھ ، بۇ ئىش ئەمدى قانداق بولۇر ؟ بۇ قىزنى جېنىمدىنمۇ ئارتۇق كۆرەتتىم ، ـــ دەپ زارلىنىپتۇ ئۇ ، ـــ قولىمىزدىكى بارلىق پۇل ـ مۈلىمىز كەتسىمۇ ئەمدى سەن بۇ ئىشقا تەرىشچانلىق كۆرسەتكىن ، ـــ دەپتۇ ۋەزىر گە .

ۋەزىر ماقۇل بولۇپ :

ـــ ئەي شاھزادە ، جېنىم سىز گە پىدا بولسۇن ، ـــ دەپتۇ .

ۋەزىر بۇ ئىشقا نەچچىلىگەن ئادەملەرنى قويۇپتۇ ، ھېسابسىز مال ـ دۇنيانى سەرپ قىپتۇ . ئەمما ھېچ نەتىجە چىقماپتۇ ، شۇ ئەھۋالدا بىر يىل ئۆتۈپتۇ . شاھزادە تولا قايغۇرۇپ ھالى قالماپتۇ . قوللىرىدىكى مال ـ مۈلۈكمۇ تۈگەپتۇ . ئامالسىزلىقتىن ئاخىر ئۆز يۇرتلىرىغا قايتماقچى بولۇشۇپتۇ . بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئۇلار شەھەر خەلقى بىلەن خوشلىشىپ يولغا چىقىپتۇ . شەھەر خەلقى شاھزادىنى يىغلاپ ئۇزىتىپتۇ ، ئۇلار : « بۇقىز تەكەببۇرلۇقىدىن شاھزادىنى قوبۇل قىلمىدى » دېيىشىپتۇ .

شاھزادىنىڭ قىياپىتى مەلىكىنىڭ كۆزىگالدىدىن زادىلا كەتمەپتۇ . بىرقانچە كېچە ـ كۈندۈزنى شۇ تەرىقىدە ئۆتكۈزۈپتۇ . بىر كېچىسى شاھزادە ئۇنىڭ چۈشىگە كىرىپتۇ . تۈرلۈك ـ تۈمەن گۈل ـ چېچەكلەر بىلەن بېزەلگەن بىر كۆكلەمزارلىقنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر

چاھارباغ بارئىمىش . چاھارباغنىڭ ئىچىدە يېشىل ئەتلەسلەر بىلەن يېپىلغان تەختتە ، يىپەك يېپىنچىلار بىلەن پۇركەنگەن بىر ئادەم ياتارئىمىش ، قىز يېقىن بېرىپ تەختكە قارىسا ئۇ يەردە ياتقان شاھزادە ئىمىش . شاھزادە قىزغا قاراپ :

ـــ ئەي ئەسكى قىز ، ـــ دەپ كەينىگە ئۆرۈلۈپ يېتىۋالغانمىش .

قىز چۈچۈپ ئويغىنىپ كېتىپتۇ ۋە ئىشق ئوتىغا تاقەت قىلالماي بۇقۇلداپ يىغلاپ كېتىپتۇ . ئەمما بۇ ئەھۋالنى باشقىلارغا ئېيتىشنى بىئەپ كۆرۈپ ئۆزىگە « ھەي ، مەن ئۆزۈمنىڭ ئەخمەقلىقىمدىن شاھزادىگە ماقۇل بولمىدىم . ئەمدى ئۇنىڭغا يېتىدىغان باشقا بىرىنى ھەرگىزمۇ تاپالمايمەن ... ئەمدى ھېچ كىشىگە تىنماي شاھزادىنىڭ كەينىدىن مېڭىشىم كېرەك . ماڭا شۇنىڭدىن باشقا ئامال يوق ... بۇ دەردىمگە باشقا دەرمان تېپىلمايدۇ » دەپتۇ . بىر كېچىسى ئۇ ئاللا تائالاغا تەۋەككۈل قىلىپ ، بىر يۈگرۈك ياخشى ئاتنى ئالتۇن ئىگەرلەر بىلەن توقۇپ ، ئۆزى پالۋانلارنىڭ سىياقىدا ياسىنىپ نۇرغۇن مال ـ دۇنيانى ئاتقا ئارتىپ ، يېرىم كېچىدە ئورنىدىن تۇرۇپ شاھزادىنىڭ شەھرىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ .

شاھزادە بۇ چاغدا ئۆز شەھرىگە يېتىپ بارغان بولۇپ ، ئاتا ـ ئانىسى ۋە پۈتۈن شەھەر خەلقى ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ قارشى ئاپتۇ . شاھزادىنىڭ مسكىن ھالىنى كۆرۈپ پۈتۈن شەھەر خەلقى يىغلىشىپتۇ . ئاتا ـ ئانىسى تولىمۇ قايغۇرۇپتۇ . ئۇستا تېۋىپلارنى چاقىرىپ شاھزادىنى داۋالىتىپتۇ . ئەمما شۇنچە قىلغان داۋا ۋە دارىلار شاھزادىگە قىلچىمۇ مەنپەت قىلماپتۇ .

بىر كۈنى ئەتىگىنى شاھزادىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۇنىڭ ھالىنى سوراپ شاھزادىنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ . شاھزادە ئۇلارنىڭ قوللىرىغا سۆيۈپتۇ . ئۇلار قارىغۇدەك بولسا شاھزادىنىڭ ئەھۋالى باشقىچە . ئۇ « ئاھ ، بۇ نېمە ئىش » دېگىنىچە جان تەسلىم قىپتۇ . ئاتا ـ ئانىسى زار ـ زار يىغلىشىپتۇ ، ۋەزىر ۋوزىرالار ، ئوروغ ـ تۇغقانلار ھەممىسى يىغلىپتۇ ، « شاھزادە ۋاپات بوپتۇ » دېگەن خەۋەر بىردەمدە شەھەر ئىچىگە تارقىلىپتۇ ، بۇنى ئاڭلىغان پۈتۈن شەھەر خەلقى يىغا ـ زارە قىلىشىپتۇ . بىر كېچە ـ كۈندۈز ھېچكىم ھېچنىمە يېمەي يىغلاپتۇ ، بىرقانچە كۈن شۇنداق ئۆتۈپتۇ . شەھەر خەلقىنىڭ بەزىلىرى ئۆيلىرىدە ، بەزىلىرى يوللاردا ، بىرسى ئۇياقتا ، بىرى بۇ ياقتا بىقارار بولۇپ يىغلاپ ياتقانمىش . بۇ چاغدا قىزمۇ بۇ شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ . قارىسا يىغلىمىغان بىرمۇ ئادەم يوق ، ھەممەيلەن يىغلىماقتا ئىكەن ، « بۇ نېمە ئىشتۇ » دەپ ئەجەبلەنگەن قىز بىر ئادەمدىن سوراپتۇ .

ـــ بۇ شەھەر خەلقىغە نېمە ئىش بولدى ؟

ئۇ ئادەم جاۋاپ بېرىشكە ئاجىزلىق قىپتۇ . ئاخىر قىز يەنە بىر ئادەمدىن سوراپتۇ .

ـــ ئەي يىگىت ، نېمىشقا يىغلىمايلى ، سۇلتانىمىزنىڭ بىر ئوغلى بار ئىدى . ئۇ گۈزەل‌لىكتە تەڭداشسىز بولۇپ ، كەشمىر سۇلتانىنىڭ قىزىغا ئاشىق بولۇپ ، ئۇ يەرگە كەتكىلى بىر يىل بولغانىدى . ئۇ قىز ئۇنى قوبۇل كۆرمىگەن ئىكەن . ئۇ شۇ قىزنىڭ ئىشقىدا كېسەل بولۇپ قالغان ئىدى . بۈگۈن ئۇ ۋاپاتِ بولدى ، ـ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ھېلىقى ئادەم . قىز بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ بىھۇش بولۇپ يىقىلىپتۇ . قىز بىر ئازدىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ . ئۇ بىر كېچە ـ كۈندۈزنى يىغا بىلەن ئۆتكۈزۈپتۇ .

ئەتسى تاڭ ئېتىش بىلەن سۇلتان مېيتنى كۆمۈشكە تەييارلىنىشقا بۇيرۇق قىپتۇ ھەممە تەييارلىقلار پۈتكەندىن كېيىن ناماز بامداتتىن يېنىپ شاھزادىنىڭ نامزىنى چۈشۈرۈپ كۆمگىلى ئېلىپ مېڭىپتۇ . بارلىق شەھەر خەلقى تاۋۇتنىڭ كەينىدىن يىغلاپ مېڭىپتۇ . قىزمۇ ئۇلارنىڭ ئارقىدىن ئامالسىزلىقتىن يىغلىغىنىچە ئەگىشىپتۇ . شەھەر خەلقى كەچكىچە يىغلاپ ، قاراڭغۇ چۈشكەندە قايتىشىپتۇ .

ئۇ زامانلاردا پادىشاھلار يەرلىك قازدۇرسا ئايرىم بىر ئۆي قازدۇرۇپ ئادەمنى تاۋۇت بىلەنلا شۇ ئۆيگە ئەپكىرىپ قويىدىكەن ، شاھزادىنى ئالتۇن ـ كۈمۈش بىلەن بىزەلگەن تاۋۇتقا سېلىپ يەرلىككە قويۇپتۇ ۋە ئالتۇن ـ كۈمۈشلەرنى ئوغرى ئېلىپ كەتمىسۇن دەپ تۆت نەپەر قاراۋۇلنى قويۇپتۇ . قىز : « كىشىلەرنى قايتىپ كەتسۇن ، سەۋر قىلاي . ئەمدى ئۇنىڭ جامالىنى بىر كۆرىۋالمىسام بولمايدۇ » دەپ يېرىم كېچىگىچە ساقلاپتۇ . تۇن نىسپى بولغاندا قاراۋۇللار ئۇخلاپ قاپتۇ . قىز قاراۋۇللارنىڭ ئۇخلىغانلىقىنى كۆرۈپ تاۋۇتنىڭ قاپقىقىنى ئېچىش ئۈچۈن ئاستا يېقىن بېرىپتۇ . ئۇ ئەمدىلا قاپقاقنى كۆتۈرەي دېگەندە بىر قاراۋۇل ئويغىنىپ قاپتۇ . قارىسا بىرسى تاۋۇتنى ئاچقىلىۋاتقان ، تېزدىن باشقا قاراۋۇللارنىمۇ ئويغىتىپتۇ . ئۇلار « ئوغرى كەپتۇ » دېيىشىپ سەكرەپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ ، يۈگۈرۈپ بېرىپ قىزنى تۇتۇپ ، پۇت ـ قولىنى باغلاپتۇ . تاڭ ئاتسا سۇلتانغا ئەرز قىلىمىز دەپ زىندان بېشىغا ئاپىرىپ تاپشۇرۇپتۇ .

قىز « ئىشىم ئەمدى نەگە بارار ؟ » دەپ زارلىنىپ كۈتۈپتۇ .

ئەتسى ۋەزىرلەر يىغىلىپ سۇلتانغا ئەھۋالنى مەلۇم قىپتۇ ، سۇلتان بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ قاتتىق غەزەپلىنىپتۇ .

ـــ ئەي ۋەزىرلەر ، ـــ دەپتۇ سۇلتان ، ـــ بۇ كىشىنى قانداق جازا بىلەن ئۆلتۈرۈش كېرەك ؟

ـــ بۇنى دارغا ئاسماق كېرەك . ئۇ شۇ ئېسىلغىنىچە تۇرسۇنكى ، سۆڭەكلىرى ئۆزۈلۈپ ـ ئۈزۈلۈپ چۈشسۇن ، بارچە ئالەم خەلقىغە ئىبرەت بولسۇن . ئۇلار سۇلتانلارغا خىيانەت قىلغان كىشىگە قانداق جازا بېرىلىدىغانلىقىنى بىلسۇن ، ـــ دېيىشىپتۇ ۋەزىرلەر . سۇلتان بۇ ھۆكۈمگە رازى بوپتۇ ۋە قىزنى دارغا ئېسىشقا بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ . ئەتسى خەلقلەرنى يىغىپ ، جارچىلارنى جار سالدۇرۇپتۇ . قىزنى دارنىڭ تۈۋىگە ئېلىپ كەپتۇ .

جارچىلار :

ـــ بىلمىگەنلەر بىلىۋالسۇن ! بۇ كىشى شاھزادىنىڭ تاۋۇتىنى بۇلاشقا كەلگەندە تۇتۇلۇپ قالغان ! ... ـــ دەپ ۋارقىرىشىپتۇ . سۇلتاننىڭ ئەمرى بىلەن قىزنى دارغا ئېسىپتۇ ۋە يېنىغا بىر قاراۋۇلنى قويۇپ قويۇپتۇ . كەچ بولۇپ يېرىم كېچە ئۆتۈپتۇ . قاراۋۇل « ئۆلگەن ئادەمنى تاڭ ئاتقىچە ساقلىغاندىن نېمە پايدا » دەپ ئويلاپتۇ ۋە نېرىراق بېرىپ ئۇخلاشقا باشلاپتۇ .

دارغا يېقىنراق يەردە بىر كۆل بار ئىكەن . كۈندۈزى قويلارنى كۆل بويىغا يېقىن ئەپكەلسە ئادەملەردىن ئۆركۈپ كېتىدۇ ، دەپ قويچى ھەركۈنى كېچىسى قويلارنى بۇ كۆلگە ئەپكىلىپ سۇغۇرىدىكەن . بۇ كېچىسىمۇ قويچى قويلارنى ھەيدەپ كۆلنىڭ بويىغا ئېلىپ

كەپتۇ . قويلار سۇ ئىچىشكە باشلاپتۇ . قويچى بىر چەتتە ئارام ئېلىپ ئولتۇرماقچى بولۇپ كېتىۋېتىپ ، دارغا كۆزى چۈشۈپتۇ . قارىسا بىر كىشى ئېسىغلىق تۇرغان .

ـــ ئەي بىچارە ، نېمە گۇناھ ئۆتكۈزگەنسە ؟ ـــ دەپ ئىچ ئاغرىتقىنىچە دار ياغىچىغا يۆلىنىپ تۇرۇپ ئويلىنىپ قاپتۇ . ئۇ يۆلىنىپ تۇرغاندا داريا غىچى ئازراق تىترىگەندەك بىلىنىپتۇ . «بۇ نېمە ئىش ؟ بۇ ئادەم ئۆلمەي قالدىمۇ يا ؟ » دەپ ئويلاپ ، ئۇنىڭ بويىندىكى ئاغامچىنى يېشىپ يەرگە چۈشۈرۈپتۇ . تېزدىن يۈگۈرۈپ بېرىپ سۇ ئەكىلىپ ، قىزنىڭ يۈزىگە سۇ پۈركۈپتۇ . بىر ئازدىن كېيىن قىز هوشىغا كەپتۇ . ئۇ :

ـــ ئەي ئادەم ، بۇ نېمە ئىش ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ .

ـــ سەۋر قىلىپ تۇرغىن . قويلارنى هەيدەپ تېزرەك كېتەيلى . تاڭ ئاتقاندا سۆزلەشەيلى ، ـــ دەپتۇ قويچى .

قىز بۇ قويچىنىڭ ئۆزىنى داردىن بۇ يەرگە چۈشۈرگەنلىكىنى شۇ چاغدىلا بىلىپتۇ . قويچى قويلىرىنى هەيدەپ تېزدىن بۇ يەردىن بىراقلىشىپتۇ . ئۇلار بىخەتەر بىر جايغا بېرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن قويچى سوراپتۇ :

ـــ ئەي ئادەم ، نېمە سەۋەبتىن دارغا ئېسىلدىڭ ؟

ـــ ئەي يارۇ ۋاپادار ئىنسان ، ـــ دەپتۇ قىز ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ ، ـــ مەن ساڭا بارلىق سىرىمنى بايان قىلاي ...

قىز قويچىغا بارلىق ۋەقەنى بايان قىپتۇ . چوپان هەيران قېلىپ :

ـــ ئەي قىز ، ماڭ يولۇڭغا كەت ، سەنمۇ ئامان بولغىن ، ماڭىمۇ زىيىنىڭ تەگمىسۇن ، ـــ دەپتۇ ۋە قويلىرىنى هەيدەپ ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ . ئۇ مېڭىشىدا قىزغا باشقا بىر شەھەرگە بارىدىغان يولنى كۆرسىتىپ قويۇپتۇ . قىز ئۇ كىچىسى ناهايىتى تىرىشچانلىق بىلەن توختىماي يول يۈرۈپ هېرىپ ـ چارچاپ ئاران جېنى قالغاندا بىر شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ . شەھەرنىڭ سىرتىدا بىر بىنا قەد كۆتۈرۈپ تۇرغانكەن . قىز شۇ بىنانىڭ ئىشىكىگە يېتىپ كەپلا ، قاتتىق چارچىغانلىقىدىن يەرگە بېشىنى قويۇپلا ئۇخلاپ قاپتۇ . ئەتىسى كۈن چىققاندا كۆزىنى ئېچىپ قارىسا ، يېنىدا بىر بېشى يوق ئادەم ياتقۇدەك . بۇ نېمىدىگەن ئاجايىپ ئىش ـ هە ، دەپ ئورنىدىن تۇرۇشقا تەمشىلىپتۇ . بېشىنى كۆتۈرۈپ دەرۋازىلاردا قاراۋۇللار تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ . ئۇلار دەرهال كېلىپ قىزنى تۇتۇپتۇ ۋە ئۇنىڭ پۇت قولىنى باغلاپتۇ .

ـــ ئەي بەدبەخت ! ۋەزىر ئەزەممىزنىڭ ئوغلىنى ئۆلتۈرۈپ ، ئۇنىڭ مال ـ مۈلكىنى ئالغىلى كەلدىڭمۇ ، ـــ دەپ قاراۋۇللار قىزنى سۆرىگىنىچە زىندانغا ئاپىرىپتۇ . ئاندىن بۇ ئىشنى

ۋەزىرگە خەۋەر قىپتۇ .

ـــ ئوغلىڭىزنى ئۆلتۈرگەن ئوغرى بۇگۈن كېچە مال ـ دۇنيانى ئوغرىلىغىلى كەلگەنىكەن ، ئۇنى تۇتۇۋېلىپ زىندانغا سالدۇق ، ـــ دېيىشىپتۇ قاراۋۇللار .

شۇ كۈنىلەردە ۋەزىرنىڭ ئوغلىنى ئوغرىلار ئۆلتۈرگەنىكەن . نەچچە كۈندىن بۇيان شەھەردە قاتىللىنى ئىزدەپ زادىلا دېرىكىنى ئالالمايۋاتقانىكەن . قىز دەل شۇ كۈنلەردە بۇ شەھەرگە يېتىپ كېلىپ ، ۋەزىرنىڭ ئوغلى ئۆلتۈرۈلگەن جايدا يېتىپ ئۇخلاپ قالغانىكەن . شۇڭا ئۇ ناھەق تۇتۇلۇپ زىندانغا سېلىنغانىكەن . «ۋەزىرزادىنى ئۆلتۈرگەن چوقۇم مۇشۇ » دەپ ئۇنىڭغا قارا چاچلىنىپتۇ .

ئەتىسى ۋەزىر :

ـــ ھېلىقى ئوغرىنى مېنىڭ قولۇمغا تاپشۇرۇڭلار . مەن ئۇنى ئۆزۈم بىر جايغا جايلايمەن ، ـــ دەپتۇ .

ۋەزىرنىڭ مۇستەھكەم ياسالغان بىر قورغىنى بار بولۇپ ، قىزنى شۇ جايغا سولاپ ، بىر قاراۋۇلنى ئۇنىڭغا قارىتىپ قويۇپتۇ . ئاندىن قورغاننىڭ ئاچقۇچىنى يېنىغا سېلىپ خوتۇنىنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ .

ـــ ئەي خوتۇن ، ـــ دەپتۇ ۋەزىر ، ـ ئوغلىمزنى ئۆلتۈرگەن قاتىل تۇتۇلدى .

خوتۇن يىغلىغان پېتى ئېرىگە :

ـــ ئۇ بەد بەشىرە ئوغرىنى مەنمۇ بىر كۆرۈپ باقسام بولمامدۇ ؟ ـــ دەپتۇ . ۋەزىر :

ـــ بولىدۇ ، كۆرۈپ باققىن ، ـــ دەپتۇ .

ۋەزىر خوتۇنىنى ئەگەشتۈرۈپ قورغانغا بېرىپتۇ ، سارايىنىڭ ئىشكىنى ئېچىپتۇ . خوتۇن قارىغۇدەك بولسا زىبا بويلۇق بىر گۈزەل يىگىت تۇرغان . خوتۇن ئۆز كۆڭلىدە «ئوغلۇم ئولدى ، كەتتى . ئەمدى تىرىلىپ قايتىپ كەلمەيدۇ . بۇ يىگىتنى ئۆلتۈرۈپ نېمە قىلىمىز ؟ » دېگەنلەرنى ئويلاپتۇ . ئۇلار سارايىنىڭ ئىشكىنى ئېتىپ ئۆز ھوجرىلىرىغا قايتىپتۇ . خوتۇن ئاچقۇچنى ۋەزىردىن ئېلىۋاپتۇ . كەچ بولغاندا ۋەزىر يېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ . تۈن يېرىمى بولغاندا خوتۇن زىندانىنىڭ يېنىغا بېرىپ قارىسا ، قاراۋۇل ئۇيقىغا غەرق بولغان ، ئاستا بېرىپ ئىشكىنى ئېچىپ ، يىگىتنىڭ قولىدىن تۇتۇپ سىرتقا چىقىرىپتۇ ـــ دە ، يەنە ئىشكىنى قۇلۇپلاپ قويۇپتۇ ، بۇ خوتۇن قىزنى يىگىت دەپ ئويلاپ ئۇنى ئۆز ئۆيىگە ئاپىرىپ ، بىر جايغا يوشۇرۇپ قويۇپتۇ . سارايىنىڭ ئاچقۇچىنى ئاستا ئاپىرىپ ئۆز جايىغا قويۇپ قويۇپتۇ .

ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا ۋەزىر ئورنىدىن تۇرۇپتۇ . ئۇ خوتۇنىغا :

ـــ ئەمدى بۇ ئوغرىنى قانداق ئۇسۇلدا ئۆلتۈرۈش كېرەك ؟ ـــ دەپتۇ .

ـــ سەن قانداق قىلىشنى خالىساڭ شۇنداق قىل ، ـــ دەپتۇ ۋەزىرنىڭ خوتۇنى .

ۋەزىر سۇلتانىنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپتۇ ۋە ئوغرى توغرىسىدا ئۇنىڭغا خەۋەر بېرىپتۇ . سۇلتان ئۇنىڭدىن :

ـــ سەن قانداق ئويلاۋاتسەن ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ .

ـــ ئۇنى دارغا ئېسىشنى تەلەپ قىلىمەن ، ـــ دەپتۇ ۋەزىر .

يىگىتنى دارغا ئاسماقچى بولۇپ ، ئۇنى ئالغىلى زىندانغا بارسا ، زىندان قۇلۇپلاغلىق ،

قاراۋۇل ئۆز جايىدا ئىكەن. قۇلۇپنى ئېچىپ قارىسا يېگىت يوق. ئۇ ئاللىقاچان قېچىپ كەتكەن. ھەممەيلەن ھەيرانلىقتا نېمە دېيىشلىرىنى بىلمەي قاپتۇ.

— بۇ بىر ھېكمەتتىن خالىي ئەمەس، بۇ بىرجىن ياكى ئالۋاستى بولسا كېرەك، — دېيىشىپتۇ ئۇلار. پۇتۇن خالايىق شەھەردىن يېگىتنى ئىزدەپ قېزىۋېتىپتۇ، ئەمما ئۇنى ھېچ يەردىن تاپالماپتۇ. ئامالسىزلىقتىن بولدى قىپتۇ.

ۋەزىرنىڭ خوتۇنى بولسا ۋەزىرنى سۇلتاننىڭ مەھكىمىسىگە كەتتى، دەپ قىزنىڭ قېشىغا كېرىپتۇ. ئۇنى يېگىت دەپ ئويلاپ ھوزۇر بىلەن سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ. قىز بولسا ئۆزىنى ۋەزىرنىڭ خوتۇنىغا سەزدۇرمەي، ئۇنىڭغا شېرىن سۆزلەرنى سۆزلەپ بېرىپتۇ، شۇ تەرىقىدە بىرنەچچە كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى خوتۇن يېگىتكە:

— مەن سېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالدىم، ئەمدى سەن مۇرادىمنى ھاسىل قىلغىن، — دەپتۇ، قىز دەپتۇكى:

— مەن بىرقانچە كۈنلەر جاپا ـ مۇشەققەت چەكتىم. شۇڭا سىنىڭ مۇرادىڭنى كامالەتكە يەتكۈزۈپ بېرەلمەيمەن، سەن ماڭا قىرىق كۈن مۇھلەت بەرگىن. مەن بىر ئاز يەپ ـ ئىچىپ ماغدۇرۇمغا كېلىۋالاي، كۆڭلۈممۇ كۆتۈرۈلسۇن ...

خوتۇن ئۇنىڭغا قىرىق كۈن مۇھلەت بېرىپتۇ. ئەمما ئۇلار ۋەزىر يوق چاغلاردا پەيتىنى تاپسىلا كېچە ـ كۈندۈز قۇچاغلىشىپ، سۆيۈشۈپ، ھوزۇر قىلىشىدىكەن. خوتۇن بۇ «يېگىت» كە شۇنچىلىك ئاشىق بوپتۇكى، ئۇنى بىر سائەت كۆرمىسە چىدىمايدىكەن.

بىر كېچىسى خوتۇن ئېرى بىلەن ئۇخلاشقا يېتىپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا ئۇيقۇسى ئېچىلىپ كېتىپتۇ. قارىسا ۋەزىر ئۇخلاپ كەتكەن. خوتۇن ئاستا ئورنىدىن تۇرۇپ قىزنىڭ يېنىغا چىقىپتۇ. بۇ چاغدا قىز ئۇخلىماي ياتقانىكەن. چۈنكى قىزنىڭ ئۆز ئىشقى ـ مۇھەببىتى، خوتۇنىنىڭ قىزغا بولغان مۇھەببىتىدىن مىڭ ھەسسە ئارتۇق بولغاچقا كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي ياتقانىكەن.

— نېمىشقا بۇ چاققىچە ئۇخلىماي ئولتۇرىسىز؟ — دەپ سوراپتۇ خوتۇن قىزدىن. قىز:

— ئەي جېنىم، سېنىڭ ئىشقى ـ پىراقىدا كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمەيۋاتىدۇ، — دەپتۇ، — ئەگەر سەن كەلمىگەن بولساڭ مەن سېنىڭ قېشىڭغا بېرىشنى ئويلاۋاتقانىدىم.

خوتۇن بەكمۇ خۇشال بولۇپ ئۇنىڭغا:

— ئەي كۆڭلۈمنىڭ ھوزۇرى، سەندىن باشقىسى بىلەن بىللە يېتىش ماڭا ھارام بولسۇن، — دەپتۇ.

بۇ چاغدا ۋەزىر ئويغىنىپ كېتىپتۇ. بىر ئاز ساقلىسا خوتۇن كىرمەپتۇ. «بۇ نەگە كەتكەندۇ؟» دەپ، ھەممە ھوجرىلارغا بىر قۇر قاراپتۇ. لېكىن خوتۇنى كۆرۈنمەپتۇ. ئىچى كىرىدە بىر ئايرىم ھوجرا بارئىكەن. شۇ يەردىمىكىن، دەپ ئويلاپ بارسا، خوتۇن بىر «يېگىت» بىلەن ئويۇن ـ كۈلكە قىلىشىپ ئوينىشۋاتقۇدەك. ۋەزىر غەزىپىگە پايلىماي يۈگۈرگەن پېتى ئۆز ھوجرىسىغا كىرىپ قىلچىنى ئاپتۇ ـ دە، خوتۇنى ئولتۇرغان ھوجرىغا ئۇدۇل كىرىپتۇ. قارىسا راستىنلا خوتۇنى بىر «يېگىت» بىلەن ئويناۋاتقان. ئاچچىغىدىن دەرھال خوتۇنىنىڭ بېشىغا قىلىچ بىلەن بىرنى چاپقانىكەن، بېشى تېنىدىن ئۈزۈلۈپ

چۇشۇپتۇ . ئاندىن يىگىتنىمۇ چېپىشقا تەمشىلىپتۇ . ۋەزىر قىلىچنى كۆتۈرۈشىگە قىز ئۇنىڭغا :

ــ ئەي ۋەزىر ، بىر ئېغىزلا سۆزۈم بار ، دەۋالاي . قىلىچىڭنى قويغىن ، ــ دەپتۇ ۋە دەرھال ئۇستىدىكى ئەرەنچە كىيىملىرىنى ساپتۇ . ئۇنىڭ ئالمىدەك كۆكسى كۆرۈنۈپتۇ .

ــ بۇ نېمە ھېكمەت ؟ ــ دەپتۇ ۋەزىر . قىز :

ــ مەن ساڭا بۇ ھېكمەتتىن خەۋەر بېرەي ، ــ دەپ بېشىدىن ئۆتكەن بارلىق ئىشلارنى سۆزلەپتۇ . ۋەزىر ھەيران بولۇپ تۇرۇپلا قاپتۇ . ئۇ قىزغا :

ــ خوتۇنۇم بىلەن جەل ئۆلدى . ئەمدى ئۇ تىرىلمەيدۇ . سەن ماڭا خوتۇن بولغىن ، ــ دەپتۇ .

ــ ياخشى بولىدۇ ، ــ دەپتۇ قىز . ۋەزىرمۇ « قوبۇل قىلدىم » دەپتۇ .

ئەتىسى ۋەزىر خوتۇنىنى تېزدىن دەپنە قىلدۇرۇپتۇ ، بۇ ئىشنى ناھايىتى مەخپى تۇتۇپ ، ھېچكىمگە خەۋەر قىلماپتۇ . ئاندىن قىزنى ئۆزىگە نىكاھ قىلدۇرۇپتۇ ، ئۇ قىزغا يېقىنچىلىق قىلماقچى بوپتۇ ، قىز ئۇنىڭغا :

ــ ئەي جېنىم ، سەن ماڭا ئون كۈن مۇھلەت بەرگىن . مېنىڭ كۆڭلۈم تېنىم بىر ئاز ئەسلىگە كەلسۇن ، شۇندىن كېيىن قانداق قىلساڭمۇ رازىمەن ، ــ دەپتۇ . ۋەزىر ماقۇل بوپتۇ .

بىر كۈنى ۋەزىر پادىشاھنىڭ ساراىيدا زىياپەتكە قاتناشىپتۇ . ئۇ باشقىلارنىڭ كەينىدىن ، كەيىپ بولۇپ ئۆيىگە قايتىپتۇ . ئۆيگە كىرىپلا ئۆزىنى تاشلاپ ئۇيقۇغا كېتىپتۇ . قىز ۋەزىرنىڭ قاتتىق ئۇخلاپ كەتكەنلىكىنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭ بېلىدىكى ئالماس خەنجىرىنى ئاپتۇ . خەنجەرنى ئېگىز كۆتۈرۈپ بار كۈچى بىلەن ۋەزىرنىڭ بېشىغا چېپىپتۇ . ۋەزىرنىڭ بېشى توپقا ئوخشاش ئۇزۇلۇپ چۇشۇپتۇ .

قىز تېزلىك بىلەن بىر ياخشى ئۇچقۇر ئاتنى توقۇپتۇ . ئاتقا يول خىراجىتى ئۈچۈن ئالتۇن ـ كۈمۈشلەرنى ئارتىپ شاھزادىنىڭ شەھرىگە قاراپ يول ئاپتۇ .

ئەتىسى ۋەزىر پادىشاھنىڭ ھوزۇرىغا كەلمەپتۇ . باشقا ۋەزىرلەر دەرھال ۋەزىرى ئەزەمنىڭ ئۆيىگە ئۇنى سوراپ كەپتۇ . ئىشكىنى ئىتتىرسە ئىشىك ئېچىدىن تاقالغان . ۋەزىرلەر ئەھۋالنى پادىشاھقا خەۋەر قىپتۇ .

ــ بۇ يەردە چوقۇم باشقىچە ئەھۋال بولۇشى مۇمكىن . ئىشكىنى بۇزۇپ كىرىڭلار ، ــ دەپ بۇيرۇق قىپتۇ پادىشاھ .

ۋەزىرلەر ئىشىكنى بۇزۇپ كىرسە ۋەزىر ئەزەم باشسىز ياتقۇدەك . بۇ ئىشتىن ئەجەبلەنگەن ۋەزىرلەر ھەممە ئادەمگە خەۋەر قىپتۇ . ئەمما بۇ ئەھۋالنى بىلىدىغان ھېچكىم چىقماپتۇ ، ئاخىر ۋەزىر ئەزەمنىڭ نامىزىنى چۇشۇرۇپ كۆمۈپ قويۇپتۇ .

قىز شاھزادىنىڭ شەھرىگە يېتىپ بېرىپتۇ . ئۇ ئېتىنى بىر جايغا قويۇپ قويۇپ ، ئۆزى شاھزادىنىڭ قەبرىسىگە بېرىپتۇ . كەچ بولغاندا قەبرىگە كىرىپ تاۋۇتنىڭ قاپقىغىنى ئېچىپتۇ . شاھزادىنىڭ چىرايى ھېچقانداق ئۆزگەرمىگەن ھالدا ياتقۇدەك ، قىز :

ــ ئەي جېنىم ، ھالىڭ قانداق ؟ ــ دەپ شاھزادىنىڭ قولىنى تۇتۇپتۇ . شاھزادە كۆزىنى ئېچىپتۇ . قارىسا ئۆزى قەبرىستانلىقتا ياققدەك .

ــ بۇ نېمە ئىش ؟ ــ دەپ سوراپتۇ يىگىت . قىز :

ـــ بۇ ئەھۋال سورىشىدىغان ۋاقىت ئەمەس ، تېزدىن ئارقامغا يېپىشلىك ، ـــ دەپتۇ .

شاھزادە قىزنىڭ دۇمبىسىگە يېپىشىپتۇ . قىز ئۇنى كۆتۈرۈپ ئۆزى چۈشكەن ھوجرىغا ئاپىرىپتۇ . بىرقانچە كۈن ياخشى بېقىپ ، يىگىتنىڭ ئەھۋالى ياخشىلانغاندا ئۇنى ئۆز شەھرىگە ئېلىپ كېتىپتۇ .

« قىزىڭىز قايتىپ كەلدى ، » دەپ سۇلتان بىلەن مەلىكىگە خەۋەر قىلىشىپتۇ ، كەشمىر سۇلتانى بىلەن مەلىكە بۇ خۇشخەۋەرنى ئاڭلاپ ، خەۋەر ئېلىپ كەلگەنلەرگە سۆيۈنچىلەر بېرىپتۇ ، قىزى ۋە شاھزادە بىلەن يىغلىشىپ كۆرۈشۈپ ، ئۇلارنىڭ كۆزلىرىگە سۆيۈپتۇ . ھال ـ ئەھۋال سورۇشۇپتۇ . قىزى بېشىدىن ئۆتكەن بارلىق ئىشلارنى بىرىنى قالدۇرماي بايان قىپتۇ . سۇلتان بىلەن خوتۇنى زار ـ زار يىغلاپتۇ .

ـــ شاھزادە مۇشۇ يەردە چاغدىلا ماقۇل بولغان بولساڭ بۇ ھەسرەتلەرنى تارتمىغان ، بۇ جاپالارنى كۆرمىگەن بولاتتىڭ ، ـــ دېيىشىپتۇ ئۇلار .

كەشمىر سۇلتانى شاھزادىنىڭ ئاتىسىغا ئەلچى ئەۋەتىپتۇ . ئەلچىلەر بىرقانچە كۈنلەر يول يۈرۈپ شاھزادىنىڭ يۇرتىغا يېتىپ بېرىپتۇ . شاھزادىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ۋەقەنى باشتىن ئايىاق بايان قىلىپ ، خۇشخەۋەرنى يەتكۈزۈپتۇ . ئۇلار بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ شاد ـ خۇراملىققا چۆمۈپتۇ .

ـــ تېزدىن كەشمىر شەھرىگە يولغا چىقايلى ، ـــ دەپ ئەمىر قىپتۇ پادىشاھ . بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ كەشمىر شەھرىگە يېقىنلىشىپ بىر قونالغۇغا چۈشۈپتۇ . خەۋەرچىلەر كەشمىر سۇلتانىغا خۇشخەۋەرنى يەتكۈزۈپ ئۇنىڭدىن سۆيۈنچە ئاپتۇ . « شاھزادىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى پالانى قونالغۇغا چۈشۈپتۇ » دېگەن خەۋەرنى ئاڭلاپ كەشمىر سۇلتانى ، شاھزادە ۋە قىز بىرمۇنچە شەھەر چوڭلىرى بىلەن ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ قارشى ئاپتۇ . شاھزادە يۈگۈرۈپ بېرىپ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئاياقلىرىغا سۆيۈپتۇ . قىزمۇ ئۇلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ قول ـ پۇتلىرىغا سۆيۈپتۇ . سۇلتانمۇ ئۇلار بىلەن قۇچاغلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ . ئۇلار ھەممىسى بىرەر سائەتكىچە قۇچاغلىشىپ يىغلىشىپتۇ ، ھال ـ ئەھۋال سورىشىپ ، بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى باشتىن ـ ئاياق سۆزلىشىپتۇ . ئاڭلىغان خالايىق ھەممىسى ھەيران بولۇپتۇ . ئەتىسى شەھەرگە كىرىپ بىر ـ ئىككى كۈن مېھمان بوپتۇ . شۇ جەريانىدا ئىككى سۇلتان مەسلىھەتلىشىپ شاھزادە بىلەن گۈلچېھرىنىڭ تويىغا قوزغىلىپتۇ ، گۈل ۋەسلى بىلەن بۇلبۇلنى خۇشنۇد قىلىپتۇ ، دۆلەت قوشى ئۇلارنىڭ باشلىرىغا قونۇپتۇ . بىر يىلغىچە ئەيىش ـ ئىشرەت بىلەن خاتىرجەم ياشاپتۇ . بىر يىلدىن كېيىن گۈلچېھرىنىڭ ئاتىسى ۋاپات بولۇپ كېتىپتۇ . بارلىق شەھەر خەلقى ماتەم تۇتۇپتۇ ، پادىشاھنىڭ يەتتە نەزىرىسىدىن كېيىن شەھەر خەلقى شاھزادىنى كەشمىر شەھرىگە سۇلتان قىلىپ تەختكە ئولتۇرغۇزۇپتۇ . شاھزادىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى خوشلىشىپ ئۆز يۇرتىغا قايتىپتۇ . بۇ ئىككى ئاشىق ـ مەشۇق پادىشاھ بولۇپ ، يۇرت سوراپ ئۆمۈر سۈرۈپتۇ . بىرقانچە ئوغۇللارنى قاتارغا قوشۇپتۇ . ئىنشائاللا ، بالىلىرىنىڭ قىسسىلىرىنمۇ كېيىنچە سۆزلەپ بېرەرمىز .

قول يازمىدىن نەشر گە تەييارلىغۇچى : **پەرىدە ئىمىن**

www.uyghurkitap.com

لەتىپلەر

نېمىلەرنى ئۆگەندىڭ ؟

ئەپەندىم كىچىك ۋاقىتلىرىدا كۆتمىگەن جاۋابلارنى بېرىپ ، كىشىلەرنى ھەيران قالدۇراتتىكەن ، ۋە ئويغا سالاتتىكەن . ئانىسى ئوغلىنىڭ بىرەر ھۇنەر ئۆگىنىپ ، ئۆز نېنىنى ئۆزى تېپىپ يەيدىغان بولۇپ قېلىشىنى ئويلايدىكەن . شۇنىڭ بىلەن ئوغلىنى بىر تىكىمچىگە شاگىرتلىققا بېرىپتۇ . ئۇزاق مۇددەت ئۆتكەندىن كېيىن ، ئانىسى :

ــ قېنى نەسىردىن ، دەپباقچۇ ، نېمىلەرنى ئۆگەندىڭ ، ــ دەپ سوراپتىكەن ، كىچىك نەسىردىن :

ــ ئانا ، ئەمدى ئىشىنىڭ يېرىمىنى ئۆگەندىم دېسەم بولىدۇ . تىكىلگەن كىيىملەرنى سۆكۈۋاتقىمەن ، ئۆمرۇم يەتسە كىيىم تىكىشنىمۇ ئۆگىنىمەن ھەر ھالدا ، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ .

بېلىق تۇتۇشتا

بىر كۈنى ئەپەندىمنىڭ ئاغىنىلىرى بېلىق تۇتۇشقا بارىدىغانلىقىنى ئېيتىشىپتۇ ۋە ئەپەندىمنىڭمۇ بىرىشىنى تەكلىپ قىپتۇ . ئەپەندىم يۈز كىلەلمەي ماقۇل بولۇپ بېرىپتۇ . ئەپەندىم بېلىق تۇتۇشنى ياخشى كۆرمەيدىكەن ، پەقەت ئاغىنىلىرىنىڭ كۆڭلىنى دەپ ، ئۇلارنىڭ كۆلگە قارماق تاشلىغانلىرىنى تاماشا قىلىپ بىردەم تۇرۇپتۇ . شۇ ئەسنادا ئاغىنىلىرىنىڭ قارمىقىغا يوغان بىر بېلىق ئىلىنىپتۇ ، بۇنى كۆرگەن ئەپەندىم بېلىققا بەك ئىچ ئاغرىتىپتۇ . بېلىقنى قۇتقۇزۇشنىڭ چارىسىنى ئويلاپتۇ ـ دە ، پۇلتۇك قىلىپ ئۆزىنى كۆلگە ئېتىپتۇ . بېلىق شۇ پاتىپاراقتا قارماقتىن قۇتۇلۇپ قېچىپتۇ . ئاغىنىلىرى ھەيران بولۇپ :

ــ ئەپەندىم ، بۇ نېمە قىلغىنىڭىز ؟ ــ دەپ ۋارقىرىشىپتۇ . ئەپەندىم بېشىنى سۇدىن چىقىرىپ :

ــ ھېچنېمە قىلمىدىم ، ئۆزەمنى بېلىق سانىدىم ، ــ دەپتۇ .

ئەگەر ئۇستىدە مەنمۇ بولغان بولسام ...

ئەپەندىم بىر كۈنى ئېشىكىنى يۈتتۇرۇپ قويۇپتۇ . ئەپەندىم ئېشىكىنى ئىزدەپ كېتىۋېتىپ ، ئۇنىڭغا بىرىچە توۋلاپ شۇكرى ئېيتىپ مېڭىپتۇ ، كۆرگەنلەر :

ــ ئەپەندىم ، ئېشىكىڭىزنىڭ يۈتكەنلىكىنى ئۇقتۇق ، ئەمما نېمىشقا شۇكرى ئېيتىسىز ؟ ــ دەپ سوراپتۇ . ئەپەندىم شاشماي ـ تېرىكمەي شۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ :

ـــ هەي ئاغىلار ، نېمىشقا يۇكرى ئېيتمىغۇدەكمەن . ئەگەر ئېشەكنىڭ ئۇستىدە مەنمۇ بولغان بولسام ، ئېشىكىم بىلەن تەڭلا يۈتۈپ كەتمەمتىم .

ئاللا بەرسۇن

ئەپەندىم بىر كۈنى تام بېشىغا چىقىپ تېمىنى ئوڭلاۋاتسا ، پەستە بىر سى ئىشكىنى قېقىپتۇ . قارىسا بىر تىلەمچى تۇرغان . تىلەمچى ئەپەندىمگە :

ـــ مەيەگىرەك كېلەمسىز ؟ ـــ دەپ ئۈنلۈك چاقىرىپتۇ . ئەپەندىمۇ ھەر ھالدا بىرەر ئىشى باردۇر ، چۈشۈپ باقاي دەپ تامدىن تەسلىكتە پەسكە چۈشۈپتۇ . تىلەمچى ئەپەندىمگە :

ـــ ئاللا ھەققى ئۈچۈن بىر سەدەقە ، ـــ دەپتۇ . بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئاچچىقى تۇتقان ئەپەندىم ئاغزىنى تىلەمچىنىڭ قۇلقىغا يېقىن قىلىپ تۇرۇپ :

ـــ يۇقىرىراق چىقامسىز ؟ ـــ دەپتۇ . ئىككىسى تەڭلا تام بېشىغا چىقىپتۇ . ئەپەندىم :

ـــ ئاللاغا يېقىن كەلدىڭىز ، ئاللا بەرسۇن ، ـــ دەپ تىلەمچىنى يولغا سالىتۇ .

يە، يەكتىكىم يە

ئاقشەھەرنىڭ بايلىرىدىن بىرى زىيادەت بېرىپتۇ . ئەپەندىمنىمۇ زىيادەتكە چاقىرىپتۇ . ئەپەندىم ھەر كۈنى كىيىپ يۈرىدىغان چاپىنىنى كىيىپ زىيادەتكە كېلىپتۇ . ئۇنى بۇ كىيىمى بىلەن كۆرگەنلەر ئۇنىڭ يۈزىگە قارىماپتۇ ، داستىخانغىمۇ تەكلىپ قىلماپتۇ . ئەپەندىم بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ ئاستاغىنە ئۆيىگە قايتىپ كېتىپتۇ . يېڭى يەكتىكىنى كىيىپ ، سەللىسىنى يۆگەپ ، سالاپەتلىك دەسسەپ يەنە زىيادەت بولغان يەرگە كەپتۇ . ئۆيگە كىرە ـ كىرمەيلا ھەممىسى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ قارشى ئېلىشىپتۇ ، تۆرگە ئولتۇرغۇزۇپتۇ ، تاماقنىڭ ئەڭ ئېسىللىرىنى ئەڭ ياخشىلىرىنى ئالدىغا قويۇپتۇ . ئەپەندىم قولىنى داستىخانغا ئۇزارتماستىن ، يەكتىكىنىڭ ئېتىكىنى داستىخانغا تەككۈزۈپ :

ـــ يە ، يەكتىكىم ، يە ، ـــ دەپتۇ .

قىرىق يىللىق سىركە

بىر كۈنى قوشنىلىرىدىن بىرى :

ـــ ئەپەندىم ، سىزدە قىرىق يىللىق سىركە بارمۇ؟ ـــ دەپ سوراپ كىرىپتۇ . ئەپەندىم :

ـــ بار ، ـــ دەپتۇ . قوشنىسى :

ـــ بىر چىنە بېرەمسىز ؟ ـــ دەپتىكەن ، ئەپەندىم قىلچە ئىككىلەنمەستىن :

ـــ بەرمەيەن ، ئەگەر سورىغانلا كىشىگە بېرىۋەرگەن بولسام ، قىرىق يىلدىن بۇيان سىركە قالاتتىمۇ ؟ ـــ دەپتۇ .

ئىشەنمىسەڭلار ئۆلچەپ كۆرۈڭلار

بىر كۈنى ئەپەندىمنىڭ قوشنىلىرى ئەپەندىمدىن چاقچاق قاتارىدا :

ئۇيغۇر كتاب نۇر بىلىكتى www.uyghurkitap.com

ـــ ئەپەندىم ، سىز ھەممىنى بىلىدىغان ، ھەممىنى كۆرگەن ئادەم . كۆڭۈل خوشى ، دۇنيانىڭ مەركىزى نەدىدۇ ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ . ئەپەندىم :

ـــ مەن تۇرغان يەر شۇ ، ـــ دەپتۇ . قوشنىلىرى كۈلۈشۈپ كېتىپ :

ـــ ۋاي ئەپەندىم ، بۇ قانداقچە جاۋاب ، ـــ دەپ ئەپەندىمگە قارىشىپتۇ . ئەپەندىم قىلچە پەرۋا قىلماستىن تەمكىنلىك بىلەن :

ـــ ئىشەنمىسەڭلار ئۆلچەپ كۆرۈڭلەر ، ـــ دەپتۇ .

كونا ئاي

ئەپەندىمنىڭ چاقچاقچى ئاغىنىلىرىدىن بىرى ئەپەندىمدىن :

ـــ ئەپەندىم ، يېڭى ئاي چىققاندا ، كونا ئاي نەگە كېتىدۇ ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ .

ئەپەندىم بىر ئاز ئويلىنىپ كۈلۈمسىرەپتۇ ، ئاندىن ئالدىرىماي :

ـــ يېڭى ئاي چىققاندا ، ئاللا كونا ئاينى توغراپ ، پارچىلاپ يۇلتۇز ياسايدۇ ، ئۇنداق قىلمىسا يۇلتۇز نەدىن پەيدا بولىدۇ ؟ ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ .

ئادەم نېمىدىن ئەسنەيدۇ ؟

ئەپەندىم يېزىدا بىر كىشىنىڭ ئۆيىدە مېھمان بوپتۇ . بالدۇر كەلگەنلەر ئەپەندىمنىڭ ئەتراپىنى ئېلىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ . پاراڭ ئۇزاققا سوزۇلۇپتۇ . " ئاچمۇ سىلەر ، توقمۇ سىلەر ؟ " دەيدىغان كىشى چىقماپتۇ . بۇ ئارىدا بىرسى ئەپەندىمدىن :

ـــ ئەپەندىم ، ئادەم نېمىدىن ئەسنەيدۇ ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ ، ئەپەندىم بۇ سوئال بىلەن ئۆزىنىڭ تۇرقىنى ئۆزگەرتىپ :

ـــ ۋاللاھۇ ئەلەم ، ئادەم بالىسىنىڭ ئەسىنىشىنىڭ سەۋەبى يا ئاچلىقتىن ، يا ئۇيقۇسىزلىقتىن بولىدۇ ، ـــ دەپ سۆزىنىڭ ئاخىرىدا ئىگىلىرىنى كېرىپ ئاجايىپ بىر خىل ئەسنەپتۇ . ئەسنەپ بولۇپ :

ـــ ئەمما مېنىڭكى ئۇيقۇسىزلىقتىن ، ئەمەس ، ـــ دەپ ئەسكەرتىپ قويۇپتۇ .

بىر ئازدىن كېيىن بىزمۇ ئۆلەيلى

ئەپەندىمنى بىرسى ئاخشاملىق تاماققا چاقىرىپتۇ . ئالدى بىلەن داستىخانغا ئىسسىق تاماقلار كەلتۈرۈپتۇ . ھاۋا ئىسسىق بولغاچقا ، ئۆينىڭ ئىچى دىمىقتا بولۇپ كېتىپتۇ . ئاخىرى ئۆي ئىگىسى مېھمانلارنىڭ ئالدىغا بىر پىيالىدىن مۇزدەك شەربەت كەلتۈرۈپتۇ . ئۆزىگە بولسا يوغان بىر كاسىغا ئەكەلدۈرۈپتۇ . ئۆي ئىگىسى شەربەتنى ئىچىۋېتىپ :

ـــ ئۇھ ... ئۆلدۈم ، ـــ دەپ غالداڭلاشقا باشلاپتۇ . ئەپەندىم بىلەن مېھمانلار كىچىك پىيالىلاردىكى شەربەتلەرنى بىراقلا ئىچىۋېتىپ نېمە قىلارىنى بىلمەي ئولتۇرۇشۇپتۇ . بىر چاغدا ئەپەندىم ئۆي ئىگىسىنىڭ ئالدىدىكى چوڭ كاسىنى ئالدىغا تارتىپ :

ـــ ھوي تەقسىر ، بۇ كاسىنى بېرىڭ ـــ دە ، بىر ئازدىن كېيىن بىزمۇ ئۆلەيلى ، ـــ

دەپتۇ .

قايسىمىز ساتىمىز

ئەپەندىم بىر كۈنى مەھەللىدە ئاچا سەي سېتىپتۇ . ئەپەندىم : " ئاچا سەي ، ئاچا سەي " دەپ توۋلىسا ، ئېشىكىمۇ تەڭلا ھاڭراشقا باشلىغۇدەك . ئەپەندىم ئاخىرى چىداپ تۇرالماي ، ئاچچىقى بىلەن :

ـــ يائاللا ، نېمە ۋارقىرايسەن ، ئاچا سەينى سەن ساتامسەن ، مەن ساتامدىمەن ، ـــ دەپ چىڭشىپ كېتىپتۇ .

ئۇيقۇسىزمۇ سىز ، ئۇسسۇزمۇ ؟

ئەپەندىمنىڭ يولى بىر كۈنى تونۇمايدىغان بىر يېزىغا چۈشۈپتۇ . ئەپەندىم نەگە بېرىشىم كېرەك دەپ ئويلىنىپ ، ئالدىغا قاراپ مېڭىپتۇ . ئاخىرى ئۆزى ئەڭ مۇۋاپىق دەپ ھېسابلىغان بىر يېزىنىڭ ئىمامىنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ . ئىمام ئەپەندىمنى ئىچكىرىگە باشلاپ كىرىپ ، بىر ئازدىن كېيىن :

ـــ ئەپەندىم ، ئۇيقۇسىزمۇ سىز ، ئۇسسۇزمۇ ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ . ئەپەندىم ئىمامنىڭ قانچىلىك پىخسىق ئادەم ئىكەنلىكىنى يېمەك ـ ئىچمەكتىن سۆز ئاچمىغانلىقىغا قاراپ دەرھال بىلىۋاپتۇ ـ دە :

ـــ ئىمام ئاخۇنۇم ، بۇ يەرگە كېلىشتىن ئاۋۋال بىر بۇلاقنىڭ بېشىدا تازا راھەت ئۇخلىۋالغانىدىم ، ـــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ .

ئادەم بولۇشنىڭ يولى

بىر كۈنى بىر سۆھبەتتە كىشىلەر ئەپەندىمدىن شۇنداق دەپ سوراپتۇ :

ـــ ئەپەندىم ، ئادەم بۇلۇشنىڭ يولى نېمە !

ئەپەندىم ئويلاپ ـ ئويلاپ ، بېشىنى بىر ئۇياققا ، بىر بۇياققا ئىغاڭشىتىپ :

ـــ سۆزلىگۈچى بولسا تىڭشىماقلىق ، تىڭشىغۇچى بولسا سۆزلىمەكلىك كېرەك ، ـــ دەپتۇ .

خىيالنىڭ پۇرىقى

ئەپەندىمنىڭ بىر كۈنى شورپا ئىچكۈسى كېلىپ ، خوتۇنىغا :

ـــ شۇ تاپتا دورا ـ دەرمەكلىرى تېتىغان ، تازا مەزىلىك شورپا بولغان بولسا ـ ھە ، ـــ دەپتۇ . دەل شۇ چاغدا ئىشىكنى بىرسى چېكىپتۇ . چىقىپ قارىسا ، قوشنىسىنىڭ ئوغلى قولىدا بىر كاسىنى تۇتۇپ ئىشىك ئالدىدا تۇرغان :

ـــ ئانام ئاغرىق ئىدى ، بولسا بىر ئاز شورپا بەرگەن بولسىڭىز ، ـــ دەپتۇ بالا .

بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ئەپەندىم ئۆز ئۆزىگە :

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كتاب توربىكتى

ـــ يائاللا ، بىزنىڭ قوشنىلار خىيالىنىڭ پۈرىقىنىمۇ بىلمۇالمىدۇ ، ـــ دەپتۇ .

ئالدىنىش دېگەن قانداق بولىدۇ ؟

ئەپەندىمىنىڭ بالىلىق چاغلىرىدا ھاكاۋۇر ، ماختانچاق ۋە جاھىل بىر ئاغىنىسى بار ئىكەن . بۇ ئاغىنىسى ھەمىشە : " مېنى ھېچكىم قايىل قىلالمايدۇ ، ھېچكىم بوي ئەگدۈرەلمەيدۇ " دەپ ماختىنىدىكەن . كىچىك نەسىردىن بۇ ئاغىنىسىنى ياخشى كۆرىدىكەن ، ئەمما بىر جاڭجاڭنى بېرىپ قويمىسام بولمايدۇ دەپ يۈرىدىكەن . بىر كۈنى :

ـــ ھەي ئاغىنە ، مەن سېنى قايىل قىلمەن ، تولا كۈرەڭلىمە جۇمۇ ، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم ئاغىنىسىغا . ئاغىنىسى يەنىلا گېپىدىن يانماي :

ـــ سەن تۈگۈل ، سېنىڭ پادىشاھىڭ كەلسىمۇ مېنى قايىل قىلالمايدۇ ، ـــ دەپتۇ . ئەپەندىم ، شۇئان :

ـــ خوپ ئەمىسە ، مېنى بۇ يەردە بىر ئاز كۈتۈپ تۇر ، مۇھىم ئىشىم بار ، ئاۋۇ يەرگە بېرىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن كۆر ، سېنى قانداق قايىل قىلىمەنكى ، ـــ دەپ يولغا كېتىپتۇ . ئارىدىن بىر نەچچە سائەت ئۆتۈپتۇ ، ئەپەندىم كەلمەپتۇ . ئاخشام بوپتۇ . مەھەللىنىڭ بالىلىرى ئۆيلىرىگە قايتىشقا باشلاپتۇ . بالىلاردىن بىرى ئۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ، بۇ ھاكاۋۇر ، ماختانچاق بالىنىڭ كوچىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا ئۆزى يالغۇز بىر سىنى ساقلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ :

ـــ نېمە قىلىپ تۇرىسەن بۇ يەردە ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ . ماختانچاق بالا كىچىك نەسىرىدىن بىلەن دېيىشكەن ئىشىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ . ھېلىقى بالا كۈلۈپ كېتىپ :

ـــ دېمەك ، سېنى ئالداپتۇ ـ دە ، ئالداش دېگەن يانا قانداق بولىدۇ ، ـــ دەپتۇ . ماختانچاق بالا بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئۆيىگە قايتىپتۇ .

ئاغرىق يوقلاش

ئەپەندىم بىر كۈنى ئاغرىپ قاپتۇ . خولۇم ـ قوشنىلىرى كېلىپ بېشىغا ئولىشىپتۇ . ھەر ئىشكىتىن بىر ئاۋاز دېگەندەك ، ئادەمنىڭ ئەقلىگە كەلمەيدىغان سوئاللارنى قويۇشۇپتۇ . پۈتۈن مەھەللىنىڭ سۆز ـ چۆچىكىنى يېڭىباشتىن تەرگەۋ قىلىشىپتۇ . شۇ دەرىجىگە يېتىپتۇكى ، ئاغرىقنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇشۇپتۇ . ئەپەندىم بىر ياقتىن ئاغرىقنىڭ دەردىدىن ، يەنە بىر ياقتىن گەپ ـ سۆزنىڭ تولىلىقىدىن شۇنداق بىزار بوپتۇكى ، بىر ئاغرىقى ئىككى بوپتۇ . كەلگەنلەر ئۆيدىن چىقىش ۋاقتىدا ئۇلاردىن بىرى :

ـــ ئەپەندىم بۇيرۇيدىغان بىرەر ئىشىڭىز بارمۇ ، بىرەر تېلىكىڭىز بارمۇ ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ .

ـــ ھەي ، ـــ دەپتۇ ئەپەندىم ، ـــ ئاغىنىلەر ، قوشنىلار ، مېنىڭ سىزلەردىن سورايدىغان بىر تېلىكىم بار ، بىر ۋەسىيىتىم بار ، ئاغرىقنىڭ يېنىدا ئاز گەپ قىلىڭلار .

تۈركچىدىن تەرجىمە قىلغۇچى : **ئەكبەر غۇلام**

قوشاقلار

قاغىلىقتىن ئات بېلىپ ،
مىنىپ كالدىم يۇگەنسىز .
مەن سىزگە كۆيۈپ قالدىم ،
چىرايىمدىن بىلگەنسىز .

ئالما بەردىم قولۇڭغا ،
كۆيۈپ قالدىم بويۇڭغا .
ھەپتە بولدى كەلمىدىڭ ،
قاراپ قالدىم يولۇڭغا .

ۋاي ئاپلا ، يامان بولدى ،
بۇغدايلار سامان بولدى .
ئىككى ياري بار مازلار ،
سارغىيىپ سامان بولدى .

ئېرىقىڭدىن ئۆتمەيمەن ،
بەتىنكەمنى لاي قىلىپ .
سەندەك يارنى سۆيمەيمەن ،
يۈرىكىمنى داغ قىلىپ .

قارمان ① سايدا بۇلاق يوق ،
قاتىنىغىلى ئۇلاق يوق .
جاۋاب يازغىن خېتىمگە ،
قوشتاغ ② لىقتا چولاق يوق .

يالاڭ ئاياغ يول يۈرسەك ،
تاپىنىڭغا تاش پاتار .
كۆڭۈل بەرسەڭ ئىككىگە ،
خاپىلىقتا باش قاتار .

باغقا كىرىپ ئالما يەڭ ،
باغىنىڭ ئالمىسى بىزنىڭ .
ماڭا مەيلىڭىز بولسا ،
جاندىن باشقىسى سىزنىڭ .

مەن بىلمىنى باغلىدىم ،
يەتتە قەۋەت سىم بىلەن .
ۋەدىڭىزدە تۇرسىڭىز ،
ئۆمرۈم ئۆتەر سىز بىلەن .

توپا يولدا بوخۇناق ،
ئاغامچىدە توقۇناق .
مېنى شۇنچە كۆيدۈرگەن ،
خۇما كۆزلۈك يومۇلاق .

چامداپقۇ يېتەلمىدىم ،
يۈگرەپمۇ يېتەلمىدىم .
ئوتتۇز يامان ئىكەن ،
تەلمۈرۈپ ، كېتەلمىدىم .

---

① گۈمىدىكى يېزا ناملىرى .

ئۇيغۇر كتاب توربېكتى www.uyghurkitap.com

يۈزىڭىز ئىننا پەتەھنا ،
كۆزىڭىز زىرۇ زەۋەر .
ئىشقىڭىزدا بىمار ئولدۇم ،
سىز ئۇنىڭدىن بىخەۋەر .

ئۇ يانمۇ ئېقىن ياىرىم ،
بۇ يانمۇ ئېقىن ياىرىم ،
ئۆيىمىز يىراق بولسا ،
كۆڭلىمىز يېقىن ياىرىم .

يارنىڭ بېغى شاپتۇللۇق ،
چالما ئېتىپ قاققان يوق .
پۈتۈشكىلى يىل بولدى ،
بىرنى سۆيۈپ باققان يوق .

قىزىل ئالما ئاقلىدىم ،
كۆك ئالمىمۇ ئاقلىدىم .
ئالمىلارغا تەگمەڭلار ،
ئۆز ياىرىمغا ساقلىدىم .

داۋان ئاشتىم ، قىر ئاشتىم ،
يارنى كۆرۈپ كەلگىلى .
چىدىيالماي ئوتۇڭغا ،
تاسلا قالدىم ئۆلگىلى .

قاغىلىق بازارىدىن ،
ئات ئالايمۇ ، تايچاقمۇ .
چېچەن گېپىڭنى قىلۇەت ،
راست كۆيدۇڭمۇ ، چاقچاقمۇ ؟

قوغۇنلۇققا كىرمەيمەن ،
توك سويمىنى ئۈزمەيمەن .
قەدىناسىم ياىرىم بار ،
سەن سەتەڭنى سۆيمەيمەن .

يامانىنىڭ يامانىمەن ،
ياخشىنىڭ گادايىمەن .
كېچە بولسا ئۇيقۇ يوق ،
سەن يارىنىڭ خۇمارىمەن .

بېغىڭدىكى قوناقنى ،
ئۆزۈم بېرىپ تاقلايمەن .
سېنىڭ قىلغان گېپىڭنى ،
يۈرىكىمدە ساقلايمەن .

تۇمۇزمۇ بولۇپ قاپتۇ ،
چورۇغۇڭنى سېلىۇەت .
يار بولامسەن ، بولمامسەن ،
راست گېپىڭنى قىلۇەت .

ناخشا ئېيتىمەن دەرتلىك ،
سېنى ئەسلىگەن ۋاقتا .
ئۇ دۇنيادا قانارمىز ،
بۇ دۇنيا ئىكەن ساختا .

بوزلاچىن كۆككە ئۇچۇپتۇ ،
كۆكتىكى كەپتەر ئۇچۇن .
مەن ئەجەب ئاۋارە بولدۇم ،
سەن قەلەمقاش يار ئۇچۇن .

تام ئۈستىدە ئولتۇرادۇر ،
غۇنچە بويلۇق بىر خېنىم .
لەۋلىرىدىن بال تامادۇر ،
خۇپمۇ تاقەتلىك خېنىم .

تاقىتىڭگە گۈل تېرىدىم ،
بىر گۈلۈڭنى ئۈزمىدىن .
ماڭا قاراپ قويمىساڭمۇ ،
سەندىن ئۈمىد ئۈزمىدىم .

توپلاپ رەتلىگۈچى : **غوجىمەمەت مەمەت**

کل اولدم قاچمجی لاب ایلکاری حبشی

ایکی اوچین سرار اوق سرله سقی

کوروب ارسلان بارا ول ارسلان سفار

بارای لهدی قرانو براقسه پست

برا قدین کورسه لار تلیق کیشی نی

سالور جان سولیدین ایریاکت کیشی نی

ئۇيغۇر كتاب تور بېكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ بىرگى تارقىسى
www.uyghurkitap.com

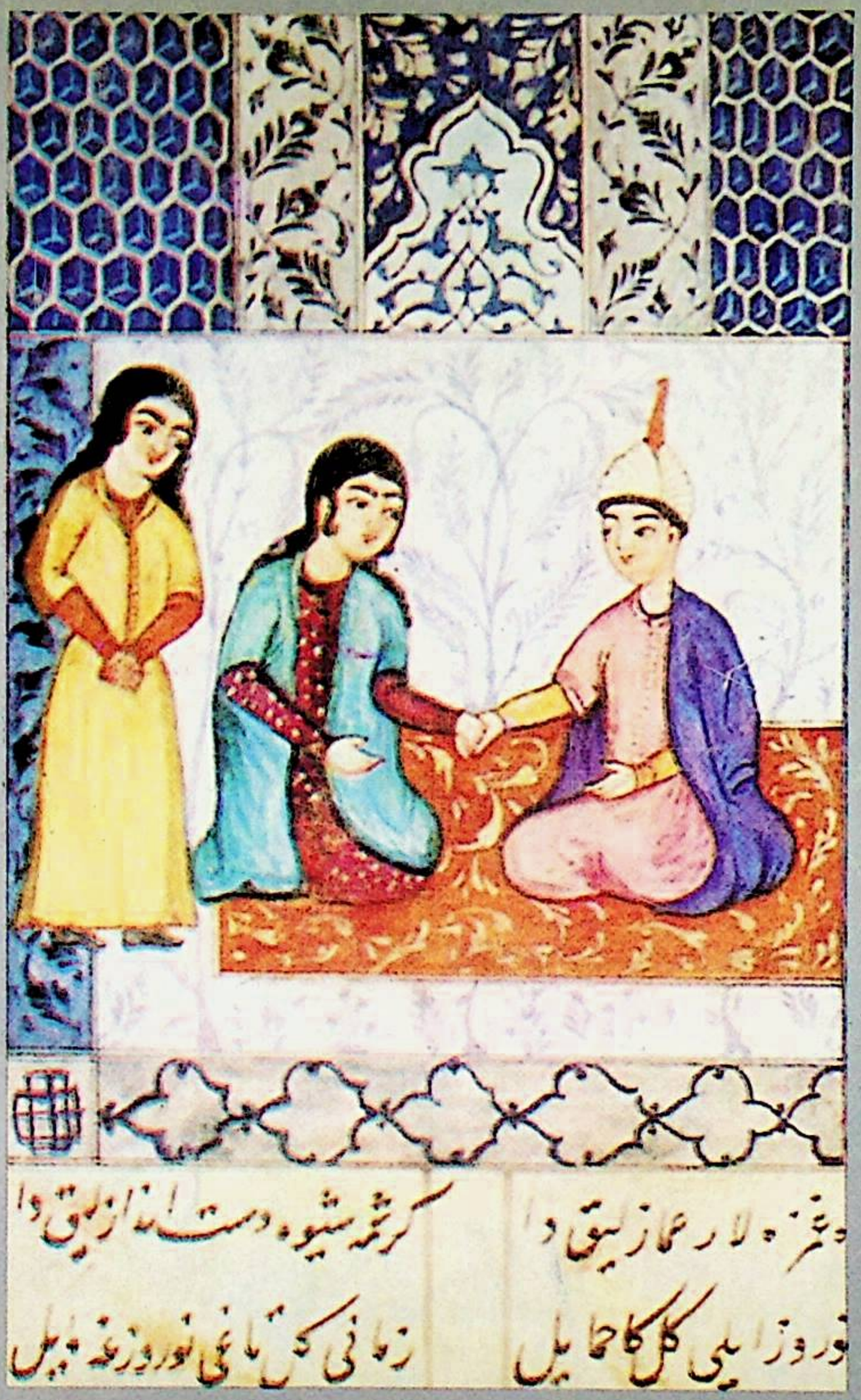

源泉 （布拉克）（维吾尔文）总57期　　**بۇلاق** （پەسللىك ژۇرنال） ئومۇمىي 57 - سان

MAGAZINE OF BULAK UIGHUR LANGUAGE (QUARTERLY)

新疆人民出版社编辑出版
（乌鲁木齐市解放南路348号）
新疆新华印刷厂印刷
乌鲁木齐市邮局发行
中国国际图书贸易总公司国外发行
全国各地邮局订阅

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تۈزدى ۋە نەشر قىلدى
（ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى №348）
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدى
جۇڭگو خەلقارا كىتاب سودىسى باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتېرى قوبۇل قىلىدۇ

国内统一刊号：CN65—1063/I
本刊代号：58—108定价：4.40元
ISSN1005—0876/国外代号Q1118

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى：
ۋەكالەت نومۇرى：58 — 108 ، باھاسى：4.40
چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋەكالەت نومۇرى：Q1118